

Europa Varietas Intézet

Institut Europa Varietas - Europa Varietas Institute

KÉT ÉV HOLLANDE-IÁBAN

Esszék François Hollande Franciaországról (2012-2014)

Soós Eszter Petronella

αΩ

Europa Varietas Könyvek

KÉT ÉV HOLLANDE-IÁBAN

**Esszék François Hollande Franciaországról
(2012-2014)**

Soós Eszter Petronella

KÉT ÉV HOLLANDE-IÁBAN

**Esszék François Hollande Franciaországról
(2012-2014)**

© 2014 Europa Varietas Alapítvány és Intézet

ISBN 978-963-89235-3-0

© Soós Eszter Petronella

*A könyv tartalmát a magyar és a nemzetközi szerzői jogok védik.
Tilos részben vagy egészben felhasználni, idegen nyelvre lefordítani a kiadó engedélye nélkül.
A kötet megjelenését az Europa Varietas Alapítvány tette lehetővé.
Nyomtatott verzió rendelése : info@europavarietas.org*

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezetés ...9

I. Rész

Ígélet és valóság. A kormányzó baloldal két éve ...15

II. Rész

A mérsékelt jobboldali ellenzék tevékenysége ...65

III. Rész

A radikális pártok és mozgalmak politikája ...83

IV. Rész

Franciaország az Európai Unióban ...103

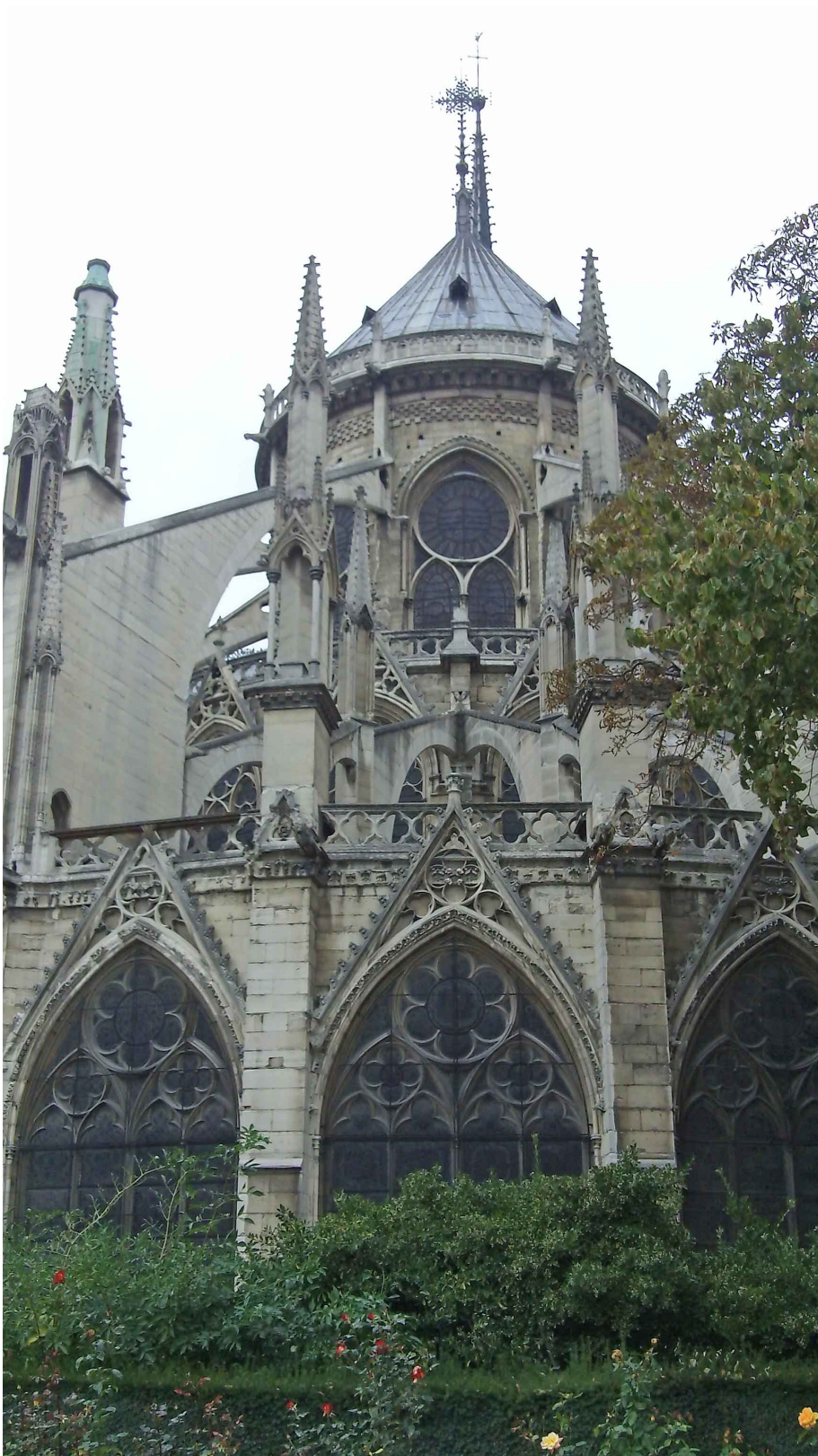
V. Rész

Miért olyan rossz a Hollande-adminisztráció gazdaságpolitikájának sajtója? ...117

2017-re készülve ...141

Irodalomjegyzék ...145

A könyvben megfogalmazott vélemények nem feltétlenül esnek egybe az Europa Varietas Intézet véleményével és csak az szerzőt kötelezik.

A párizsi Notre-Dame (a szerző felvétele)

Bevezetés

2011 májusában kezdtem el rendszertelenül blogolni a franciapolitika.blog.hu oldalon; méghozzá azon a napon, amikor Dominique Strauss-Kahnt (DSK-t, ahogy a franciák hívják), a Nemzetközi Valutaalap vezérigazgatóját letartóztatták New Yorkban.

Akkor úgy tűnt, hogy a szocialisták legfontosabb, legerősebb potenciális elnökjelöltje esett ki a sorból és Nicolas Sarkozy újrázási esélyei rendkívüli mértékben megnöttek. A Szocialista Párt hatalmas szerencséjére azonban a párton belüli előválasztási folyamat még el sem kezdődött, így nem kellett szembenézni azzal a szégyennel, hogy az összes szocialista potentát halálra dicséri Strauss-Kahnt, mint a lehető legalkalmasabb jelöltet, hogy aztán kiderüljön, az illető úrnak nem az Élysée-palotában, hanem tárgyalótermekben és ügyvédi irodákban van sürgős dolga. A szocialista előválasztási folyamat tehát Strauss-Kahn nélkül ment végül végig, és győztesként a végül az országos választást is megnyerő François Hollande került ki belőle.

Hogy mennyire „jobb híján” volt jelölt a jelenlegi francia elnök, azt nyilván mindenki másként látja. Én személy szerint mindig is azt gondoltam, hogy aki komolyan gondolja, hogy köztársasági elnök akar lenni, az készül, harcol, dolgozik – mindegy tehát, hogy nekifutásból vagy helyből nyer előválasztást. Egy párton belüli előválasztás megnyerése önmagában is értékelhető politikai teljesítmény. Másrészt aki komolyan gondolja, hogy elnök akar lenni, az bizonyos helyzetekben nem sétál bele, legalábbis úgy biztos nem, ahogy DSK minden további nélkül belesétált.

Ebben az értelemben Hollande sokkal inkább készen állt arra, hogy elnök legyen, mint DSK. Kezére játszott, hogy egyik legfőbb ellenfele nem vette komolyan a kihívást. (Persze Strauss-Kahn szerencsétlensége volt, hogy a bukását előidéző eset New Yorkban történt, hogy a sztori büntetőjogi problémákat is felvetett és hogy az amerikaiak egészen másként gondolkoznak a politikusaik magánéletéről, mint a franciák. Hasonlítsuk csak össze, hogy mit kapott Bill Clinton a Monica Lewinskyvel történt félrelépése után, és milyen attitűddel reagáltak 2014-ben a franciák Hollande elnök kettős életére!)

Strauss-Kahn mindenesetre kiesett a sorból, és a szocialisták képesek voltak arra, hogy olyan előválasztási rendszert hozzanak létre, amely képes volt pótolni a hiányát.

Látszategység Hollande mögött

A szocialisták (Parti Socialiste, PS) előválasztási rendszere képes volt arra, hogy látszategységet hozzon létre Hollande mögött, látszategység alatt azt értve, hogy a kampány idejére a szocialisták félre tudták tenni természetes ellentéteiket. Ez értelemszerűen nagyon kellett a végső sikerhez. Ugyanis ha egyszer megvan az elnökjelölt, akkor a perszonalizált francia rendszerben¹ teljességgel másodlagos, hogy ki a szocialista párt főtitkára, mit csinál, és amúgy ki mit gondol a párton belül. Legalábbis addig, amíg „csönd van”. Ezt a leckét nagy nehézségek árán tanulták meg a szocialisták 2007-ben, amikor az éppen François Hollande vezette PS képtelen volt felsorakozni az akkori elnökjelölt, Ségolène Royal² mögött. Royal kampányhibáiról, vezetési stílusának problémáiról és a PS 2007-es széthúzásáról azóta természetesen könyvek születtek³, hiszen a vereség oka volt az is, hogy a PS-en belüli személyes és programbéli különbségeket akkor még mutatóba sem sikerült átlépni. A belső széthúzás, illetve a Royal-program koherenciájának megbontása, a balszárny kívánságaival történő felvizezése ugyanis a jelölt hiteltelenségéhez, belső elégedetlenséghez, frusztrációhoz, kibeszélésekhez vezetett. Egyszóval egyenes út volt a bukás felé.

Ha valamit el kell ismerni, akkor az az, hogy a szocialisták sokat tanultak a 2007-es hibából. Megértették, hogy nem elég jelöltnek választani valakit, aki kellően karizmatikus, van programja, és jól áll a közvélemény-kutatásokban. Megértették, hogy a szocialista-baloldali pártok inherens jellemzője a széthúzás, az, hogy

1 A francia rendszerben sokkal fontosabb az elnök személyéről szóló elnökválasztás, mint a nemzetgyűlési választás – sőt, amióta az elnöki és a nemzetgyűlési mandátum hossza egyaránt öt év, továbbá a választások azonos évre esnek, azóta a nemzetgyűlési választás eredménye gyakorlatilag az elnökválasztás eredményétől függ.

2 Ségolène Royal a nyolcvanas évek eleje óta politizál, karrierje tulajdonképpen párhuzamosan ívelt felfelé volt élettársának, a jelenlegi köztársasági elnöknek a karrierjével (két évtizednyi együttélés után hivatalosan 2007-ben szakítottak). Royal még Mitterrand elnök munkatársaként kezdte politikai karrierjét, majd különböző választott funkciókat töltött be. A kilencvenes években több alkalommal is volt miniszter, a Jospin-kormány időszakában, 1997 és 2002 között például folyamatosan különböző miniszteri tisztségeket töltött be (környezetvédelem, családügy, oktatás terén tevékenykedett ebben az évtizedben). A 2000-es években helyi beágyazottságát annak köszönhette, hogy megszerezte Poitou-Charentes régió elnöki posztját megverve Raffarin miniszterelnököt. Onnan indult 2006-2007-ben az elnökjelöltség megszerzése felé. 2007-es veresége után az elhíresült reims-i pártkongresszuson kísérletet tett a Szocialista Párt főtitkári tisztségének a megszerzésére is, de alulmaradt Martine Aubry-val szemben. 2012-ben aztán a nemzetgyűlési választáson is vereséget szenvedett egy volt szocialista, független jelölttel szemben, így a neki megígért nemzetgyűlési elnöki tisztséget sem foglalhatta el. A politikai rehabilitáció ideje csak 2014-ben, a Valls-kormány hivatalba lépésekor érkezett el, nem függetlenül attól, hogy Hollande elnök közben szakított az új barátnőjével, Valérie Trierweilerrel. Royal politikai nézetei a francia politikában szokatlan egyveleget alkotnak. Baloldaliságát rendpárti és autoriter elemek díszítik, vélhetően a harmadik út nevű eszmeáramlattól kölcsönözve, illetve nyitott a közvetlen demokrácia, a részvételi demokrácia elemeinek a kiterjesztésére is.

3 Például: COURCOL, Christine és MASURE, Thierry, *Ségolène Royal. Les coulisses d'une défaite*, L'Archipel, 2007.

(általában) van (legalább) egy liberálisabb jobbszárny, egy szociáldemokrata centrista tömb és egy kemény elveket valló szocialista balszárny. A PS-ben felfogták, hogy ezek az ideológiai csoportok egymásra és egymás elveire is mély gyanakvással tekintenek, s nem félnek gyanakvásuknak nyilvánosan is hangot adni. Viszont a választási győzelem érdekében mégis egymásra annak utalva. A szocialisták megértették, hogy ha győzni akarnak, akkor nem fordulhat elő, hogy a többségi jelöltválasztást (és áttételesen a programválasztást) "belső szabotázs" támadja a kampány alatt. (Emlékezhetünk a PS elhíresült "Tout sauf Ségolène!", azaz "Bárkit, csak Ségolène-t ne!" csúfnevű koalíciójára.) A kampány alatti széthúzás megakadályozásának feltétele volt, hogy minden potenciális jelölt legalább alapjaiban elismerje a párt közös programját, s hogy a párt ezen programját nagy legitimitációtól övezve fogadják el, hiszen a kampány alatt éppen elég a PS-től balra és esetleg jobbra álló szövetségeseikkel vitázni, nincs szükség még belső széthúzásra is.

A 2012-t megelőző 3-4 év tulajdonképpen erről szolt a PS-ben. Ami Hollande-nak 2007-ben megfeküdt a gyomrát, az úgy tűnik, sikerült utódjának, Martine Aubry-nak⁴. X+1 szakpolitikai konvenció, belső pártszavazások és egy nagy programalkotó konvenció után a PS joggal várta el mindenkitől, hogy kifelé lojális legyen a párt programja és jelöltje iránt. Ezúttal bőven volt lehetőség arra, hogy mindenki elmondja a véleményét, szívfájdalmát, kívánságát. És ha valakinek az akarata végül nem jelent meg a programban, az nem a párt vezetésének, a jelöltnek, a párt középvezetőinek az érzéketlenségéről tanúskodott, hanem az az adott személy meggyőzőési képességeinek hiányáról, politikai gyengeségéről. Végső soron Martine Aubry olyan helyzetet teremtett, ahol a belső ellenzék vagy hallgat, vagy azt

4 Martine Aubry a francia szocialisták egyik legérdekesebb személyisége. Közben sokak szemében karrierje úgy indult, mint "Jacques Delors lányának a karrierje", Aubry mára a PS egyik legnagyobb öregjévé, elefántjává nőtte ki magát, és saját jogon is nyomot hagyott a francia közéletben. A hetvenes években különböző közszolgálati posztokat töltött be, de szigorúan vett politikai karrierje szintén a Mitterrand-korszakban kezdődött, különböző miniszteri kabinetekben dolgozott. Royalhoz hasonlóan először a kilencvenes években töltött be miniszteri pozíciót, de miniszteri munkája csúcsára csak a Jospin-kormány időszakában ért fel. 1997 és 2000 között a szociális ügyekért felelős miniszteri posztot töltötte be, és mint a munkaügyi kapcsolatokért is felelős miniszter, nevéhez fűződik a 35 órás munkahét franciaországi bevezetése. Bár a javaslatot és a törvényt sok kritika érte jobb- és baloldalon egyaránt (a szakmai vitákról nem is beszélve), az "Aubry-törvény" a mai napig meghatározó eleme a francia munkaügyi szabályozásnak, sőt, egyfajta "szent tehén", amelyhez senki nem mer igazán hozzányúlni. Martine Aubry 2008 és 2012 között továbbá betöltötte a Szocialista Párt főtitkári pozícióját, mely tisztséget a problémás, és vélhetően – de soha nem bizonyítottan – választási csalásokkal tarkított reims-i kongresszus nyomán sikerült megszereznie. A párt 2012-es választási felkészülését ő irányította, kifejezetten érdeme a PS imázsának és kommunikációjának a feljavítása, a pártdemokrácia megerősítése, a korántsem egységes szocialista párt egységének a demonstrálása. 2012-ben polgármesterként visszavonult Lille-be, kormányzati tisztséget nem vállalt, ugyanakkor neve időről időre felmerül a lehetséges miniszterelnök-jelöltek között. Tekintettel arra, hogy Martine Aubry a PS balszárnyához tartozik, egy 2017 előtti populista fordulat esetén nem annyira abszurd vagy lehetetlen ez a feltételezés.

kockáztatja, hogy azt vetik a szemére: kétségbevonja a közös játékszabályokat, a pártdemokráciát, és akadályozza a sikeres választási szereplést.

Egy francia szocialista ismerősöm a fenti elemzésemre 2011-2012 fordulóján azt a szarkasztikus megjegyzést tette, hogy ha Martine Aubry csinált is valamit, azt ügyesen titkolta, mert belülről biztosan nem érezhető, hogy sok minden változott volna. Lehetséges. De a látszat az, hogy a PS-ben nagyobb rend volt 2011 végén, mint 2007-ben – és elég nagy rend ahhoz képest, amennyire egy sokszínű, nem autoriter pártban rend lehet. Tudjuk, hogy a politikában a látszat gyakran fontosabb, mint a tények, és ez jó eséllyel egy ilyen pillanat volt. Főleg akkor nőtt meg ennek a „látszategységnek” a jelentősége, amikor a PS a saját kottájából játszott, a kormányzó jobbközép UMP-ből pedig program és egység helyett az szivárgott, hogy Nicolas Sarkozy veresége esetén vajon visszavonul, pénzt keres, vagy emlékiratokat ír.

A helyzetből két dolog következett. Egyrészt, bár a PS képes volt lefojtani a belső konfliktusait és egységet mutatva hadrendbe állni, a belső feszültségek nem tűntek el. Világos volt, hogy a választás után kezdeni kell velük valamit. Másrészt François Hollande az ígéreteit tartalmazó 60 pontját az előválasztási folyamat játékszabályai értelmében kénytelen volt a PS választási programjára alapozni – nyilván hozzátevé néhány számára fontos, illetve szimbolikus javaslatot, ideértve különösen a 75%-os adókulcsot. Vagyis az a program, amelyet az amúgy szociáldemokratának tartott Hollande megvalósítani igyekszik a mai Franciaországban, csak részben az ő személyes programja. És bizony ez a feszültség egyre inkább érződik is a munkáján. Erről szólt a 2014 elején végrehajtott fordulat, ami a fentiek ismeretében nem is fordulat, hanem inkább várva-várt őszinte vallomás volt.

És itt harap a kígyó a farkába: képes lesz-e a szociáldemokrata Hollande a belső feszültségeket úgy kezelni, hogy a kormányzás ne szenvedjen csorbát? Ez a kötet természetesen alaposan körbejárja majd ezt a problémát. Sőt, már most megelőlegezem, hogy arra jut: Hollande kormányzásának talán ez a legalapvetőbb, legjelentősebb kihívása. A Szocialista Párton belüli feszültségek ugyanis nemcsak a párton belüli sokszínűséget, hanem a baloldal társadalmi sokszínűségét is leképezik. Ennek megfelelően nagyon nehéz olyan kormányzati politikával előállni, amely mindenkinek tökéletesen megfelel, és amellyel esélyes a 2017-es újraválasztás is.

Miről szól ez a kötet?

Hollande hivatalba lépésétől, 2012 májusától már több-kevesebb rendszerességgel írtam a cikkeket a Francia Politika blogba a francia belpolitika eseményeiről, a [facebook.com/franciapolitika](https://www.facebook.com/franciapolitika) oldalon pedig olyan cikkeket osztottam meg,

amelyeket fontosnak és érdekesnek találtam. Ez a könyv e két év termésének a szintetizáló összegzése: körülbelül kétszáz blogbejegyzés és többszáz megosztott cikk képezi az alapját. A célom az, hogy átfogó képet adjak arról, mi történt a politikában Hollande elnök hivatali idejének első két évében.

Ez a könyv lezár és meg is nyit valamit: lezárja Hollande első két évét, és megnyitja Hollande mandátumának a második, hároméves részét, amely végül a 2017-es elnökválasztáshoz vezet majd. A politika események maguk is ezt a cezúrát sugallják, hiszen Hollande elnök két évvel megválasztása után vált meg első miniszterelnökétől, Jean-Marc Ayrault-tól.

Aki korábbi cikkeimet olvasta, az sok szöveget ismerősnek találhat – ugyanakkor komoly erőfeszítést tettem, hogy a rövid, frappáns blogbejegyzések soránál jóval több legyen ez a kötet. Ezért a szövegeket nagyon komolyan átdolgoztam és kiegészítettem. Szándékaim szerint ez egy összefoglaló, egységes politikai elemzés, amely a legfontosabb politikai kérdéseket közérthetően, de a politikai elemző látásmódjával és alaposágával tárgyalja. Természetesen a témák és hírek szelekciója sok szempontból szubjektív – azokról a kérdésekről írtam, amelyeket fontosnak és jelentősnek tartottam a 2017-es elnökválasztásra való felkészülés szempontjából.

A kötetet 5 részre osztottam. Az első részben az elnök, a kormány és a kormányzó szocialisták ügyeit és helyzetét tekintem át. A második részben a mérsékelt ellenzék, az UMP, illetve a centrista liberálisok állapotát, elmúlt két évben végzett munkáját elemzem (ideértve a Sarkozy-Copé-Fillon-Borloo-Bayrou ötös politikai manővereit). A harmadik részben a radikális ellenzékkel foglalkozom. A Le Pen-féle Nemzeti Front mellett kitérek természetesen a Manif pour Tous-mozgalomra és a kormány baloldali ellenzékére is. A negyedik rész Franciaország 2012 óta folytatott Európa-politikájával. Európai helyzetével foglalkozik. Az ötödik rész pedig a Hollande-adminisztráció gazdaságpolitikáját és annak rendkívül gyenge külföldi fogadtatását, recepcióját elemzi, értelmezi.

Remélem, hogy elemzéseimmel, értelmezéseimmel hozzájárulhatok ahhoz, hogy alaposabban, mélyebben és tárgyilagosabban tekintsük a mai Franciaországot, ezt a furcsa, különutas, néha hangos és gyakran bizony meglehetősen érthetetlen kis világot.

I. RÉSZ

ÍGÉRET ÉS VALÓSÁG.

A KORMÁNYZÓ BALOLDAL KÉT ÉVE

A 2012-es francia elnökválasztási kampányban senki nem ígért azonnali boldogságot és kánaánt. Mindenki tudta, hogy Franciaország nehéz helyzetben van.

A franciák ugyan nagy reményekkel választották meg Nicolas Sarkozy-t elnöküknek, az igazság az, hogy Sarkozy-nek esélye sem volt azt a programot végrehajtani, amellyel bizalmat kapott. 2008 után egyszerűen nem voltak meg ehhez a feltételek. Sarkozy 2007-ben azt ígérte, hogy a törekvő emberek megkapják a jutalmukat („dolgozzunk többet, hogy többet kereshessünk”), és azt sugallta, hogy olyan környezetet teremt, ahol a tehetség, a kiválóság jobban érvényesülhet. Ehelyett a program helyett egy világgazdasági válság, és ebből következően egy gazdasági nehézségekkel tarkított ciklus következett, amellyel kapcsolatban elsősorban az lehetett a fő vitatéma, hogy a problémákat lehetett volna-e jobban kezelni (és ahogy az lenni szokott, az ellenzék szerint igen, a kormányoldal szerint meg nem...). Az egyén boldogulása helyett szinte az állam túlélése volt a Sarkozy-ciklus fő témája, a foglalkoztatottság növekedése helyett a munkanélküliség megugrása volt a látványos eredmény. A francia állam dinamikus előretörése helyett a német hegemonia nyilvánvalóvá válása, illetve annak politikai kozmetikázása volt a Sarkozy-évek emlékezetes jellemzője.

Az igazság azonban az, hogy nem nagyon lehet megmondani, hogy mindebben mekkora Sarkozy személyes felelőssége, éppen a válságkezelés értékelésének politikai nehézségei miatt. A Sarkozy-ciklus elején jó néhány fontos gazdasági döntésre sor került (50%-os adóplafon, túlórák adómentessége, a sztrájkjog újraszabályozása), illetve volt egy átfogó alkotmányreform is, amely az V. Köztársaság alkotmányát ha nem is alapjaiban, de érdemben átírta. Ugyanakkor a ciklus nagy reformjai (a közigazgatási reform és a nyugdíjreform) elfogadásuk óta látványosan elbuktak (ahogy a túlórák adómentessége és az adóplafon is), hol azért, mert maga Sarkozy vonatta vissza a 2007-2012-es ciklus végén, hol pedig azért, mert az új többség radirozta el őket a 2012-2017-es ciklus elején. És ezek csak a leglátványosabb bukások!

Ha végignézünk Sarkozy elnöki tevékenységi listáján⁵, akkor az alkotmányreform, a lisszaboni szerződés és talán Franciaország visszavezetése a NATO integrált

5 Például itt: “Bilan. Ce que Sarkozy a fait en cinq ans”, *LePoint.fr*; 2012. február 14., http://www.lepoint.fr/politique/election-presidentielle-2012/sarkozy-ce-qu-il-a-fait-en-cinq-ans-a-elysee-14-02-2012-1431302_324.php.

katonai szervezetébe az a három intézkedés, amelyek a legtartósabbnak, és így hosszú távon a legfontosabbnak bizonyulhatnak ebből az érából.

De ezek a „tartós és fontos” intézkedések mindig csak a válságkezelés után következnek a fontossági sorban. A válság Franciaországot is alapjaiban rengette meg. A francia költségvetés egyenlege radikálisan romlott 2008-tól kezdve (2009-2010-ben a hiány 7% körül mozgott⁶). A bajt a társadalom is megérezte, nemcsak a válságkezelésbe beszálló és így alaposan „elszálló” költségvetés⁷: a munkanélküliségi ráta a francia statisztikai hivatal (Insee) adatai szerint 2007-ben 8,0% volt, 2008-ban pedig 7,4% – a világgazdasági válság azonban 9% fölé tornászta ezt az adatot. A munkanélküliség a választási évben már 9,8% volt, a közhangulat pedig rossz⁸. Nem véletlen, hogy a személyes biztonságérzet, illetve a háztartások vásárlóereje és a munkanélküliség (különösen a fiatalok 21-23%-os munkanélkülisége⁹) lettek a kampány fő témái.

A kampány

Mind Nicolas Sarkozy, mint szocialista kihívója egyetértettek abban, hogy növekedésre van szükség, továbbá csökkenteni kell a deficitet és az államadósságot. Mindketten világossá tették, hogy Franciaországban komoly problémát okoz a magas, és növekvő munkanélküliség (és a statisztikák sajnos azóta is növekvő tendenciát mutatnak, a ráta immáron tartósan 10% felett áll¹⁰). Igazi vita abban volt, hogy a problémákat milyen eszközökkel lehet megoldani, és mennyi időre van szükség a sikerhez¹¹.

Mindkét jelölt ráértett arra, hogy sok francia számára az Európai Unió mára magát a problémát jelenti, és nem pedig a megoldást. Ez világos volt már a maastrichti szerződés vitájában, melynek nyomán a szerződés éppen átcsusszant a népszavazáson, és a 2005-ös elhíresült alkotmányos népszavazás idején is. Ám

6 “Cash surplus/deficit (% of GDP)”, *Worldbank.org*, <http://data.worldbank.org/indicator/GC.BAL.CASH.GD.ZS>.

7 Az államadósság 2008 harmadik negyedéve és 2012 első negyedéve között 22%-kal nőtt. Hollande hivatalba lépése óta sem állt meg a tendencia, az államadósság jelenleg 93,6%-on áll: “Dette trimestrielle”, *Insee.fr*, <http://www.insee.fr/fr/indicateurs/ind40/20140630/dette%20trimestrielle.xls>.

8 “Taux de chômage depuis 1975”, *Insee.fr*, http://www.insee.fr/fr/themes/tableau.asp?reg_id=0&ref_id=NATnon03337.

9 “Unemployment, youth total (% of labor force ages 18-24) (modeled ILO estimate)”, *Worldbank.org*, <http://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.1524.ZS>.

10 “Nombre de chômeurs”, *Insee.fr*, <http://www.insee.fr/fr/themes/series-longues.asp?indicateur=nombre-chomeurs-bit>.

11 “Les candidats en quête de solutions pour la dette publique”, *Lepoint.fr*, 2012. április 11., http://www.lepoint.fr/politique/election-presidentielle-2012/deficit-les-candidats-en-quete-de-solutions-pour-la-dette-publique-11-04-2012-1450380_324.php.

2012-ben sok szempontból ismét aktivizálódott ez a pártokon átívelő, és pártokat átszelő új törésvonal¹². Ennek a felismerésnek a jegyében támadta Nicolas Sarkozy a schengeni rendszert, és ennek a felismerésnek a jegyében ígérte Hollande a költségvetési paktum újratárgyalását. Visszatekintve világosan látható, hogy ezek az ígérek nemcsak túlzóak voltak, hanem kifejezetten csak a választás napjáig voltak érvényesek (Franciaországban egyébként is gyakran idézett politikai bölcsesség, hogy az ígérek csak azokat kötik, akik kapják őket).

Ha e felismerésben osztozott a két jelölt, akkor mi volt az, amiben különböztek? Ha a történészek kellő időtávoból majd megírják ennek az elnökválasztásnak a történetét, akkor talán azt írják majd, hogy Nicolas Sarkozy a Franciaországot (is) sújtó gazdasági válságnak és saját politikai stílusának köszönheti, hogy végül 51,64% – 48,34% arányban elvesztette a választást. A kampány legemlékezetesebb hívószava ugyanis Hollande azon ígérete volt, hogy ő – Sarkozy-vel ellentétben – „normális” elnök lesz. Ennek az ígéretnek kulminációja volt az elnökjelölti vita egyetlen igazán értékelhető és emlékezetes momentumja, Hollande „elnökként...” kezdetű 3 perc 22 másodperces anafórája, amelyben mintegy tizenöt mondatban értekezett arról, hogy elnökként mit tesz és mit nem tesz majd, természetesen minden mondatban Nicolas Sarkozy elnöki ténykedésével ellenpontozva saját magát¹³.

Persze nemcsak a politikai stílus volt eltérő. Fontosnak bizonyultak a szimbolikus üzenetek, de ezek mögött a szimbolikus üzenetek mögött gyakran érdemi ellentétek is húzódtak. Amikor Hollande például azt ígérte, hogy bevezet egy 45 és egy 75 százalékos adókulcsot¹⁴, akkor azzal arra utalt, hogy a szocialisták Sarkozy-t a „gazdagok elnökének” tartották, különösen azon intézkedése miatt, amely 50 százalékbán határozta meg az egyes adózóktól maximálisan elvonható jövedelem arányát¹⁵. Ugyanis ha abban nem is volt vita, hogy a költségvetést ki kell igazítani, abban már igen, hogy ki állja a számlát. A szocialisták üzenete egyszerű volt: a jól keresők nagyobb felelősségvállalására van szükség azért, hogy a költségvetés kontrollálható legyen, illetve a közszolgáltatások egyébként valóban magas színvonalát meg lehessen őrizni.

12 GORCE, Bernard.: „L'ouverture du pays au monde crée un nouveau clivage politique”, *La Croix*, 2011. november 4., http://docs.jean-jaures.net/presse_clivage/lacroix.pdf.

13 BAYET, Antoine, „L'anaphore de François Hollande : “Moi, Président de la République, je...”, *Lelab.europel.fr*; é.n., <http://lelab.europel.fr/1-anaphore-de-francois-hollande-moi-president-de-la-republique-2162>.

14 A francia adórendszer progresszív, így a 45%-os kulcs ígérete a 150 000 euró feletti jövedelmekre, a 75%-os kulcs ígérete pedig az 1 millió euró feletti jövedelmekre vonatkozott.

15 Az intézkedést később még maga Sarkozy vonatta vissza. Lásd: BARTNIK, Marie, „Mesure phare du quinquennat, le bouclier fiscal est enterré”, *Lefigaro.fr*, 2011. június 11., <http://www.lefigaro.fr/impots/2011/06/11/05003-20110611ARTFIG00339-mesure-phare-du-quinquennat-le-bouclier-fiscal-est-enterré.php>.

A választás második fordulójának estjén elmondott beszédében Hollande két fő szempontot állított elnöksége középpontjába (a fiatalságot és az igazságosságot), és azt kérte, hogy majd ezek alapján ítéljék meg a tevékenységét¹⁶. Ezzel jól össze is foglalta mindazokat a reményeket, amelyekkel a választók az Élysée-palotába küldték: munkahelyek és jövőkép a fiataloknak, valamint igazságosabb, értsd: a bérből élők és a középosztály terhelését visszafogó jóléti- és adórendszer. Nem nehéz belátni (és most megint megelőlegezek egy konklúziót), hogy Hollande egyik fő politikai problémája az, hogy egyelőre egyik prioritás kapcsán sem látszódnak az eredmények. A bérből élők és a középosztály is (gyakran bújtatott) adóemelésekre panaszkodnak, a munkanélküliség pedig évtizedes magasságokban tanyázik.

A francia közhangulat az elmúlt két évben tehát ha nem is romlott, biztosan nem javult. 2014 elején a helyhatósági választások, valamint májusban az európai parlamenti választás alkalmával az is kiderült, hogy az elégedetlenségből miként tudott profitálni a Le Pen-féle Nemzeti Front – a radikális párt a várakozásoknak megfelelően¹⁷ ugyanis megnyerte az európai parlamenti választást. Egyelőre úgy tűnik, hogy a széleskörű elégedetlenség legnagyobb nyertese tehát a radikális párt, aminek aztán hosszú távú következményei lehetnek a bipoláris tömbösedésre optimalizált francia politikai rendszerre nézve (fennáll egy háromosztatú politikai mező kialakulásának a veszélye, de erről később még szólok).

A „normális” elnök

De ki az az ember, aki azt ígérte a franciáknak, hogy „normális” elnökük lesz? Miben hisz és mi a módszere? Az igazság az, hogy a tényeket a közélet iránt érdeklődő emberek jól ismerik: fel tudják sorolni Hollande munkáit és életrajzát egészen a mitterrand-i tanácsadói munkáktól kezdve a Szocialista Párt főtítkárságáig. Tudják, hogy bár a francia politikai elit egyik kulcsfigurája volt a kilencvenes-kétezres években, valójában elnökségéig nem volt semmiféle kormányzati tapasztalata. Közismert a Ségolène Royalhoz fűződő kapcsolata, és még az is, hogy sosem házasodtak össze, bár négy gyermekük született. Hollande pártfőtítkári teljesítményét keresztül-kasul csócsálták, a 2007-es vereségben játszott szerepét úgyszintén (a 2002-es vereséget, bár főtítkárként Hollande vezényelte le, inkább szokták Lionel Jospin miniszterelnök számlájára írni).

Sok évtizedes politikai pályája ellenére Hollande nem az az ember, aki könnyen

16 “François Hollande et son rêve français”, *Nouvelobs.com*, 2012. május 6., <http://tempsreel.nouvelobs.com/election-presidentielle-2012/20120506.OBS4811/francois-hollande-et-son-reve-francais.html>.

17 GARAT, Jean-Baptiste, “Sondage : l'UMP devant le FN et le PS aux européennes”, *Lefigaro.fr*; 2014. április 27., <http://www.lefigaro.fr/politique/2014/04/27/01002-20140427ARTFIG00133-europeennes-l-ump-devant-le-fn-et-le-ps.php>.

megjegyezhető, karizmatikus „márkanév” a francia politikai piacon. Politikai módszeréről pontosan lehet tudni, hogy az a megegyezés és a kompromisszum (más aspektusból a konfliktus kerülése) köré épül. A karakteres állásfoglalások távol állnak tőle (nem véletlen, hogy elnöksége előtt Flanby-nak becézték, ami nagyjából „pudingot” jelent). A különböző irányzatok közötti kiegyezés elősegítése, a legkisebb közös többszörös kialakítása főtítkárként kedvelt módszere volt. Ezt a hozzáállást elnökként sem engedte el, hiszen a nagy háromoldalú, a szakszervezeteket, a munkaadói szervezeteket és a kormányt magába foglaló szociális egyeztetések, „kiegyezések” most is napirenden vannak. Míg azonban ez tisztán beleillik a szociáldemokrata értékrendbe (amelyet Hollande egyre nyíltabban vállal), az alkotmánytól és az Ötödik Köztársaság politikai kultúrájától némiképpen idegen.

A „normális” elnök ebből a szempontból kicsit túl „normálisra” sikeredett: az alkotmány és a politikai kultúra olyan elnökhöz van szokva, aki a nagy vonalak tekintetében „utánam!” felkiáltással vezet, a végrehajtást pedig kormányára és miniszterelnökére hagyja. Paradox módon az efféle irányt adó, határozott döntéseket, legyenek bár mégoly ellentmondásosak is, a francia politikai kultúra jobban értékeli, mint az aprólékosan kimunkált kompromisszumokat, amelyek keveseknek szúrják igazán a szemét.

A helyzet az, hogy sem Sarkozy, sem Hollande nem tudta eltalálni a jó arányt ebben a kérdésben. Nicolas Sarkozy nem használta az alkotmány védelmező rendszereit, nem bújta el a miniszterelnöke mögé, magyarul olyan döntéseket is magára vállalt, amelyeket az eredeti, De Gaulle-féle elképzelés¹⁸ szerint nem kellett volna magára vállalnia (ráadásul a 2008-as alkotmányreform néhány intézkedése mintha kifejezetten az autoriter elemek letörésére és a parlamentáris elemek erősítésére szolgált volna, ami szintén bontogatja az eredeti rendszer egyensúlyait). Az elnöki hiperaktivitásnak komoly népszerűtlenség lett az eredménye, és az, hogy a miniszterelnököt jobban kedvelték a polgárok, mint az elnököt – pedig a rendszer úgy lett kitalálva, hogy ez épp fordítva legyen, a miniszterelnököt pedig ki lehessen rúgni, ha szükséges¹⁹. Sarkozy viszont kénytelen volt megtartani Fillon miniszterelnököt teljes elnöksége alatt, hiszen nem engedhette, hogy nála

18 De Gaulle tábornok számára kulcsfontosságú volt a parlament és a pártok befolyásának a letörése, a végrehajtó hatalom megerősítése, és ezen belül a köztársasági elnöki tisztség kiemelése a közjogi rendszerben. Nem elvi meggyőződések vezérelték, hanem a Harmadik Köztársaság (1875-1940) szomorú sorsa: De Gaulle úgy látta, hogy a köztársaság a végrehajtó hatalom gyengesége és a pártok széthúzása miatt nem volt képes katonailag megvédeni magát a náci Németországgal szemben.

19 SOÓS, Eszter Petronella, “Charles de Gaulle és a karizma mindennapivá válása”, *Politikatudományi tanulmányok. Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskoláinak III. Konferenciája*, 2012. április 20., Szerk.: Antal Attila, Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2012., pp. 23-36.

népszerűbb vetélytársa szabadon és kontroll nélkül erősödhesen, esetleg „garázdálkodhasson” a politikai rendszerben.

Hollande viszont a Sarkozy-féle hiperaktivitás totális ellenpontja. (Ám Manuel Valls miniszterelnöki kinevezésével neki is sikerült elérnie, hogy népszerűtlenebb legyen, mint beosztottja – igaz, teljesen más okokból kifolyólag, mint Sarkozynek.) Míg Sarkozy úgy gondolta, hogy jó, ha mindenről ő dönt, addig Hollande kis túlzással úgy találja, hogy nem az ő dolga döntenet – vagy ha mégis, akkor inkább gondosan elfedi e tényt a szociális partnerek segítségével. Nem csoda, hogy a polgárok döntésképtelennek tartják: Hollande módszere éppoly túlzás a francia politikai rendszerben, mint Sarkozyé. Lehet, hogy Hollande a karmestere a nagy megegyezéseknek, lehet, hogy e megegyezések révén olyan törvények születnek, amelyek évtizedes útakadályokat takarítanak el. A francia elnöktől azonban csak kevesen várják, hogy karmester legyen. A nagy többség azt szeretné, pártállástól függetlenül, hogy az elnök kellő alázattal szerezzen egy jó darabot, aztán szervezze is meg a zenekar működését.

Nem csoda, hogy a szocialisták komolyan frusztráltak. Éppenséggel gondolhatják, hogy sok mindent tettek az elmúlt években, amiért semmi elismerést nem kapnak: ígéretükhöz híven nyúltak az adórendszerhez (néhány nem várt, kellemetlen következménnyel), ígéretükhöz híven szintén visszacsinálták a Sarkozy-féle nyugdíjreformot, ígéretükhöz híven munkahelyteremtési programokat indítottak, tartják a költségvetési szigorot, megvalósították vagy elkezdték megvalósítani azokat a társadalmi reformokat, amelyeket a kampányban ígértek. Akik követik Hollande ígéreteit és azok betartását, mint például a kiváló *Lui Président* weboldal²⁰ újságíró szerzői, azok láthatják, hogy folyik a munka: a szocialisták sok ígéretet betartottak, sok ígéret megbukott, sok megakadt, de azért semmiképpen sem teljesen ötletszerűen folyik a kormányzás. Hol itt hát a probléma?

Nos, ott, hogy a látszat nem egy olyan kormányzat, amely egy öt éves, klasszikus ciklust kíván végigcsinálni (megszorítások és reformok, majd lazítás), hanem egy olyan adminisztráció, amely napról napra él, és nem igazán tudja, hogy honnan hova megy; egy olyan kormányzat, amely ráadásul képtelen arra, hogy a saját maga által megnevezett legfontosabb ügyekben (munkahelyteremtés és igazságosság) kézzelfogható eredményeket mutasson fel. Tudjuk pedig, hogy a látszat ezerszer fontosabb a politikában, mint a „valóság”. A polgárok nem statisztikák és mélyelemzések, hanem benyomások alapján döntenek egy kormány teljesítményéről. Ráadásul 2014 elején a gyenge kommunikáció mellett éppenséggel a statisztikák és a mélyelemzések sem lennének boldogítóak a kormány számára:

20 www.luipresident.fr.

még akkor is rondán néznek ki, ha 2017-ig esetleg be is érnek a megkezdett intézkedések. E sorok írásának pillanatában az a nagy kérdés, hogy az új miniszterelnök, Manuel Valls alkalmas-e arra, hogy megalkossa, visszaadja az irány képzetét a csalódott polgároknak.

Normalitás és etika: szándék és valóság

Hollande nemcsak azt ígérte a kampányban, hogy másmilyen elnöki szerepfelfogást testesít meg, hanem azt is, hogy az ő elnöksége alatt nem lesznek „ügyek”. A „normális elnök” ígéretéhez például az is hozzátartozott, hogy a Sarkozy-elnökséget belengő korrupciós botrányokhoz (a Bettencourt-ügyhöz, a líbiai pártfinanszírozási ügyhöz, a gyanús közvélemény-kutatási szerződésekhez és az azóta felbukkanó egyre kínosabb korrupciós eljárásokhoz) hasonló botrányokra Hollande elnöksége alatt nem kerül sor. A kormány tagjainak és saját magának Hollande például kifejezetten fizetéscsökkentést ajánlott, ezzel is emlékeztetve arra, hogy Sarkozy egyik első elnöki akciója volt az elnöki fizetés megemlése (ami egyébként még megemelve sem lett kiugróan magas). A szocialista jelölt továbbá azt ígérte, etikai kódexet írat alá²¹ minden miniszterével, hogy biztosítható legyen az állami tisztviselők „példamutató” magatartása, beleértve az elnökét is.

A kampányüzenet és a szándékos ellenpontozás ezen a téren is világos volt: míg Hollande, a szociálisan érzékeny szocialista a pénzvilágot ellenségének nevezi és kiveszi a részét a nemzeti erőfeszítésből, a „gazdagok elnöke”, Sarkozy a gazdag emberek társaságát keresi, imádja a luxust, és ennek megfelelően jutalmazza magát.

A normalitás (és az erkölcsi fölény, már ha volt ilyen) abban a percben esett kútba először, amikor kiderült, hogy az új szocialista költségvetési miniszter, Jérôme Cahuzac szabadidejében nagypályás adócsaló, aki svájci számlákon őrzí a francia adóhatóság előtt rejtegetett pénzeit. Másodszor pedig akkor, amikor a franciák felteheték a kérdést, hogy mennyire normális, mennyire példamutató az, ha az elnök kismotoron furikáztatja magát a testőreivel, és még *croissant*-t is hozat magának, amikor kedve támad megcsalni az egyébként állami pénzekből is részesülő, a First Lady szerepét betöltő élettársát²². Harmadszor pedig akkor borult a „példamutató köztársaság” gondolata, amikor Hollande elnök 48 órán belül arra kényszerült, hogy kirúgja kommunikációs tanácsadóját, Aquilino Morelle-t, mert kiderült róla, hogy korábban egyszerre volt egy gyógyszergyár tanácsadója és egy

21 REVAULT D'ALLONNES, David, “Une “charte de déontologie” pour les ministres”, *Lemonde.fr*, 2012. május 17., http://www.lemonde.fr/election-presidentielle-2012/article/2012/05/17/une-chartre-de-deontologie-pour-les-ministres_1703180_1471069.html.

22 HEWITT, Gavin, “Hollande Gayet: Scandal and the French president”, *Bbc.co.uk*, 2014. január 10., <http://www.bbc.co.uk/news/25680221>.

olyan állami hivatal (IGAS) tisztviselője, amely éppen a gyógyszergyárakat volt hivatott ellenőrizni²³.

Ezzel természetesen nem akarom azt mondani, hogy egy velejéig romlott, képmutató kormányzattal állunk szemben. Cahuzac nyilván nem osztotta meg titkos életét feletteseivel; Morelle vagy megosztotta, vagy nem; Hollande elnöknek meg alapvetően joga van azzal találkozni, akivel csak akar. Ha éppenséggel nagy ügyeket akarunk keresni, akkor e sorok írása közben egyértelműen többet találunk a jobboldalon, mint a baloldalon (elég csak a Jean-François Copé-féle állítólag túlszámlázott kommunikációs szerződésekre²⁴, vagy a Patrick Buisson-féle titkos hangfelvételekre gondolni²⁵, esetleg belemélyedni a Nicolas Sarkozy őrizetbe vételéhez vezető büntetőügy rejtelseibe²⁶).

De tény, ami tény, a „normális elnök” ma már nem tud erkölcsi tisztaságra és fölényre hivatkozni úgy, ahogy 2012-ben tette. Ahogy minden kormányzati garnitúra, Hollande csapata is kopik. Ráadásul az idő múlásával az ellenpontozás jelentősége is csökken, már ami a kormányzati teljesítmény megítélését illeti. 2012-ben még volt értelme hátrafelé mutogatni, 2014-ben, meg persze 2017-ben már nem sok értelme lesz „elmúltótévezni”. Legalábbis a kormányoldal szempontjából. Hogy a baloldal ügyei is bevethető fegyverként szuperálhatnak-e majd egy másik kampányban, az pedig kizárólag az ellenzék majdani ügyességétől függ.

A Cahuzac-ügy és a „válságkezelés” eszközei

Jérôme Cahuzac költségvetési miniszter lemondott, miután kiderült, hogy az elhíresült svájci számla-ügyben nyomozás indult ellene. Persze nem lennék meglepve, ha kollégái csöndben meg is kérték volna a távozásra. A szocialisták nem először nyúlnának ugyanis a rugalmas elszakadás stratégiájához: így csinálták egy másik korrupciógyanúba keveredett szocialista politikussal, Julien Dray-jel, akit gyanúba keveredése után szépen nyilvánosan elengedett a párt, majd ügye tisztázása után visszavettek²⁷. Sok szempontból Dominique Strauss-Kahnnal is így jártak el,

23 “Aquilino Morelle annonce sa démission de conseiller à l'Élysée”, *Lefigaro.fr*; 2014. április 18., <http://www.lefigaro.fr/flash-eco/2014/04/18/97002-20140418FILWWW00135-aquilino-morelle-annonce-sa-demission-de-conseiller-a-l-elysee.php>.

24 “Affaire Copé : des copinages qui coûtent cher à l'UMP”, *Lepoint.fr*; 2014. február 27., http://www.lepoint.fr/politique/exclusif-8-millions-regles-par-l-ump-a-des-amis-de-cope-27-02-2014-1796074_20.php.

25 A történetről egységes dosszié található az alábbi linken: <http://www.atlantico.fr/dossier/sarkoleaks-enregistrements-pirates-nicolas-sarkozy-patrick-buisson-1000894.html>.

26 “Őrizetbe vették Nicolas Sarkozyt”, *Hvg.hu*, 2014. július 1., http://hvg.hu/vilag/20140701_Orizetbe_vettek_Nicolas_Sarkozyt.

27 CUA, Juliette, “L'affaire Julien Dray”, *Lexpress.fr*; 2009. december 24., http://www.lexpress.fr/actualite/politique/l-affaire-julien-dray_784870.html.

bár ő végül teljesen menthetetlennek bizonyult. A szocialisták szintén gyorsan megszabadultak az elnök említett kommunikációs tanácsadójától, aki összeférhetetlenség gyanújába keveredett.

Ennek a stratégiának az az előnye, hogy nem menti a menthetlent, "izolálja a problémát" és nem húzza rá a pártra a sajtó és az ellenzék ilyenkor megkerülhetetlen érdeklődését, ami akkor is gyilkos hatású lehet, ha a megvádolt illető történetesen valóban ártatlan. Hozzá kell tenni, hogy a „normális” jelzővel turnézó szocialisták nem is nagyon tehetnek, tehetek mást, mint hogy elengedték a fekete bárányok kezét. Példának okáért borzasztó nehéz lenne elképzelni, hogy a magát "normális elnöknek" ígérő Hollande és az adóoptimalizálókat esetenként hazafiatlannak minősítő szocialista kormány milyen jelszóval tarthatta volna meg az adócsalás gyanújába keveredett Cahuzac-ot.

A rugalmas elszakadás mellett persze más kezelési módok is alkalmazhatók ilyen esetekben. A baloldal például úgy döntött, hogy a felelősség terítésével (is) kezeli a Cahuzac-ügyet. A kormányzó elit úgy tűnik – többek között – a nyilvános és ellenőrzött vagyonbevallás eszközt szülte meg a Cahuzac-ügyre adott válaszként.

Mi, magyarok tudjuk a legjobban, hogy a vagyonnyilatkozat nem feltétlenül csodaszor, arra azonban jó lehet, hogy a francia politikai elitet piszkáló konkrét adócsalási ügyre legalább látszólag rendszerszintű megoldást adjon. Látszólag, mert a politikai elit, köszöni szépen, ha nagyon szeretne, akkor is tud lopni, adót csalni stb., ha nyilvános vagyonnyilatkozatot kell tennie, esetleg külön hatóság ellenőrzi azok tartalmát, ahogy azt Hollande elnök javasolta²⁸. A vagyonnyilatkozatok ugyanis azt tartalmazzák, ami beléjük írnak az arra kötelezettek, és ezzel mindent el is mondtunk a hatékonyságukról. A strómanokon, családtagokon és egyéb kapcsolatokon keresztül birtokolt vagyon, a külföldi bankszámlák, az ilyen-olyan cégeken stb. keresztül elérhető anyagi erőforrások nem feltétlenül látszanak majd továbbra sem, így nem is lesznek ellenőrizhetők. Pedig utóbbiak a korrupció és a csalás melegágyai, nem elsősorban az adott politikus nevéen nyíltan visszakereshető vagyontárgyak és érdekeltségek.

A közéleti etika problémája - A Jospin-bizottság javaslatai

A botladozások és a gyanakvásra okot adó ügyek ellenére az adminisztráció változó sikerrel tett azért erőfeszítéseket, hogy a francia közéletet úgymond átláthatóbbá tegye.

28 "Le patrimoine des élus et des ministres sera contrôlé", *Lefigaro.fr*, 2013. április 10., <http://www.lefigaro.fr/politique/2013/04/10/01002-20130410ARTFIG00759-le-patrimoine-des-elus-et-des-ministres-sera-contrrole.php>.

Lionel Jospin²⁹ volt miniszterelnök például rögtön a 2012-es választás után megbízást kapott Hollande elnöktől, hogy egy bizottság élén – novemberi határidővel – készítsen jelentést "a közélet erkölcsösebbé tételének" módozatairól³⁰. (A cél szép volt, ám az már kevésbé, hogy mindez azon a héten történt, amikor a képviselők visszakézből utasították el azt az egyébként centrista javaslatot, amely konkrétan saját juttatásaik átláthatóvá tételéről szólt volna.³¹)

Franciaországban nagy hagyománya van az efféle elnöki megbízásoknak és az ahhoz kapcsolódó bizottságosdinak (sőt, néha még az is elképzelhető, hogy az eredményből lesz is valami). Az efféle megbízások kiválóan illeszkednek Hollande fentebb ismertetett módszeréhez, mert szolgálhatnak arra, hogy a közmegegyezés látszatát keltsék. ("Tessék, jobbról-balról ezt mondják a bölcsek, milyen alapon nem értesz vele egyet? Talán a közjó ellen vagy?") Nem véletlen, hogy a Jospin-bizottságnak is volt ellenzéki tagja, a volt egészségügyi miniszter Roselyne Bachelot. A közmegegyezés demonstrálása igen fontos a közéleti etika ügyében, hiszen a szocialista pártnak nincs és nem is volt alkotmányozó többsége, így ha a közhatalom szervezéséhez kapcsolódóan egyszer is alkotmányt szeretne módosítani, akkor ahhoz vagy ellenzékiet kell meggyőznie (akik nyilván nem szeretnék a PS-t segíteni abban, hogy szentté avathassa magát), vagy a közvéleményt kell megdolgoznia egy népszavazási kampányban. Hogy az eljárási rend mennyire fontos szempont, az abból is kiderül, hogy Hollande 2014-re mintha letett volna az alkotmányos reformokról: senki nem beszél már a Kongresszus összehívásáról, a népszavazás fogalma pedig kiradírozódott az emlékezetből,

29 Lionel Jospin az 1971-es évek elején jelent meg a Szocialista Párt környékén, abban az időszakban, amikor a nagy, Mitterrand nevéhez kötődő változások kezdődtek a baloldalon. Jospinnek kampányfőnökként nagy szerepe volt Mitterrand elnökké választásában, így nem meglepő, hogy 1981 és 1988 között Jospin már a Szocialista Párt főtitkára. Mitterrand második ciklusa után 1995-ben, Jospin a vesztes baloldali elnökjelölt (a második fordulóban győzi le őt Jacques Chirac), ugyanakkor Jospin 1995 és 1997 között ismét pártfőtitkár tud lenni, veresége ellenére is. Mint pártfőtitkár 1997-ben győzelemre vezeti pártját a váratlan 1997-es nemzetgyűlési választáson és elfoglalja a miniszterelnöki széket. Felfelé ívelő politikai karrierjének a 2002-es elnökválasztás vet véget. Mint ismert, Jospin az első fordulóban a harmadik helyre szorult a hivatalban lévő elnök, Jacques Chirac, valamint a Nemzeti Front akkori elnöke, Jean-Marie Le Pen mögött. Ezzel a szocialisták kiestek az elnökválasztásból, de ami még ennél is fontosabb, az 1997 és 2002 között regnáló, Jospin vezette szivárványkoalíció is hatalmas pofont kapott, már csak azért is, mert annak az ötéves kormányzásnak az emléke úgy maradt meg a fejekben, mint az a kormányzás, amely Le Pen a második fordulóba repítette. Jospin azóta fel-feltűnik a közéletben, de valós politikai visszatérésre nem volt lehetősége, és talán nem túlzok, ha azt mondom, azért, mert igény sem merült fel rá.

30 "Institutions : les propositions de la commission Jospin", *vie-publique.fr*, 2012. november 9., <http://www.vie-publique.fr/actualite/alaune/institutions-propositions-commission-jospin.html> és *Pour un renouveau démocratique : rapport de la Commission de rénovation et de déontologie de la vie publique*, <http://www.ladocumentationfrancaise.fr/rapports-publics/124000596-pour-un-renouveau-democratique-rapport-de-la-commission-de-renovation-et-de>.

31 KRUG, François, "Transparence . Chez les députés, le changement, c'est pas maintenant", *Nouvelobs.com*, 2012. július 21., <http://rue89.nouvelobs.com/rue89-politique/2012/07/21/transparence-chez-les-deputes-le-changement-cest-pas-maintenant-234013>.

vélhetően valamikor akkor, amikor az elnök „népszerűsége” elérte a történelmi mélypontokat.

Ugyanakkor a Jospin-bizottság tagjai néhány nagyon érdekes javaslattal is előálltak, amelyek alkotmányozást nem igénylő némelyikét azóta sikerült is törvénybe iktatni. A Jospin-bizottság javaslatai közül kiemelkednek az alábbiak:

- A mandátumhalmozás tiltása: a miniszteri, képviselői és szenátori tisztség összeférhetetlensége a helyi mandátumokkal, azzal a kitételrel, hogy a képviselők és szenátorok számára csak a helyi végrehajtó tisztségek a tiltottak, képviselőtestületekben azért még ülhetnek. A Jospin-bizottság ezen javaslata illeszkedik a szocialisták kampányígéreteihez, amelyek világossá tették, hogy véget kívánnak vetni ennek a régi francia közéleti hagyománynak. Az erről szóló törvényt 2014 januárjában fogadta el végleg a Nemzetgyűlés³² viszont az új szabályozás csak 2017-ben lép hatályba, azaz a jelenlegi többséget még nem érinti³³.
- A Jospin-bizottság azt javasolta, hogy az 577 képviselőből 58-at, tehát 10%-ot listás és arányos rendszerben válasszanak meg a Nemzetgyűlési választáson – ez is Hollande-ígéret, de már évtizedek óta a francia politika napirendjén van, jobb- és baloldalon egyaránt. A változtatással ugyanakkor az a probléma, hogy megnyitja a parlamenti utat a Nemzeti Front előtt, amit az arányossággal ellentétben azért nem mindenki támogat. És akkor még nem is foglalkoztunk az olyan apróságokkal, mint a választókeretek újrarajzolása, ami egy ilyen reform szükségszerű következménye és természetesen Franciaországban is élénk vita tárgya minden esetben (az elmúlt években is sokszor előfordult hogy a mindenkori ellenzék *gerrymandering*-gel, azaz a választókerületi határok kreatív átrajzolásával vádolta a kormánytöbbséget). Nem meglepő tehát, hogy érdemi előrelépés ebben a témában nem történt.
- Az elnökjelöltséghez nem 500 elektori ajánlás, hanem 150 000 állampolgári ajánlás lenne szükséges. Ez a javaslat sem váltott ki nagy lelkesedést az uralkodó elit köreiből, vélhetően ugyanazon okból kifolyólag, mint a listás választási elem bevezetése: míg Marine Le Pen, Jean-Marie Le Pen és a Nemzeti Front évtizedek óta panaszkodnak, hogy gondot okoz nekik az 500 elektori ajánlás összegyűjtése, a 150 000 állampolgári aláírás

32 BERHOUEU, Patxi, “L’Assemblée adopte définitivement le non-cumul des mandats”, *Liberation.fr*; 2014. január 22., http://www.liberation.fr/politiques/2014/01/22/l-assemblee-a-definitivement-vote-le-non-cumul-des-mandats_974770.

33 *Texte adopté No. 278, Projet de loi organique, interdisant le cumul de fonctions exécutives locales avec le mandat de député ou de sénateur*; <http://www.assemblee-nationale.fr/14/ta/ta0278.asp>.

már biztos nem lenne ekkora probléma. Időnként lehet olyan híreket is hallani a Front környékéről, hogy a mindenkori kormánytöbbség adminisztratív eszközökkel zsarolja az elektorokat (akik ugye polgármesterek és egyéb választott tisztviselők), hogy ne nagyon támogassák a radikális jobboldali pártot. Ne legyünk naívak, nyilván előfordul ilyen – az elektori ajánlási rendszer kivezetése tehát a nagy pártoknak nem feltétlenül érdeke.

- Korábban kerülne megrendezésre az elnökválasztás, és kevesebb idő telne el az elnök-és nemzetgyűlési választások között, azért, hogy az új elnök és az új többség ne a nyári uborkaszezonban kezdje a munkát (az elnök májusban lép hivatalba, a parlament alsó házát ezután egy hónappal választják meg – viszont ennek a javaslatnak sok jelentősége azért nincsen, mert a francia köztársasági elnök bármikor feloszlathatja a Nemzetgyűlést. Láttunk már olyat, hogy egy elnök olyan Nemzetgyűlést oszlat fel, amelyben többséggel rendelkezik, De Gaulle-lal és Chirac-kal is megtörtént különböző okokból – az első ilyen alkalommal borul az egész naptár-történet).
- A Jospin-bizottság tagjai köztársasági elnök büntetőjogi felelősségének a szabályait is megváltoztatnák, így az elnök bíróság elé állítható lenne olyan ügyekben, amelyek nem függnék össze a tisztségével. Magyarul megszűnne az elnök mentelmi joga. Ha például ez a reform Jacques Chirac és Nicolas Sarkozy elnöksége alatt élt volna, mindkét politikus hivatalban lévő elnökként lett volna alanya komoly rendőrségi és bírósági eljárásoknak. Míg ez a jelenlegi hatalom számára nyilván politikailag hasznos lehetett volna ellenzékben, kérdéses, hogy milyen következményei lehetnek az efféle ügyeknek az elnöki intézmény tekintélyére. Akkor is kockázatos az ügy, ha beépítenek a rendszerbe szűrő-mechanizmusokat. Ismerve a francia elnökök pedigréjét büntetőügyekben, a javaslat kétélű: Chirac például lehet, hogy nem tölthette volna ki a mandátumát mentelmi jog nélkül. A kérdés tehát az, hogy a politikai instabilitás üzenete a veszélyesebb, vagy az, ha valakit néhány évvel később ítél el a bíróság.
- A Jospin-bizottság azt javasolta továbbá, hogy a volt köztársasági elnökök ne legyenek *ex officio* tagjai az Alkotmánytanácsnak. Ez a javaslat vélhetően fricska Nicolas Sarkozy-nek, aki távozása után időnként megjelent az Alkotmánytanács ülésein³⁴.

34 LOMBARD, Marie-Amélie, “Nicolas Sarkozy siège au Conseil Constitutionnel”, *Lefigaro.fr*, 2012. szeptember 18., <http://www.lefigaro.fr/actualite-france/2012/09/18/01016-20120918ARTFIG00429-nicolas-sarkozy-siege-au-conseil-constitutionnel.php>.

- Amikor a jelentés napvilágot látott, azt írtam: „2013 elején érkezhethet a fenti változásokat tartalmazó javaslatcsomag, de addig azért még hosszú az út: az elnöknek vagy meg kell győznie a közvéleményt, hogy a javaslatok jók, és meg kell nyernie egy népszavazási kampányt, vagy meg kell egyeznie az ellenzékkel, és Kongresszust összehívnia. A szocialisták ugyanis egyedül nem rendelkeznek alkotmánymódosító többséggel. Az ellenzéki UMP finoman fogalmazva sem egységesen hurrázik a javaslatoknak, a mandátum-halmozás tiltása kifejezetten kiverte a biztosítékot, de az arányosan választott mandátumok sem lelkesítették fel a jobboldali képviselőket. Érik az a népszavazás?”

Nos, ma már tudjuk, hogy a válasz az, hogy sem Kongresszus, sem népszavazás. A szocialista többség megcsinálja mindazt, amit egyedül meg tud csinálni, de ennél tovább nem lép, mert nem léphet. Nincsenek meg hozzá a szövetségesei, nincsenek meg hozzá a támogatói. És hogy 2017-ig újra előkerülnek-e ezek az intézményi témák? Meglehet, de a helyzet jelenlegi állása szerint maximum úgy, mint betartatlan ígérek. Úgy tűnik, hogy a „normalitásnak” akadnak azért intézményi akadályai is.

Sodródás és tervezés

Most, hogy már (talán kicsit jobban) értjük Hollande módszerét, térjünk ki arra a kritikára, amely a jövőkép hiányát kéri számon a szocialista kormányzaton.

Személy szerint úgy vélem, hogy egy politikai ciklus ritmusát megtervezni nem ugyanaz, mint egy jövőképet felrajzolni egy országnak. Ez a kép Hollande-nál hiányosnak tűnik: az világos, hogy igazságosabban kívánja elosztani a rendelkezésre álló javakat, az azonban nem világos, mit akar tenni a javak mennyiségének a növelése, esetleg a francia befolyás erősítése és a francia nemzetközi pozíció javítása érdekében.

Az igazság az, hogy sajnos a francia elnököknek egy igazságtalan mércével kell szembenézni. Ez a mérce nem más, mint Charles de Gaulle, aki nemcsak nagy elképzelésekkel érkezett az elnöki székbe, de még az eszközei is megvoltak a nagy elképzelések végrehajtásához, hiszen a háború utáni nagy növekedés, a harminc dicsőséges esztendő közepén lépett hivatalba. Az elnöki funkcióhoz valahogy azóta is hozzátartozik, hogy az elnöknek meg kell tudni mondani, hova akarja vezetni a népet, és mindent meg kell tennie azért, hogy a kitűzött cél eléréséhez meglegyenek az erőforrások.

Elvben.

Nem tartom a franciákat bolondnak. A franciák pontosan tudják, hogy De Gaulle teljesítménye sok szempontból egyszeri, megismételhetetlen, történelmi, azaz a körülmények, a tehetség és a politikusi erőfeszítés szerencsés elegye. A franciák nem azt várják tehát a mindenkori elnöktől, hogy Superman 2.0 és De Gaulle-utánzat legyen. Azt viszont joggal óhajtják, hogy az elnök képes legyen megfogalmazni legalább azt, hogy honnan hová kíván eljutni. Nemes cél a munkahelyek számának növelése, és az igazságosság is, de Franciaország nemcsak ezekről a dolgokról szól. Egy olyan ország számára, mely a maga forradalmával felforgatta a világot és amely a mai napig a nemzetközi rendszer kulcsszereplője, az adórendszer átszabása mellett más feladatok is adódnak. Az elnöknek pedig az a dolga, hogy ezeket a feladatokat egy szerethető és érthető jövőképhez rendezze. Nagy és nehéz feladat, nem tagadom: 1968-ban és 1969-ben kiderült, hogy még maga De Gaulle sem volt képes a hiba nélküli teljesítésre. De felmutatott valamit, megpróbálta és úgy vallott kudarcot; Hollande viszont el sem kezdte ezt a munkát.

Pedig a felismerés, paradox módon, nem hiányzik. Jean-Marc Ayrault korábbi miniszterelnök például 2013 év elején beszélt arról, hogy 2013-ban "újra ki kell találni a francia modellt", ami franciaországi viszonylatban körülbelül annyit jelenthet, hogy "át kell alakítanunk a már nem működő dolgainkat úgy, hogy rendesen működjenek, és közben még az eszméinknek is megfeleljenek". Amennyire örvendetes volt a fenti miniszterelnöki nyilatkozat, annyira sajnálatosnak találtam, hogy a szocialisták tíz évnyi ellenzékiesség után is még mindig a kitalálás fázisában tartanak. Egy rosszindulatú elemző ezek után azt is mondhatná, hogy a szociális egyeztetések és a nagy nemzeti kompromisszumok arra is kiváló eszközként szolgálnak, hogy az ötlettelenséget elrejtse!

Még egy megjegyzés a „ki kell találni”-kezdetű Ayrault-mondathoz. Politológusként általában vehemensen szoktam érvelni a "kell tenni"-típusú nyilatkozatok ellen, éppen a fentiek miatt: egy politikus ugyanis ne csak beszéljen arról, hogy mit kell(ene) tenni, kitalálni, végiggondolni megalkotni, és így tovább – hanem, mintegy mellékesen, tegye is meg mindazt, ami hatalmában áll. Ugyanakkor előfordul a politikában, hogy maga a beszéd is felér a cselekvéssel. Egy olyan országban, ahol Nicolas Sarkozy óta³⁵ senki nem volt képes érthető és szerethető jövőképet felrajzolni, tulajdonképpen már az is valami, ha a szereplők elkezdik megérteni, hogy az adókulcsok átméretezése önmagában még nem jövőképrezentálás. (A Manuel Valls-féle kísérlet – amely egyelőre Hollande 2014 elején meghirdetett gazdasági programját viszi tovább – azért lesz majd igazán érdekes, mert jelenleg Valls az egyetlen olyan szocialista politikus, akiről feltételezhető, hogy esetleg képes meggyőzni a franciákat az általa kínált program helyességéről. Hogy

35 Lásd például: SARKOZY, Nicolas, *Vallomások*, Budapest, Századvég, 2006.

ez Hollande elnöknek mennyire jó 2017-re nézve, az már egy más kérdés.)

Szeretném aláhúzni, nem állítom, hogy egyetlen kormányzóképes politikusnak sincs efféle átfogó elképzelése Franciaország jövőjéről. A gond az, hogy ezeket az elképzeléseket, ha vannak, nem igazán sikerül koherensen bemutatni a politika iránt érdeklődőknek. A rövidtávú elképzelések nem elegendők e célra. A “ne csak megszorítsunk, hanem élénkítsünk és növekedjünk!” kezdetű baloldali diskurzus mára kifulladásra látszik, mert a növekedés maximum nyomokban lelhető fel a francia gazdaságban, a munkanélküliség pedig stagnál, ha nem éppen hónapról hónapra nő. Érdemi gazdaságpolitikai innováció sincs a PS környékén. Mitől lesz (*horribile dictu* környezetbarát) növekedés, versenyképesség, mitől lehet Franciaország ismét erős? És hogyan legyen erős? Ha már itt tartunk, hogyan viszonyuljon a szárnyra kapó Németországhoz? Ezekkel a válaszokkal egyértelműen adós a PS és maga Hollande elnök is.

A népszerűtlenségéből nem tudott igazán profitálni a neogaulle-ista ellenzéki párt, az UMP, azaz nem tudta leahagyni a PS-t, sőt, agóniájával teret nyitott a szélsőjobbna. Nyilván az UMP-nek idő kell ahhoz, hogy magához térjen egy olyan választási vereségből, amelynek következtében – ötvenöt év óta először (!) – ténylegesen ellenzékbe szorult a hatalom minden szintjén³⁶. Ugyanakkor nagyon érezhető, hogy az UMP-nek nincs magától értetődő, és lehetőség szerint a fent említett jövőképpel bíró vezetője – a címre jelöltek meg az egymással való iszabirkózással vannak elfoglalva, nem azzal, hogy innováljanak.

A 2013-as év eleji nyilatkozatok arról árulkodtak, hogy a szereplők elkezdtek felismerni mindkét oldalon, hogy a jövőkép problémája nagy politikai kihívás (Jean-François Copé akkori UMP-elnök számon kérte Hollande elnökön a jövőkép hiányát, és saját pártjának is az ellen-alternatíva felrajzolását adta feladatul; Jean-Marc Ayrault akkori miniszterelnök pedig a francia modell újragondolásáról értekezett). Sajnálatos, hogy a nyilatkozatokból sem a baloldalon, sem pedig a jobboldalon nem sok minden lett a gyakorlatban – egyelőre legalábbis. 2014 elején legalábbis ugyanott tartottunk, mint 2013 elején.

Két miniszterelnök, két kormány

Hollande elnökségének első pár hónapját - a továbbiakkal ellentétben - még indokoltan jellemezte visszafogottság, mivel a kampány-üzemmód az elnökválasztás után is folytatódott.

³⁶ 2011 őszén az akkori baloldali ellenzék megszerezte a szenátusi többséget, ami történelmi jelentőségű dolog volt, hiszen 1958 és 2012 között a felsőházban folyamatosan a jobboldalnak volt többsége. A kormányzás szempontjából a szenátusi többségnek semmi jelentősége, mert a két ház közötti vita esetén a Nemzetgyűlés akarata érvényesül.

Az elnöknek ugyanis parlamenti többségre is szüksége van ahhoz, hogy ígéreteit meg tudja valósítani. A nemzetgyűlési választásig az új elnök egyfajta "béna kacsa" szerepben mozgott: szimbolikus lépéseket kellett tennie az új korszak határának a kijelölése érdekében, de ezek a lépések mégiscsak a kampány logikájába illeszkedtek. Ennek ellenére Hollande hivatalba lépése után nem tett szívességet a radikális szocialistáknak, nem Claude Bartolone-t³⁷ és nem Martine Aubry-t választotta maga mellé, hanem egy hozzá hasonlóan szociáldemokrata miniszterelnököt nevezett ki, Jean-Marc Ayrault személyében³⁸. Hogy a közös eszmei alapok és a bizalom mennyire fontos volt, azt az is bizonyítja, hogy Hollande annak ellenére bevállalta Ayrault kinevezését, hogy az új miniszterelnök 1997-ben begyűjtött fél év felfüggesztettet, és nem volt semmiféle kormányzati tapasztalata. Hollande tehát figyelt a kampányra (mint azt mindjárt látni fogjuk), de a miniszterelnök személye már hosszú távra szólt.

Ayrault a kinevezése napján nyilvánvalóvá tette, hogy első kormánya átmeneti kormány. Kijelentette: az a miniszter, aki elindul a nemzetgyűlési választáson és veszít, nem maradhat a kormányban (2007-ben Nicolas Sarkozy ugyanezt a technikát alkalmazta, az évekkel később mégis miniszterrel előlépő Alain Juppé ezért és így került ki 2007-ben a második Fillon-kormányból³⁹). A nemzetgyűlési választás alkalmával egyébként minden, a választáson induló miniszter győzött⁴⁰, aminek a legitimáción kívül persze korlátozott volt a jelentősége, hiszen a francia rendszerben a miniszteri és a képviselői tisztség összeférhetetlen⁴¹.

Az Ayrault-kormány összeállítása politikai üzenet volt a Szocialista Pártnak és szövetségeseinek, hiszen abban – patikamérlegen mérve – szerepelt az összes platform képviselője, a párt baloldalától Martine Aubry szövetségesein át a Royal-hívekig bezárólag. A kormány összetételének "Hollande-szótár" szerinti jelentése: egység és közös munka az egyéni szoborépítgetések helyett, kiérlelt kompromisszumok, kevésbé felülről irányított vezetés, mint a Sarkozy-érában.

37 Claude Bartolone 1981 óta Seine-Saint-Denis képviselője, 1998 és 2002 között a városokért felelős miniszter, 2012 óta a Nemzetgyűlés elnöke. Őt is a PS "baloldalához" szokás sorolni.

38 Martine Aubry egyébként – bár Jean-Marc Ayrault kormányában nem akart tag lenni – saját bevallása szerint nyitott lenne a kormányfői feladatra: SCHWEITZER, Baptiste, "Etre premier ministre ? "Pas un objectif" mais "Pourquoi pas" dit Martine Aubry", *Franceinfo.fr*; 2012. szeptember 20., <http://www.franceinfo.fr/politique/actu/article/etre-premier-ministre-pas-un-objectif-mais-pourquoi-pas-dit-martine-aubry-225695>.

39 "Alain Juppé, battu aux législatives, quitte le gouvernement", *Lepoint.fr*; 2007. június 17., <http://www.lepoint.fr/actualites/2007-06-17/alain-juppe-battu-aux-legislatives-quitte-le-gouvernement/1037/0/188529>.

40 KERMANACH, Laure, "Le sans-faute des ministres du gouvernement Ayrault", *Lefigaro.fr*; 2012. június 18., <http://elections.lefigaro.fr/presidentielle-2012/2012/06/08/01039-20120608ARTFIG00508-les-ministres-du-gouvernement-ayrault-a-l-epreuve-des-urnes.php>.

41 Így a kormány és a parlament munkája és hatáskörei nem folynak össze a személyi átfedések által (sem).

Hollande, mint már említettem, a PS főtitkáráként is híres volt arról, hogy a legkisebb közös többszöröséként viselkedett és képes volt kompromisszumot kötni az egymástól leginkább távol álló platformok között is. Mintha a kormányalakítás is erre tett volna kísérletet, noha világos volt régebben is, most is, hogy ennek a hozzáállásnak megvannak a maga hátrányai. Gyakran úgy tűnik, hogy Hollande nehezen szokik hozzá ahhoz, hogy már nem a PS, hanem Franciaország élén áll: elnökként most tudnia kell irányt is mutatni, nem elég egyensúlyt képeznie.

A 2012 májusában kinevezett és júniusában enyhén átalakított francia kormány 34 tagot számlált, ebből 17 fő volt nő. Ez az elnök és a miniszterelnök szándéka szerint önmagában fontos politikai "tett" volt. Egyébként a nőjogokért felelős új minisztérium élén álló miniszter (Najat Vallaud-Belkacem) lett egyben a kormány szóvivője, arca is. Delphine Batho környezetvédelmi miniszter 2013-as távozásával a paritás időlegesen Hollande kabinetjében is megbomlott. Ugyanakkor az új Valls-kormány felépítése egyelőre azt mutatja, hogy a nemek közötti esélyegyenlőség felmutatása folyamatosan fontos (ön)érték a szocialisták számára, hiszen az új kabinet éppúgy paritásos, mint a kezdeti Ayrault-kormány volt⁴². A szocialisták tudják, hogy nem jó az nekik, ha lépésről lépésre kikopnak a szimbolikus, női kormánytagok, mert az 2017-re teljesen le is nullázhatja az egyenlőség-központú üzenetet. Ez történt Sarkozy időszakában, aki mellesleg 2007-ben szintén paritásos kabinettel kezdte meg a munkát: a női miniszterek elbocsájtását aztán kíméletlenül kihasználták és kritizálták⁴³.

A kormányzati szerkezet önmagában nem jelentett földindulást, bár a nőjogi minisztérium létrehozása azért jól mutatta a politikai preferenciákat. Említésre méltó ugyanakkor, hogy Arnaud Montebourg⁴⁴ vezetésével 2012-ben létrejött egy "újraépítési" minisztérium – jele annak, hogy az új kormány szándéka szerint válságkezelés egy újfajta fázisba kell, hogy lépjen, szemben a Sarkozy- és Merkel-féle „megszorító válságkezeléssel” szemben. Ez a minisztérium 2014-re maga alá gyűrte a teljes gazdaság felügyeletét, amit magyarázhat, hogy Montebourg miniszter a szocialisták balszárnyához tartozik. Ő lehet tehát a politikai ellensúly a jobboldali

42 "Ayrault : un gouvernement paritaire", *Lefigaro.fr*; 2012. május 16., <http://elections.lefigaro.fr/flash-presidentielle/2012/05/16/97006-20120516FILWW00684-ayrault-un-gouvernement-paritaire.php>

43 F.V., "Parité au gouvernement : la promesse oubliée de Sarkozy", *Publicsénat.fr*; 2010. március 8., <http://www.publicsenat.fr/lcp/politique/parite-gouvernement-promesse-oubliee-sarkozy-2988>.

44 Arnaud Montebourg a francia baloldal egyik "fenegyereke". Globalizációkritikus nézetéről és kemény fogalmazásairól híressé vált el igazán, továbbá arról, hogy a VI. Köztársaság gondolatának az egyik legismertebb képviselője. Többszörös nemzetgyűlési képviselő, 2007-ben a Royal-kampány szóvivője – ebben a minőségében a jelölt egyszer fel is függesztette, mivel Montebourg kijelentette, hogy Royal egyetlen hibája nem más, mint akkori élettársa, a jelenlegi köztársasági elnök: "Ségolène Royal suspend Arnaud Montebourg pendant un mois", *LeMonde.fr*; 2007. január 18., http://www.lemonde.fr/societe/article/2007/01/18/segolene-royal-suspend-arnaud-montebourg-pendant-un-mois_856793_3224.html.

szocialistának tartott új miniszterelnökkel szemben. Mivel Montebourg gyakran üt meg kritikai hangot a gazdasággal és a globalizációval szemben, így vélhetően a PS baloldala sem volt elégedetlen a kinevezésével, majd hatáskörének bővítésével.

Visszatérve 2012-be, nyugtázzuk, hogy a baloldal végül megszerezte a nemzetgyűlési többséget is. 1958 óta először fordult elő, hogy a baloldal a parlament minkét házában többséggel rendelkezett, noha a szenátusi többség jelentősége, ha nem is elhanyagolható, igencsak kicsi, hiszen a két ház közötti vita esetén a Nemzetgyűlés joga a végső döntést meghozni. A Szocialista Párt a Nemzetgyűlésben ráadásul abszolút többséggel nyert. Ezzel a többséggel természetesen egyedül is kormányt alakíthatott volna, ugyanakkor Hollande elnök úgy döntött, hogy koalíciós kormányt nevez ki, azaz meghívja a zöldeket, hogy vegyenek részt a kabinet munkájában.

Ennek komoly jelentősége a kormányzat működése szempontjából nem volt (a zöldek nem tudták átvinni akarataikat a nagyobb partneren), az üzenet viszont fontosnak bizonyult, hiszen a Szocialista Párt előválasztási sémája arra épült, hogy a baloldal jó részét bevonja az eljárásba, és a Szocialista Párton túlmutató legitimitációval bíró jelöltet állít. A koalíciós kormányzás azonban csak az első nagyobb kormányátalakításig tartott: A zöldek Cécile Dufлот vezetésével 2014 márciusában kivonultak a kabinetből⁴⁵, így a PS e sorok írásakor egy párfős abszolút többséggel bíró frakció révén kormányoz – és ez a többség is bizonytalan, hiszen a képviselők egy része igencsak boldogtalan a költségvetési szigor miatt⁴⁶.

Kormánypolitikák

Jean-Marc Ayrault kormánya, amint munkához látott, számos fontos döntést hozott, így ismét hangsúlyoznom kell, hogy a tétlenség vádja csak részben áll meg a Hollande-adminisztrációval szemben. Az alábbiakban csak felsorolás-szerűen tudom bemutatni, hogy milyen döntések születtek az elmúlt években, ugyanakkor úgy vélem, hogy csak e felsorolással válik világossá, hogy az adminisztráció népszerűtlenségének nem feltétlenül „csak” a tétlenség az oka. Márcsak azért sem, mert a látványos Hollande-féle ígérek jó részét a kormány megtartotta (a túlórák adómentességének visszavonása⁴⁷, adóemelés a jól keresőknek, a nyugdíjkorhatár

45 THIERRY, Mael, “Pourquoi Dufлот dit non à Valls”, *Nouvelobs.com*, 2014. március 31., <http://tempsreel.nouvelobs.com/politique/20140331.OBS2072/pourquoi-duflot-dit-non-a-valls.html>.

46 Elhíresült a 41 képviselő, akik nem voltak hajlandóak megszavazni az 50 milliárdos megszorítási csomagot: sok szempontból ők a szimbólumai a szocialisták házon belüli problémáinak.

47 PARIENTÉ, Jonathan, “Un décret met un terme définitif aux exonérations pour les heures supplémentaires”, *Lemonde.fr*, 2012. szeptember 24., http://www.lemonde.fr/politique/article/2012/09/24/un-decret-met-un-terme-definitif-aux-exonerations-pour-les-heures-supplementaires_1764434_823448.html.

csökkentése⁴⁸, a meleg párok házasodásának engedélyezése stb.). Másokkal viszont nem volt ilyen szerencsés, gondolva itt különösen a fiskális paktum nevű európai megegyezés újratárgyalásával, amire nemcsak hogy nem került sor, de még az is megesett, hogy a baloldali parlament egy az egyben becikkelyezte⁴⁹ a Nicolas Sarkozy által aláírt szöveget – a nagy nehezen csatolt növekedési-beruházási csomagról⁵⁰ pedig kevesen hallottak.

Egy kormány teljesítményét sok szempontból lehet értékelni. A politikatudomány maga sem egységes abban a kérdésben, hogy mennyire (nem) értékelhető a kormányzati teljesítmény⁵¹ – az azonban egyértelműnek tűnik, hogy az ígéretek összevetése a valósággal mindenképpen az egyik lehetséges módszertani út. Ennek a módszernek a fényében dolgozik a *Luipresident.fr* weboldal, amely napról napra, időről időre számon tartja, hogy a választás előtt és után tett elnöki ígéretek végrehajtása hogyan néz ki, azaz mely ígéretet tartotta be, szegte meg, vagy engedte el az elnök. Mit mond tehát a statisztika? Ha például az elhíresült „60 vállalás” című dokumentumot⁵² nézzük, akkor az elnöki teljesítmény nem tűnik kétségbeejtően rossznak: a 60 vállalást az újságírók 189 alpontra bontották. Ebből a 189 alpontról a 2014. március 6-i állapot szerint az elnöki többség 43-at betartott, 14-et részben betartott, 92-nek a megvalósítását nem kezdte el, vagy még nem fejezte be, és csak öt ígéretet nem tartott be (további 16 pontatlan, így valószínűleg mérhetetlen ígéret). Rosszindulattól és jóindulattól függően értékelhetjük így vagy úgy a statisztikát és a kabinet teljesítményét – én személy szerint úgy vélem, hogy egy öt éves ciklus első felében (még félidőben sem járunk) a fenti adatok időarányosan nagyon is elfogadhatóak.

Ha közelebbről tekintjük a kormány döntéseit, akkor is látjuk, hogy nem

48 “Retraite à 60 ans : entrée en vigueur du décret”, *Nouvelobs.com*, 2012. november 1., <http://tempsreel.nouvelobs.com/societe/20121101.OBS7846/retraite-a-60-ans-entree-en-vigueur-du-decret.html>. Igaz, később az is kiderült, hogy a járulékfizetés rendszerének a reformja után sokan nem élhetnek majd vele: LANDRÉ, Marc, “Retraites : quand Hollande reconnaît que sa réforme reculera bien l'âge de départ”, *Lefigaro.fr*; 2013. október 1., <http://www.lefigaro.fr/conjoncture/2013/10/01/20002-20131001ARTFIG00325-retraites-quand-hollande-reconnait-que-sa-reforme-reculera-bien-l-age-de-depart.php>.

49 “La gauche adopte le pacte budgétaire européen”, *Lejdd.fr*, 2012. október 9., <http://www.lejdd.fr/Politique/Actualite/Le-pacte-budgetaire-europeen-adopte-par-les-deputes-566564>.

50 “Elfogadták a tagállamok a növekedési paktumot”, *Bruxinfo.hu*, 2012. június 29., <http://www.bruxinfo.hu/cikk/20120629-120-milliardos-novekedesi-csomagot-allitottak-ossze-a-tagallami-vezetok.html>.

51 PESTI, Sándor, “Mérhető-e a kormányzati teljesítmény? Elmélkedések a kormányzati teljesítmények operacionalizálhatóságáról és a társadalomtudományok tudományjellegeről”, *Politikatudományi Szemle*, 2004/1-2., pp. 233- 253.

52 HOLLANDE, François; *Le changement, c'est maintenant. Mes 60 engagements pour la France*, http://download.parti-socialiste.fr/projet_presidentiel_2012_francois_hollande.pdf.

tétlenségről van szó, az új kormány hozzányúlt az iskolakezdési támogatáshoz⁵³, icipicit az üzemanyagárokhoz⁵⁴, igyekezett munkahelyeket teremteni támogatásokkal és adókedvezményekkel⁵⁵ és új szerződéstípusokkal⁵⁶, átrendezte az adórendszert, ideértve a személyi jövedelemadót és az ÁFÁ-t (igaz, utóbbit ígérete ellenére emelte⁵⁷), törölte a túlórák adómentességét, és akkor még nem is beszéltünk arról, hogy engedélyezte az azonos nemű párok házasságát, csökkentette a nyugdíjkorhatárt, és így tovább.

Persze a választópolgárok más, sokkal szubjektívebb normák alapján ítélnék. Természetesen a fő kérdés mindenképpen az, hogy mindez mire lesz elegendő, az intézkedések eredménye meglátszik-e majd a gazdaság állapotán, és az állampolgárok úgy érzik-e, hogy javult a helyzetük. A mozgástér szűk, hiszen a kormány feje felett ott lebeg a 3%-os hiánycél, az ahhoz szükséges megszorítások kötelezettsége, és éppenséggel az adóátrendezés sem ért el nagy népszerűséget azért, hogy az adósávokat változatlanul hagyták, így a középrétegek adója éppúgy növekedett, mint a jól keresőké⁵⁸.

Az a kérdés is felmerülhet, hogy ha a kormány időarányosan viszonylag jól áll, akkor az ajánlott program valóban megfelelt-e a franciák igényeinek, illetve pontosan megértették-e a franciák, hogy pontosan mit ajánl nekik Hollande. Nem mintha ennek 2014-ben lenne komolyabb jelentősége, de azért elméletileg mindenképpen érdekes a kérdés.

Azon is érdemes elgondolkozni, hogy lesz-e, lehet-e mozgástér 2016 környékén ahhoz, hogy a választás előtt az adminisztráció nagylelkű lehessen. Miből lehet egy kormány nagylelkű, ha ennyire "izzadnia" kell a költségvetés rendben tartása érdekében? Megmondom őszintén, nekem nincsenek kész válaszaim ezekre a

53 *L'allocation de rentrée scolaire revalorisée de 25% pour éa rentrée 2012*, 2012. augusztus 20., <http://www.gouvernement.fr/gouvernement/l-allocation-de-rentree-scolaire-revalorisee-de-25-pour-la-rentree-2012>.

54 BEZAT, Jean-Michel, "Gel des prix des carburants: le gouvernement incapable d'appliquer la proposition du candidat Hollande", *Lemonde.fr*; 2012. augusztus 28., http://www.lemonde.fr/economie/article/2012/08/28/gel-des-prix-des-carburants-le-gouvernement-incapable-d-appliquer-la-proposition-du-candidat-hollande_1752235_3234.html.

55 Gondolva itt különösen a *Crédit d'impôt compétitivité* (CICE) intézményére: <http://www.economie.gouv.fr/ma-competitivite/faq-cice>.

56 MOLLICONE, Catherine, "Ce qu'il faut savoir sur les nouveaux "contrats d'avenir"", *Lexpress.fr*; 2012. augusztus 22., http://lexpansion.lexpress.fr/actualite-economique/ce-qu-il-faut-savoir-sur-les-nouveaux-contrats-d-avenir_1427773.html.

57 PLUYETTE, Cyrille, "La France face au grand chambardement sur la TVA", *Lefigaro.fr*; 2013. december 30., <http://www.lefigaro.fr/impots/2013/12/30/05003-20131230ARTFIG00188-la-france-face-au-grand-chambardement-sur-la-tva.php>.

58 "Hausse d'impôts: ce qui a changé en 2012, ce qui changera en 2013 et 2014", *Challenges.fr*; 2013. augusztus 23., <http://www.challenges.fr/economie/20130823.CHA3212/impots-ce-qui-a-change-en-2012-et-ce-qui-changera-en-2013-et-2014.html>.

kérdésekre, azt ugyanakkor pontosan látom, hogy a jelenlegi politikai ciklus egyik kulcskérdése – a gazdaságpolitika felől nézve – mindenképpen ez.

Gyenge belépő, gyenge folytatás?

Bár a fentiekből talán kiderülhetett, hogy a Hollande-adminisztráció teljesítményét csak bizonyos pontos szempontok alapján lehet "gyengének" nevezni, meg kell állapítanunk, hogy a közvélemény szemében mindenképpen egy gyenge hatalommal állunk szemben. Széles körben elterjedt a nézet már 2012-ben, hogy François Hollande elnöki belépője kissé gyengére sikeredett, és a folytatás sem erősebb. Mi lehet ennek az oka, és egyáltalán, mi lehetne a mai európai helyzetben a franciák számára (kormányzati) siker?

Az új elnökről és az új kormányról kezdetben gyakran könnyű volt azt a benyomást szerezni, hogy a "mindent vissza"-gondolat jegyében dolgoznak. Az első hetekben és hónapokban Nicolas Sarkozy jónéhány innovatív és szimbolikus intézkedését vonta vissza a kabinet igen nagy lendülettel (ideértve például a túlórák adómentességét), ám a visszavonások mellé nem sikerült hasonlóan erős, szimbolikus üzeneteket, intézkedéseket rakni egy-két apróbb "kedveskedésen" kívül. A kínált megoldások és érvek pedig gyakran annyira klasszikusnak tündek, hogy tisztán emlékeztettek a Mitterrand- és a Jospin-korszakokra. Ebben az értelemben az új francia adminisztrációban úgy tűnt, hogy nincs igazi "újdonság" és politikai innováció.

Itt lép be a képbe az a probléma, amiről korábban már többször szoltam, hogy tudniillik Hollande mindig is "kamarillapolitikus" volt. Valójában sosem hódított nagy ötletekkel és nagy karizmával. Módszere általában a mérlegelés, a kompromisszum-keresés, a legkisebb közös többszörös megtalálása volt. Így dolgozott tíz éven át a Szocialista Párt főtítkáráként, és úgy tűnik, köztársasági elnökként sem kívánt számára ismeretlen módszerekkel próbálkozni. Emiatt is tűnhet tehetetlennek és fantáziátlannak.

Ráadásul Hollande mintha attól is tartózkodna, hogy „úgy csináljon, mintha”. Összehasonlításképpen: Nicolas Sarkozy kifejezetten ügyesen használta Angela Merkelt és a német-francia együttműködést saját belpolitikai tekintélye emelésére és vezetői képességei demonstrálására. Hollande mintha látványosan nem élne ezzel a lehetőséggel, pedig megtehetné, hiszen a német és a francia érdekek az együttműködés kapcsán nem változtak csak azért, mert új lakója van az Élysée-palotának.

Ismétlem, ahhoz, hogy meg tudjuk mondani, hogy teljesít a jelenlegi francia kormány, találnunk kell egy viszonyítási alapot. Mivel a francia szocialisták

munkahelyeket ígértek, arra hajlok, hogy az ígéretek mellett a munkanélküliség alakulása és a foglalkoztatottak száma lehet az objektív mutató, amellyel a jelenlegi kormány teljesítménye mérhető lesz – különösen azért, mert az állampolgárokat is ezek a kérdések foglalkoztatják a legjobban. Ettől persze azt még nem tudjuk majd meg, hogy a *lehetőségekhez képest* hogy teljesít a kabinet, és ez az ellenzék számára mindenképpen biztosít majd lehetőségeket.

Ugyanakkor a munkanélküliség alakulása egy méltányos mérőszám, mivel a kormány saját maga által kitűzött célját alkalmazza viszonyítási alapként. Érzi ezt a kabinet is, nem véletlenül ígerte újra és újra, hogy megfordítja a munkanélküliség növekedését – és nem véletlen a sok zavaros és gyakran kínos magyarázkodás arról, hogy ez miért nem sikerült 2014-ig sem. És ha már itt tartunk, teljesen logikus, hogy miért köti Hollande elnök az esetleges 2017-es újraindulását is a munkanélküliségi mutató alakulásához⁵⁹: tudja, hogy ha ezen a téren nem sikerült öt év alatt javulást elérnie, akkor teljesen esélytelen az újraválasztása.

A kormányzás mint titkolózás

Ha valamit Hollande szemére lehet vetni (a nagy elképzelések hiányán túl), akkor az az, hogy elfelejtette közölni a franciákkal, hogy hogyan képzei el ezt a kormányzati ciklust. Elfelejtette elmondani, hogy az első években erőfeszítéseket kér, és az eredmények majd csak később érnek be. Elhallgatta továbbá azt is, hogy a szocialista társadalom-mérnökségnek vannak korlátai, és hogy ő valójában nem is hisz a „baltás” módszerekben. Inkább a kiegyezős-megegyezős-kompromisszumot keresős szociáldemokrácia híve.

Hollande politikai félelme, bár „önmagát lábon lövős”, de azért valahol érthető. A mai francia belpolitikában még mindig nagyon erős annak a radikális baloldalnak a hangja, amely még mindig osztályharcos hangulatban politizál, a szociáldemokrata megegyezéseket és kiegyezéseket pedig jobboldali elhajlásnak tekintí. A legújabb kormányzati megtakarítási programra adott reakciója is jól mutatja, hogy a Hollande-féle félelem jogos, az egy más kérdés, hogy négy év alatt többet lehet felejtetni, mint három év alatt: ebből a szempontból, vagyis a 2017-es választási együttműködés szempontjából Hollande elvesztett szinte két teljes évet.

Hollande nagy „bűne” tehát (ha a kormányzást mint szakmát nézzük), hogy egy rosszul felmért stratégiai helyzet miatt elbizonytalanította a saját híveit a ciklus logikáját illetően, miközben a bizonytalankodással muníciót adott az ellenzékének.

⁵⁹ “Hollande conditionne sa candidature en 2017 à une baisse du chômage”, *Lemonde.fr*; 2014. április 18., http://www.lemonde.fr/politique/article/2014/04/18/hollande-pas-candidat-en-2017-si-le-chomage-ne-baisse-pas_4404003_823448.html.

Ezért üdvözlendő a 2014 eleji sajtótájékoztató, és annak állítólagos „fordulata”: valójában semmi nem történt, csak az elnök végre felvállalta azt, amit eddig is mindenki tudott, hogy tudniillik a szociáldemokraták vannak kormányon, és nem a radikális szocialisták. Teljességgel érthetetlen, hogy Hollande miért késlekedett ennek a felvállalásával, hiszen a radikális baloldal így is, úgy is elégedetlen lett volna vele, miközben egyébként egymásra vannak utalva: a radikálisok nem jutnának a parlamentbe a szocialisták támogatása nélkül, az elnök pedig nehezebben lenne újraválasztható a radikális szavazók segítsége nélkül.

Az elnöki népszerűtlenség és annak okai

A hiperaktív kormányzati felfogású Nicolas Sarkozy népszerűsége 2012 májusában, távozásakor 37 ponton állt, s az új, visszafogottabb filozófiát képviselő François Hollande már 2012 novemberére beérte elődje búcsúzásakor mért bizalmi indexét⁶⁰. Ez elég gyors népszerűségvesztésnek tűnik, hiszen Sarkozy-nek megválasztása után "csak" 2008 márciusára sikerült először elérnie ezt a szintet. Pedig Hollande-dal ellentétben ő aztán tényleg részt vett a napi kormányzati kommunikációban, ami az álmoskönyvek szerint nem éppen népszerűség-növelő dolog. A párhuzam persze tényleg korlátozott, mert az efféle gyors népszerűtlenség-vesztés nem példa nélküli. Chirac elnök népszerűsége hasonlóan gyors ütemben erodálódott 1995 novemberére⁶¹.

Ugyanakkor nehéz lenne tagadni, hogy a "Változás, most" szlogenrel kampányoló szocialista adminisztrációnak nem sikerült a gyökeres pozitív változás képét mutatnia az országnak, és az uralkodó értelmezés gyakran a népszerűtlen, bukácsoló, esetenként amatőr, vitathatóan politizáló kormányzati politika értelmezése lett. Nem segített az sem, hogy a kormányoldalon belül és a baloldalon belül is sor került komoly vitákra, esetenként kőkeményen a nyilvánosság előtt – például amikor szocialista képviselők levelet írtak Hollande elnöknek, hogy lehetőleg ne felejtse el, milyen társadalmi rétegeket kellene támogatnia és előnyben részesítenie egy baloldali kormányzatnak.

Vagy amikor a zöldek (esetenként zöld kormánytagok) időről időre szembeszálltak a saját kormányukkal. Ugyanebbe a sorba illeszkedik az a tiltakozási hullám, amely mintegy száz szocialista képviselőt ragadott magával a 2014 első felében elfogadott 50 milliárdos megszorítási csomag bejelentésekor (mármint a konkrét intézkedések részletezésekor), és amely ahhoz vezetett, hogy a százból 41 kormánypárti képviselő végül nem is szavazta meg a megszorító csomagot, hanem tartózkodással

60 A TNS-Sofres adatai alapján: <http://www.tns-sofres.com>.

61 Szintén a TNS-Sofres adatai alapján.

fejezte ki tiltakozását⁶².

Pedig ismét le kell szögezni, hogy a Hollande vezetett adminisztráció igyekezett és igyekszik minél több választási ígéretét betartani. De nem sikerült a változás szimbolikus felmutatása, ahogy arra már több esetben is utaltam: Hollande azt ígérte, azt sugallta, hogy politikája nem a megszorítások politikája lesz, hanem a növekedés politikája. Hivatalba lépése után sikerült is elfogadtatnia egy növekedési csomagot az Európai Unió szintjén, nagyjából pont akkor, amikor Franciaország változtatás nélkül ratifikálta a fiskális paktumot – de mennyire lett ez a növekedési csomag a francia politikai élet központi kérdése? Az igazság az, hogy semennyire. A növekedés ösztönzése helyett sokkal inkább tűnik úgy, hogy az új kormány ott folytatja, ahol az előző abbahagyta.

Mindez annak fényében tűnik gyenge eredménynek, hogy az UMP vezetett francia jobboldal azóta sem igazán tért még magához az elnökválasztási és a nemzetgyűlési választási sokkból⁶³. Az UMP először is elvesztette a természetes vezérét, ráadásul relatíve kicsi arányban, ami nem éppen kedvező a nagy önvizsgálatok számára. Másrészt viszont a kis elnökválasztási különbség és a baloldali politika bizonytalanságai lehetővé tehetnék volna, hogy az UMP relatíve gyorsan magára találjon.

Ám ez nem történt meg. Ennek oka elsősorban a párton belüli elnökválasztási kampány, amely kampányüzemmódban tartotta az UMP-t, esetenként kifejezetten jobbra tolta, és igazából lehetetlenné tette a "normális" és üzemszerű ellenzéki működést (e kérdésekről az ellenzékről szóló fejezetekben majd részletesen szólok). Nem véletlen, hogy Marine Le Pen, a Nemzeti Front vezetője erre a témára aktivizálta magát a leginkább 2012-ben: megérezte, hogy a legnagyobb jobboldali ellenfél "egy kissé" nem találja a helyét. A gyenge kormánypolitika és a gyenge ellenzéki politika olyan lehetőség a radikálisok számára, amelyre régen volt példa a francia politikában.

Ugyanakkor fontos megérteni azt, hogy a népszerűségi adatok jelentősége kicsi egy öt éves ciklus elején. Ha a politika, mint mesterség lényege a hatalom megtartása, akkor a népszerűségnek a kampányban és a választás napján kell elérnie a csúcst, nem három évvel és nem négy évvel előtte. A kutatások szerint Dominique Strauss-Kahn és Hollande is nagy arányban vezettek Sarkozy előtt 2011

62 ALEMAGNA, Lilian & DERAEDT, Aude, "Programme de stabilité : 41 députés socialistes se sont abstenus", *Lemonde.fr*; 2014. április 29., http://www.liberation.fr/politiques/2014/04/29/fillon-ne-sera-pas-complice-d-un-plan-d-economies-fantaisiste_1006930.

63 2013 közepén egy egészen kellemetlen közvélemény-kutatás például azt mutatta, hogy a megkérdezettek harmada-negyede tudót jól mondani az ellenzéki pártokról: "Sondage : l'image de l'UMP est négative", *Ljdd.fr*; 2013. május 17., <http://www.lejdd.fr/Politique/Depeches/Sondage-l-image-de-l-UMP-est-negative-607934>.

környékén, azt sugallva, hogy akár egy földcsuszamlásszerű ellenzéki győzelem is lehetséges az elnökválasztáson⁶⁴. A végén a különbség csak szűk 3% lett, és ma mindenki arról beszél, hogy visszatér-e Nicolas Sarkozy. Három esztendő alatt sok minden történhet...

A népet nem lehet (elégg) lebecsülni?

Az *Elnök emberei* című méltán népszerű sorozat egyik epizódjában Charlie, Bartlet elnök személyi titkára és C. J., az elnök szóvivője arról beszélgetnek, hogy mennyit fog ártani, ha kiderül, hogy az elnök történetesen nem szereti a babot. C. J. azt mondja, hogy választási évben ennek igenis van jelentősége, főleg azokban az államokban, ahol sok babtermelő él – tudniillik "választási évben mindenki hülye". Erre Charlie lakonikus válasza az, hogy igen, mert "választási évben mindenkit hülyének néznek". Gyakran jut eszembe ez az epizód Hollande kormányzása kapcsán.

Minden akkor kezdődött, amikor a jelenlegi kormány elfelejtette rendesen elmondani, hogy mit miért csinál, illetve megpróbálta elmagyarázni, hogy amit csinál, az nem az, amit csinál (nem szociáldemokraták vagyunk, nem szorítunk meg, nem emelünk adót stb.). Ha feltételezzük, hogy a francia nép nem hülye (és miért lenne az?), akkor azt is feltételeznünk kell, hogy a franciákat jobban zavarja a látványos őszintétlenség, mint az, hogy költségvetési okokból megemelkedett ez vagy az az adó (Franciaország ugyanis az a hely, ahol az adózáshoz még mindig kötődik valamiféle állampolgári ethosz).

Hollande ugyanis semmi meglepőt vagy furcsát nem csinál – ahogy fentebb bemutattam, kissé megkésve, de egy nagyon klasszikus kormányzati ciklust próbál végigvinni, ami úgy néz ki, hogy az egyszeri politikus az elején megszorít, "rendet tesz", reformál (legalábbis kísérletet tesz rá), a végén pedig a lehetőségekhez mérten kiengedi a gyeplőt.

Teljesen érthetetlen viszont, hogy ezt miért nem lehetett így elmondani a franciáknak. Miért nem lehetett kiállni és elmondani, hogy mit miért csinálunk, mivel mi a célunk, és hogy fog kinézni ez a ciklus 2017-ig bezárólag? Miért nem lehet felrajzolni a perspektívát?

Emlékeztetőül, De Gaulle tábornok 1958-ban maga is egy nagy megszorító csomaggal indította az elnökségét⁶⁵. A franciák nem hülyék, megértették, és 1962-ben, aztán 1965-ben véleményt is mondtak róla (újraavasztották a gaulle-ista

64 "Sondage – En 2012, Sarkozy serait battu par DSK, Aubry et Hollande", *Lepoint.fr*; 2011. január 20., http://www.lepoint.fr/politique/sondage-en-2012-sarkozy-serait-battu-par-dsk-aubry-et-hollande-20-01-2011-130411_20.php.

65 A csomag Rueff-terv néven ismert.

többséget, majd magát az elnököt is). Mint ahogy a mostani politikáról is elmondják majd a véleményüket – és ha Hollande nem változtat a "hallgatás gyáva kultúráján", ha "nem rombolja le az őszintétlenség falait", akkor nem igazán kérdés, hogy mi lesz az a vélemény.

Ilyen körülmények között sokan egyfajta áttörésként értékelték François Hollande 2014-es újévi beszédét: az elnök eszerint végre nyíltan felvállalta, hogy nem szocialista, hanem szociálliberális (magyar viszonyokra fordítva: szociáldemokrata). És valóban: Hollande mintha 2014 elejére végre belátta volna, hogy jobb az egyenes út. Újévi beszédében megegyezést ajánlott a cégeknek: alacsonyabb adók, kisebb munkaerőköltség, cserébe pedig több munkahelyteremtés és több társadalmi egyeztetés. Mindennek a fejében pedig egy hatalmas 50 milliárdos megszorító csomag, ami biztosítja a költségvetés egyensúlyát. A harcok retorika és az adóemelések után úgy tűnhet, hogy ez óriási változás.

Pedig nem az. Igen, 2012 óta az adók komolyan emelkedtek, de nemcsak a jól keresőknek, hanem a középosztálynak és a kiskeresetűeknek is a zsebükbe kellett nyúlniuk (például az adósávok és az adókulcsok változatlanul hagyása révén). Hollande ugyanis bármit ígért, nem engedte el a költségvetési gyepőt egy pillanatra sem. Nem kezdett osztogatásba, keményen tartja a költségvetési hiányt – vagyis a keresleti (jövedelemelosztási) oldalon fogott, amennyit csak tudott.

Persze igyekezett munkahelyeket teremteni, kormánya igen sok pénzt tett félre például államilag támogatott munkahelyek létrehozására, ám a munkanélküliségi statisztikákon nem látszódtak az eredmények. Mivel a keresleti oldalon láthatóan nem lehetett begyűjtani a rakétákat, Hollande úgy okoskodhatott, hogy látványosan hozzá kell nyúlni a kínálati oldalhoz, az pedig elsősorban a munkaerőköltség csökkentésén és a beruházások ösztönzésén keresztül lehetséges – az üzleti szféra és a nemzetközi gazdasági elit egyébként is éppen ezen a téren kritizálta a legtöbbet a franciákat. Erről szólt a "kevesebb lesz az adó, csak teremtetek munkahelyeket!" kezdetű újévi üzenet és az utána következő program-gyártás. Ezt a gondolatot viszi tovább az új miniszterelnök, Manuel Valls is.

A baloldal baloldala, amely még osztja az osztályharcos szocializmus nézeteit, mindezt természetesen elfogadhatatlannak tartja: szerintük növelni kell a jövedelmeket, még hozzá a tőke, de akár a költségvetési egyensúly kárára is – és ha ez megtörténik, akkor a belső kereslet növekedése majd kiváltja a beruházásokat és a növekedést. (Arról nem szól a fáma, hogy egy agyonadóztatott cég miből tudna beruházni a kereslet kielégítése céljából, vagy hogy a meglóduló költségvetési hiányra hogyan reagálna a piac).

Hollande valójában nem váltott politikai irányt, csak végre őszintén kimondta (azoknak, akik eddig még nem vették észre), azt ami kőbe van vésve: a költségvetés stabil marad, a vállalatok nem lesznek még a jelenleginél is durvábban adóztatva, mert remélhetőleg ők teremtenek majd munkahelyeket. "Ez van a hűtőben, ezzel kell főzni". A többi megegyezés dolga, de a fő cél az, hogy munkahelyek szülessenek.

Hollande ebben jó. Ez Hollande igazi politikája, még ha mégoly erőtlennek tűnik is. Emlékezzünk csak a 2013-as átfogó munkaügyi megállapodásra, amely lehetővé tette, hogy a francia munkajogban megszülessen néhány igen fontos változás⁶⁶! Valószínűleg most is ez készül (bár nagy feszültségek és fenyegetőzések mellett): mindenki mindenkivel leül szépen, mindenki mindenkinek elmondja a nyavajáját, aztán hoznak egy közepesen előremutató, de mindenki számára elfogadható kompromisszumot. És legalább tesznek pár lépést előre. Ez nem feltétlenül az, amit a franciák az elnöküktől várnak, ezt elfogadom, de ettől függetlenül még működhet. Ugyanakkor tőkés és munkás együttműködésének, kompromisszum-kötésének ötletébe még De Gaulle bicskája is beletört, erre politikát építeni Franciaországban tehát nem könnyű⁶⁷.

Hollande veszélyes vizeken evez, de legalább végre tiszta víz került abba a – valamibe, amiben evez. Végre elhangzott az, amit úgyis mindenki tudott. Ha Hollande valamiért megérdemli rekordalacsony népszerűségét, akkor azért biztosan, mert hülyének nézte a franciákat, és mert nem merte megmondani, hogy mi miért történik és mi után mi következik. Talán már ő is rájött, hogy az őszintétlenség többre kerül, mint a kellemetlen igazság.

Kivel alszik az elnök és mit mond a szerető-botrány a személyiségéről?

A közvélemény-kutatások szerint a franciák túlnyomó többségét nem érdekelte, hogy François Hollande Valérie Trierweilerrel, vagy Julie Gayet-vel tölti-e az éjszakáit⁶⁸. Rövid távon tehát nem is volt várható, hogy lesz, és nem is lett a szerető-ügynek politikai következménye, hosszú távon azonban egy ponton árthat a köztársasági elnöknek: megrósiíthati a gyáva, titkolózó elnök imázsát. Már ha az ellenzék ügyes lenne – de egyelőre nem az.

66 RICHÉ, Pascal, "Accord sur le travail: enfin une (petite) bonne nouvelle pour Hollande", *Nouvelobs.com*, 2013. január 12., <http://rue89.nouvelobs.com/rue89-eco/2013/01/12/accord-sur-le-travail-enfin-une-petite-bonne-nouvelle-pour-hollande-238530>.

67 M. SZEBENI, Géza, "Keresztény-szociális elemek Charles de Gaulle társadalmi víziójában", *Külgügyi Szemle*, 2011 Nyár, pp. 76-90.

68 "Hollande – Gayet : une "affaire privée" pour 77% des Français", *Leparisien.fr*; 2014. január 12., <http://www.leparisien.fr/politique/hollande-gayet-une-affaire-privée-pour-77-des-francais-12-01-2014-3485549.php>.

Az azóta kitört botrányok az UMP környékén és az új kormány 50 milliárdos csomagja azt sugallják, hogy a figyelem már régen máshol jár. Ettől függetlenül az ellenzéknek érdemes lenne nem elfelejtenie ezt a témát, nem azért, mert elegáns vagy népszerűséget hozó dolog valaki másnak az ágyában turkálni, hanem mert karaktergyilkosság céljára kiválóan alkalmas lehetne ez az ügy anélkül is, hogy be kellene hatolni az elnöki hálószerkezetbe.

Úgy tűnik, hogy a Julie Gayet-sztori nem 2014 elején kezdődött, egyes források szerint az elnök két évig találkozgatott a színésznővel, úgy, hogy közben – az amúgy több okból közutálatnak örvendő – Trierweiler hivatalosan évekig *first lady* volt. A történelem néha ismétli önmagát. Két éves átmeneti idővel zárult ugyanis Hollande előző kapcsolata is: bár már 2005-ben szakított Ségolène Royallal Trierweiler kedvéért, a szakítást csak Royal elnökválasztási veresége után, 2007-ben jelentették be a nyilvánosság előtt. Annak sem lett politikai következménye, valószínűleg ennek sem lesz: egyelőre annyit látunk, hogy a nők pár százalékanak Hollande kifejezetten szimpatikusabb lett az affér nyilvánosságra kerülte után⁶⁹ – vélhetően azért, mert nem szerették az azóta „kidobott” *first lady*-t⁷⁰.

Ugyanakkor az idő múlásával már nem Trierweiler személye volt a fő kérdés, hanem az, hogy itt van egy elnök, aki úgy oldja meg a kapcsolati problémáit, hogy nem oldja meg őket, szeretőt tart, átlép egy másik kapcsolatba, és lehetőség szerint ezen tevékenységei során kerüli a nyilvánosságot. Ez önmagában még nem lenne morális probléma a franciák számára – viszont Hollande mintha a gazdaságban is ugyanígy viselkedne. És ez az a karaktergyilkossági lehetőség, amelyet az ellenzék kihasználhatna, ha ügyes lenne.

Hollande 2012. májusi hivatalba lépése óta két gazdasági-politikai lehetőség között örlődött:

1) tartani a költségvetési fegyelmet és úgy csinálni, mintha lenne komolyabb mozgástér a vásárlóerő növelésére, vagy

2) minél előbb beismerni, hogy az új kormányzat további erőfeszítéseket kér majd a franciáktól, és a vonzó ígéreteit inkább a ciklus második felében kezdi el teljesíteni, amikor már remélhetőleg megteremtődtek a feltételek.

A franciáknak volt okuk az elégedetlenkedésre, mert Hollande az első változat mellett döntött (nem bővített keresletet, megszorított, adót emelt, illetve létrehozott

69 CECIL, Nicholas & ALLEN, Peter, "François Hollande's 'affaire' leads to poll boost... thanks to support from French women", *Standard.co.uk*, 2014. január 14., <http://www.standard.co.uk/news/world/francois-hollandes-affair-leads-to-poll-boost-thanks-to-support-from-french-women-9058650.html>.

70 BIRD, Steve, "The rottweiler who's now been bitten herself: The ambitious French first lady and a spectacular fall from grace", *dailymail.co.uk*, 2014. január 13., <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2538358/The-rottweiler-whos-bitten-The-ambitious-French-lady-spectacular-fall-grace.html>.

egy csomó államilag támogatott munkahelyet, ami aztán a statisztikákon nem javított), de nem szólt egy szót sem arról, hogy mit is tesz. Hollande végül csak a 2013. december 31-én elmondott újraválasztási beszédében ismerte el, hogy költségvetési mozgástér nincs, és ha a keresleti oldalon nem lehet jövedelemet kiáramoltatni, akkor a kínálati oldalhoz kell hozzányúlni, a vállalatoknak kell segíteni a munkahelyteremtésben. Itt is két év telt el tehát, mire tiszta víz került a pohárba, és ahhoz is két év kellett, hogy Hollande végre elismerje, ő bizony szociáldemokrata.

Ha az ellenzéknek lett volna egy kis politikai érzéke, akkor Hollande-ot a nyíltságot kerülő, kissé rejtőzködő személyiségén keresztül támadja, nemcsak a „programtalanság” okán. Azt ugyan eddig is elmondták ellenzéki politikusok több alkalommal, hogy Hollande egyezkedés-egyeztetés módszere nem az állam legmagasabb pozíciójához illik ("a Francia Köztársaság nem a Szocialista Párt, és Hollande nem a főtitkára, hanem az elnöke"), de a Gayet-ügy, és a gazdasági pohárba öntött tiszta víz összekapcsolható lett volna. (A kulcsszó az, hogy "lett volna".) Pedig meg lehetne kérdezni, hogy miért nem lehetett ezeket a dolgokat nyíltan, lebukás és kényszer nélkül tisztázni a franciák előtt? Méltó-e az elnöki tisztséghez az efféle „hecilla-vacilla”?

Még ellenpéldát is lehetne állítani: Nicolas Sarkozy is új kapcsolatot kezdett röviddel a hivatalba lépése után, azzal az apró különbséggel, hogy előtte szépen elvált. Mindenki tudta, hogy Sarkozy sem a konzervativizmus csúcsa, ha házasságról és nőügyekről van szó. De új kapcsolatáról a franciák nem a leleplezős bulvárlapokból értesültek (hanem olyanokból, amilyenekből Sarkozy kommunikációs stábjának akarta), és hát Sarkozy gazdasági programja sem volt titok egy pillanatra sem. Szóval Hollande karaktere (mivel „nincsen felépítve” mint szerethető márka) éppenséggel ügyesen támadható lenne az ellenzék részéről.

A miniszterelnökök személyéről

Hollande első kormányfője, Jean-Marc Ayrault viszonylag gyorsan az ellenzék céltáblája lett, és már az első pár hónapban beszéltek esetleges cseréjéről is. Nehezen szokott bele a miniszterelnök szerepébe, rögtön az elején két igen amatőr hibát is sikerült elkövetnie, például nyíltan deklarálta, hogy amerikaiként Barack Obamára szavazna. Nem mintha ezzel valami hatalmas nagy titkot árult volna el, de a diplomáciai protokollban nem szokás az efféle személyes vallomás.

A "szájmenészes ámokfutás" azzal folytatódott, hogy a miniszterelnök fontosnak tartotta megelőlegezni az Alkotmánytanács döntését és egy interjúban bejelenteni, hogy az Alkotmánytanács elkaszálja a szociális lakásokról szóló törvényt. A kellemetlen az volt, hogy a Tanács a bejelentés pillanatában még nem is döntött a

kérdésben⁷¹. Sajnos csak egyet lehetett érteni az ellenzékkel, amely szerint Ayrault elég amatőr hibát követett el. Azt is mondhatnánk, hogy széttárta a karját: ide löjjetek!

Aztán jöttek a belső viták, amelyeket a munkamegosztás szerint általában a miniszterelnöknek kellene kezelnie, de Ayrault mintha nem lett volna hatékony ezen a téren. Miután nagy nehezen sikerült elérni, hogy ne kelljenek jobboldali szavazatok a fiskális paktum ratifikálásához, megérkezett Vincent Peillon oktatási miniszter, és jelezte, hogy vitát szeretne a marihuána legalizálásáról⁷².

Közben a szocialista frakció tagjai hangosan verték a tamtamot, láthatóan és egyértelműen vitázva a kormánnyal számos ügyben. Ide sorolható a 3%-os hiánycél, melyet még Claude Bartolone, a Nemzetgyűlés elnöke is megkérdőjelezett⁷³, vagy akár a mesterséges megtermékenyítés megnyitása a majdani meleg házaspárok számára. A zöldek, és különösen volt főtitkárunk és lakhatásért felelős miniszterünk, Cécile Duflot több alkalommal is világossá tette, hogy nem ért egyet a kormányzati vonallal – az esetek jelentős részében ráadásul a sajtó nyilvánossága előtt. Ezek a viták gyakran kakofón jelleget adtak a kormányoldal munkájának.

Ugyanakkor egy gazdasági értelemben válságos időszakban, illetve egy olyan helyzetben, amikor az elnök deklaráltan nem akar pártvezérként fellépni, egyébként teljesen normális, hogy a házon belüli viták a miniszterelnök személye és munkája körül csapódnak ki. A miniszterelnök az, akinek keményen kell fognia a gyeplőt, ő az, akinek kézben kell tartania a frakciót és a kormány tagjait, akinek át kell ütnie előterjesztéseket, majd vállalni értük a felelősséget a Nemzetgyűlés és a közvélemény előtt. Ő az, akinek a kellemetlen kiszólásokat és beszólásokat kommentálnia, szükség esetén pedig szankcionálnia kell. Egészen egyszerűen lehetetlen, hogy a miniszterelnök munkájával kapcsolatban ne szólaljanak meg elégedetlenkedő hangok. Valójában ez a miniszterelnök feladata, funkciója, ez létének a politikai értelme: védeni az elnök tekintélyét attól, hogy a napi ügyekben, a napi iszapbírózásokban elhasználódjon.

A francia rendszerben a miniszterelnök elvileg bármikor visszahívható, azaz az elnök bármikor új fejezetet nyithat, ha a kormány(fő) túlságosan elhasználódott. Érdekesség, hogy a felmentés lehetősége nincsen benne az alkotmányban, viszont

71 VIGOUREUX, Caroline, "Conseil constitutionnel : Hollande tance Ayrault", *Lejdd.fr*; 2012. október 24., <http://www.lejdd.fr/Politique/Actualite/Conseil-constitutionnel-Hollande-tance-Ayrault-571185>.

72 "Dépénalisation du cannabis : Vincent Peillon veut éteindre la polémique qu'il a déclenchée", *Lexpress.fr*, 2012. október 15., http://www.lexpress.fr/actualite/politique/depénalisation-du-cannabis-vincent-peillon-veut-rouvrir-le-debat_1174326.html.

73 HUET, Sophie, "Bartolone : l'objectif de 3% en 2013 est "absurde"", *Lefigaro.fr*; 2012. október 14., <http://www.lefigaro.fr/politique/2012/10/14/01002-20121014ARTFIG00187-bartolone-l-objectif-des-3-de-deficits-en-2013-est-absurde.php>.

De Gaulle óta alkotmányos hagyomány a miniszterelnök-váltás joga: ma már senki nem vonja kétségbe, hogy az elnök kedve szerint nevezhet ki és meneszthet miniszterelnököket és minisztereket. (A legenda szerint De Gaulle még úgy oldotta meg ezt az alkotmányos "hiányosságot", hogy minden kinevezettjével rögtön aláíratott egy dátumozatlan lemondást is).

A miniszterelnökök sorsában, így a mostani helyzetben sincs semmi meglepő, ez a francia rendszer logikája. A legtöbb elnök 2-3 miniszterelnököt is elfogyaszt egy mandátum alatt. Extrém példa, de Mitterrand estenként 11-12 hónaponként cserélte a miniszterelnököket (1991 és 1993 között). Sarkozy a kivétel: ő 5 évig nem tudta kirúgni Fillont miniszterelnököt, mivel Sarkozy elnökként is belefolyt a napi kormányzásba – jutalma az lett, hogy maga használódott el a miniszterelnök helyett. Mivel pedig Fillon népszerűbb volt nála, Sarkozy nem tehetette meg, hogy megszabadul potenciális riválisától.

Már 2012-ben folytak a találgatások, hogy Ayrault meddig maradhat miniszterelnök. A kérdés csak az volt, hogy Hollande mikor látja úgy, hogy Ayrault kellőképpen "ledarálódott". Végül a helyhatósági választás során elszenvedett vereség után találta úgy, hogy elérkezett az idő a váltásra. A dinamizálásra szükség is volt: az EP-választáson a kormányzó szocialista párt a harmadik helyre szorult az Nemzeti Front és az UMP előtt: ha a kampány dinamizálása volt a cél, akkor soha jobbkor nem jöhetett, hogy a PS ismét átvette a kezdeményezést az új miniszterelnök személyén keresztül.

Manuel Valls legendásan a párt „jobbszárnyához” tartozik⁷⁴. Szerintem azonban Hollande kénytelen lesz a ciklus végén visszahúzódnival, tehát nem valószínű, hogy Valls végig marad, hacsak nem áll elő a Fillon-féle „annyira népszerű, hogy nem lehet kirúgni”-helyzet. Ha viszont Valls kirúgható, akkor lehet, hogy a ciklus végén Claude Bartolone házelnök, Martine Aubry volt PS-főtitkár vagy Arnaud Montebourg jelölésére is sor kerülhet, hiszen ők testesítik meg a PS „balos” vonulatát. De egyelőre mindezt el kell tolni a mérsékelt kormányzás érdekében, és elgondolkozni azon, hogy esetleg 5 év alatt három miniszterelnökre lesz szükség. A döntést csak később kell meghozni.

74 Egyébként Valls személyében is megtestesíti a “köz társasági integráció” értékeit. A jelenlegi miniszterelnök ugyanis Spanyolországban született és csak kamaszkorában költözött Franciaországba és később lett francia állampolgár. Bár fiatal korától kezdve politizál, csak a kétezres évek elejétől polgármester és képviselő, és első kormányzati megbízatását 2012-ben kapja. Autoriter, rendpárti nézetei miatt a Szocialista Párton belül nincsen igazi erős bázisa, és gyakran vádolják jobboldalissággal is – viszont éppen ez a keménysége az, amely a teljes népesség körében a népszerűségét adja.

A zöldek: kint is, bent is, de inkább kint

Mint említettem, Cécile Duflot lakhatásért felelős miniszter különvéleményei legendások voltak a kormánykoalícióban. A zöldek láthatóan nem érezték jól magukat a kormányban, egyre több ügyben kerültek szembe a szocialistákkal, és szinte folyamatosan napirenden volt több-kevesebb intenzitással az a kérdés, hogy érdemes-e a kabinetben maradniuk. 2012-es elnökelőltjük, Eva Joly⁷⁵ maga is felvetette, hogy a 2014-es EP-választás után ki kell lépniük a kormányból⁷⁶ – biztosak lehettünk tehát abban, hogy ez a téma elő fog még kerülni. Bár Hollande elnök nyilvánvalóvá tette egy sajtótájékoztatója során, hogy nem örülne egy ilyen forgatókönyvnek, a zöldek éltek a kormányátalakítás adta lehetőséggel, és a miniszterelnök „jobbosságára” hivatkozva kivonultak a kabinetből. A *Libération* egy korábbi összeállítása szerint⁷⁷ egyébként négy olyan ügy volt, amely egyre inkább arra sarkallhatta a zöldeket, hogy távozzanak a kabinetből:

1. A fessenheim-i atomerőmű bezárásának 2016-ra tolása, és összességében az atomenergia jelentőségének a kérdése (ez korábban is vitatéma volt a két párt között).
2. Nem tetszett a zöldeknek a Gallois-jelentés⁷⁸ szellemisége és jónéhány adóügyi intézkedés (és mint említettem, a szocialista párt jobboldalához tartozó Manuel Valls miniszterelnöki kinevezése sem váltott ki éppen zöld örömujjongást).
3. A palagáz kitermeléséhez szükséges kutatások folytatása, mint javaslat, szerepel a Gallois-jelentésben, ám a zöldek ezt mereven elutasítják (Franciaország egyelőre azon országok közé tartozik, melyek tiltják a palagáz kitermelését. A téma az EU-ban egyelőre tagállami hatáskörbe tartozik.)
4. A Nantes melletti Notre-Dame-des-Landes reptér kérdése: a zöldek szerint egy környezetvédelmileg vitatható beruházásról van szó (érdemes megjegyezni, hogy azóta az Európai Bizottság kötelezettségszegési eljárást indított az ügyben

75 Közismert jogász, EP-képviselő, a zöldek 2012-es elnökelőltje.

76 “Eva Joly souhaite que les Verts quittent le gouvernement”, *L'express.fr*, 2014. február 3., http://www.lexpress.fr/actualite/politique/eelv/eva-joly-souhaite-que-les-verts-quittent-le-gouvernement_1319832.html.

77 ECOIFFIER, Matthieu & BRETON, Laure, “Quatre sujets qui fâchent”, *Liberation.fr*; 2012. november 9., http://www.liberation.fr/politiques/2012/11/09/quatre-sujets-qui-fachent_859472?xtor=rss-450.

78 Egy 2012 végén nyilvánosságra került versenyképességi jelentésről van szó, amely nagyon megrázta a francia közéletet, és különösen a szocialistákat, noha a szöveg éppem a kormányfő kérésére készült: *Pacte pour la compétitivité de l'industrie française*, 2012. november, <http://www.ladocumentationfrancaise.fr/rapports-publics/124000591/index.shtml>.

Franciaországgal szemben, mivel éppen a környezeti hatásvizsgálatok maradtak el az engedélyezéskor⁷⁹).

A repülőtér ügye sok pillanatban szabályosan radikalizálódott: ugyan maga a terv a hatvanas évek óta létezik, és az elmúlt évtizedben mind a szocialisták, mind az UMP-s kormányok támogatták, a környezetvédelmi- és agrárlobbi, továbbá számos helyi képviselő viszont kezdetektől fogva ellenezte az építkezést. 2009 óta tiltakozó táborozás formájában egyfajta blokádjajlott a repülőtér számára kijelölt területen, ahol is 2012 októberében a rendvédelmi szervek elkezdtek "rendet rakni". A rendőrség és a táborozók többször is összecsaptak, ami értelemszerűen további feszültségeket szított. A helyzetet bonyolította, hogy Nantes körzete Jean-Marc Ayrault korábbi miniszterelnök választási körzete, ő pedig mindig is támogatta a repülőtér megépítését.

Ayrault miniszterelnök egyébként személyesen is több alkalommal összerúgta a port a zöldekkel – 2013-ban például még az a pletyka is elterjedt, hogy személyesen próbált beavatkozni a zöldek irányításába, és meg akart szabadulni a párt országos titkárától⁸⁰.

Összességében tehát: a szocialisták az egyik oldalon, a zöldek a másik oldalon, viszont mindkét tábor együtt a kormányban, ráadásul egy fölös többségi koalícióban, ahol a zöldek szavazataira igazából nincsen szükség a javaslatok elfogadtatásához. Aknamező volt ez, nem is akármekkora. Igazából nem meglepő, hogy a zöldek az első adandó alkalommal úgy döntöttek, hogy jobb a konstruktív ellenzékiesség.

A távozó környezetvédelmi miniszter: Delphine Batho

A zöldek kapcsán meg kell említeni, hogy a zöld témáknak esett áldozatul egy szocialista környezetvédelmi miniszter is. Hollande elnök azonnali hatállyal felmentette hivatalából Delphine Batho-t, miután az nyilvánosan kritizálta a kormány költségvetési tervezetét. Miközben az elnöknek abban messzemenően igaza volt, hogy Batho megsértette a kormánytagok szolidaritási kötelezettségét, a zöldek is jogosan elégedetlenkedtek. Delphine Batho azzal írta alá a politikai halálos ítéletét, hogy kijelentette egy rádióinterjúban: a kormány költségvetési tervezete, amely megvágta volna az ő minisztériumának a büdzsáját is, „rossz”. (Majd hogy biztos legyen a hatásban, csúnyán beszólt régi mentorának, Ségolène

79 “Notre-Dame-des-Landes : Bruxelles entame une procédure contre Paris”, *Lejdd.fr*, 2014. április 17., <http://www.lejdd.fr/Societe/Depeches/Notre-Dame-des-Landes-Bruxelles-entame-une-procedure-contre-Paris-662272>.

80 GROULT, Charles-Henry, “Ayrault aurait demandé la tête du patron d'EELV”, *Lefigaro.fr*, 2013. szeptember 20., <http://www.lefigaro.fr/politique/2013/09/20/01002-20130920ARTFIG00307-ayrault-auroit-demande-la-tete-du-patron-d-eelv.php>.

Royalnak is, aki aztán válaszként – kevésbé személyeskedő stílusban ugyan, de – szintén nem fogta vissza magát. Szórakoztató kiegészítő elem, hogy a Valls-kormányban ezek után éppen maga Royal foglalta el a környezetvédelemért felelős miniszteri posztot.)

Amikor az állam- és a kormányfő felszólították Bathot, hogy vonja vissza véleményét, nemleges választ kaptak. Nincs az a politikai rendszer, ahol egy ilyen húzásért ne járna – teljesen jogosan – a kormányból való kirúgás. Ugyanakkor ha már lendületben volt, Batho – immáron volt miniszterként – azt ígérte, hogy kitergeti a családi szennyest. Ennek megfelelően jól oda is mondogatott saját pártjának, jelezve, hogy nem ért egyet a "bújtatott megszorításokkal". Akkori sajtótájékoztatóján beszélt még a nukleáris lobbiról és a palagázért lobbizó csoportokról, olyannyira, hogy Ayrault miniszterelnök kénytelen volt cáfolni, hogy lobbierdekek miatt kellett volna mennie⁸¹. Batho igazából azóta sem ment tovább a teregetésben.

Egy politikailag izolált miniszter kirúgásának nem érdemes közepesnél nagyobb jelentőséget tulajdonítani, az élet megy tovább, a franciák felejtnek – ráadásul még a baloldali bázis is igen megosztódva reagált a történetre. A zöldek elégedetlenkedő reakciói és mozgásai azonban fontosak voltak. A kormányzó koalíció ugyanis úgynevezett fölös többségi koalíció volt, vagyis a szocialistáknak az EELV (*Europe Écologie Les Verts*) nélkül is megvolt és megvan a nemzetgyűlési abszolút többsége. Azonban látva az elmúlt hónapok időközi választásainak eredményeit, sokan számítanak arra, hogy nem lesz ez mindig így az elkövetkező években. Nos, ha így lesz, akkor nő majd csak meg igazán a zöldek zsarolási potenciálja – akik nyilván nem felejtnek, és mindennek megkérik majd az árát. Ezért érdemes figyelni, hogy ki kinek és mit mond, milyen ügyeket rángat elő érvként. Egyelőre nincs tétje a dolognak. De később még lehet.

Kormányátalakítások és miniszterek

Említettem már, hogy Jean-Marc Ayrault személye állandó támadások tárgya volt. Hollande elnök korábban elmondta, hogy egyetlen miniszter sincsen biztonságban. Valójában nem az volt a kérdés, lesz-e kormányátalakítás, hanem hogy mikor. Az Ayrault-csapat már néhány hónap alatt borzasztóan elfáradt. Ez a fáradtság nem "semmittevős" jellegű volt, ahogy azt fentebb láthattuk.

Világos volt, hogy ez így nem nagyon mehetett tovább. A dilemma az volt, hogy mikor és hogyan történjen a változás, azaz a kormányátalakítás terjedjen-e ki a

81 "Matignon: l'éviction de Batho "uniquement liée à ses propos sur son budget"", *Liberation.fr*, 2013. július 4., http://www.liberation.fr/politiques/2013/07/04/matignon-l-eviction-de-batho-uniquement-liee-a-ses-propos-sur-son-budget_916048.

miniszterelnökre, vagy csak a miniszteri verebek szálljanak át más és más ágakra? Elég-e csak az ipari miniszter és a pénzügyminiszter közötti vircsaft szétrobbantása⁸², vagy más kormánytagokhoz is hozzá kell nyúlni? Hollande végül amellet döntött, hogy a miniszterelnököt cseréli, az embereket kevésbé. Kezdjük a miniszterelnök személyével!

Manuel Valls veszélyes riválisnak tűnik minden baloldali politikus számára, de igazából nem rendelkezik nagy párton belüli bázissal, a Szocialista Párt baloldala pedig kifejezetten nem szereti. Az új miniszterelnök nem saját pártjának köszönheti a népszerűségét, hanem annak, hogy a jobboldal egy nagy része is elfogadja⁸³. Egyelőre tehát nem látszik az a konstelláció, amely lehetővé tenné, hogy az új miniszterelnök párton belül megtorpedozza az elnök pozícióját. Sőt, a baloldal baloldala és a PS balszárnya annyira nem örül a kinevezésének, hogy (apokaliptikus-forgatókönyvként) kérdéses a nemzetgyűlési szocialista abszolút többség fennmaradása is.

Először a zöld Cécile Duflot jelezte, hogy nem óhajt részt venni a Valls-kormányban, ez pedig azt jelenti, hogy visszaveszi mandátumát a Nemzetgyűlésben szocialista helyettesétől, ezzel pedig kettőre csökken a PS többsége. Másodszor pedig, mivel Valls a párt jobbszárnyához kötődik, semmi nem garantálja, hogy nem lesz esetenként 1-2 félreszavazó képviselő, aki borsot tör az orra alá. Ez viszont felértékelheti az eddig potyautasként kezelt zöldeket a parlamentben. Aztán ott van a radikális bal támasztotta kihívás is: ez kifejezetten nem oldódik meg a közép-re húzódással. (Merthogy Valls kinevezése és az év elején bejelentett gazdaságpolitikai program, az ún. felelősségi paktum a gyakorlatban ezt jelenti). Hollande ütőkártyája lehet azonban az, hogy a radikális baloldal éppúgy rá van utalva a szocialistákra, ahogy a szocialisták rá vannak utalva a radikális balra: a radikális bal nélkül szocialista nem tud elnökválasztást nyerni, a szocialisták nélkül viszont a radikálisok nem tudnak a parlamentbe jutni.

Ami pedig a minisztereket illeti: a nagy meglepetés az, hogy nincs nagy meglepetés. A kormányfő új, a kormány viszont alig változott. Úgy van változás, hogy nincs változás. A 2014. április kormányátalakításnak az a furcsasága, hogy a verebek alig mozogtak. Manuel Valls helyére természetesen kellett egy új belügyminiszter, aki Bernard Cazeneuve eddigi költségvetési miniszter lett. Az ő kinevezése annyiban meglepetés, hogy erre a posztra sokan várták François

82 CHAULET, Paul, "Moscovici – Montebourg, le couple infernal de Bercy", *L'express.fr*; 2013. május 14., http://www.lexpress.fr/actualite/politique/moscovici-montebourg-le-couple-infernal-de-bercy_1248681.html.

83 TEINTURIER, Brice, "Manuel Valls est-il vraiment populaire à droite ?", *L'figaro.fr*; 2014. április 1., <http://www.lefigaro.fr/vox/politique/2014/04/01/31001-20140401ARTFIG00224-manuel-valls-est-il-vraiment-populaire-a-droite.php>.

Rebsament, Hollande egyik bizalmasát, és közben arra számítottak, hogy Cazeneuve átmenjen az Élysée főtitkárának. Rebsamen végül munkaügyi miniszter lett Michel Sapin helyett, aki pedig átvette a pénzügyeket Pierre Moscovicitől. Utóbbi a párizsi pletykák szerint amúgy uniós biztos szeretne lenni az új Európai Bizottságban, ami magyarázhatja is a távozását.

Ezek az érthető, Valls miniszterelnöksége nyomán indukált váltások. Ezen túlmenően távozott Vincent Peillon oktatási miniszter, a helyére érkezett a Szocialista Párt balszárnyához tartozó Benoît Hamon, aki eddig fogyasztóvédelmi ügyekkel foglalkozott. Környezetvédelmi miniszter lett továbbá a PS 2007-es elnökjelöltje, Hollande elnök volt élettársa, Ségolène Royal, aki korábban is lebegtette, hogy Hollande-dal van egy megegyezése. Ám mivel Valérie Trierweiler egykori *first lady* személyes okokból nem szerette, Royal gyakorlatilag két évig inkább elkerülte Párizst és Poitou-Charentes régió ügyeivel foglalkozott. A kormány szóvivőjének a szerepét Stéphane Le Foll mezőgazdasági miniszter vette át.

Összességében egyébként a kormány névsora 16 tagúra szűkült, ami azt jelenti, hogy egyes minisztériumok és miniszteri portfóliók jelentősen bővültek. A táblákat persze lehet cserélni, az irodák nyilván maradtak. Ahogy a paritás is: az új kabinetnek is 8 férfi és 8 női tagja van. A legtöbb veréb azonban kisebb-nagyobb változásokkal maradt azon az ágon, ahol eddig is ült - még Christiane Taubira igazságügyi veréb is, pedig az ő kirúgására sokan fogadtak volna, tekintettel arra, hogy a viszonya nem tűnt rózsásnak Manuel Valls belügyminiszterrel. Szórakoztató lesz látni, hogy hogy boldogul Manuel Valls miniszterelnökkel! A Taubira-kérdés mellett álláspontom szerint az egészben egyébként a legizgalmasabb újdonság talán az, hogy a *first lady* kirúgása után előbújhatott Poitiers-béli száműzetéséből Mme. Royal, aki ismét elfoglalhatta azt a környezetvédelmi miniszteri posztot, amit egyszer már betöltött a kilencvenes évek elején.

Ez egy visszafogott, mérsékelt, kiegyensúlyozott kormánynévsor, amely az érdekcsoportokat megint patikamérlegesen méri (a szocialisták között jobbosnak tartott miniszterelnök – balosnak tartott gazdasági miniszter), miközben a felajánlott politika is meglehetősen mérsékelt. Ugyanakkor hosszú távon a többségnek tényleg muszáj lesz kicsit érezhetően balra tolódnia, főleg egy-két évvel a választások előtt, ellenkező esetben Jean-Luc Mélenchon, a baloldal baloldala, illetve egyes szakszervezetek gyönyörű kampányt építhetnek arra, hogy Hollande mennyire „jobboldali”.

Ennek lehet igazi korlátja az, ha Valls miniszterelnök továbbra is olyan népszerű marad, mint amilyen népszerű első hivatali hetei alatt volt (olyannyira, hogy a bejelentett megszorítások is viszonylag nagy támogatottságot élveztek, egyedül a

nyugdíj-befagyasztás esetében voltak többségben az ellenzők⁸⁴ – ez annyit jelent, hogy nem indexálják a nyugdíjakat az inflációnak megfelelően, magyarul direktben tulajdonképpen itt sem vesznek el semmit senkitől). Fontos azonban megérteni, hogy Valls kiegyensúlyozott támogatottsága nem garancia semmire. Lehet, hogy sok jobboldali szimpatizánsa van, de ez még nem jelenti azt, hogy ezek a szavazók hajlandóak lennének voksukkal kirándulást is tenni a baloldalon.

Felosztatni vagy nem osztatni?

Az ellenzéki *Le Figaro* által publikált, nagyon izgalmas közvélemény-kutatás⁸⁵ szerint a franciák inkább szerettek volna új választást, mint kormányátalakítást. Lehet, hogy így van. Sőt, az is lehet, hogy ez a lehetőség nem mindenkinek lenne riasztó, még a baloldalon sem. Egyesek szerint Hollande-nak kifejezetten jól jönne, ha Valls belebukna a stabilizációba, mert akkor 2015-ben jöhetne egy új választás. Ám szerintem a Nemzetgyűlés felosztatása valószínűleg akkor sem szerepel Hollande elnök opciói között, ha esetleg az ő 2017-es újraválasztási esélyeit éppenséggel javíthataná ez a lépés. Íme, hogy miért.

1. Bár a felosztatás jogával a köztársasági elnök – egy-két kivételtől eltekintve – bármikor élhet, De Gaulle volt az utolsó, aki időről időre új választást írt ki legitimitása megújítása érdekében. Azóta a legtöbb elnök csak a megválasztása után oszlatta fel a Nemzetgyűlést, ráadásul 2002 óta még erre sincs szükség, hiszen a Nemzetgyűlés és az elnök mandátuma szinkronba került (az elnök kiszámíthatóan megkapja a szükséges parlamenti és kormánytöbbséget az elnökválasztás utáni nemzetgyűlési választáson). Természetesen ez a rendszer könnyen borulhat, mert nincsen kőbe vésve. Egy most vasárnapi *nemzetgyűlési választás* következménye majdnem biztosan az lenne, hogy Hollande elnöknek egy jobboldali kormánnyal kellene együtt dolgoznia, legalább egy esztendeig (a Nemzetgyűlést nem lehet felosztatni hivatali idejének első 12 hónapjában). Egy most vasárnapi *elnökválasztás* nem feltétlenül vezetne együttlakáshoz, *cohabitation*-hoz (ahhoz a helyzethez, hogy a köztársasági elnök és a kormánytöbbség különböző pártból származik), mert az új elnöknek joga van felosztatni a Nemzetgyűlést. Nyilván meg is tenné. Ha viszont az új elnök mondjuk első hivatali évében lemondana, vagy meghalna, akkor a 12 hónapos szabály miatt mégis sor kerülne egy rövid együttlakásra.

84 “Le sondage qui réconforte Manuel Valls”, *Challenges.fr*; 2014. április 19., <http://www.challenges.fr/economie/20140419.CHA2954/mesures-de-rigueur-le-sondage-qui-reconforte-manuel-valls.html?xtor=RSS-16>.

85 ZENNOU, Albert, “Les Français préfèrent une dissolution de l'Assemblée à un remaniement”, *Lefigaro.fr*; 2013. november 14., <http://www.lefigaro.fr/politique/2013/11/14/01002-20131114ARTFIG00559-les-francais-preferent-une-dissolution-de-l-assemblee-a-un-remaniement.php>.

2. Az elnöki mandátum öt évre csökkentésének éppen az volt az egyik célja, hogy megakadályozzák az együttlakást (*cohabitation*-t), azt a helyzetet, amikor az elnök és a kormány, valamint a kormánytöbbség nem ugyanabból a politikai erőből kerül ki. A politikai elit meggyőződése volt ugyanis, hogy az együttlakás csak erősíti az elitellenes populizmust és a szélsőségeket, különösen a Nemzeti Frontot. Hozzá kell tenni, hogy ez a probléma az elit szintjén merült fel, a polgárok tulajdonképpen szerették, sőt kívánták az együttlakásokat⁸⁶.
3. A legutolsó, 1997-es menetrenden kívüli feloszlítás a legújabb kori francia politikatörténet egyik legdurvább fiaszkója: Jacques Chirac, valamint miniszterelnöke, Alain Juppé, annak kabinetfőnöke, illetve Dominique de Villepin akkori Élysée-főtítkárs a legenda szerint négyesben születték meg a nagy ötletet, miszerint fel kell oszlatni a Nemzetgyűlést az erős többség és a 2002-ig tartó biztos kormányzás érdekében⁸⁷. Emlékezzünk, hogy akkor az elnöki mandátum még hét éves volt – Chirac tehát a saját mandátuma végéig akarta biztosítani, hogy ne kelljen a nemzetgyűlési többség problémájával foglalkoznia. A számításba azonban hiba csúszott, a választást a szocialisták nyerték, akikkel aztán Chirac 2002-ig kénytelen volt együttlakni. Az már egy más kérdés, hogy ez a helyzet az elnöknek nagyon is kedvező volt (hiszen így úgy viselkedhetett, mint egy parlamentáris rendszer „nemzetegyesítő” elnöke, a kormányzás napi gondjai viszont a szocialista miniszterelnök vállát nyomták). Chirac így 2002-ben szinte nevetve újrázott.
4. Az együttlakás egyébként az eddigi háromból két alkalommal az elnöknek kedvezett (1988-ban Mitterrand újraválasztásakor, illetve 2002-ben Chirac újraválasztásakor), egyszer viszont, 1995-ben az akkori kormányoldal jött ki jobban belőle. (Igaz, Édouard Balladur miniszterelnök személy szerint nagyot hasalt, így tulajdonképpen azt is mondhatnánk, hogy Jacques Chirac 1988-ban rosszul jött ki az együttlakásból, 1995-ben és 2002-ben viszont kifejezetten jól).
5. Hogy világos legyen: ha Hollande most feloszlátná a Nemzetgyűlést, minden valószínűség szerint elveszítené a többségét. A kérdés tehát úgy merül fel, hogy a választás által megújított parlamenti legitimitáció ellensúlyozná-e azt a csapást, hogy az elnök kénytelen megszakítani, amit csinálni ugyan elkezdett, magyarázni viszont elfelejtett. Minden valószínűség szerint a dolog úgy vonulna be a köztudatba és a történelemkönyvekbe, hogy volt egy elnök, aki annyira szerencsétlen volt, hogy kétségbeesésében még a meglévő erőforrásait is kidobta

86 *Les Français veulent la cohabitation*, <http://www.ipsos.fr/ipsos-public-affairs/sondages/francais-veulent-cohabitation>:

87 GIESBERT, Franz-Olivier, *La tragédie du président. Scènes de la vie politique 1986-2006*. Éditions Flammarion, 2006.

az ablakon. 1997-tel ellentétben ugyanis, amikor kétes kimenetelű volt a vállalkozás, most nagy valószínűséggel lehetne fogadni arra, hogy a kormányoldal elveszíti a választást.

6. Persze láttuk, hogy az együttlakás jó lehet az elnöknek, ha az növeli az újraválasztási esélyeit. Kérdés tehát az is, hogy jobb lenne-e egy formálisan is passzív elnöki szerepbe vonulni, átadni a politika meghatározásának és a döntéshozatalnak a lehetőségét az ellenzéknek, csak azért, hogy 2017-ben nagyobb legyen az újraválasztás esélye? (Az összefüggés logikus: együttlakás esetén a politikai rendszer parlamentáris elemei felerősödnek, az ország *de facto* vezetője a miniszterelnök lesz, az elnök népszerűsége pedig nő, hiszen elsősorban külpolitikával és védelempolitikával foglalkozik, tehát nincs miért nem szeretni.) Nekem most erre a költői kérdésre nincs végleges válaszom, de arra hajlok, hogy a felosztatás nemhogy nem javítaná, hanem kifejezetten rontaná Hollande helyzetét, mert azt üzenné, hogy az elnök menekül a felelősség és a kellemetlen munka elől.
7. A felosztatás ötlete nyilvánvalóan az ellenzéki / jobboldali szavazóknak tetszik inkább. Ez teljesen logikus. A baloldali bázisnál ugyanakkor éppen a menekülészág miatt valószínűtlen, hogy tömeges lelkesedést váltson ki az ötlet, hogy az elnök személyes karrierje mentése érdekében feladja a kormányzás jogát és lehetőségét (már ha a jelenlegi helyzetben menthető bármi is, ezen el lehet vitatkozni – álláspontom szerint korai még leírni Hollande-ot) – ráadásul egy olyan helyzetben, amikor a műtéti fájdalom már érződik, de a gyógyulás esetleges jelei még nem mutatkoznak. Azt hiszem, ezt a baloldali szavazók nemhogy nem értékelnék, hanem kifejezetten megtorolnák az urnák előtt, így vagy úgy, ha máshogy nem, hát lábbal szavazva.

(P.S.: Egyébként is óvatosan kell bánni az efféle közvélemény-kutatásokkal, mert ki tudja, hogy a pontos kérdés milyen kontextusban hangzott el, és hogy a polgár mennyire valós alternatívaként tekintett a felosztatás amúgy 1997 óta kissé tabusított lehetőségére.)

Manuel Valls: a kormány erős embere

Mindenképpen beszélnünk kell hosszabban egy kicsit Manuel Valls belügyminiszter-miniszterelnökről. Azért is, mert úgy tűnik, hogy a 2000-es évek Franciaországában a Belügyminisztérium az a hely, ahol az ambíciózus fiatal emberek megmutathatják, mit tudnak, és népszerűséget, politikai tőkét szerezhetnek maguknak. Manuel Valls láthatóan felismerte ezt, hiszen nem kisebb előd, mint Nicolas Sarkozy nyomdokain halad, és nemcsak abban, hogy mindketten

bevándorló gyökerekkel rendelkeznek.

A francia baloldalt gyakran vádolják rendészeti puhasággal, sőt, emlékezetes, hogy Lionel Jospin 2002-es választási vereségét annak (is) köszönhette, hogy ország-világ előtt kijelentette, kormánya rendészeti ügyekben nem bizonyult hatékonynak. Azt is mindenki látta, hogy Nicolas Sarkozy milyen hideg professzionalizmussal használta ki a baloldal rendészeti és büntetőpolitikai gyengeségét még belügyminiszterként. Most azonban mintha a történelem ismételné önmagát. Meglepő módon a baloldali kormányzat, azon belül pedig Manuel Valls belügyminiszterként, a 2010-es Sarkozy-féle fellépéshez hasonlítható keménységgel látott hozzá a feladathoz. Miközben az igazságügyi miniszter, Christiane Taubira mintha inkább a francia baloldal által képviselt klasszikus, humanista megoldásokat képviselné (sok kritikát magára húzva), Valls a kormány keményfiújának és első számú rendőrének a szerepét vette magára – sőt sokaknak úgy tűnt, hogy gyorsan "hozzá-szocializálódott" a rendőrség szervezeti kultúrájához és szakmai érveire.

Manuel Valls például világossá tette, hogy ha rajta múlik, nem valósul meg⁸⁸ Hollande elnök azon – a külvárosokban és a fiatalok között népszerű – választási ígérete, amely szerint a rendőri ellenőrzéseket egy "elismervénnyel" igazolnák, elkerülendő az etnikai alapon zajló rendőri zaklatásokat (igaz, az ombudsman még jelentést készít a dolgról és Valls szavai szerint utána elgondolkoznak a végrehajtás lehetőségein – nyilván Valls miniszterelnökké válása nem javít a megvalósulás esélyein).

A baloldalon egyébként komoly érveket soroltak fel az intézkedés mellett⁸⁹, és előbb Ayrault akkori miniszterelnök is világossá tette, hogy "nem enged a 48-ból"⁹⁰, majd közölte, hogy minisztere mégis meggyőzte, hogy így nem jó, de akkor találja ki, hogy mi mást lehet tenni a rendőrségi ellenőrzések diszkriminatív jellege ellen. (Az araboknak és a feketéknek hatszor-nyolcszor nagyobb esélyük van arra, hogy ellenőrizzék őket, mint a fehéreknek, és ezt sokan megfélemlítésnek tekintik). Az is közzismert, hogy Valls nem ért egyet a harmadik országbeli idegeneknek adandó önkormányzati-helyi választójoggal, amihez melleleg nagy valószínűséggel sem társadalmi, sem kongresszusi többség nem áll rendelkezésre. A szocialisták egyelőre le is vették a napirendről.

88 GÉRAUD, Alice & TASSEL, Fabrice, "Valls, l'opposant venu de l'Intérieur", *Liberation.fr*; 2012. szeptember 18., http://www.liberation.fr/politiques/2012/09/18/valls-l-opposant-venu-de-l-interieur_847278.

89 MUHAMMAD, Marwan, "Dix raisons pour la mise en place du récipissé de contrôle d'identité", *Nouvelobs.com*, 2012. szeptember 20., <http://rue89.nouvelobs.com/2012/09/20/dix-raisons-pour-mettre-en-place-le-recepisse-de-contrôle-d-identité-235492>.

90 "Contrôle d'identité : Ayrault ne renonce pas aux récipissés", *Lemonde.fr*; 2012. szeptember 19., http://www.lemonde.fr/societe/article/2012/09/19/manuel-valls-abandonne-la-mise-en-place-du-recepisse_1762093_3224.html#ens_id=825971&.

Valls amúgy gyakorlott versenyző a saját táboron belüli szembenállások ügyében⁹¹. Mivel kifejezetten a Szocialista Párt jobbszárnyához tartozik, nem egyszer szembe találta már magát a főárammal, olyan ügyekben, mint a költségvetési aranszabály, a vagyonadó eltörlése, a centristákkal történő szövetségkötés, vagy éppen (mi más?) a Szocialista Párt neve.

Egyelőre úgy tűnik, hogy Valls – akkor is, ha tudatosan építkeznek, és akkor is, ha egyszerűen meggyőződésből dolgozik – sikeresen csinálja. Arról már szóltam, hogy miniszterelnöki belépője is kifejezetten jól sikerült. A szkeptikus-különutas Manuel Valls tehát még jól is jöhet ki a személyét övező vitákból, és úgy járhat, mint belügyminiszterként Sarkozy és miniszterelnökként Fillon: a kormányzat egyetlen igazán karakteres és / vagy népszerű tagjaként se kiköpni, se lenyelni nem tudja majd a PS.

Franciaország romapolitikája

Manuel Valls kemény imázsa összekapcsolódott Franciaország romapolitikájával is. Franciaország 2012 óta éppúgy tömegesen utasít ki román és bolgár romákat a területéről, továbbá illegális telepeket számolt fel, ahogyan néhány évvel ezelőtt, Nicolas Sarkozy elnöksége alatt. Az Európai Bizottság, a baloldal egyes képviselői és emberi jogi szervezetek ismét keményen kritizáltak, és többek között kétségbe vonták, hogy az egyes migránsok kiutasításának az elbírálása egyénileg történt, illetve hogy valóban önkéntes volt a hazatérés⁹². Az eljárásnak amúgy is nagy hátránya, hogy a hazatérők egy része a kapott hazatérést segítő pénzüsszegeknek köszönhetően azonnal visszatér Franciaországba.

Az Európai Bizottság igazságügyi kérdésekért felelős alelnöke, Viviane Reding irodája bejelentette: a Bizottság figyeli, hogy mi történik Franciaországban, sőt, névtelen források úgy értelmezték a bizottsági üzenetet, hogy a romák kiutasításának a kérdését Brüsszelben a baloldali kormány vizsgájának tekintik. Közismert, hogy Sarkozy elnöknek igencsak meggyűlt a baja Reding asszonnyal, s a vita eredményeképpen a franciáknak törvényt is kellett módosítaniuk, hogy a francia bevándorlási szabályok jobban megfeleljenek a személyek szabad mozgásához és a diszkrimináció tilalmához kapcsolódó uniós előírásoknak.

Hollande a kampány során arra tett ígéretet, hogy a telepek felszámolását

91 LAURENT, Samuel & PARIENTÉ, Jonathan, “Manuel Valls, un habitué des idées contre son camp”, *Lemonde.fr*; 2012. szeptember 20., http://www.lemonde.fr/politique/article/2012/09/20/manuel-valls-un-habitué-des-idees-contre-son-camp_1762220_823448.html#ens_id=1263607&.

92 JOHNSSON, Sylvie, “Roms : la France à nouveau sous la surveillance de la Commission européenne”; *franceinfo.fr*; 2012. augusztus 10., <http://www.franceinfo.fr/politique/actu/article/roms-la-france-nouveau-sous-la-surveillance-de-la-commission-europeenne-175359>.

alternatív megoldásokkal kíséri majd. A sajtó egy része egyébként éppen ezeket a sehol nem látható alternatív megoldásokat kérte számon a kormányon. A keményen fellépő francia belügy azt mondta, hogy kizárólag a törvények betartásával számol fel telepeket és utasít ki embereket Franciaországból, egyesével megvizsgálva az eseteket. A különböző romákat érintő körlevelek és prefektusi utasítások viszont azóta is időről időre vitát generálnak, éppen azért, mert mintha az egyéni elbírálás elve kimaradna belőlük. Manuel Valls belügyminiszterként egyébként a közegészségügyi szempontra hivatkozott, ami tudvalevőleg a személyek szabad mozgásának az egyik érdemleges korlátja az unión belül, és vélhetően olyan indok, amellyel nehéz Brüsszelből érdemben vitába szállni.

Mindazonáltal a francia elit könnyen élheti meg úgy mindezt, mint számára megoldhatatlan problémát, sőt, mint olyan Kelet-Európából importált problémát, amelyet szociális ellátással, oktatással, a társadalmi kohézió erősítésére és a diszkrimináció felszámolására irányuló szakpolitikákkal elsősorban Romániának és Bulgáriának kellene orvosolnia (ráadásul nettó befizetőként ehhez maga Franciaország is biztosít forrásokat a különböző uniós alapokon keresztül). Az első ilyen keményebb hangok már meg is jelentek a sajtóban, ráadásul a témát összekötve a bűnözés problémájával, ami egy esetleges kemény vita kimenetele szempontjából nem sok jót ígér.

A franciaországi romatelepek felszámolása komoly vitatéma a schengeni övezethez csatlakozni kívánó Bulgária és Románia, illetve a lehetőséghez nem túl nagy lelkesedéssel viszonyuló Franciaország között. Egy szélsőségesen elfajuló vita esetén továbbá ismét előkerülhet a 2005 környékén már felmerült kelet-európai bevándorló rémképe, a lengyel vízvezetékszerelő, a szociális dömping, a nyugati szociális ellátásokra utazó kelet-európai figurája és így tovább. Hogy erre a diskurzusra Nyugat-Európában esetenként van igény, azt láthattuk a Románia és Olaszország közötti bevándorlási konfliktusok kapcsán 2007 környékén, vagy éppen amikor a holland Szabadságpárt bűnöző és lumpen stb. kelet-európaiakat feljelentő weboldalt indított bevándorlásellenes pozícióját alátámasztandó. A Le Pen-féle Nemzeti Front kiugró népszerűségéhez is hozzájárulhattak ezek a problémák.

Kérdéses tehát, hogy a Bizottság diszkriminációellenes, az európai gondolatot és értékeket képviselni próbáló politikája mennyire fér majd össze a gazdasági válságtól egyre inkább elfásult nyugati választópolgárok hangulatával, akik nem szívesen látnák a keleti szociális problémák nyugatra exportálását. Persze az sem egyértelmű, hogy a kelet-európai vándorlás, illetve specifikusan a kelet-európai romák kérdése megüti-e annyira az ingerküszöböt Franciaországban, hogy a dolgot uniós szintű szociális kérdésként lehessen kezelni, mint ahogy lassan ténylegesen azzá válik. Szélsőséges esetben azonban meglehetősen messze juthatunk a 2011-es

uniós romastratégia kulturált egyetértésben lefolytatott vitáitól. Ha elszabadulnak az indulatok, illetve ha beeszi magát az a gondolat a nyugat-európai polgárok fejébe, hogy a keleti tagállamok polgárai, az onnan származó bevándorlás "veszélyes", az már középtávon is sokat árthat az európai szolidaritásnak, az egység gondolatnak. Márpedig éppen efelé tartunk.

A Depardieu-vita

Az adócsalásos Cahuzac-ügy nagyon kellemetlen volt a kormány számára, hiszen az új adminisztráció „normalitását” vonta kétségbe. De a Gérard Depardieu-vel folytatott adóvita se volt „semmi”. Utóbbi esetben csak annak köszönheti a kormány, hogy nem vált totális neveltség tárgyává, hogy Gérard Depardieu maga is megcsillogtatta rendkívüli politikai tehetségét. Mindenesetre a kormány nagyon rosszul kezelte ezt a kormányzati politika szempontjából kulcsfontosságú ügyet. Jean-Marc Ayrault miniszterelnök például úgy nyilatkozott, hogy "elégé szárnalmas"⁹³ az, hogy Gérard Depardieu adózási okokból Belgiumba tette át a székhelyét, továbbá a franciák szeretik a hazájukat, és adójukkal hozzájárulnak az egyenlőtlenségek csökkentéséhez. Egy másik szocialista képviselő szerint Depardieu-t és az adózási okokból menekülő társait törvényileg egyenesen meg kellene fosztani francia állampolgárságuktól. Ezután felállt a szokásos leosztás: a kormányoldal szerint az adózási okokból menekülők hazafiatlanok, az ellenzéki oldal szerint viszont a helyzetért a kormányoldal 45 és 75 százalékos adókulcsai, illetve összességében a kormányoldal túladóztató politikája a felelős⁹⁴.

Nos, Franciaországban az adózás valóban része a köztársasági eszmének, a "francia szociális modellről" alkotott elképzeléseknek. A jobboldal "adóellenességét" sem úgy kell tehát elképzelni, mint mondjuk az amerikai republikánusok egy részének az adóellenességét: Sarkozy idejében is csak arról hoztak jogszabályt, hogy az összes elvonás nem mehet 50% fölé. A sorjázó szimbolikus távozások ugyanakkor erőteljes üzenetet küldtek az arra fogékonyaknak (nyilván nem mindenkinek). Mégpedig azt, hogy Franciaország nem becsüli meg a teljesítményt, a sikert, sőt, olyan mértékben facsarja ki a sikeres embereket, hogy nincs az a társadalmi szolidaritás, nincs az a hazafias elkötelezettség, ami ezt tűrhetővé tenné.

93 "Ayrault juge Depardieu "assez minable"", *Lefigaro.fr*, 2012. december 12., <http://www.lefigaro.fr/flash-eco/2012/12/12/97002-20121212FILWWW00403-ayrault-juge-depardieu-assez-minable.php>.

94 London egyébként nagyon tudatos kampányt épített a francia kormány politikájára, jelezve, hogy tárt karokkal várják a menekülő tehetségeket: "Le maire de Londres drague les exilés fiscaux français", *Lejdd.fr*, 2012. október 9., <http://www.lejdd.fr/Economie/Actualite/Le-maire-de-Londres-veut-accueillir-les-exiles-fiscaux-francais-566680>.

Ahogy 2007-ben, 2017-ben is kampánytéma lehet ezért a teljesítmény, a munka és a siker elismerése. Ha 2017-re visszatér Sarkozy, és nem sodorják el a feje fölött Damoklész kardjaként lebegő ügyek, akkor gyakorlatilag ugyanazzal kampányolhat, amivel 10 évvel korábban. Nem véletlen, hogy a kormányoldal sem gondolkodik tartósan ilyen adószintben. A 75%-os szja-kulcs például két évre szól, magyarul a kormány is beismeri, hogy nehezen fenntartható. A kormányoldal ugyanakkor megemelte a vagyoadót, ami már érinti a tőkejövedelmeket is. Ez elől menekült többek között Gérard Depardieu.

A harcos, hazafias, morális retorika nyilvánvalóan tetszhet a jelenlegi kormányoldal törzsszavazói bázisának, illetve annak egy részének: azoknak az embereknek, akik úgy érezték, hogy a válság árát ők fizették meg, miközben Sarkozy a "gazdagok elnökeként" nem tett értük semmit. A kormány tudatosan igyekszik kímélni ezeket a rétegeket, és ebben a keretben politikailag teljesen racionális, hogy úgy gondolja, oda nyúl, ahol amúgy is van pénz, és a plusz elvonás nem okoz kenyérgondokat. Ugyanakkor az érdekegyeztetés és a társadalmi béke híveként a kormányoldal úgy tűnik, nem a társadalmi béke és felelősségvállalás retorikáját alkalmazza, hanem a baloldal baloldalának kommunikál, ami hosszú távon visszaüthet.

A hatalmas adóvíta (a kormányoldal szempontjából szerencsésen) végül úgy ült el, hogy Gérard Depardieu bebizonyította, nem tudja, miről beszél. Konkrétan levelet írt az oroszoknak, amelyből itt és most csak néhány egészen gyönyörű gondolatot idézünk:

- Hogy mindenki értse, mi, honnan, és miért: "Apám anno kommunista volt, a moszkvai rádiót hallgatta, ez is része a kultúrámnak."
- Lesz itt gyors beilleszkedés: "Megtanulok oroszul, megmondtam az elnöknek is [mármint Hollande-nak]. Tudja, hogy nagyon szeretem az Önök elnökét, Vlagyimir Putyint, és hogy ez kölcsönös."
- És a legszebb: "Megmondtam azt is neki, hogy Oroszország egy nagy demokrácia, és nem egy olyan ország, ahol a miniszterelnök szánalmasnak nevez egy állampolgárt."

A Vive la France! már nem aktuális: "Dicsőség Oroszországnak!"

Elismerem, hogy az egészzet kiváltó 75% százalékos adót lehet teljes joggal szemöldököt vonogatva értelmezni, ám e levél olvasásához és az olvasás utáni elképedéshez azért még le is érdemes ülni. Különösen az "Oroszország, mint nagy demokrácia"-rész szívmengető, hiszen komoly politikai ismeretekről és mély nemzetközi tájékozottságról tesz tanúbizonyságot. Persze lehet, hogy Putyin elvtárs privátim jó elvtárs, de abban azért talán egyetérthetünk, hogy nem a nyugati típusú, klasszikus liberális "nagy demokrácia" bajnoka. Összességében a francia kormány

hatalmas köszönetet mondhat Gérard Depardieu-nek, Brigitte Bardot-nak, valamint Mordvinföld kormányzójának. Ők hárman ugyanis bruttó három nap alatt sikeresen elérték, hogy a francia kormány számára roppant kellemetlen túladóztatási ügyből politikailag védhetetlen, ám rendkívül szórakoztató bohózat legyen.

Mert amikor Gérard Depardieu áttette Belgiumba a székhelyét, sokan kapták fel a fejüket, érezvén, hogy politikai szimbólumként is értékelhető, súlyos lépésről van szó. Én is amellet érveltem, hogy a 75%-os adó és az elköltöző hírességek sora kiváló kampánytéma lehet 2017-ben: a jobboldal könnyen érvelhet majd amellet, hogy a jelenlegi többség megbuktatása esetén a siker és a tehetség, valamint az abból következő jólét ismét megbecsült dolgok lesznek Franciaországban. (A jobboldal kezére játszott a kormányoldal harcos retorikája is, amely gyakorlatilag hazaárulással vádolta a távozó(ka)t, esetenként a finom taktikai érzék minimumát sem mutatva.)

Ezen a ponton Vlagyimir Putyin orosz elnök helyesen érzett rá, hogy ha belép a játékba, azzal csak nyerhet. Ezért ajánlotta fel az orosz útlevelet Depardieu-nek: kell-e annál erősebb üzleti-politikai üzenet Oroszország részéről, mint hogy egy dúsgazdag francia színész otthagyja uniós tagállam hazáját és éppen Oroszországot, a gyakran támadott, autoriter posztszovjet államot választja befektetései és élete színhelyéül? Vlagyimir Putyin pontosan tudta, hogy mit csinál, csak azt nem tudhatta, hogy Depardieu és jóakarói nem rendelkeznek az övéhez hasonló politikai érzékkel. Amikor levelét megírta, Depardieu finoman fogalmazva sem gondolta végig, hogy írásművével visszakézből agyoncsapja azt a pénzügyi-politikai érvelést, amely a francia kormány számára nemcsak hogy érthető volt, hanem roppant kellemetlen is – hiszen melyik kormány akarná önként magára vállalni a "tehetségek elüldözője" megtisztelő címet?

Ekkor lépett színre a jóakarói kar "dísze", Brigitte Bardot, aki gondoskodott róla, hogy az "orosz alternatíva" súlyos politikai üzenetből nevetséges bohóckodássá silányuljon. A színésznő ugyanis közölte, hogy ha a lyoni állatkert elaltatásra ítélt tuberkolózisos elefántjait nem mentik meg, akkor ő is orosz állampolgárságért folyamodik, s elhagyja Franciaországot. Itt nyugtázzuk, hogy Bardot korábban Vlagyimir Putyint "kedvenc miniszterelnökének" nevezte, annak állítólagos állatvédelmi elkötelezettsége miatt, miközben lamentált egy sort azon is, hogy Franciaország milyen lemaradott ezen a téren. A francia kormány tagjai feltehetően nagyon jól szórakoztak ezen az újabb fordulaton, mert abszolút a helyén kezelték, amikor kommentálniuk kellett.

Az egyik miniszter szerint például ez esetben Bardot férjül kérheti Depardieu-t, ami csodálatos lenne; egy másik kormánytag pedig megosztotta azon titkát a

nagyérdeművel, hogy neki bizony hosszú listája van azokról az emberekről, akiket Oroszországban szeretne látni, noha Bardot éppenséggel nincs a lista elején. Nem volt ilyen jóindulatú Daniel Cohn-Bendit, aki nemes egyszerűséggel "tökéletes idiótának" titulálta a két színészt, és azt javasolta nekik, hogy ha már ennyire szeretik Vlagyimir Putyint, akkor bújjanak is be az ágyába.

Ha mindez még nem lenne elég, emlékezzünk meg arról is, hogy Mordvinföld kormányzója állítólag felajánlotta a kultuszminiszteri posztot a frissen orosz állampolgárrá avasált politikai zseni Gérard Depardieu-nek, aki azzal utasította vissza a nagylelkű ajánlatot, hogy először meg kell ismernie a tagköztársaság szokásait és kultúráját. Jogos a (költői) kérdés: mennyire lehet ezek után az egész Depardieu/Bardot-komédiát politikai ügyként komolyan venni?

A gazdagok és a baloldal: összeegyeztethetetlen?

François Hollande korábban azt mondta, nem szereti a gazdag embereket⁹⁵, és a pénzügyi világ a fő ellensége (ennek megfelelően tette meg a 75%-os adókulcsra vonatkozó javaslatát). Később azonban kiderült: egyik minisztere egy igen gazdag adócsaló, másik nyolc meg nettó milliomos, azaz gazdag ember. Az ellentmondás egyértelmű⁹⁶. Önmagában nem lenne ezzel semmi probléma, ha Hollande nem mondta volna, amit mondott, és ha a francia baloldalon nem kerülne időről időre elő a "takarodj, hülye gazdag!"-hozzáállás⁹⁷. Mintha némiképpen képmutató lenne ez a diskurzus: azt sugallja, hogy egy gazdag ember nem lehet baloldali és szociálisan érzékeny, és *vice versa*. Pedig, miként a mellékelt ábra mutatja, lehet.

Azt feltételezni, hogy az anyagi helyzet, a társadalmi státus egy az egyben meghatározza a politikai nézeteket és a pártpreferenciát, egyrészt a marxista "osztályérdekre" és a "gazdasági alapra" hajazó gondolat, másrészt pedig egyszerűen nem igaz. A huszadik század közepéig, második feléig lehetett tendenciaszerű osztályalapú szavazásról-politizálásról beszélni, de ez a modell legalább 20-30 éve recseg-ropog, vagyis legjobb esetben is csak részben

95 BISEAU, Grégoire (2012): "Hollande, antiriches de circonstances", *Liberation.fr*, 2012. szeptember 10., http://www.liberation.fr/politiques/2012/09/10/hollande-antiriches-de-circonstances_845369.

96 Egyértelmű, de nem új keletű. A *gauche caviar* és a *caviar communiste* kifejezések jól jelzik, hogy a baloldal egy része nem a szegénysége miatt tekinti magát baloldalinak, vagy egy rosszindulatúbb értelmezésben a baloldal egy része magáévá tette a "burzsoá" viselkedési mintákat.

97 „Bernard Arnaud ne poursuit pas Libé”, *LeFigaro.fr*; 2013. szeptember 16., <http://www.lefigaro.fr/flash-eco/2013/09/16/97002-20130916FILWWW00092-bernard-arnault-ne-poursuit-pas-ilibei.php>. A „Takarodj, hülye gazdag!” felirat egyébként a *Libération* címlapján jelent meg. A kifejezés eredetije Sarkozy elnöktől származik, aki azt mondta egy vele kezét fogni nem akaró polgárnak, hogy „Takarodj, szerencsétlen / szegény hülye!”. Lásd még: TRILLING, Daniel, "French newspaper to France's richest man: "Get lost, you rich bastard"", *newstatesman.com*, 2012. szeptember 10., <http://www.newstatesman.com/blogs/business/2012/09/french-newspaper-frances-richest-man-get-lost-you-rich-bastard>.

magyarázza a politikai viselkedést. Ha ez a modell ma is "tuti" lenne, nem tudnánk magyarázni, hogy mondjuk egy szegény texas-i amerikai miért szavaz a republikánusokra⁹⁸, és egy volt kommunista párizsi munkás miért lett hirtelen Nemzeti Front-rajongó⁹⁹. A politikai szocializáció és viselkedés sokkal bonyolultabb folyamat, mintsem hogy a társadalmi helyzet önmagában bombabiztosan jósolhassa a választói magatartást, a politikai elköteleződést. Nem szól a családi környezetről, a szülői hatásokról, a hozott értékekről, a személyes erkölcsi választásokról és tapasztalatokról, továbbá ezer más dologról, amelyek akár egy gazdag embert is arra buzdíthatnak, hogy a baloldalon, azaz egy olyan közösségben találjon politikai otthonra, amely szigorúan fiskális szempontból esetleg nem biztosít annyi előnyt neki, mint amennyit mondjuk egy jobboldali politika biztosítana.

A látványos vagyonynyilatkozatos öngólon túlmenően ezért is nagyon képmutató a "nem szeretem a gazdagokat" kezdetű Hollande-nóta¹⁰⁰. Kár, hogy az elnök a kampányban szükségét érezte, hogy osztályharcos szemponttal erősítse mondókáját, és még nagyobb kár, hogy nem gondolta végig, mekkora az eltérés a szavai és a tények között. A szociális irigység felkorbácsolása hozhatott szavazatokat neki, ez világos, de vajon milyen áron? Mert ha most megkérdezik François Hollande-ot, hogy szereti-e magát, meg szereti-e a gazdag minisztereit, akkor mit mond?

Vesztett mandátumok és időközi választások

A 2013-as időközi választások során két nemzetgyűlési helyet veszített a kormányzó Szocialista Párt (PS), majd Lot-et-Garonne 3-as körzetében már az első fordulóban elvesztette Cahuzac helyét is: abszolút többsége ezzel két főre apadt. Így 291 szocialista ül a legnagyobb párt soraiban, a többséghez pedig 289 szavazat szükséges. Közismert, hogy az időközi választások értelmezése mindig ülésponthoz kötött: a mindenkori ellenzék szerint borzasztóan jelentős minden ilyen választás, az eredmény meg pirosbetűs figyelmeztető üzenet a kormánynak.

A mindenkori kormány szerint pedig az a) alacsony részvétel mellett megtartott, b) alaposan lehatárolt helyszíneken és c) kicsi választói csoportok megkérdezése

98 YOUNGE, GARY, "Working class voters: why America's poor are willing to vote Republican", *Theguardian.com*, 2012. október 29., <http://www.theguardian.com/world/2012/oct/29/working-class-voters-america-republican>.

99 A Front National szavazóiról részletesen ír MAYER, Nonna, *Ces Français qui votent Le Pen*, Paris, Flammarion, 2002.

100 Arról nem is beszélve, hogy 2011-2012 óta nagyot fordult a világ. Míg a kampányban Hollande arról beszélt, hogy a pénzvilág, a pénztőke az ellensége, Michel Sapin, a Valls-kormány pénzügyminisztere azóta azt mondta, hogy van jó, meg rossz pénztőke, és a jó pénztőke barátoknak számít. Arnaud Montebourg gazdasági miniszter félig-meddig el is határolódott kollégájától, miközben a kormánytagoknak magyarázkodni kellett, hogy az elhíresült elnöki kampánybeszéd az ellenségnek számító pénztőkéről aktuális-e még: "Arnaud Montebourg tacle Michel Sapin et sa "bonne finance"", *L'express.fr*, 2014. július 11., http://l'expansion.lexpress.fr/actualite-economique/arnaud-montebourg-tacle-michel-sapin-et-sa-bonne-finance_1558795.html.

mellett zajló időközi választások eredményeit nem kell túllihegni. Pontosan ezekkel az érvekkel támadtak a francia politika fényes csillagai is a következő hétfő reggel. Mondjuk úgy, hogy nem igazán okoztak meglepetést (persze nem volt ennyire nagy a kormányoldali öntudat a helyhatósági választáson és az EP-választáson elszenvedett vereség után).

A kormányzás stabilitását elvben veszély nem fenyegeti, egy kétfős többséggel simán el lehet köszörülgetni viszonylag hosszú ideig, ez ugyanakkor nagy frakciófegyelmet, és erőskezü frakcióvezetést feltételez. Ám erre most nincs garancia. Gyakran olvashatjuk, hogy a képviselők némiképpen elégedetlenek az elnökkel és a politikájával, és ez a tendencia Manuel Valls hivatalba lépése óta csak erősödött.

Innentől kezdve Hollande elnök még inkább érdekelt lesz abban, hogy csökkenjen a feszültség, hiszen egyre kevesebb disszidenst, eseti kiszavazót, ezt-azt engedhet meg magának a PS-frakció. Az alkotmány 49-3-as cikkelye persze még mindig ott van a kormány számára, ha valamit nagyon át akar nyomni a parlamenti többségen. (Ezzel a cikkel a bizalmi kérdéshez lehet kötni egy-egy javaslatot, vagyis aki meg akarja buktatni az előterjesztést, egyben a kormányt is meg kell, hogy buktassa. A kormány az új gazdasági programhoz például köti a bizalmi kérdést, ezzel is kényszerítve a PS baloldalán álló képviselőket, hogy szavazzák meg a csomagot.). Ugyanakkor e cikkely alkalmazhatóságát a 2008-as alkotmányreform jelentős mértékben korlátozta, ebből tehát nem lehet rendszert csinálni.

Megváltoznának a baloldalon belüli erőviszonyok, ha a PS soron következő időközi választásokon mégis elveszítené az abszolút többségét. Ha a szocialista frakció létszáma 289 alá apad valamikor, akkor a PS kénytelen lesz erőteljesebben odafigyelni a zöldekre, illetve a baloldal baloldalának hangos képviselőire, akik az elmúlt időszakban elég gyakran kritizálták a kormányt. Ha hirtelen ezek a kis pártok effektíve kellenének a többséghez, az nyilván megdobná ezen politikai erők zsarolási potenciálját és befolyását a Hollande-kabinet politikájára. A szocialista többség elvesztése valószínűleg jelentős mértékben lelassítaná az esetleges reformok bevezetését, hiszen olyan erőkkel kellene egyezkedni a szavazatokért, akik gyakran kifejezetten ellenzik a "liberálisnak" és piacbarátnak tartott reformokat, valamint a szerzett jogokhoz való hozzányúlást. Az is kérdéses, hogy Hollande újráválasztási stratégiájában mikortól szerepel a "húzódjunk balra!"-kitétel.

Őrségváltások a Szocialista Párt élén

Eddig elsősorban a kormány és az államfő tevékenységén keresztül tárgyaltam a francia kormánytöbbség helyzetét, ám a Szocialista Párt helyzete is nagyon érdekes,

elsősorban azért, mert a párt gyakorlatilag Harlem Désir¹⁰¹ főtitkári hivatalba lépése óta meglehetősen csendes, és ezen amúgy Désir kormányba történő kinevezése sem segített. Martine Aubry 2012-es távozásakor az utódlását nagyon nem bízta a véletlenre. A távozó főtitkár és Ayrault miniszterelnök gyakorlatilag maguk nevezték ki az új főtitkárt, Harlem Désirt azzal, hogy a 2012. októberi kongresszuson várhatóan többséget szerző platform élére ejtőernyőztették. A bejelentés és a kongresszus közötti időszakba ugyanő, Harlem Désir látta el a főtitkári feladatokat, csakúgy, mint az előválasztások idején, amikor Martine Aubry maga is jelölt volt az elnökjelöltségre.

Éppen ezért csalódásként élték meg a szocialista párt (PS) vezetői, hogy az Harlem Désir nevével fémjelzett és a teljes pártelit által támogatott platform csak a szavazatok 68%-át szerezte meg a belső pártszavazáson¹⁰². Pedig aki többet várt, illúziókba ringatta magát. Nem túl "tudományos érv", de ki hinne el egy 80, 90%-os eredményt akkor, amikor a szocialista kormány éppen az elmúlt évtizedek egyik legkeményebb költségvetését nyújtotta be, amikor a baloldal baloldala tüntetett és elégedetlen volt, amikor a fiskális paktum újratárgyalásából a fiskális paktum csont nélküli ratifikálása lett?

Valójában a 68% még éppen az az arány, amelyet egy ilyen helyzetben és egy ekkora nyomással megtámogatott platform esetében még el is lehetett hinni. Másrészt a 68% mutatta, hogy a belső demokrácia tényleg működik a szocialistáknál, ami rendkívül fontos legitimáló tényező azok után, hogy Martine Aubry és Jean-Marc Ayrault gyakorlatilag egymás között "lezsírozták", hogy ki legyen a következő PS-főtitkár.

Az arány tehát nemcsak a programnak, a módszernek is szólt: a pártelit sem lépheti át a belső pártdemokrácia íratlan szabályain szankciók nélkül. Harmadrészt voltak már olyan időszakok a szocialisták történetében – nem is olyan régen – amikor nagy egyetértések és nagy kompromisszumok születtek, s amikor a főtitkár személye is pártmutyik és platform-kompromisszumok jegyében dőlt el. Általában előre megegyeztek az elefántok és a platformok, hogy ki mi lesz... Mit mondjunk? Nem ezek voltak a szocialista párt legsikeresebb és legdicsőbb évei. Kár lenne visszatérni hozzájuk. Talán a pártszavazás eredménye nem csalódás, hanem egy

101 Harlem Désir az SOS Racisme nevű antirasszista szervezet aktivistájaként tűnt fel a francia közéletben még a nyolcvanas években. 1985-ös *Touche pas à mon pote* (El a kezekkel a haveromtól) című könyve a mai napig referéncia, címe egyben az SOS Racisme jelszava) szállóige. Désir volt európai parlamenti képviselő, majd 2012-től a Szocialista Párt főtitkáráként dolgozott. Teljesítményével nem igazán sikerült maradandót alkotnia, távozását "felfelé buktatással" úgy oldották meg, hogy 2014-ben, a Valls-kormány hivatalba lépésekor kinevezték európai ügyekért felelős államtitkárnak.

102 "Sans surprise, Harlem Désir élu à la tête du Parti socialiste", *Lemonde.fr*, 2012. október 18., http://www.lemonde.fr/politique/article/2012/10/18/sans-surprise-harlem-desir-elu-a-la-tete-du-ps_1777856_823448.html.

reális arány volt, amely azt üzenete: vannak más platformok is a pártban, nem mindenki elégedett a kormányzati teljesítménnyel, és szintén nem mindenki elégedett a lemondott főtitkár és a miniszterelnök módszereivel.

Ugyanakkor Harlem Désir sem bizonyult kiugró teljesítményű főtitkárnak. A PS a vezetése alatt gyakorlatilag elszürkült. Világos, hogy az a (kormány)pártok feladata egy kormányzati időszakban, hogy támogassák a kormány tevékenységét.

De a párt teljes eljelentéktelenítése sem járható út, hiszen ugyanez a párt lesz a felelőse a következő kampányoknak, ideértve a 2017-es elnökválasztást is. Ezt a feladatot a Désir vezette PS nem igazán látta el. A főtitkár első és egyben utolsó nagy vizsgálója a vereséggel végződő 2014. márciusi helyhatósági választás volt. A nagy vereséget követő kormányátalakítás során roppant elegánsan oldották meg a távozását: az elnök kinevezte az európai ügyekért felelős államtitkárnak az új kabinetben, amiért ugyan a ellenzék két napig kritizálta, de a hosszú távú nyereségért ez a kis kellemetlenség a szocialistáknak nagyon is megérte.

A PS vezetését Jean-Christophe Cambadélis¹⁰³ veterán képviselő vette át. Az ő főtitkári teljesítményét túl korai lenne értékelni. Az azonban biztos, hogy a pártdemokrácia problémájával előbb-utóbb szembe kell néznie: őt ugyanis nem egy kongresszus választotta meg¹⁰⁴. Hogy politikai teljesítménye mennyire növeli a legitimitását, az a jövő zenéje. Egyetlen szerencséje, hogy a léc jelenleg minden szempontból annyira alacsony, hogy nem lesz túl nehéz megugrani.

103 Jean-Christophe Cambadélis (“Camba”) diákvezetőként, mozgalmi emberként kezdte, először marxista körökben. Mára viszont nyugodtan mondhatjuk, hogy veterán szocialista képviselő (1988-ban választják meg először), Két korrupciós ügyben is felfüggesztett börtönbüntetést és pénzbüntetést kapott, de ez nem törte meg a karrierjét. 2014 óta a Szocialista Párt főtitkára.

104 “Jean-Christophe Cambadélis élu premier secrétaire du PS”, *Lefigaro.fr*, 2014. április 15., <http://www.lefigaro.fr/flash-actu/2014/04/15/97001-20140415FILWWW00388-jean-christophe-cambadelis-elu-premier-secretaire-du-ps.php>.

II. RÉSZ A MÉRSÉKELT JOBBOLDALI ELLENZÉK TEVÉKENYSÉGE

Természetesen a mérsékelt jobboldal olyan helyzetből indult 2012-ben, amely egyértelművé tette, hogy szükség lesz némi belső rendrakásra. Várható volt, hogy fel kell dolgozni a vereséget, pártelnököt kell választani, új programot kell alkotni és valamilyen módon pótolni kell Nicolas Sarkozy-t, aki *de facto* vezére volt a mérsékelt jobboldalnak veresége pillanatáig. Ezeket a fontos feladatokat inkább kisebb, mint nagyobb sikerrel ugrotta meg az UMP az elmúlt években.

Sarkozy kiesése (48,36%) várható¹⁰⁵, de azért mégis váratlan volt. A vereség ugyanis váratlanul "elanyátlantotta" a pártot. Nem volt kinevezett, kinevelt, egyértelmű utód, nem volt kiharcolt erős pozíciója senkinek. Sarkozynek volt 2007-ben. Ezért lett annyira fontos, hogy ki legyen az elnöke a pártnak: a pártelnök olyan erőforrás felett rendelkezik, amely megnyithatja előtte az elnökjelöltség felé vezető utat. Erre később részletesen kitérek, hiszen az UMP önsorsrontásának gyönyörű példája volt a pártelnök-választás körüli hatalmas vita.

Ami pedig a vereség feldolgozását és a programalkotást illeti, egyelőre a Sarkozy-örökséggel sem sikerült megbirkózni (hacsak azt nem vesszük, hogy sikerült kifizetni a Sarkozy-kampány adósságait egy nagy gyűjtés keretében). Nem véletlen, hogy a Sarkozy-elnökség értékelése már önmagában belső vitát váltott ki. Nem történt meg a továbblépés, mert nem is történhetett meg, egyszerűen azért, mert Sarkozy folyamatosan ott van a háttérben, és nem lehet tudni, hogy visszajön-e, és ha igen, akkor mikor.

Ráadásul az elnöksége alatti ügyek egy része folyamatosan napirenden van (Bettencourt-ügy, az Élysée közvélemény-kutatásainak ügye), más ügyek pedig mostanában kerültek elő (gondolva itt a befolyással üzérkedés gyanújára¹⁰⁶). Az UMP-ben mindenki helyezkedik, mindenki Sarkozy mozgását figyeli, és közben arra készül, hogy ha Sarkozy mégsem tudna visszatérni, akkor lehető legjobb helyről indulhasson az elnökválasztási versenyben. Jean-François Copé pártelnök, aki éppen a párt furcsa pénzügyeibe, az úgynevezett Bygmalion-ügybe bukott bele 2014. május végén¹⁰⁷, olyan értelemben űrt hagyott maga után, hogy ismét

105 A közvélemény-kutatások mindegyike Hollande győzelmét jósolta, igaz, az olló egyre szűkült a voksoláshoz közeledve..

106 MELVIN, Joshua, "Sarkozy's phone 'tapped over Libya cash' scandal", *TheLocal.fr*; 2014. március 7., <http://www.thelocal.fr/20140307/sarkozys-phones-tapped-over-libya-affai>.

107 SOÓS, Eszter, "Copé vége, a verseny kezdete", *franciapolitika.blog.hu*, 2014. május 28., http://franciapolitika.blog.hu/2014/05/28/192_cope_vege_a_verseny_kezdete.

megindulhatott a nyílt verseny a helyéért, és erre már Sarkozy is kénytelen volt látványosabban aktivizálni magát. Ahhoz ugyanis, hogy valaki köztársasági elnök lehessen, maga alá kell gyűrnie egy nagy pártot, és ezt a lépést visszatérni vágyó Sarkozy sem spórolhatja meg magának.

Ez a legfontosabb kérdés természetesen a jobboldalon, hiszen a francia rendszerben az elnök áll a politika középpontjában, és a legambiciózusabb és legtehetségesebb politikusok erre a pozícióra áhítoznak. (A jobboldalon a pártprogramok például ezért másodlagosak: ha az elnöknek van végiggondolt programja, akkor az éppen elég lehet a kormányzáshoz.) Azt is mindenki tudja, hogy ha Hollande és a kormány teljesítménye nem javul, akkor az UMP előválasztása arra is szolgálhat, hogy eldöntse, ki lesz Franciaország következő elnöke¹⁰⁸.

Sarkozy De Gaulle-t játszik

Egyelőre úgy tűnik, Nicolas Sarkozy Charles de Gaulle több alkalommal is bevált stratégiájára alapozza a visszatérését: visszavonul a nyilvánosság elől, ritkán, de nagy súllyal szólal meg, és építi a várakozást, na meg a bizonytalanságot. (Még most is, amikor már lehet látni, hogy mozdul: most is azt mondja, van még ideje dönteni és ki is használ minden időt).

Jól mutatta ezt rögtön az egyik első anyag, amelyhez volt elnökként megszólalt (szivárogtatott) információt szolgáltatott: ebben máris esetleges visszatéréséről, kedvről, meg a haza iránti kötelességről beszélt. *A la de Gaulle!* A sajtó nem is bírt magával, már kedd éjjel elkezdte szivárogtatni az amúgy szerda reggelig embargós anyagot, ami világosan jelezte, hogy mennyire fontos megszólalásról volt szó azok szemében, akik hivatásszerűen elemzik a politikai eseményeket¹⁰⁹.

Egyébként a csend az egyetlen módja annak, hogy egy vereséget szenvedett politikus képes legyen magát újraépíteni. Azt prognosztizáltam éppen ezért, hogy Sarkozy hosszú ideig hallgatni fog, mert csak így lehet súlya annak, ha beszél. Úgy tűnik, ha Sarkozy valamit megtanult politikai idoljától, Charles de Gaulle-tól, akkor az az, hogy tudni kell visszahúzódni, és éreztetni a hiányunkat – már ha azt akarjuk, hogy tényleg mindenki észrevegye, mekkora űrt hagytunk magunk után. A közvélemény-kutatások máris azt mutatják, hogy Sarkozy hiányzik, sokan sírják vissza, és mára sikerült odáig eljutni, hogy minden szó, amelyet kiejt a száján, vagy minden szó, amelyet neki tulajdonítanak, számít. Első lépés tehát pipa. A

108 A jelenlegi felmérések szerint az UMP jelöltje Marine Le Pen FN-elnökkel találkozna az elnökválasztás második fordulójában: "Sondage : 2nd tour Juppé/Sarkozy - M. Le Pen", *Lefigaro.fr*; 2014. április 18., <http://www.lefigaro.fr/flash-actu/2014/04/18/97001-20140418FILWWW00350-sondage-2nd-tour-juppesarkozy-mle-pen.php>.

109 "Nicolas Sarkozy évoque son retour : "Obligé d'y aller"", *slate.fr*; 2013. március 6., <http://www.slate.fr/france/69051/le-retour-de-nicolas-sarkozy-oblige-y-aller>.

kötelességre hivatkozás pedig a legortodoxabb gaulle-isták szívét is meg kell, hogy mozgassa: nem a haza iránti odaadás volt-e a Tábornok egyik legfőbb szempontja egész közéleti pályája során? A racionálé felépítése tehát folyamatban. Nem tudunk mást mondani Sarkozy politikai építkezésére mint azt, hogy bizony ügyes. Így kell csinálni.

A szépen felépített visszatérési stratégiába egy dolog piszkíthat bele: ha Sarkozy belebukik valamelyik folyamatban lévő ügybe, gyanúsításba (örizetbe vétele után kicsit vissza is esett a népszerűsége¹¹⁰). Egy bizonyos téren ugyanis nem sikerült elsajátítani De Gaulle szokásait. A Tábornok legendásan tisztességes ember volt, és annak is látszott. Sarkozy viszont olyan imázst épített fel magáról, hogy szereti a pénzt és a csillogást¹¹¹, ezért is lehet efféle ügyeken keresztül támadni. Ne legyen kétségünk, a következő években ezek az ügyek időről időre előjönnek majd, nemcsak azért, mert a baloldalnak ez politikailag érdeke, hanem azért is, mert a francia igazságszolgáltatás sem a gyorsaságáról híres az ilyen súlyú eljárások lezárásakor.

A Fillon-Copé vita a pártelnökségről

Miközben Sarkozy készülődik és igyekszik letisztítani az igazságszolgáltatás által kreált akadálypályát, mások is ácsingóznak a köztársasági elnöki székre, illetve az UMP elnökjelöltségére. Ez már rögtön 2012 májusában kiderült, amikor a pártegységet megbontva François Fillon volt miniszterelnök egy interjúban bejelentette¹¹², amit már úgymint mindenki sejtett: szeretne az UMP vezetője lenni. Ezzel megbontotta az egység látszatát a gaulle-ista utódpartban. Ez nemcsak a párt kármentési lehetőségei szempontjából volt rossz taktika három héttel a nemzetgyűlési választás előtt, hanem magának Fillonnak sem tett jót.

A vezetőjét veszített UMP szempontjából racionális volt az a "megegyezés", hogy kifelé egységet mutatnak és az örökösödési háború látványosabb harcait eltolják június 17., azaz a nemzetgyűlési választás második fordulójára. Úgy számoltak, hogy ha a szocialista árhullámot nem is tudják feltartóztatni, kármenteni, valamekkora gátat emelni az árhullám ellen mégiscsak egységben lehet. Igaz, komoly kampánytémát nem találtak a néhány napja legyőzött UMP számára – azon

110 VERGNAUD, Vivien, "La chute de popularité après la mise en examen", *Lejdd.fr*, 2014. július 15., <http://www.lejdd.fr/Politique/Sarkozy-la-chute-de-popularite-apres-la-mise-en-examen-676232>.

111 Elnöksége el is nyerte a "bling-bling" jelzöt, nyilván nem hízelgő értelemben: CRUMLEY, Bruce, "Sarkozy's 'Bling-Bling' Presidency", *Time.com*, 2007. december 20., <http://content.time.com/time/world/article/0,8599,1697098,00.html>.

112 UNTERSINGER, Martin, "A l'UMP, la bataille commence pour devenir le chef", *Nouvelobs.com*, 2012. május 24., <http://rue89.nouvelobs.com/rue89-politique/2012/05/24/lump-la-bataille-commence-pour-devenir-le-chef-232433>.

kívül, hogy a franciáktól parlamenti többséget is kérő Hollande elnök potenciális ellensúlyaként igyekeztek a pártot pozicionálni, miközben az új kormány lépésein próbáltak fogást találni. (Hozzá kell tenni, hogy a szocialisták úgyszintén "egységet játszottak" a választásokra készülve, noha a lapok a Jean-Marc Ayrault miniszterelnök és a Martine Aubry PS-főtítkár közötti állítólagos feszültségekről is élvezettel írtak).

Összességében azonban ekkorra mintha az UMP egyes vezetői már feladták volna magát a kármentést is. És mintha éppen ezért már a nyilvánosság előtt is utat engedtek volna a személyes ambícióknak – márpedig nyilvánvaló volt, hogy ezek az ambíciók nemcsak az UMP-ről, hanem 2017-ről és az Élysée-ről is szóltak, szólnak.

Azok közé tartozom, akik a személyes ambíciót egy pillanatra sem tartják elítélendőnek a politikában, sőt. A politikai cselekvéshez lehetőségre van szükség, a lehetőség pedig a mandátumszerzésen keresztül teremődik meg. Azt is tudom azonban, hogy a politika közösségi műfaj, márpedig a politikai közösségek nem szokták jó néven venni az olyan gesztusokat, mint amilyen Fillon nyilatkozata: az UMP-ben ezt a bejelentkezést könnyen tekinthették a közös étkezőasztalra történő otromba odapiszkításnak, ami nagy valószínűséggel nem növelte a volt miniszterelnök esélyeit. (Copé pártfőtítkár, az egyik fő rivális egyébként kvázi rendre is utasította, hogy most a nemzetgyűlési választás a fő prioritás, mire Fillon képmutatással vádolta meg¹¹³).

Összességében azonban Fillonnak mégsem ártott az, hogy már a nemzetgyűlési választás előtt bejelentette a jelöltségét, valószínűleg azért, mert addigra a vereséget tulajdonképpen már mindenki beárazta, és *off the record* ezt meg is mondta. Ráadásul legyünk őszinték: még ha Fillon úgy is gondolta, hogy az UMP-nek nincs természetes vezetője, nem feltétlenül volt igaza. A párt főtítkáráként Jean-François Copé mélyen bedolgozhatta magát a Sarkozy-érában az UMP-be, és ez bizony – számítani lehetett rá – egy belső választásnál esetenként jóval többet érhet, mint Fillon külső, Copéénál valóban komolyabb népszerűsége: a párt vezetőjét az aktivisták, a párttagok választják, és nem a franciák. Talán ez is magyarázhatta, hogy miért lett annyira szoros, követhetetlen, és vélhetően csalásokkal tarkított a pártelnök-választás.

Most nézzük meg előbb egy kicsit közelebről, hogy mit kell tudni arról a két jelölről, akik az UMP elnökségére pályáztak! Az elnökségre első perctől kezdve két komoly jelölt ígérkezett: François Fillon volt miniszterelnök és Jean-François Copé pártfőtítkár. (Amikor nem az UMP adja a köztársasági elnököt, a párt elnöke vezeti a pártot, amikor viszont az elnök UMP-s, akkor egy főtítkár). A két jelölt

113 “François Fillon sur Jean-François Copé: “Quelle hypocrisie!””, *L'express.fr.*, 2012. május 24., http://www.lexpress.fr/actualite/politique/fillon-parle-d-hypocrisie-a-propos-de-cope_1118072.html.

közül Fillon volt a népszerűbb és a kedveltebb (a jobboldali szimpatizánsok túlnyomó többsége őt támogatta), de talán inkább Copé bírta a pártgépezet jelentős részének támogatását, lévén évek óta ő szervezte az UMP-t. A két jelölt mellett a legsúlyosabb érvek éppen a fentiek voltak: Fillon relatíve népszerű volt, ami az ellenzéki építkezést megkönnyíthette volna a jobboldali párt számára, mint ahogy a ciklus közben várható választásokon a revansot is. Copének viszont éppen a pártszervezésben volt a legnagyobb gyakorlata. Az "elmúltótév" a kiválasztásnál nem feltétlenül számított: ha különböző mértékben is, mindketten ott voltak, mindketten benne voltak.

Copé hivatalosan még be sem jelentette a jelöltségét (a kérdést rendszeresen kikerülte), máris kifejezetten sérelmezte, hogy Fillon 2017-ről beszélt, mondván, a pártelnök mandátuma úgymint csak 2015-ig tart. Ez érthető: ha már 2012-ben 2017 határozta volna meg a választási vitát, az Fillon számára további előnyt jelentett volna, hiszen többen hitték úgy, hogy vele lehet nyerni (az ún. hasznos szavazat elvéről van szó, ami 2002 óta egyre fontosabb a francia választók gondolkodásában¹¹⁴). Ugyanakkor Fillon esetenként már túlságosan is bízott önmagában (például kijelentette, nem hiszi, hogy fordulhatnak a támogatottsági arányok novemberig¹¹⁵), ami, akárhogy is nézem – főleg így utólag – igencsak korai állításnak tűnt, és nem biztos, hogy kizárólag Copé esetleges híveit demobilizálta és demoralizálta.

Ebben az időszakban az UMP-ben újjáalakultak a régi erőviszonyok. A párt engedélyezte az ún. mozgalmi szerveződést, ami gyakorlatilag új, eddig nem létező platformok létrehozását jelentette. Az elnök személye, és hogy milyen erőssorrend alakul ki ezen platformok között, meghatározza azt is, hogy milyen az UMP új programja. Tagadhatatlan, hogy a Sarkozy-zmus kidőlésével új ötleteket, programpontokat szükséges csatornába állítani az UMP-ben. Nem meglepő, hogy a programalkotás sem tekinthet máshova, mint a 2017-es horizontra.

Fillon tehát nem véletlenül vetette fel a "ki nyerhet 2017-ben?" kérdést. Sok szempontból igaza volt a probléma feldobásával, még akkor is, ha ez Jean-François Copének nem volt kedvező kérdés. A főtitkár állításával ellentétben ugyanis a pártelnök-választás legalább annyira szólt 2017-ről, mint 2012-ről. Ha másért nem, hát azért, mert a párt elnökének a kezébe kerül a pártgépezet, ami nagy előnyt jelenthet az elnökjelölt majdani kiválasztásakor, akár nyílt előválasztás, akár pártalkuk következményeként nevezik meg az UMP majdani jelöltjét.

114 Tartja magát a nézet, hogy Lionel Jospin szocialista elnökjelölt azért vészelt el az első fordulóban 2002-ben, és azért szorult harmadik helyre Jean-Marie Le Pen mögött, mert a baloldali szavazatok megosztódtak számos "kis" jelölt között.

115 WAINTRAUB, Judith, "François Fillon se sent pousser des ailes", *Lefigaro.fr*; 2012. július 23., <http://www.lefigaro.fr/politique/2012/07/23/01002-20120723ARTFIG00492-francois-fillon-se-sent-pousser-des-ailes.php>.

Tudjuk, hogy 2016-ban az UMP is szocialista mintára előválasztáson nevezné meg Hollande majdani kihívóját, bár Sarkozy egyes hívei ezt roppant rangon alulinak tartják a volt elnök számára. Persze láttunk már olyat is, hogy a pártgépezet ellenében lett valaki elnökjelölt, de a pártapparátuson átlépni és az elnökválasztást is megnyerni – nos, ilyet még nem látott a legújabb kori francia történelem.

A történelmi tapasztalat azt mutatja, hogy Georges Pompidou 1969-es elnökké választása óta az első lépés az Élysée felé nem más, mint egy nagy párt vezető tisztségének és apparátusának a megszerzése. De visszamehetünk még korábbra is: De Gaulle második elnökké választása sem lett volna lehetséges párttámogatás nélkül, így akármennyire is utálta a pártokat, még a nagy De Gaulle-nak is szüksége volt legalább a sajátjára. Tudta ezt Valéry Giscard d'Estaing, François Mitterrand, Jacques Chirac és természetesen tudta (és tudja) Nicolas Sarkozy. És tudta ezt François Fillon és Jean-François Copé is, ha valaha is mást állítottak, biztos, hogy nem mondtak igazat.

A vége az, hogy Copé a vége

Egy igen kellemetlen és hosszúra nyúlt számolási és oda-vissza csalással vádolósi maraton, hetekig tartó egyezkedés és egy azóta visszacsinált parlamenti frakciónakadás¹¹⁶ után nagy nehezen végül eldőlt, hogy Jean-François Copé lett az ellenzéki UMP elnöke. Sőt. Később az is kiderült, hogy az előzetes tervekkel ellentétben nem lesz előrehozott tisztújítás sem¹¹⁷.

A közvélemény-kutatások végig Copé ellenfelének, François Fillon volt miniszterelnöknek kedveztek. Szinte kivétel nélkül az sugallták, hogy Fillon elsöprő többséggel vezet az UMP szimpatizánsai körében, következésképpen jó esélye van arra, hogy az UMP következő elnöke legyen. Ezek a mérések ugyanakkor nem vették figyelembe azt, hogy Copé évekig a párt főtitkára volt, ami lehetővé tette számára, hogy a pártszervezetet meghódítsa, és a legelkötelezettebb, tehát a szavazáson legnagyobb valószínűséggel részt vevő aktivistákat magához édesgesse. Ezért a szoros eredmény nem annyira meglepő tehát, amennyire első pillantásra gondolnánk.

- Copé szűk győzelme nem adott számára elsöprő legitimitációt. A

116 “Rassemblement-UMP”, le groupe parlementaire de François Fillon”, *Franceinfo.fr*, 2012. november 27., <http://www.franceinfo.fr/politique/actu/article/assemblement-ump-le-groupe-parlementaire-de-francois-fillon-208443>.

117 GARAT. Jean-Baptiste, “UMP : la nouvelle élection repoussée en 2014 ou 2015”, *Lefigaro.fr*, 2013. május 13., <http://www.lefigaro.fr/politique/2013/05/13/01002-20130513ARTFIG00313-ump-la-nouvelle-election-repousee-en-2014-ou-2015.php>.

pártszervezetet ugyan továbbra is fogni tudta, de egyértelműen látszott, hogy meg kell még küzdenie azért, hogy széles körben elfogadott pártelnök és az ellenzék vezére lehessen. (2014 közepén leírhatjuk, hogy Copé elbukott, nem érte el a célját, és végleg kiírta magát az esélyesek sorából). Itt jegyezzük meg, ilyen helyzetben volt ezzel Martine Aubry is, aki hasonló körülmények között lett 2008-ban a Szocialista Párt főtítkára Ségolène Royal ellenében – a francia sajtó nem véletlenül emlegette ezekben az órákban igen sokszor azt a bizonyos reims-i kongresszust¹¹⁸.

- Copé győzelme nem volt egyértelmű felhatalmazás arra sem, hogy nekiinduljon az elnökjelöltség megszerzésének, bár teljesen nyilvánvaló volt, hogy Copé annak fogja tekinteni, és egyébként bolond is lett volna nem ugródeszkeként használni új pozícióját. A Fillonnal való utólagos kiegyezés, és a vitatott eredmény Fillon részéről történő hallgatóságos elfogadása egyébként azt mutatja, hogy Copé lépésről lépésre igyekezett bevenni a bástyákat.
- Következménye volt ugyanakkor annak, hogy az UMP jobbszárnya szerezte meg az elnöki pozíciót¹¹⁹. Nemcsak a párt irányvonaláról volt itt szó, bár nyilván az sem elhanyagolható kérdés: számos UMP-s lebegtette, hogy Copé győzelme esetén az új centrista párt, az UDI színeiben folytatja majd. Néhány UMP-s ma már valóban a centristák színeiben politizál, de nagy pártszakadás nem történt. Ráadásul a két párt 2014-ben már ismét együttműködött.
- Copé győzelmével a Sarkozy-hagyaték is győzedelmeskedett. Közismert volt ugyanis, hogy Copé a radikálisabb hangvételű 2012-es Sarkozy-kampány stílusában korteskedett a pártelnökségért. S bár Sarkozy nem szavazott és nem is foglalt nyíltan állást a két jelölt között, talán nyugodtabban dőlhetett hátra Copé győzelmével, mintha a szociális gaulleizmus hagyományait továbbvivő Fillon győzött volna. Copé sosem volt túl népszerű, azaz kevésbé volt *présidentiable* a teljes népeiséget tekintve: vele könnyebben harcolhatott volna meg Sarkozy azt az érvet használva, hogy őt a teljes népesség előbb megválasztja ismét elnöknek.

118 “Royal demands French vote re-run”, *bbc.co.uk*, 2008. november 22., <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7741015.stm>.

119 Ha hasznosnak látja, akkor Jean-François Copé is szívesen kirándul a Nemzeti Front vadászterületére. A pártelnöki kampányban például meglehetősen nagy botrányt kavart az, hogy egy könyvében “fehérellenes rasszizmusról” beszélt, ami egyébként az FN tipikus kritikája. Lásd: KREMPF, Antoine, “Jean-François Copé dénonce un “racisme anti-blanc” dans certains quartiers”, *Franceinfo.fr*, 2012. szeptember 26., <http://www.franceinfo.fr/politique/actu/article/jean-francois-cope-denonce-un-racisme-anti-blanc-dans-certains-quartiers-189249>.

... de Copének is vége

Mint már említettük, a Bygmalion-ügy (az UMP költségvetését és Sarkozy 2014-es kampányát érintő túlszámlázási vagy – még nem lehet tudni – lopási ügy) után azonban Copé lemondásra kényszerült. Az EP-választás után két nappal furcsamód nem a tragikus eredmény, hanem a pártelnök barátait és közeli munkatársait is érintő botrány miatt kényszerítették az UMP tesületei Copét arra, hogy távozzon.

Ezzel tulajdonképpen kiesett a sorból, és újranyílt a 2017-es utódlási harc. A párt vezetését a tisztújító kongresszusig három volt miniszterelnök (Raffarin, Fillon és Juppé) vette át, akik rögtön a párt pénzügyi átvilágításával kezdték a munkát, és ennek eredményeképpen egy elképesztő, 75 milliós adósságállományt tártak fel az UMP könyveiben¹²⁰. Akárki lesz a következő pártelnök, ezért a lépésért nagy köszönetet mondhat a triumvirátusnak, hiszen az új elnök így ha nem is adósságmentesen, de legalább tiszta lappal indíthat – a rendrakásban.

Úgy tűnik, hogy Nicolas Sarkozy a legerősebb jelölt az UMP elnöki posztjára, igaz, az ő meggyanúsítása és őrizetbe vétele komolyan belekavarhat a tervekbe. Fillon és Juppé, úgy tűnik, szintén ambicionálják a pártelnöki és később a köztársasági elnöki posztot, és nem is feltétlenül esélytelenek.

Az UMP nincs könnyű helyzetben: az erős emberek viaskodása több, mint két éve blokkolja a párt hatékony ellenzéki munkáját, a programalkotást. Ráadásul ez az időszak még most sem ért véget, és a tisztújításig nem is fog. Amíg Sarkozy nem „döntött”, amíg a győztes jelölt nem foglalja el pártelnöki hivatalát, addig tart a bizonytalanság. Addig minden nap elmondja valaki, hogy mekkora a válság az UMP-ben. És igaza is lesz.

Miért az önsorsrontás?

Térjünk még egy pillanatra vissza a Fillon-Copé-vitához! Hiába tanul az ember éveken keresztül politológiát az egyetemen, van valami, amit csak "a való életben" érthet meg: a politikus az az állatfaj, amely hatalmas egóval rendelkezik, és a döntései nem mindig racionálisak. A magyar elemzői piacon talán Török Gábor az, aki időnként felhívja arra a figyelmet, hogy az elemzői eszköztár (az olyan fogalmak, mint az érdek, a cél, a haszon, az eszköz stb.) és a politikus tényleges motivációja között néha hatalmas eltérés lehet, vagyis: a politika nem mindig racionális.

Néha a politikai racionalitásra irányuló fogalmak teljesen csődöt mondanak, mint például Jean-François Copé és François Fillon elnökválasztási iszapbírkózása

120 “Le dette de l'UMP atteint 74,5 million d'euros”, *Challenges.fr*; 2014. július 9., <http://www.challenges.fr/economie/20140709.CHA5892/la-dette-de-l-ump-atteint-74-5-millions-d-euros.html>.

esetében. A vak is látta, hogy a vita árt az UMP-nek mint pártnak és mozgalomnak, árt Fillonnak és Copénak mint politikusoknak, árt azoknak a jobboldali tekintélyeknek, akik sikertelenül közvetítenek közöttük és egyértelműen árt az UMP vezető jobboldalt támogató szavazóknak is. Magyarul a helyzet ártott mindenkinek, akinek bármilyen szinten is érdeke egy jól működő UMP. Akkor hát miért kötötte minden szereplő az ebet a karóhoz? Miért és mire volt jó az önsorsrontás¹²¹?

Akkor lépünk át az irracionalitás birodalmába, amikor észrevevesszük, hogy a főszereplők már maguknak is ártanak minden lépésükkel: minden nappal veszítenek népszerűségükből, hitelességükből, abból a politikai tőkéből, amelyet egy-egy politikus gyakran éveken, évtizedeken keresztül építget. Copé és Fillon azonban mintha arra készültek volna, hogy néhány hét alatt dobják ki az ablakon hosszú évek munkáját. Nem állítom, hogy nem látták át ezt az összefüggést, nyilván maguk is képesek voltak értelmezni a csapnivaló közvélemény-kutatási adatokat. Ám ekkor már mindketten csak a rossz és a rossz közül választhatnak: Vagy benne maradnak a harcban, és tovább darálják magukat és pártjukat, vagy felteszik a kezüket, visszavonulót fújnak, és azt az üzenetet küldik, hogy hosszú hetek egymásnak feszülése teljesen felesleges volt.

A harmadik, ugyancsak rossz megoldás, hogy kiszenvednek valamilyen izzadságszagú kompromisszumot, amivel azonban a gyanú árnyékát már nem fogják tudni elhessegetni maguk fölül – nos, nagyjából utóbbi történt. Az igazság az, hogy minden nappal nehezebb volt – mindkettejük számára – korrigálni, annyira benne voltak az eseményekben, akkora fordulat lett volna mondjuk azt mondani, hogy "tévedtem", vagy (a közösség érdekében) "feladom".

Nem véletlen, hogy a francia sajtó a pszichoanalitikusokat is előrángatta, ugyan mesélnék már el, mi történik a politikusi fejekben egy ilyen vita során¹²². A diagnózisokba, a "megölni az apát"-típusú pszichológiai elemzésekbe most nem mennék bele. A lényeg csupán az, hogy ami az UMP-ben történt, az nem feltétlenül racionális érdekharca, hanem egók harca. A politikai elemző pedig – a saját eszköztárával – nem igazán tudja racionálisan megragadni az egók harcát, maximum konstatálni tudja, hogy a célok és az eszközök köszönő viszonyban sincsenek egymással. Egyebekben pedig az elemző is csak érdeklődéssel olvashatja a pszichoanalitikusok véleményeit, remélve, hogy esetleg közelebb kerül a dolgok megértéséhez.

121 A témához lásd: TÜRKE, András István, *Felfeslett az európai demokrácia szövete (?)*, Europa Varietas Institute, 2012. november 24., <http://varietas.visuart.eu/hu/umpkamikaze>.

122 D'AMONVILLE, Louis & CHAYET, Delphine, "UMP: des psys analysent la guerre Copé-Fillon", 2012. november 26., <http://www.lefigaro.fr/politique/2012/11/26/01002-20121126ARTFIG00571-des-psys-au-chevet-de-l-ump.php>.

Még egy gondolat Fillonról

François Fillon és Nicolas Sarkozy ugyan öt évig együtt dolgoztak mint köztársasági elnök és mint miniszterelnök, de hiba lenne azt gondolni, hogy össze vannak ragasztva. Sosem voltak, és soha nem is lesznek.

Nagyon ritka az, hogy egy köztársasági elnök egy miniszterelnökkel csináljon végig egy ciklust a francia rendszerben. A dinamizálásnak, a lezárásnak, az újramegzátásnak stb. legegységértelműbb üzenete az, ha az elnök menesztí a miniszterelnököt. Ráadásul más- és másmllyen miniszterelnökí személyíség felel meg a ciklus elején szükségés reformoknak, nagy intézkedéseknek, és a ciklus végi kampányüzemmódnak. Nincs okunk azt feltételezni, hogy Sarkozy nem tudta ezt: bár vélhetően akarta volna, azért nem tudta lecserélni Fillont, mert jóval népszerűbb volt nála, és ha elégedte volna, azzal egy potenciális ellenfelét is kiengedte volna kontrolláló kezei közül.

Miért volt Fillon népszerűbb Nicolas Sarkozy-nél, mikor a franciáknál is az a "szokás", hogy az elnök népszerűbb a napi ügyeket intéző, azokban rendszerint ledarálódó miniszterelnöknel? A válasz nagyon egyszerű: Sarkozy hiperaktív elnökként simán beleszólt olyan napi ügyekbe is, amiket a miniszterelnöknek kellett volna intéznie, azaz az elnök kítartóan darálta magát ahelyett, hogy az intézményrendszer és a szokásjog adta lehetőségek keretei között védte volna magát és népszerűségét.

Fillon és Sarkozy a kortárs francia jobboldaliság két különböző "ágát" jeleníti meg, noha egyazon pártban politizálnak. (Copé és Sarkozy sokkal közelebb állnak egymáshoz, mint azt már említettem!). Fillonról azt szokás tartani, hogy a republikánus, szociálisan érzékenyebb gaulle-izmus képviselője, Sarkozy viszont egy kemény, sikerorientált, reformorientált és "szigorú" jobboldaliság híve, noha természetesen az ő politikájában is megjelenik számos egyértelműen gaulle-ista manír és gondolat. Sok esetben taktikai okokra vezethetők vissza a hangsúlykülönbségek a két politikus között: nem éppen a magát republikánusnak pozícionáló Fillon mondta-e, hogy teljesen összeegyeztethetetlen az ő és Sarkozy megközelítése a Front Nationallal kapcsolatban? (Közismert, hogy Sarkozy szívesen portyázgatott jobbra húzva az FN vadászterületein, ami 2007-ben bejött neki, 2012-ben viszont inkább nem.)

Nem véletlen, hogy Sarkozy is céltábla lett Fillon számára. A megkomponált "politikai leválás" elégedhetetlen ahhoz, hogy ne úgy tekintsenek Fillonra, mint Sarkozy klónjára – noha a politika íránt érdeklődő nagyközönség eddig is tudhatta, hogy nem szívszerelemből dolgoztak együtt (legalábbis a 2007-2012-es ciklus második felében). Ugyancsak nem véletlen, hogy Fillon azt hangsúlyozza, 2016

környékén Sarkozy is nulláról indul, ő is ugyanolyan jelölt, mint a többiek: még csak az kellene, hogy Sarkozy legyen az "elnök úr", Fillon meg a "miniszterelnök úr". Az efféle erőviszonyok az álmoskönyv szerint nagyon károsak a mindenkori "miniszterelnök urak" számára: azóta is legendás, hogy 1988-ban Mitterrand elnök ezzel a megszólítással alázta porrá *cohabitation*-os miniszterelnökét, Jacques Chiracot az elnökjelölti vitában.

Sarkonostalgie

*Sarkonostalgie*¹²³: ezt az új szót ízlelgeti a francia közélet 2012 óta. Az érintett magánbeszélgetéseken arról elmélkedik, hogy 2017-ben esetleg nem lesz más választása, mint visszatérni a politikába. De van-e tényleges, reális esély arra, hogy 2017-ben újabb Hollande-Sarkozy összecsapást láthassunk?

Először is alsó hangon két szót érdemes a politikában és a szerelemben elfelejteni: a mindiget és a sohát. Úgyhogy a kérdést röviden le lehetne azzal zárni, hogy nem tudhatjuk, mi lesz kettő, három, négy és fél, esetleg öt év múlva. Elvben természetesen lehet olyan helyzet, amikor Sarkozy úgy érzi, tényleg nem tehet mást. A megfelelő kérdés inkább az, hogy hogyan, milyen körülmények között jöhet vissza, ha vissza akar jönni?

Sarkozy esetleges sikeres visszatérésének vannak feltételei, elsősorban az, hogy le kell zárnia a múltat, a 2012-vel záródó korszakot (na meg a bűnügyi eljárásokat, de az most egy más kérdés). A lezárásnak rettentően fontos része a visszahúzóds, vagyis a folyamatosság látszatának a megszakítása. Ilyen értelemben Sarkozy állítólag érzi is, hogy túl korán indult be a nosztalgikus hangulat, mert nem telt el elég idő a veresége óta.

Egy közvélemény-kutatás szerint a franciák 55%-a nem sajnálja, hogy Sarkozy valaha elnök volt, de azért ott van az a 44%, amelyik nagyon is sajnálja¹²⁴ – ráadásul a pártelit egy jelentős része sem örülne a visszatérésének. Ezeket az embereket vagy meg kell győzni arról, hogy nem volt tragédia az elnöksége, vagy arról, hogy

- 1) ami utána jött Hollande személyében, az még nagyobb tragédia,
- 2) nincsen más a jobboldalon, aki versenyképes lehetne 2017-ben.

123 JAIGU, Charles, "Sarkozy ne décourage pas la "Sarkonostalgie", *Le Figaro*, 2012. október 3., <http://www.lefigaro.fr/politique/2012/10/03/01002-20121003ARTFIG00685-sarkozy-ne-decourage-pas-la-sarkonostalgie.php>.

124 C.V., "Une majorité de Français ne regrette pas Sarkozy", *Lejdd.fr*, 2012. október 5., <http://www.lejdd.fr/Politique/Actualite/Sondage-les-Francais-ne-regrettent-pas-Sarkozy-564680>.

A visszatérés szempontjából hasonlóan fontos, hogy Sarkozy-nak tudnia kell újítania. Azaz nem léphet azzal a franciák elé, hogy "kérem, ugyanazt fogom csinálni, mint amit 2007 és 2012 között csináltam". Franciaországban nem lesz elég egy „folytatni szeretném”.

A lezárásnak tehát arra is utalnia kell, hogy mi az, ami használható a régi Sarkozy-ból, és mi az, ami nem. Sarkozy igazi programot, könyvet elnöksége előtt írt utoljára¹²⁵. Azóta volt öt évig elnök, kitört egy világgazdasági válság, teljesen átalakult az európai integráció, a nemzetközi környezet. Mások, és másmilyenek azok a kihívások, amelyek Franciaország előtt állnak. Erről kell tudnia újat, meglepőt, de legalább logikusait mondania.

Ha Sarkozy nem tud újat mondani, akkor visszatérése kudarcra van ítélve. Akkor nem fogja tudni meggyőzni a 44%-ot (és azokat, akiket taszítanak az újra és újra előkerülő „ügyek” is), és nem lesz képes életben tartani a nosztalgiát sem. A nosztalgia ugyanis nem arról szól, hogy "bezzeg Sarkozy alatt milyen jó volt", hanem arról, hogy Hollande mekkora csalódás és hogy egy újabb Sarkozy-elnökség alatt esetleg még mindig jobb lenne.

A személyes tőke kevés lesz a sikeres visszatéréshez: amikor 1958-ban visszatért, Charles de Gaulle is tudta, hogy az, amit a második világháború alatt képviselt, már nem lesz elég, mert mások a kihívások. Ez nem jelenti azt, hogy az értékei nem voltak folyamatosak, hiszen nagyon is azok voltak. De az új kérdésekre új válaszokat adott, és ez számított igazán.

A mérsékelt jobboldal előtt álló kihívások

A kormányzó baloldal nagyon rossz bőrben van – ez talán ebből a kötetből is kiderülhetett – de a legnagyobb ellenzéki párt, az UMP sincs túl jó helyzetben, szervezeten és eszmeileg sem.

Ha a botrányos elnökválasztást nem is nézzük, akkor is van miből csemegezni. Jean-François Copé volt UMP-elnök például azt mondta egy alkalommal, hogy apróhirdetésben toboroznak majd jelölteket a 2014-es önkormányzati választásokra¹²⁶. Nem kell politikai zseninek lenni ahhoz, hogy belássuk: „ez gáz”. Copé az unortodox toborzási módszert többek között azzal indokolta, hogy így szeretné az ellenzéki párt az elégedetlenkedőket magához húzni és kötni. Ez még rendben is lenne. Lehet azt mondani, hogy, "ha kell, akár apróhirdetésben keressük azokat, akik...". Mert ez, zárójel egyenlő, azt jelenti, hogy "minden lehetséges eszközzel".

125 SARKOZY, Nicolas, *Ensemble*, XO Éditions, 2007.

126 “Copé: l'UMP va recruter ses candidats aux municipales par “petites annonces””, *Lemonde.fr*, 2013. február 6., http://www.lemonde.fr/politique/article/2013/02/06/cope-l-ump-va-recruter-ses-candidats-aux-municipales-par-petites-annonces_1828070_823448.html.

Ám Copé az UMP szempontjából sajnálatos módon azt is "meg bírta osztani" a nagyérdeművel, hogy panaszkodnak neki, hogy nincsen elég jelölt az önkormányzati listák összeállításához. Ha valami, hát EZ kellemetlen információ Franciaország második legnagyobb politikai erejével kapcsolatban. Mi az, hogy nincs elég jelölt? Ne felejtjük el, hogy Franciaországban az országos politikai karriernek eleddig szinte kötelező feltétele volt a helyi beágyazottság, valamilyen helyi mandátum birtoklása (gyakran a nemzeti szintű feladatokkal párhuzamosan). Tehát aki nemzeti szinten akar valamit, jó eséllyel akar valamit helyi szinten is – és erre nincs elég ember?

Aki a politika világában él és mozog, az persze hallott már olyat, hogy egy pártnak problémája van a jelöltállítással. Előfordul az ilyen. Ám általában nem azokról a pártokról van szó, amelyek kormányképesek és akár győzelemre is esélyesek. Utóbbi pártoknál inkább a tolongás a jellemző, és az, hogy minden poszt háromszorosan el van ígérve a húsfazékból részesülni kívánóknak. Azoknál a pártoknál meg, ahol az esélyek ellenére is gond van az önként jelentkezők összelassozásával, általában nagyokat szoktak hallgatni a problémákról, titkon remélve, hogy az elemzők se nagyon nézik meg, hogy hol sikerült és hol nem sikerült a jelöltállítás.

Aztán nézzünk egy másik példát: az UMP önkormányzati választásra készülő előválasztása, különösen annak párizsi elektronikus része annyira botrányosra sikeredett, hogy kínos *déjà vu* érzéssel töltötte el az embert. Ezúttal éppen a többes szavazások, mások nevében történő szavazások stb. okoztak gondot. (Ha valaki nagyon akarta, akár Nicolas Sarkozy nevében is voksolhatott).

Nem mindenki lelkesedik a gondolattól, hogy az UMP hasonló belső előválasztáson válassza ki 2016-ban, hogy ki lesz az elnökjelöltje, pedig 2013 végéig ezt a kérdést is rövidre akarta zárni az ellenzéki párt, hogy mindenki láthassa jó előre, mik a feltételek (2014 elején sem látszik, merre az arra). Sokan továbbra is úgy gondolják, hogy a francia jobboldalhoz méltatlan az előválasztások rendszere, hiszen egy tisztességes jobboldali pártnak legyen természetesen kiemelkedő vezére, ahogy De Gaulle, Chirac és Sarkozy is azok voltak.

Nyilván az üléspontok is befolyásolják az álláspontokat: Copé és Fillon egyértelműen érdekeltek (voltak) az előválasztási rendszerben, Nicolas Sarkozy pedig, aki a jobboldal természetes vezéréként is pózolhatna majd, vélhetően nem lelkesedik azért, hogy "egy legyen a sok közül". Ugyanakkor óriási a konkurencia, azaz a Szocialista Párt (PS) felől a nyomás, ahol a belső pártdemokrácia relatíve jól működik, és olyannyira integrált a programalkotásba és a jelöltkiválasztásba, hogy még egy Dominique Strauss-Kahn kiesését is sikeresen kompenzálta.

Az előválasztási bénaságok nem megengedhetők egy olyan pártnak, amely 2017-ben jó eséllyel pályázhatna a kormányzás jogának a visszaszerzésére. A választók nem igazán fogják elhinni, hogy az UMP jobban intézné az ország ügyeit, mint a szocialisták, ha azt látják, hogy a szocialisták meg tudnak szervezni féltucat belső pártszavazást a párt hosszú távú lehetőségeit korlátozó balhé nélkül, az UMP meg konkrétan egyet sem.

(Az elhíresült reims-i kongresszus, melyen Royal és Aubry harcoltak a főtítkári pozícióért, ellentmondani látszik ennek, de valójában az volt az utolsó balhés belső választás, utána több tucat voksolásra került sor a PS-en belül, és mindig minden rendben volt – ha máshogy nem, legalább kifelé).

Egyébként ha úgy döntene az UMP, hogy nem vállalja a belső szavazásokkal járó kockázatokat, azzal politikailag ugyan kritizálhatóvá tenné a belső működését, de legalább véget vetne a kínos köldöknézegetésnek is, hogy ki, mikor, kivel, miben állapodik meg 2016-ra készülve. Ha viszont az UMP mégis elkötelezi magát a pártdemokrácia és a párttagok erőteljesebb bevonása mellett, akkor azt azért már érdemes jól csinálni. Mert az, amit a pártelnökválasztás és az önkormányzati előválasztás kapcsán az ellenzéki párttól láttunk, az súlyosan "égő".

Pénz kell, Sarkozy szállítja

2013 nyarán az Alkotmánytanács visszadobta Sarkozy 2012-es kampány-költségvetését, aminek következtében az UMP egy könnyed kis 10-11 millió eurós pénzügyi visszatérítéstől esett el. Ez nagy érvágás, hiszen a párt ellenzékben van, ami a pártkasszáknak amúgy sem jelent sok jót. (Az UMP állami támogatása jelentősen lecsökkent 2012 óta, miközben tele van piaci hitelekkel, amelyeket mostanában kellene elkezdni törleszteni - egyébként nemrég került nyilvánosságra a párt elképesztő méretű eladósodottsága is).

Sarkozy a kampány-költségvetés visszadobásának a hírére azonnal bejelentette, hogy "lemond" az Alkotmánytanácsban betöltött tagáságról¹²⁷ – ami ugyan teljes közjogi nonszensz, hiszen az alkotmány explicite előírja, hogy a volt elnök hivatalból tagja a testületnek, de legalább jól hangzik.

Arra természetesen van jól bejáratott lehetőség, hogy a volt elnök ne vegyen részt a testület munkájában, de ez a legtöbb, amit tehet. A lemondás "drámai" bemondása nyilván azért volt szükséges, mert Sarkozy ezután politikai akciókba kezdett, egy kicsit „visszatért”: Részt vesz az UMP vezetésének a válságtanácskozásán, ahol a kialakult helyzetről egyeztettek, majd végigkampányolta az országot azzal, hogy a hívek adományozzanak a pártnak pénzt a kampány-adósság visszafizetése céljából.

127 LAURENT, Simon, "Pourquoi Sarkozy ne peut pas "démissionner" du Conseil constitutionnel", *Lemonde.fr*; 2013. július 5., http://www.lemonde.fr/politique/article/2013/07/05/nicolas-sarkozy-ne-peut-pas-demissionner-du-conseil-constitutionnel_3442975_823448.html.

(Végül sikerült összegyűjteni a szükséges összeget és a Sarkozyt sújtó büntetést is befizette a párt – egyébként utóbbi ügy miatt is rendőrségi nyomozás van folyamatban¹²⁸). Hogy Sarkozy ismét pártpolitikusként kívánt / volt kénytelen mozogni a politikai térben, az üzenete alapján is egyértelmű volt, az üzenetben ugyanis már a 2017-es (kormány)váltás lehetőségére is utal.

Sarkozy tanácsadói, barátai igyekeztek a "visszatérés" jelentőségét minimalizálni, hiszen kényszerhelyzetből kifolyólag, túlságosan korán, és nem a volt elnök ritmusában történt. A következő választásig (2013 közepén) még négy év volt (az ellenzéki előválasztásig három), és Sarkozy-nek az volt az érdeke, hogy úgy legyen jelen, mint potenciális megmentő, mint logikus alternatíva, aki nem beszél, nem darálja magát a pártpolitikában.

A kényszer-visszatérés azonban darálódást is jelent, nem véletlen, hogy Sarkozy kritikáira már maga Hollande elnök is fontosnak tartotta válaszolni, nem is beszélve Christiane Taubira igazságügyi miniszterről, vagy éppen Marine Le Pen FN-elnökről: mindenkinek érdeke visszahúzni Sarkozy-t a pártpolitikai erőterbe, hogy minél inkább elhasználdjon, és hogy minél kevésbé játszassa a haza hívó szavára váró államférfit. Igaz, a nyári szünet olyan szempontból jókor jött, hogy Sarkozy a nagy visszatérés után szépen vissza is húzódnak ismét.

Egyébként tizből hét francia úgy gondolja, hogy Sarkozy 2017-ben jelölt lesz, ugyanakkor tizből hat nem szeretné, hogy induljon az elnökválasztáson¹²⁹. Az UMP szimpatizánsainak viszont már 67%-a őt látná szívesen a párt jelöltjeként. Azzal a 2013-as beköszönéssel valami mindenképpen elkezdődött, és ha az ügyek nem erodálják a végtelenségig Sarkozy népszerűségi mutatóit, akkor jó esélye van arra, hogy az UMP-ben a régi legyen az új.

A centrum is építkezik: az UDI és a MoDem

2012 után *Union des Démocrates et Indépendants* (UDI) néven új pártot alapítottak a francia centristák. A nyolcvanas évek (és Valéry Giscard d'Estaing, 1974-1981 között Franciaország elnöke) óta ennek a politikai irányzatnak kiemelt pozíciója ritkán volt, ám azért időről időre meg tudta kavarni a kártyákat. Az UDI őt olyan kisebb centrista párt föderációjaként jött létre, melyek az elmúlt évtizedben részben a neogaulle-ista UMP ernyője alatt, vagy annak közelében működtek.

128 LEMARIÉ, Alexandre, "L'UMP, ses comptes certifiés et la facture de Sarkozy", *LeMonde.fr*, 2014. június 30., <http://ump.blog.lemonde.fr/2014/06/30/lump-ses-comptes-certifies-et-la-facture-de-sarkozy/>.

129 "Sarkozy plébiscité par 67% des sympathisants UMP pour 2017", *Liberation.fr*, 2013. július 5., http://www.liberation.fr/politiques/2013/07/05/sarkozy-plebiscite-par-67-des-sympathisants-ump-pour-2017_916274.

Érdekesség, hogy a François Bayrou-féle Demokrata Mozgalom (MoDem), amely a Giscard-féle centrista párt, az UDF jogi-formai utódjának tekinthető, jelenleg nem része a szövetségnek, bár a közeledés később megindult a két centrista mozgalom között, és megállapodásra is jutottak, maga Giscard pedig nyilvánosan támogatásáról biztosította az UDI-t, ami a centrista legitimitás szempontjából borzasztóan fontos lehet.

A MoDem távolmaradásának az oka igen egyszerű: Bayrou a függetlenség, a "sem-sem" híve, ennek keretében 2012-ben gyakorlatilag François Hollande, azaz a baloldal támogatására szólított fel, hogy aztán 2014-re inkább a jobboldalhoz húzzon.

Bayrou húzása a "sem-sem" stratégia alapján érthető, de azért igencsak meglepő volt, bár a szocialisták nem először álmodoznak egy kétoldalra nyitott centrum-pártról partnerként, a német szabaddemokraták mintájára. Ettől függetlenül Franciaországban a centristákat hagyományosan mindenképpen a jobboldalhoz szokták sorolni (René Rémond híres felosztása szerint a mai centristák az orléanista jobboldal hagyományait viszik tovább¹³⁰).

Az UDI más keretben gondolkodik, mint Bayrou, egyértelműen jobboldali pártnak tekinti magát (ezt Jean-Louis Borloo akkori pártelnök világossá is tette Bayrou közeledési kísérletére reagálva). Ez azt is jelenti, hogy az új párt, és az azóta a MoDemmel kötött megállapodás az UMP számára jelent elsősorban kihívást, noha Jean-Louis Borloo 2014 elején bejelentett visszavonulása mindenképpen nehezíti a terepet, hiszen ő volt a liberálisok legeladhatóbb arca.

Az UDI képes volt szimbolikus módon is beleharapni az UMP testébe. Például amikor egy volt Sarkozy-miniszter döntött úgy, hogy átlép – ráadásul állítólag számos UMP-képviselő gondolkozott azon, hogy a radikálisabbnak, jobboldalibbnak számító Jean-François Copé 2012. novemberi pártelnökké választása esetén szintén otthagyja az UMP-t. Végül a veszteség nem volt vészes.

Az állítólag mintegy 50.000 taggal rendelkező új párt igen ambíciózus terveket fogalmazott meg, amikor azt mondta, hogy Franciaország legnagyobb pártja kíván lenni. Ez a (még mindig, mindenek ellenére) hatalmas támogatottsággal, infrastruktúrával stb. bíró UMP mellett egyelőre vágyalomnak tűnik. Az UDI-nek az lenne az érdeke, hogy az UMP-t "rátolja", mint "radikális jobboldali" formációt a Le Pen-féle Nemzeti Frontra, viszont éppen csak annyira, hogy az a későbbi együttműködést ne nehezítse. Ahhoz ugyanis egy közepes méretű liberális jobboldal is messzemenően elég lehet, hogy a liberális-centrista jobboldal szempontjai ismét a

130 RÉMOND, René, *Les droites en France*, Aubier, 1982.

jobboldali politika főáramába kerüljenek: ha sikerül százalékban mérhető támogatottságot összeszedni, az már elegendő zsarolási potenciál lehet a következő elnökválasztáson, illetve abból következően a következő nemzetgyűlési választáson. (Hogy ez mennyire működőképes stratégia irány lehet, azt az is bizonyítja, hogy az UDI és az UMP már 2014-ben elkezdte az együttműködést a helyhatósági választásokon).

Kellenek-e új pártok a jobboldalon?

Persze felmerül a kérdés: jó-e a mérsékelt ellenzéknek, ha osztódással szaporodó kis mozgalmak, platformok és pártok is színesítik a mezőnyt összefogva vagy külön indulva?

- A francia választási rendszer egyéni kerületi, kétfordulós, abszolút többségi rendszer, amely elvben a politika kétosztatúsága felé mutat, azaz bipolarizáló hatású. Ha így nézzük, és feltételezzük, hogy nem lesz arányos elem beépítve a választási rendszerbe 2017-ig, akkor a kormányzásra törekvő nagy erőknél nem kedvező a kis pártok osztódással szaporodása, mert jó eséllyel kénytelenek lesznek egyezkedni velük.
- A francia politikai élet ugyanakkor – a választási rendszer ellenére is – sokszínű, a "két nagyon" és a Nemzeti Fronton kívül számos, nem éppen nullás támogatottsággal bíró erő is jelen van a rendszerben. Bár ez a "szavazatmaximálás" szempontjából nem feltétlenül előnyös, a választópolgároknak van igényük a pluralitásra, és a "hasznos szavazat" gondolatával csak nehezen bírkóznak meg. Bár 2002, vagyis Jospin csúfos elnökválasztási veresége óta egyre jobban figyelnek rá. Nem véletlenül rágják az arányosan választott mandátumok kérdését évtizedek óta.
- A nagyok időről időre "bevisznek a hátukon" a Nemzetgyűlésbe kisebb pártokat, ezzel is növelve saját politikai legitimitásukat, és deklarálva elkötelezettségüket a pluralitás felé.
- Mivel a választási rendszer olyan, hogy előbb vagy utóbb meg kell egyezni az optimális eredmény érdekében, a most platformot és mozgalmat építők a megegyezés előtti pozícióikat igyekeznek erősíteni. Minél erősebbek egyedül, annál többet kérhetnek majd, amikor együtt kell működni. A franciaországi megfontolások (részben) igazak és használhatók az új magyar választási rendszerre is, mint azt láthattuk a 2014-es országgyűlési választás előtt. Érdemes tehát a francia tapasztalatokat is mérlegelni például az Együtt, az LMP, az MSZP, a DK és a többiek együttműködési kilátásai kapcsán.

III. RÉSZ

A RADIKÁLIS PÁRTOK ÉS MOZGALMAK POLITIKÁJA

Ördög vitte: az új FN

Marine Le Pen – már 2012 után – azt nyilatkozta, hogy szerinte be kellene tiltani az utcán nemcsak a muzulmán női fejkendőt, hanem a zsidó férfiak által viselt kipát is. Eszerint a Nemzeti Front elnöke azon dolgozna, hogy lerombolja azt, amit majdnem egy évtizeden át épített? Komolyan gondolta-e egyáltalán?

Marine Le Pen volt ugyanis az, aki a lehangosabban és a legerőteljesebben képviselte a Nemzeti Fronton (FN) belül azt a nézetet és stratégiát, hogy a pártot szerethetővé, vagy legalábbis „kevésbé ördögivé” kell tenni a választók szemében. Nem volt egyértelmű, hogy át tudja vinni az akaratát, hiszen sokszor apja, a párt előző elnöke, maga Jean-Marie Le Pen is szkeptikus volt a lánya által képviselt stratégiával szemben.

2012-re azonban úgy tűnt, hogy a stratégia sikeres, hiszen a 2012-es elnökválasztáson a Nemzeti Front jelöltje soha nem látott jó eredményt ért el, a júniusi nemzetgyűlési választáson a párt ismét képviselőket küldhetett a törvényhozásba, a 2014-es EP-választást pedig egyenesen megnyerte.

Az elmúlt években Marine Le Pen és a Nemzeti Front mintha eszmei alapokat cserélt volna: a Jean-Marie Le Pen-korszak vad nacionalizmusát, antiszemitizmusát és etnocentrizmusát mintha felcserélték volna egy olyan bevándorlás- és iszlámellenességgel, amely a francia köztársasági eszme és értékrend védelméről szólt elsősorban, és csak másodsorban az ellenségkeresésről. Természetesen a bevándorlók és a franciaországi muszlimok továbbra is elsősorban bűnbaknak számítottak a párt radikális retorikája számára.

Ez nem egyszerű kommunikációs fordulat volt, hanem olyan fordulat, amely többek között lehetővé tette egyes republikánusok megszólítását is: azokét, akiknek a bevándorlás, az iszlám és a köztársasági értékrend összeférhetlenségéről keményebb a véleményük. Mindez persze nem jelenti azt, hogy a bázis vagy a politikusi gárda egyik percről a másikra változott volna, és gyakran vádolták is az FN-t az új és a régi váltogatásával, kettős beszéddel. Viszont a fordulat – akármilyen is volt a valóságban – nagyon hatékony, ügyes stratégiának bizonyult, és 2012-ben láthatóan meghálálta magát, különösen a női választók körében.¹³¹

A politikai stratégia szempontjából tehát teljesen érthetetlen, hogy Marine Le Pen

131 “Dédiabolisation. Women are flocking to Marine Le Pen”, *Economist.com*, 2012. augusztus 11., <http://www.economist.com/node/21560280>.

miért érezte feltétlen szükségét annak, hogy a zsidóságot is megszólítsa. Igaz, hogy kérdésre válaszolva említette a zsidók által hordott kipát, és az is lehet, hogy a témát csupán az UMP elnökválasztási versenyének a radikalizálódását látva hozta fel, taktikai okokból. Ám akár tudatosan, akár az ügybe "belecsúszva" mondta, amit mondott, hibát követett el. Ezzel ugyanis ismét egy kalap alá vette azokat az "ellenségeket", akiket apja, Jean-Marie Le Pen annak idején rendszerint felemlegetett – márpedig nagyrészt éppen ezeknek a felemlegetéseknek köszönhető az FN hírhedt ördögi, rasszista, antiszemita és etnocentrista imázsát.

Mintha Marine Le Pen elfelejtette volna, hogy az elmúlt tíz évben honnan hova próbálta irányítani – pártvezetőként, majd pártelnökként – a Nemzeti Frontot, ráadásul meglehetősen sikerrel. Az efféle nyilatkozatokkal a Nemzeti Front nemcsak kimutatja "a foga fehérjét", hanem potenciálisan agyoncsap vagy tíz évnyi stratégiai munkát is. Lehet ezt utólag azzal magyarázni, hogy a zsidóságtól a köztársaság nevében kérné a párt az áldozatot, és csak azért, hogy az intézkedés ne legyen rasszizmussal és diszkriminációval vádolható, de sok értelme nincsen. A fehér fogak szépen világítanak, és mindenki láthatja őket.

Az FN mint normális párt?

Egy közvélemény-kutatás szerint egyre többen értenek egyet a Nemzeti Front (FN) nézeteivel. A helyhatósági választások alkalmával mindenki az FN előretöréséről beszélt. Az európai parlamenti választás egyik nagy esélyese a radikális jobboldal volt, és a várakozásoknak megfelelően a párt meg is nyerte az uniós voksolást. A fentiek ellenére eredményesnek tűnik tehát Marine le Pen "megszelidítési" stratégiája, noha láthatóan nem mindig sikerül tartani a vonalat. (Amikor idősebb Le Pen mond valami cifrát, az sokkal kezelhetőbb ördögüzési szempontból, mint amikor személyesen a pártelnökkel szalad el a ló!). A francia sajtó normalizálódásról és banalizálódásról beszél.

A TNS-Sofres intézet szerint¹³² a megkérdezettek 32%-a ért egyet az FN eszméivel. 35% egyetért a párt megállapításaival, a megoldási javaslatokkal viszont nem; továbbá 12% támogatja a megállapításokat és a megoldási javaslatokat is. Fontos felhívni a figyelmet, hogy mindegyik arány nőtt a korábbiakhoz képest, de hibahatáron belül, 1-2%-kal.

Ami viszont érdemben, 6 ponttal csökkent: csupán a megkérdezettek 47%-a gondolta úgy, hogy az FN veszélyt jelent a demokráciára. 35% szerint a párt képes arra, hogy részt vegyen a kormányzásban (4 pontos emelkedés). A pártelnök imázsa úgyszintén érdekes adalékokkal szolgál: 49% gondolta úgy, hogy Marine Le Pen

132 TNS-SOFRES, "Baromètre d'image du Front National – 2013", 2013. február 6., <http://www.tns-sofres.com/etudes-et-points-de-vue/barometre-dimage-du-front-national-2013>.

érti a franciák napi gondjait, és 53% szerint a saját táborán túl is képes egységet teremteni.

A *Le Figaro* című jobboldali napilapban Sylvain Crépon szélsőjobb-szakértő értelmezte a kutatás eredményeit, ő a következő főbb megállapításokat tette a számokkal kapcsolatban¹³³:

- Elsősorban az az újdonság, hogy a választások után nem csökkentek a fenti "egyetértési" arányok.
- A párt "normalizálódása" egyszerre köszönhető Marine Le Pen személyének, az antiszemizmussal való szakításnak, illetve az UMP stratégiájának.
- A párt helyi, lokális beágyazottsága továbbra is gyenge.
- 2014 esély lehet a pártnak, továbbá 2017 is jól sikerülhet, ha a gazdasági helyzet változatlan, és az UMP nem képes megoldani a belső ügyeit.
- Bár többen tartják Marine Le Pen kormányképesnek, mint korábban, az FN-nek valójában nincsen kormányzati tapasztalata, kultúrája, és a számok alapján ezt az emberek is tudják.

Kifele a karanténból?

Ha pedig a Nemzeti Front kormányzati tapasztalatánál tartunk, felröppent a pletyka, hogy Nicolas Sarkozy csapata 2012-ben komolyan elgondolkozott azon a két elnökválasztási forduló között, hogy Sarkozy újráválasztása esetén fel lehetne / kellene kérni Marine Le Pen belügyminiszternek¹³⁴. A hír nyilván a politikai bulvár kategóriájába tartozik. De az a kérdés már nem, hogy mi szól amellet, hogy a francia politikai elit esetleg kiengedje a Nemzeti Frontot a karanténból? Szempontok az erről gondolkozóknak.

- A Nemzeti Front-ellenes politikai karantén értékalapon szerveződik, a legfontosabb érv a fenntartása mellett nem más, mint a francia köztársasági ethosz. A francia politikai elit túlnyomó többsége erre alapozva utasítja el a Nemzeti Front nézeteit és a vele való politikai együttműködést (sőt, sok esetben a vitát is). Tény, az ilyen tilalomfákon nehéz, és sokszor tényleg nem is érdemes átlépni.
- Le Pen pártjának képviselői – a relatíve magas támogatottság ellenére – ugyanakkor lassan harminc éve alig kerülnek választott tisztségekbe, többek

133 JOSEPH, Marion, "La normalisation du FN n'est pas encore terminée", 2013. február 6., <http://www.lefigaro.fr/politique/2013/02/06/01002-20130206ARTFIG00438-la-normalisation-du-fn-n-est-pas-encore-terminee.php>.

134 "Quand l'équipe de campagne de Sarkozy envisageait de prendre Marine Le Pen comme ministre de l'Intérieur", *Huffingtonpost.fr*, 2012. október 9., http://www.huffingtonpost.fr/2012/10/09/equipe-campagne-sarkozy-envisage-le-pen-ministre-interieur_n_1950383.html.

között a különböző választójogi machinációknak és a politikai karanténnak köszönhetően. Ez a jelenség a demokrácia paradoxonához vezet bennünket: mennyire demokratikus az, ha a választók egyhatodának, esetenként egyötödének az akaratát adminisztratív, vagy más úton blokkolja a többség, nem veszi figyelembe, mivel az az akarat káros a közre, nem demokratikus stb.? Nem erősíti-e ez tovább a politikai rendszerrel, esetleg magával a demokráciával szembeni bizalmatlanságot?

- Fontos látnunk, hogy itt olyan adminisztratív, választójogi korlátozásokról van szó, amelyek nem előre kialakított, sokpárti kompromisszumok eredményeként torzítanak bizonyos pártok javára, hanem olyan korlátozásokról, amelyeket folyamatosan barkácsoltak a Nemzeti Front támogatottságához igazítva. Miután a párt az 1986-ban újonnan bevezetett, arányos (listás) nemzetgyűlési választáson 35 mandátumot szerzett, a pártok gyorsan vissza is tértek a többségi rendszerhez. Azóta az esetenként 10-15%-os eredmény ellenére sem tudott a Front – egy-két kivételtől eltekintve – képviselőket küldeni a törvényhozásba. Hozzá kell tenni, hogy nemcsak a nemzetgyűlési választásokon ez a helyzet: 2003-tól a regionális választások szabályait is úgy alakították, hogy a győztest 25%-os prémiummal kompenzálják túl, az önkormányzati választáson pedig egyes településeken már egyenesen 50%-os prémiumot vezettek be; nem nehéz kitalálni, hogy itt is az FN visszaszorítása céljából.
- Sarkozy mind belügyminiszterként, mind elnökként igyekezett úgymond "lenyúlni" az FN témáit, elsősorban a bevándorlást és a rendészeti-büntetőjogi keménységet. Láthatóan Manuel Valls is arra törekedett belügyminiszterként, hogy a szocialistákat se lehessen puhánysággal vádolni. A 2012-es elnökválasztási kampány egyik fő témája tulajdonképpen éppen ez volt. Ám ez nem elég. A Nemzeti Front szavazóbázisa ennél sokkal összetettebb, nem véletlenül vizsgálják évtizedek óta azt a szociológusok, hogy milyen átjárás figyelhető meg a régi kommunista és a mai frontos szavazók között.
- A "blokád" miatt rendkívüli módon megerősödött a párt a protest- és rendszerellenzék-jellege. Magyarul: senki nem is várja már a Nemzeti Fronttól, hogy kormányképes legyen, vagy hogy kidolgozott megoldásokkal lépjen fel – a hóbörgés és az ellenségkeresés teljesen elegendő a sikerhez (akárminek a jegyében teszik). Az FN tehát örök ígéret a gazdaságilag csalódott és/vagy *hardcore* szélsőjobboldali választóknak. Nekik nem kell attól tartaniuk, hogy valaha is csatlakoznak "az ígéretben".

- Játszunk el a gondolattal, hogy a Nemzeti Frontot kiengedik a nagy pártok a karanténból! Nem felesleges gondolatkísérletről van szó, hiszen erre sor kerülhet már a közeljövőben, ha például tényleg bevezetik az arányos elemet a nemzetgyűlési választások során. (A többség ehhez egyelőre hiányzik.) Ebben az esetben a Nemzeti Front ugyanolyan demokratikusan elszámoltatható párt lesz, mint az összes többi: *Mit csináltál, mit teljesítettél, betartottad-e, amit ígértél?* Talán igaza van a szocialista Ségolène Royalnak, amikor azt mondja, hogy az FN parlamenti (stb.) jelenléte számadásra kötelezné a pártot, hogy mit tett és mit nem tett¹³⁵. Vagyis megakadályozná azt is, hogy a párt a politikai elit (az *establishment*) szerencsétlen áldozataként pozicionálja magát.
- Tény ugyanakkor, hogy egy párt teljesítményét leginkább kormányon lehet mérni, ha egyáltalán lehet. Nyilvánvalóan az FN egyedül nem kormányképes. Ezer politikai taktikát ki lehet találni, amelyekkel egy erősebb partner bizonyítani tudja a junior koalíciós partner alkalmatlanságát, ha az valóban alkalmatlan. (Emlékszünk még a tiszta minisztériumok koncepciójára és a Kisgazdapárt széthullására az 1998 és 2002 közötti Magyarországon? Az egy módszer volt a sok lehetséges közül.) Egy esetleges kormányzati szerepvállalás tehát bizonyíthatná "az örök ígérettől elbódult" szavazóknak, hogy az FN nem csodaszer. Nyilván erre gondoltak Sarkozy tancsádói is, amikor végigzongorázták Le Pen kormányba történő bevonásának a lehetőségét.
- Átvinnék-e a tiltakozó funkciót más, ma még akár nem is ismert erők, ha az FN-t jobban becsatornázná a politikai rendszerbe a jelenlegi *establishment*? Ha igen, akkor kik és hogyan tennék?
- A politika a lehetőségek művészete, szokták mondani. De a kényszerek közötti lavírozás is. Jelenleg az FN-t semmi nem köti, azt mond, amit akar, és semmi felelőssége nincsen. A felelősség átalakítja egy párt programját, diskurzusát. Ezért szoktak utalgatni arra, hogy a szélsőjobbaldali-radikális-populista pártok kormányra kerülve lehiggadnak, látva a lehetőségeket és a kényszereket. De ez nem szükségszerű. A történelemben már láttunk olyat is, hogy éppen fordítva történt, és nagyon-nagyon csúnya lett a vége. A huszadik században történtek ilyen csúnyaságok Franciaországban is, a Vichy-tapasztalat maga a kiáltó példa. Nem tudhatjuk előre, hogy melyik forgatókönyv következne be a Nemzeti Fronttal. Nem véletlenül gondolkodik úgy a francia elit, hogy jobb félni, mint megijedni. Aki

135 ROYAL, Ségolène, *Maintenant - Ségolène Royal répond à Marie-Françoise Colombani*, Hachette Littératures, 2007., p. 257.

elgondolkozik azon, hogy esetleg kiengedje a szélsőjobbot karanténból, annak minden veszélyt, még az abszurdnak tűnőeket is végig kell gondolnia.

Érdemes-e a Nemzeti Frontnak nevet váltania?

A politika gazdasági modelljében a politikai párt egy cég, egy *brand*. A termék az adott párt által képviselt program és értékrend, amelyért mi, választók, a szavazatunkkal fizetünk. De mi van akkor, ha egy párt változtat a termékén? Érdemes-e a cégnek egyben nevet is váltania? Ezen is gondolkodik a francia radikális jobboldal.

Marine Le Pen pártelnök számára nem tabu a kérdés. Szerinte éppenséggel mérlegelhető opció. Édesapja és elődje viszont nem örülne a Front National név elengedésének, kifejezetten botrányosnak tartaná a váltást. Pedig tényleg nem ördögtől való a felvetés. Ugorjunk is túl tehát a családi vitán (nem ez az első, és nem ez az utolsó). A vita tényénél ugyanis sokkal izgalmasabb a vita tárgya.

Az FN az elmúlt tíz évben egy új terméket fejlesztett. Sokan mondják, hogy csak a kommunikáció változott, a termék nem, de a politikában egyrészt a kommunikáció sokszor maga a termék, másrészt meg Marine Le Pen tényleg nagyon sokat tett azért tartalmilag is, hogy a Front National szedett-vedett rasszista, antiszemita jellegét megváltoztassa, és igyekezzon egy kormányképes, szerethető pártot összehozni.

A Nemzeti Front üzenete évtizedeken keresztül egy nagyon szűk kisebbség számára volt vonzó, a túlnyomó többség számára viszont kifejezetten taszítónak számított. A régi FN egyértelműen rasszista és antiszemita párt, neonáci, Vichy-párti elemekkel, és a francia-Algéria híveivel színesítve. Marine Le Pen viszont az ördögűzés-stratégiájával egyértelműen azt célozta meg, hogy átlépjen ezen a múlton, és az ósdi szélsőjobbost pártot egy modern neopopulista párttá gyúrja. (Ebből a szempontból üzenetértékű, hogy Geert Wilders-szel és más jobboldali populistákkal üzletel, a görög neonácikkal és a magyar Jobbikkal viszont nem hajlandó szóba állni¹³⁶.) Az eredmények igazolják Marine Le Pen törekvését, hiszen ma már tényleg elképzelhető, hogy a francia politikai életnek be kell rendezkednie egy eddig ismeretlen háromosztatúságra.

Ha tehát valamilyen belső mérés azt mutatja, hogy a szavazók negatív értékeket és üzeneteket társítanak a Nemzeti Front névhez, azaz immáron a név is a növekedés akadálya, akkor racionális lépés az átnevezés. De még akkor is üzenetértékű lehet a váltás, ha a Front National név nem segít, nem árt: azt sugallhatná, hogy az új FN tényleg új FN.

136 “Marine Le Pen veit se rapprocher des autres partis européens d'extrême droite”, *rtl.fr*, 2013. október 18., <http://www.rtl.fr/actualites/info/international/article/marine-le-pen-en-visite-a-stockholm-en-toute-discretion-7765758205>.

A kérdés csak az, hogy az idősebb generáció meggyőzhető-e ennek a váltásnak a "szükségességéről". Ha nem, akkor a mérsékelt pártoknak talán lehet még egy kis idejük arra, hogy megszüljék az ellenszert az egyre erősödő radikális jobb ellen. Ha viszont nem sikerül értelmes ellenterméket felmutatniuk, akkor mindegy is lesz, hogy hogy nevezi magát az FN. Ő lesz az új seprű, a tiszta, magát még nem kompromittált erő.

Háromosztatóság?

Közel járunk ahhoz is, hogy az FN a régi nevével is a francia politikai élet egyik valódi befolyással bíró kulcsfigurája lehessen, bár helyi beágyazottsága korántsem akkora még, hogy az indokolja azt a hatalmas pánikot, amelyet a helyhatósági választáson való szereplése kiváltott.

A közvélemény-kutatások szerint fej-fej mellett haladt az UMP, a Nemzeti Front és a PS – ezen belül is a szocialista párt enyhén lemaradva. Az európai parlamenti választás eredménye pedig bebizonyította, hogy a kutatások nem tévednek. A tét most az, hogy felemelkedik-e harmadik nagy párttá az FN, azaz kap-e akkora tartós lendületet, hogy helyi szinten is meglegyen a szükséges beágyazottsága.

Ha a Front National megerősödik, és az erejét sikerül is tartani, akkor középtávon egy, a mai nagy pártok számára nagyon kellemetlen helyzet alakulhat ki, tudniillik egy háromosztatú politikai mező, amelyben már nem segítenek a különböző választójogi machinációk és az antifasiszta, meg az ilyen-olyan republikánus összeborulások.

Ha az FN harmadik nagy párttá erősödik, a PS és az UMP támogatottságával vetekedő szavazataránnyal, akkor az mindkét nagy pártnak egyformán nagyon rossz lesz, hiszen leegyszerűsítve csak úgy tudják majd megakadályozni az FN mandátumszerzését, ha összefognának egymással vagy a szélsőbaloldallal. Ez egy nagyon bizonytalan, nagyon instabil helyzetet teremtene Franciaországban, amire 1958 óta nem volt példa. Az FN felemelkedésével akár az egész 1958-as berendezkedés fenntarthatósága megkérdőjeleződhet.

Itt az is kérdés, hogy mi történik a baloldal baloldalával, ahol mégiscsak van egy antifasiszta hagyomány: segítenek-e a szocialistáknak, segítenek-e *ad absurdum* az UMP-nek, ha az FN megállítása a tét? Vagy maguk is annyira megerősödnek, mint a szélsőjobb? Az antiglobalista-globalista, EU-párti – EU-ellenes törésvonal, amely a hagyományos pártokat átszeli, megvan, rendelkezésre áll¹³⁷. Abból nemcsak az FN, hanem a baloldal baloldala is profitálhat.

137 GORCE, Bernard: "L'ouverture du pays au monde crée un nouveau clivage politique", *La Croix*, 2011. november 4., http://docs.jean-jaures.net/presse_clivage/lacroix.pdf.

A házassági egyenlőség problémája: az elmúlt évek legnagyobb vitája...

A radikális jobboldal egyébként bőven talált magának témát 2012 óta ahhoz, hogy megjelenhessen a nyilvánosságban, különösen gondolva itt az elmúlt két év legnagyobb társadalmi vitát kiváltó témájára, a házassági egyenlőség problémájára.

A meleg házasságának franciaországi engedélyezése a kritikusok szerint a következő „katasztrofális” következményekkel járhat:

1. megnyílik az út a poligámia és egyéb hasonló "malacságok" előtt,
2. meginognak a társadalmi alapok és létrejön a gyerekek közötti diszkrimináció, továbbá
3. meleggé lesz egész Franciaország, végső soron pedig tíz éven belül elpusztul a nemzet.

Ilyen és ehhez hasonló érvek jellemezték többek között a házassági egyenlőségről szóló, keményre sikeredett franciaországi vitát. Az ellenzők között nemcsak az egyházakat találjuk, akik között a muzulmánok egyébként feltűnően hisztériamentesen és nagyon fontos, érdemi kérdéseket felvetve közelítették meg a kérdést. Az ellenzéki pártok is lóttak körbe-körbe, ha nem is mindig egy irányba.

Valójában a szocialisták két tűz között állnak: a benyújtott javaslat az ellenzőknek túl sok volt, a támogatóknak (köztük számos szocialista képviselőnek) viszont túl kevés, mivel a várákosokkal ellentétben a mesterséges megtermékenyítéshez (*procréation médicalement assistée – PMA*) való hozzáférést nem nyitotta meg a meleg, elsősorban lesbikus házaspárok előtt. Hollande elnököt a hatalmas tiltakozás ellenére keményen kötötte a sokszor elismételt választási ígéret és kicsit a társadalmi támogatás is: a tetőponton a franciák 65%-a a házassági egyenlőség mellett volt, sőt, 52% azzal is egyetértett, hogy a meleg párok előtt nyíljon meg az örökbefogadás joga¹³⁸.

A komolytalan vagy éppen vicces érvek mellett azonban jónéhány komoly és tanulmányozandó probléma is felmerült a javaslattal kapcsolatban. A *Le Figaro* megszerzett egy kormányzati körökben keringett hatásvizsgálati dokumentumot, amely felhívta arra a figyelmet, hogy mennyire átfogó hatással bírhat ez a reform¹³⁹. A dokumentum szerint az új törvény elfogadása nyomán, azzal egy időben többek között szükségessé válhat a polgári törvénykönyv átalakítása, a családi állapotok és családi kapcsolatok átnevezése, diplomáciai bonyodalmakat okozhat, ha külföldi személy köt házasságot francia állampolgárságú személlyel, sőt, az ilyen

138 “Mariage gay : 65% favorables (sondage)”, *Lejdd.fr*, 2012. november 7., <http://www.lejdd.fr/Societe/Depeches/Mariage-gay-65-favorables-sondage-573995>.

139 LECLAIR, Agnès, “Mariage gay : la justice étudie les conséquences de la loi”, *Lefigaro.fr*, 2012. október 23., <http://www.lefigaro.fr/actualite-france/2012/10/23/01016-20121023ARTFIG00298-mariage-gay-la-justice-etudie-les-consequences-de-la-loi.php>.

házasságok befolyásolják majd az állampolgársági jogot is. Továbbá a jogkiterjesztés többletmunkával és -költséggel járhat az adminisztráció számára, ideértve azt is, hogy a házasságok számának a növekedésével párhuzamosan értelemszerűen nőhet majd a válások száma is. Ezen túlmenően a reform hatással lehet a nemzetközi örökbefogadási ügyekre, sőt az adójog területén is szükség lehet néhány kiigazításra.

Ezek az útközben felmerülő problémák-kérdések a szocialistákat is arra kényszerítették, hogy nagyon alaposan, a vártnál sokkal alaposabban gondolják végig a jogegyenlősítés következményeit. A javaslat parlamenti tárgyalását egyébként erre utalva halasztotta egy kicsit a kormány, szándékai szerint "időt adva" a szakbizottságnak, hogy alaposan átrágja a kérdést.

A kormány természetesen az alapos parlamenti munka tiszteletben tartásával érvelt, de nyilvánvalóan arról volt szó, hogy el akarta kerülni azt a vádat, hogy gyorsan és komolyabb végiggondolás nélkül "nyomta végig" a törvényhozáson a javaslatot. (Így is sokan elégedetlenkedtek, főleg az egyházak képviselői, hogy nem volt lehetőségük igazán alaposan kifejteni az álláspontjukat, illetve az is világos volt, hogy csak mutatóba hívták őket¹⁴⁰.) Viszont az a „mutatóba” fontos volt. A konzultáció nélküli törvényhozás vádja ugyanis – társadalmi támogatás ide, társadalmi támogatás oda – komolyan megingathatja egy ilyen sokat vitatott és szenvedélyes vitákat generáló reform legitimitását.

És ha már a legitimitásnál tartunk: a reform tárgyalása idején hatalmas tömegtüntetésre is sor került, egy alkalommal a szokásos szervezői és rendőrségi becslési verseny szerint a tüntetők száma 350 000 és 1 millió közé volt taksálható, s ha az igazság félúton volt, akkor is alsó hangon félmillió (= rettentően sok) ember vonult utcára¹⁴¹. Szintén több százezer ember tiltakozott aláírásával a javaslat ellen. Ennek ellenére egy pillanatra sem volt valószínű, hogy a kormány meghátráljon a lényegre illetően, már csak azért sem, mert a közvélemény-kutatások szerint a jogegyenlőség hívei többségben voltak az ellenzőkkel szemben.

A kormányoldal "kitartása" szempontjából fontos volt az, hogy míg a magukat jobboldalinak valló szavazók ugyanolyan arányban utasították el a házassági egyenlőséget, mint 2004-ben, addig a magukat baloldalinak vallók között

140 GUÉNOIS, Jean-Marie, "Mariage gay : les religions entendues à la sauvette", *Lefigaro.fr*, 2012. november 29., <http://www.lefigaro.fr/actualite-france/2012/11/29/01016-20121129ARTFIG00731-mariage-gay-les-religions-entendues-a-la-sauvette.php>.

141 "Tömegtüntetés a meglegházasság ellen Párizsban", *origo.hu*, 2013. január 13., <http://www.origo.hu/itthon/20130113-tomegtuntettest-tartanak-a-meleghezassag-ellen-parizsban.html>.

jelentősen, 12%-kal nőtt a támogatók aránya, és 75%-on állt¹⁴². Ez azt jelenti, hogy az ellenoldal szavazóit nem sikerült a témában meggyőzni, ám a kormányoldal híveinek jelentős, háromnegyedes többsége, a saját bázis, ott állt a reform mögött. Ez a reform politikai kockázatait jelentős mértékben csökkentette. (Mellesleg a házassági egyenlőség az elmúlt évtizedben stabilan része volt a szocialisták programjának, tehát az ügyből való esetleges kifarolás kockázatai sem voltak éppen kicsik).

Éppen fordított volt az örökbefogadás és a mesterséges megtermékenyítés elérhetővé tételének a társadalmi támogatása, leszámítva azt, hogy az örökbefogadás esetében volt olyan időszak, amikor megvolt a többségi támogatottság. Az örökbefogadás kérdését mindazonáltal később mégis olyan arányban utasították el a megkérdezett franciák, mint amilyen arányban támogatták magát a házasságot (52%-44%). Mégsem ez, hanem a lesbikus házaspárok mesterséges megtermékenyítéshez való hozzáférése került a viták középpontjába. (Utóbbit egyébként 50%-45% arányban utasították el a megkérdezettek). Ezt a dilemmát azóta sem sikerült se lenyelni, se kiköpni.

Ugyanakkor a társadalmi valóság azonban mintha már réges-régen két lépéssel e vita előtt járna. Közismert, hogy lesbikus nők tömegei járnak át Belgiumba mesterséges megtermékenyítés igénybe vétele céljából, az ily módon született gyermekeknek már saját becenevük van: ők a Thalys-babák, a Brüsszelbe tartó vonat után. Amikor e gyermekek szülei összeházasodnak, automatikusan fel fognak merülni olyan kérdések, mint a szülői felelősségi jog, a házastárs vér szerinti gyermekének az örökbefogadási lehetősége, a tartási kötelezettség, az apasági vélelem (stb.) dolga.

Ezeket a problémákat jogértelmezési munkával megoldhatják a bíróságok (és végső soron az Alkotmánytanács), de jóval tisztább helyzetet teremtene, ha a törvényhozó megelőzné az évekig, évtizedekig húzódó és költséges bírósági rendrakást. Egyelőre úgy tűnik, a jogalkotó a hosszabb, de politikailag kellemesebb utat választja. És akkor még nem szóltunk azokról az "apró-cseprő" kapcsolódó kérdésekről sem, amelyeknek a jelentőségével pontosan tisztában van a kormányzat, és amelyeknek a csomagszerű megvitatásától egyelőre fényévekre vagyunk (lásd például különösen az olyan "egyszerű" problémákat, mint a többnemzetiségű párokat érintő állampolgársági jog).

142 "Sondage: une majorité de Français favorables au mariage gay", *Lepoint.fr*; 2013. január 13., http://www.lepoint.fr/societe/sondage-une-majorite-de-francais-favorables-au-mariage-gay-13-01-2013-1613029_23.php.

... és a *Manif pour Tous*-mozgalom

A házassági egyenlőség ellen szerveződő *Manif pour Tous*-mozgalom az elmúlt évek egyik leghatékonyabb tiltakozó mozgalma lett Franciaországban. (Igaz, az azért sokat ártott a mozgalom hatékonyságának, hogy az alapítók egymás kiszorításával és a mozgalom kettészakításával is jelentős időt töltöttek).

Tény, ami tény, volt ebben a témában minden, ami csak lehet: könnygázos oszlatás és pártszékház-bevétel¹⁴³, szocialista képviselők fenyegetése¹⁴⁴, homofób agresszió egy melegbár ellen¹⁴⁵, parlamenti üléstermi balhé,¹⁴⁶ egy aktivista megtámadása (ami Christine Boutin kereszténydemokrata politikus szerint a polgárháború előszele volt¹⁴⁷). Sőt, az ellenzők egyik főszervezője egyenesen azt ígérte, hogy ha "Hollande vért akar, akkor megkapja"¹⁴⁸.

De vajon tényleg annyira megosztotta a francia társadalmat a házassági egyenlőség problémája? És vajon tényleg sokat ártott-e Hollande elnöknek, hogy betartotta az ígéretét? Álláspontom szerint

- 1) ha nagyon úgy nézzük az adatokat, akkor igen, megosztotta, de
- 2) nem ártott.

A melegházasság, mint javaslat nem döbbsenhetett meg senkit. Ezt a szocialisták több, mint egy évtizede ígérték, és már 2007-ben is az volt a fő baj, hogy az akkori szocialista elnökjelölt, Ségolène Royal miért nem értett ezzel egyet, illetve miért nem akarta így nevezni¹⁴⁹.

2005 őszén a *Marianne* nevű magazin írta, hogy a szocialisták egyetlen társadalmi csoport kapcsán tudják egyértelműen megmondani, hogy pontosan mit ajánlanak nekik, és ez az LMBT-közösség. Ha valaki tehát azt állítja, hogy a PS és Hollande kezdeményezésétől megdöbbsent, az vélhetően hazudik. A közvélemény-kutatások konzisztensen azt mutatták, hogy a többség alapvetően pártolja a házassági

143 "Le siège du PS investi par des manifestants", *Liberation.fr*; 2013. május 26., http://www.liberation.fr/societe/2013/05/26/le-siege-du-ps-occupe-par-des-manifestants_905783.

144 "Des anti-mariage gay menacent deux députés PS", *Lemonde.fr*; 2013. április 18., http://www.lepoint.fr/societe/sondage-une-majorite-de-francais-favorables-au-mariage-gay-13-01-2013-1613029_23.php.

145 "Peine de prison pour une agression contre un bar gay", *Liberation.fr*; 2014. április 18., http://www.liberation.fr/societe/2014/04/18/peine-de-prison-pour-une-agression-contre-un-bar-gay_1000608.

146 "French MPs 'trade blows' over gay marriage", *TheLocal.fr*; 2013. április 19., <http://www.thelocal.fr/20130419/french-mps-trade-punches-over-gay-marriage>.

147 LAURENT, Samuel, "Mariage pour tous" : les dérapages multiples de Christin Boutin", *Lemonde.fr*; 2013. április 12., http://www.lemonde.fr/politique/article/2013/04/12/les-derapages-multiples-de-christine-boutin_3158994_823448.html.

148 "Frigide Barjot: Hollande veut du sang, il en aura !", *Nouvelobs.com*, 2013. április 12., <http://tempsreel.nouvelobs.com/mariage-gay-lesbienne/20130412.OBS7832/le-senat-vote-le-mariage-homo-frigide-barjot-hollande-veut-du-sang-il-en-aura.html>.

149 Lásd: ROYAL, i.m., pp. 198-199.

egyenlőséget. Konzisztensen többen voltak és vannak viszont az ellenzők, ha az örökbefogadást, a mesterséges megtermékenyítést (PMA), és a béranyaságot (*gestation pour autrui* – GPA) is bevesszük a csomagba. Hogy mi kerüljön bele a csomagba, az persze nagyon nehéz kérdés volt, mert nehéz megállni félúton.

Az örökbefogadás rendezését nehéz lett volna kihagyni egy ilyen szabályozásból, hiszen milyen házasság az, ahol a partner gyereket nem fogadhatja a házastárs örökbe (egy heteroszexuális házaspár ezt minden további nélkül megteheti, a különbségtétel már ránézésre is alkotmányos aggályokat vetne fel). A mesterséges megtermékenyítés esetében ugyanez a kettős mérce-probléma merül fel: a támogatók joggal kérdezték, hogy miért kell az érintett nőknek Brüsszelbe rohagálni és vagyonokért ott teherbe esni, ha egy heteroszexuális házaspárnak nem kell.

Végül ott volt a béranyaság kérdése, ami értelemszerűen a férfipárok számára érdekes, bár azt a francia kormány inkább bioetikai problémaként, elkülönítetten kezeli, politikai értelemben valószínűleg roppant bölcsen. A mesterséges megtermékenyítés és a béranyaság egyébként a kormány szerint nem kapcsolódik a házasság témájához és a szóban forgó törvényhez. (Ami, a fentiekből láthattuk, csak részben igaz – de a kormány ezeket a politikai aknákat megpróbálta valamennyire kikerülni azzal, hogy az elfogadott törvényben nem is rendelkezett róluk).

Összességében tehát a házassági egyenlőségről szóló törvény a "rázósabb" kérdésekhez szinte hozzá se nyúlt – meglepetést, váratlant aztán meg végképp nem tartalmazott. Ez a téma, akárhogy nézzük, egy szelep, amely sok szempontból kiengedte a fortyogó társadalmi gőzt, és amelyet nagyon jól meglovagoltak a mérsékelt jobb és a szélsőjobb határán mozgó politikai erők. A házasságellenes mozgalom vezéralakja, Frigide Barjot egyébként egy alkalommal kijelentette, hogy a helyhatósági választásokon jelöltek állít a mozgalom, ami jól jelzi, hogy ez a *one issue*-mozgalom egy másfajta szervezettség felé tolódhat, és jóval többről szólhat, mint a meleg jogegyenlősége vagy egyenlőtlensége. (A helyhatósági választás aztán bebizonyította, hogy nem eszik olyan forrón a kását, és nem olyan egyszerű más célra összerántani egy bizonyos ügy mentén szerveződő politikai közösséget).

Végül határozatában az Alkotmánytanács kimondta, hogy a házassági egyenlőség semmilyen alkotmányos alapelvbe nem ütközik (vagyis a törvényhozó döntése, hogy engedélyezi-e, és azt a Tanács nem értékelheti). A testület arra is rámutatott, hogy törvény, bár megnyitja az örökbefogadást az azonos nemű párok előtt, nem

hoz létre semmiféle "jogot a gyermekhez"¹⁵⁰. Az Alkotmánytanács hangsúlyosan aláhúzta, hogy az örökbefogadás általános feltétele a gyermek érdekének a figyelembe vétele, és ez a kitétel mind a hetero-, mind a homoszexuális házaspárokra érvényes. (Visszapattintotta a testület továbbá a biológiai leszármazás és az örökbefogadás viszonyát feszegető kritikákat is).

A maradék: eltolva 2015-re

A köztársasági elnöki hivatal 2014 elején bejelentette, hogy 2014-ben nem nyújtják be a Nemzetgyűlésnek a családjogi törvénycsomagot, amely többek között a bérnyaságról és a leszbikus nők mesterséges megtermékenyítéshez való jogáról is rendelkezett volna, (már ha a szocialista képviselők a várakozásoknak megfelelően benyújthatták volna az erről szóló módosító indítványait)¹⁵¹. A jobboldal a bejelentés nyomán triumfált és kritizált, a baloldal pedig mélységesen megosztott volt.

Hogy ki, mikor, kivel egyezett meg ebben és főleg miért, azt nem lehet pontosan tudni. A miniszterelnök hivatala, a *Matignon* és a köztársasági elnök hivatala, az *Élysée* eltérő érvekkel magyarázta a döntést. Kellemetlen volt ez mindenkinek, hiszen visszakereshető, hogy az illetékes miniszter 2014-re ígérte a törvényszöveget – ha úgy tetszik, újabb "hecilla-vacillával" állunk szemben.

A meghátrálásnak megvolt az oka : a családjogi törvényjavaslat kapcsán ismét erőteljesen aktivizálódott a melegházasság-ellenes *Manif pour tous*-mozgalom és ismét tízezreket és százezreket volt képes az utcára hívni. A mozgósítás kifizetődőnek tűnt: a mesterséges megtermékenyítés nem először esik áldozatául az erőteljes (utcai) tiltakozásnak, már a melegházasságról szóló törvényből is kikerült ez a rész.

Az utcai mozgolódás (és a vésszesen közeledő helyhatósági és európai parlamenti választások) csak az egyik lehetséges magyarázat volt. A másik magyarázat szerint maguk a kormánytagok és a szocialista frakció tagjai is rendkívül megosztottak a kérdésben: a keményvonalas Manuel Valls - akkor még belügyminiszterként - például nagyon határozottan érvelt a javaslat ellen (és van olyan párttársa, akinél ezzel alaposan ki is verte a biztosítékot). Azok a szocialisták, akik támogatták a leszbikus párok mesterséges megtermékenyítéshez való hozzáférését, azt mondják,

150 PERRAULT, Guillaume, "Mariage et adoption pour les homosexuels: le feu vert des sages", *Lefigaro.fr*; 2013. május 17., <http://www.lefigaro.fr/politique/2013/05/17/01002-20130517ARTFIG00595-mariage-et-adoption-pour-les-homosexuelsle-feu-vert-des-sages.php>.

151 Ugyanakkor szocialista képviselők javaslatára a Nemzetgyűlés előtt van egy szülői felelősségről szóló javaslat, amely többek között a mostoha szülő helyzetét is rendezi: http://www.assemblee-nationale.fr/14/dossiers/autorite_parentale_interet_enfant.asp.

egyszer még sor kerül erre a vitára. Nyilvánvaló, hogy a kormányon belüli erőeltolódások nem azoknak kedveznek, akik az „egyszer” úgy értelmeznék, hogy „mielőbb”.

Az akkor még koalíciós partner zöldek is elégedetlenek voltak. Egyesek kifejezetten fel voltak háborodva. Itt jegyzem meg, hogy ez már a végjáték volt: bár Eva Joly érdekes és kritizálható jelenség, de azért nem mehetünk el amellett szó nélkül, hogy ő volt az, aki ekkor megint feldobta a zöldek kormányból való távozásának az ötletét. A baloldal baloldala (a kormány baloldali ellenzéke) a jobboldal előtti meghátrálásról beszélt, és nemcsak a családjog, hanem a gazdaságpolitika kapcsán is. Ez a bejelentés, ha úgy tetszik, némiképpen megkönnyítette a baloldal baloldalának kommunikációját, mert koherenciát kölcsönzött neki.

Közben egy másik fronton is zajlott a kulturális háború: a tiltakozók azt is kormány szemére vetették, hogy a társadalmi nemekkel kapcsolatos információkat szeretne beépíteni az iskolai tananyagba. Vagyis szóba kerülne az iskolában, hogy a "férfi" és a "nő" mennyiben biológiailag és mennyiben kulturálisan, történetileg meghatározott és változó fogalom.

A tüntetők attól tartottak, hogy ez az általuk gender-elméletnek vagy gender-ideológiának nevezett történet gyakorlatilag nem lenne más, mint a transzszexualitás és a homoszexualitás iskolai propagálása. A kormány politikájával szembeni különféle kritikáikat ezek a mozgalmak úgy foglalják össze, hogy az Hollande-adminisztrációnak „család-főbiája van”.

Állt tehát az egyik oldalon egy konzervatív, utcai mozgósításban igen erős tábor, a másik oldalon pedig egy emberi jogi szempontból liberális kormányzat, amely e téren igen ambíciózus tervekkel kezdte meg a munkát, majd visszavonulót fűjt. S hogy mi lesz a dolog vége? Egyelőre csak nyugtázni tudjuk, hogy Franciaországban komoly kulturális és emberi jogi háború dúl (ki-ki értelmezze vérmérséklete és értékrendje szerint!). Egy kört a kormány lezárt a melegházasság engedélyezésével, aztán pedig a konzervatív oldal lőtt be egy gólt. Folytatás a jelen állás szerint 2015-ben.

A feminizmus nemcsak baloldali: gaulle-ista is

2013 végén elhunyt Lucien Neuwirth, az a gaulle-ista miniszter, akinek a nevéhez az antibébi-tabletta franciaországi bevezetése kötődik. A sajtó ennek megfelelően kezelte az ügyet, és hosszú megemlékezésekben méltatták progresszív Neuwirth munkásságát. Véleményem szerint helyesen. Merthogy a gaulle-izmus korántsem mondható vaskalapos eszmének. Esetenként kifejezetten progresszív, sőt, talán feminista is volt.

Igen érdekes a *Le Monde* cikke, amely a döntés mögötti nehézségekről is beszámolt¹⁵², hogy mennyire nehéz volt a gaulle-isták egy részét meggyőzni arról, hogy a fogamzásgátlás engedélyezése helyes döntés.

A politikai támogatás a lehető legmagasabb helyről jött, személyesen a már bőven hetven felett járó, katolikus De Gaulle tábornoktól, aki minisztere érveire azt válaszolta: *"Ez igaz, az élet átadása fontos dolog. Józan döntésnek kell lennie. Folytassa!"* A Tábornok a politikai csatározások után 1967 decemberében írta alá és hirdette ki a fogamzásgátlást engedélyező törvényt. Finoman emlékezzünk meg róla, hogy alig fél év múlva, 1968 májusában már magasra emelt barrikádokon harcolt az ifjúság a "maradi" tiltások ellen, többek között De Gaulle-t is személyesen támadva, és ezáltal áttételesen hozzájárulva 1969-es bukásához.

Pedig nem igaz, hogy a "nagy felszabadulás" csak a hetvenes években kezdődött az abortuszt legalizáló Veil-törvénnyel, majd pedig a válást könnyebbé tevő 1975-ös törvénnyel! Valójában szó sincs arról, hogy 1974-ben a gaulle-ista korszak konzervativizmusát váltotta volna a liberális Giscard-korszak. Inkább beszélhetünk folytonosságról, mint megszakításról.

A Giscard-korszak újításainak De Gaulle biztosan megágyazott először azzal, hogy szavazati jogot adott a nőknek a második világháború után, majd másodszor azzal, hogy kiállt Lucien Neuwirth mellett a fogamzásgátlás engedélyezésekor. És ez még nem minden, mert ha nagyon megnézzük, akkor a De Gaulle-korszakra tehető az a nagy családjogi reform is, amely 1965-ben lehetővé tette, hogy a nők rendelkezhessenek saját vagyonukkal, saját bankszámlát nyithassanak, továbbá férjük engedélye nélkül munkát vállalhassanak.

Georges Pompidou 1969 és 1974 között folytatta a De Gaulle elnöksége alatt megkezdett munkát: 1970-ben az anya is megkapta ugyanazokat a szülői jogokat, amelyekkel az apa rendelkezett; egy évvel később pedig törvénybe iktatták az amúgy ma is inkább szocialista követelésnek számító egyenlő munkáért egyenlő bért-elveket.

A gaulle-izmusról sokan azt gondolják, hogy konzervatív mozgalom volt. Pedig ez így ebben a formában biztosan nem igaz. A gaulle-izmus esetenként igen progresszív, sőt, talán egyenesen feminista vonásokat mutatott, még ha ezt sokan szívesen el is felejtik jobb- és baloldalon egyaránt: ki azért, mert zsenánt lenne bevallani, hogy De Gaulle tényleg nemcsak a jobboldalé volt; ki pedig azért, mert akkor 1968 forradalmi varázsa veszítene a vonzerejéből.

152 PASSERON, André et al., "Mort de Lucien Neuwirth auteur de la loi sur la pilule contraceptive", *Lemonde.fr*; 2013.november 26., http://www.lemonde.fr/disparitions/article/2013/11/26/mort-de-lucien-neuwirth-auteur-de-la-loi-sur-la-pilule_3520184_3382.html.

A baloldal baloldala, avagy a kormány baloldali ellenzéke

François Hollande és kormánya számára nemcsak a szélsőjobb és a revansra éhező jobboldali ellenzék jelent kihívást, hanem az egykori és jelenlegi szövetségesek, illetve a baloldal baloldala is. Vagyis Hollande kormányának kétoldali ellenzéke van. Bár a lehetőség, mint minden ilyen helyzetben, adná magát, nem biztos, hogy a francia elnök megjátszhatja a klasszikus "középre állok, és mindenki mást szélre tolok"-játékot, amellyel például most Magyarországon Orbán Viktor miniszterelnök, - Franciaországban pedig aki él, és mozog - próbálkozik. S hogy miért nem? Röviden azért nem, mert a radikális baloldal még kelleni fog az elnöknek és a pártjának is, csakúgy, mint a zöldek.

Hollande elnök kellemetlenségei azzal kezdődtek, hogy a koalíciós partner Zöldek párton belül több, mint kétharmados többséggel elutasították az uniós fiskális paktumot. Emiatt természetesen komoly támadások érték a zöld minisztereket és az elnököt is; voltak, akik egyenesen a zöld miniszterek kirúgását követelték (ők most nyilván örülnek, hogy a zöldek maguktól is mentek.)

Hollande azonban először még hagyta, hogy Ayrault miniszterelnök rakjon rendet a többség soraiban, és látványosan igyekezett távol tartani magát a vitától. Mi lett volna az alternatíva? Ha Hollande "magára húzza" az ügyet, esetleg kirakja a zöldeket, annak bizony hamisítatlan kormányválság-szaga van, és azt a teljesen világos üzenetet küldi, hogy ez a kormánytöbbség még négy, azaz négy hónapig sem képes egyben maradni, hiszen ez a történet éppen négy hónappal a hivatalba lépés után zajlott.

Más sem kellett volna annak a szocialista pártnak, amely 1958 és 1981 között azzal a nagyszerűen eladható márkajellemzővel tűnt ki a többi párt közül, hogy állítólag alkalmatlan volt a kormányzásra. (Ezt nyilván ellenfelei mondogatták előszeretettel!) Egy nyílt válság tehát sokkal gyilkosabb üzenet lett volna Hollande számára, mint az, hogy nem szól bele egy olyan kellemetlen ügybe, amelyet a miniszterelnök tökéletesen hatékonyan el tud intézni. Valójában az alkotmányos hagyományban éppen ez a miniszterelnök szerepe és egyik napi feladata – csak a Sarkozy-korszakban szokhattunk hozzá ahhoz, hogy az elnök a többség képviselőit fogadja, utasítja és "tutujgatja". A probléma meg amúgy 2014-re megoldotta önmagát, hiszen a zöldek elnöki felszólítás nélkül is távoztak a kabinetből, ráadásul pont egy olyan pillanatban, amikor az elnök egyébként is át akarta rendezni a sorokat.

Hasonlóan érdekes távolságtartással kezelte az elnök és mindkét miniszterelnöke a megszorítás-ellenes radikális baloldali tüntetéseket, és 2012-ben a fiskális paktum

ratifikálásával kapcsolatos erőteljes kritikákat. Miközben 2012 őszén a parlament megkezdte a fiskális paktum ratifikálását, sorjázta a hírek, hogy a baloldal baloldala, az antikapitalisták és a kommunisták, sőt, egyes szocialisták is ellenzik a ratifikációt, vagy éppen meglehetősen szkeptikusak a témában. Makacsul tartotta magát az a nézet, hogy Hollande esetleg csak a jobboldal szavazataival lesz képes átnyomni fiskális paktumot a parlamenten, de azt senki nem kérdőjelezte meg, hogy át fog menni.

Sokkal súlyosabb gond volt azonban az az elvi probléma, amely a tüntetések mögött húzódott. Hollande-nak ugyanis nem sikerült felmutatnia igazi alternatív európai gazdaságpolitikát a Sarkozy-éráéhoz képest. Hiába harcolt ki a Tanácsban némi gazdaságélénkítési pénzt az Unió számára, ez nem az a teljes újratárgyalás, amelyet a kampányban ígért, és nem az az összeg, amelyet a franciák úgy igazán, rendesen megéreznek. Összességében tehát az Hollande-kabinetnek számítania kellett arra, hogy kétoldali ellenzékkel lesz dolga bizonyos témákban, és hogy a kényszerpályás haladást a radikális baloldal nem fogja hatalomtechnikai, vagy ilyen-olyan szolidaritási okokból jóindulattal kezelni.

Egyrészt azért nem, mert minden párt logikusan szavazatokat szeretne gyűjteni, másrészt pedig Franciaországban is fel-felüti a fejét az a nemesnek aligha mondható hagyomány, hogy a radikális baloldal és a kommunisták számára a szociáldemokraták "jobboldalinak", esetleg árulónak és ellenségnek számítanak, mivel - úgymond - "lefeküdtek a kapitalistáknak"¹⁵³. Az ArcelorMittal leépítése kapcsán azt is megtapasztalhatta a kormány, hogy a szakszervezetek sem tekinthetők taktikai politikai partnernek, csak önálló akaratképző szereplőknek, hiszen ha kell, bármilyen antiglobalista miniszter tevékenysége mellett és ellenére képesek hosszú napokig tartó blokádot szervezni.

Mármost ilyen esetekben adná magát a taktika, hogy Hollande beáll középre, és azt mondja, hogy a "szélsőliberális jobboldaliság" és az "agyatlan antikapitalizmus" között "lám, itt állok én, a mérsékelt, józan, szociálisan érzékeny, de a realitásokat figyelembe vevő államfő".

Csak hogy a baloldal baloldalának a szavazatai nélkül a baloldal nem tud elnökválasztást nyerni Franciaországban, mint ahogy a centristák egyes szavazatai is jól jöttek François Hollande-nak a 2012. májusi második körben. "Mindkét pacit simogatni kellene" tehát.

Egy fenékkal azonban még Hollande elnök sem tud két lovat megülni, főleg úgy nem, hogy közben mindkét ló maradéktalanul boldog legyen. Úgyhogy lehet

153 A szociáldemokrácia ilyen irányú dilemmáiról és a baloldal baloldalához való viszonyáról lásd: FEJTŐ, Ferenc, *Mégiscsak a szociáldemokrácia*, Budapest, Kossuth Kiadó, 2006.

tologatni szélre, lehet cimkézgetni, lehet taktikázgatni, de legkésőbb 2017-ben érkezik a számla, és akkor fizetni kell.

A szociális amnesztia problémája

A francia Szenátus 174-171 arányban megszavazta, hogy amnesztiában részesüljenek azok, akik 2007. január 1. és 2013. február 1. között, tüntetések, sztrájkok, szakszervezeti megmozdulások stb. alkalmával maximum öt év börtönnel fenyegetett bűncselekményt követtek el. A kommunisták javaslatába enyhítő céllal ugyan alaposan belenyúlt a szenátusi kormányoldal, de azért támogatta. Ami – ha jobban belegondolunk – elképesztő: a jogszabály tökéletesen szembemegy a Francia Köztársaság alapértékeivel (és politikai józanságról tesz tanúbizonyságot, hogy a Nemzetgyűlés nem is engedte át).

Szocialista ajándék a baloldal egyre hangosabb baloldalának? Békejobb balra a majdani együttműködés reményében? Meglehet, de hogy ez az ajándék igazságos, netalán jogszerű lenne, mint ahogy azt a baloldal baloldalán a kommunisták és a Baloldali Front hívei előadják, az azért barokkos túlzás. Az amnesztia-törvény javaslata ugyanis a vagyon elleni bűncselekmények elkövetői között politikai alapon szelektált:

- Szociális megmozduláson törtél-zúztál? > "Jó ember vagy, amnesztiát kapsz! "
- *L'art pour l'art* törtél-zúztál? > "Bocsi, sittre Veled!"

Ez a törvényjavaslat mind szellemében, mind céljában a lehető legtávolabb állt a jogegyenlőség republikánus eszméjétől, amelyet amúgy a franciák oly nagyra tartanak. (Játsszunk csak el a gondolattal: ha a Nemzeti Front szélsőjobb híveinek a randalírozásairól lenne szó, akkor hirtelen a kommunisták is a republikánus jogegyenlőség *ultima ratio*-ját rántanák elő a cilinderből).

Abban is van igazság, amivel a munkaadói szervezetek érvelnek: a törvény felhívás keringőre, és nem igazán a társadalmi párbeszéd módszereit képviseli. Az amnesztia-törvény javaslata azt üzeni, hogy törhetsz, zúzhatsz, rongálhatsz: szakszervezeti aktivistaként jogod van hozzá, ha meg nincs, akkor majd utólag lepapírozzuk, hogy legyen.

Akármit is mondott a kormány szóvivője, szó sem volt arról, hogy itt bármiféle egyensúly teremtődne a szakszervezeti jogok, a tiltakozás joga, meg a köztársasági jog között. Az lenne az üzenet, hogy aki a "mi kutyánk kölyke" és ideológiai okokból tör-zúz, az nemes és igazságos tettet követ el, aki meg csak úgy, az büntetendő?

A francia republikánus rendszerben, és alapvetően minden modern demokratikus

jogrendszerben úgy áll a dolog, hogy alapesetben mindenkire vonatkozik a törvény, vagyoni helyzettől, bőrszíntől és politikai szimpátiától függetlenül. Ha pedig társadalmi osztályok, bőrszín, meg politikai hovatartozás alapján kezdünk különböző szabályokat szülni, akkor már nem beszélhetünk jogegyenlőségről. Nem mellesleg volt ilyen a történelemben, például a republikánus egyenlőség gondolatát felvető nagy francia forradalom előtt, csak akkor ugye nem a "munkás" volt a kedveztényezett, hanem a ló másik oldala...

Mindenesetre sok oka lehet annak, hogy a francia kormány végül kihátrált a törvényjavaslat mögül, amely így nem jutott túl a parlament alsóházán. A kormány nagyon helyesen tette, amit tett.

És akkor a legfontosabb francia jelenség: a sztrájk, avagy a "francia nemzeti sport"

Bár a kormány baloldali és elvben a szakszervezetek barátja, hivatalba lépése óta megvolt már néhány közszolgálati sztrájk is. A kormánytöbbség szempontjából azért aggasztó ez, mert a közszolgák egy jelentős része hagyományosan szocialista szimpatizáns.

Az egyik első sztrájk és tüntetések során a közszolgák elsősorban jövedelmi helyzetük (az illetményalap befagyasztása) miatt tiltakoztak, és új álláshelyeket követeltek bizonyos minisztériumokban úgy, hogy más minisztériumok állománya ne csökkenjen emiatt (ismeretes egyébként, hogy 2007 és 2012 között csak minden második nyugdíjba vonult közszolga státusa maradt meg, így mintegy 150 000 fővel csökkent a minisztériumokban dolgozók száma). Ahogy azt a *Le Monde* kifejtette¹⁵⁴, a kormánynak azonban egyik követelés kapcsán sincsen sok mozgástere a költségvetési szigor miatt.

Nyilván egy-egy tüntetésbe és egy-egy sztrájkba nem kell túl sokat beleolvasni, még akkor sem, ha lassan minden hétre jut egy-egy, itt vagy ott, a piaci vagy a közszolgálati szektorban. Ugyanakkor a Hollande-kormány nem mehet el a jelenség mögött egy szimpla vállrándítással, egyéltelmű ugyanis, hogy nem volt képes érdemi javulást hozni azoknak a rétegeknek az életében, amelyek ennek reményében megválasztották. A kormány adópolitikáján és költségvetési politikáján látszik ugyan a "baloldali ihletettség", vagyis bizonyos rétegek kimélésének a nem túl sikeres szándéka, de ez nem látványos, és roppant nehezen kommunikálható erőfeszítés.

154 "Pour quelles raisons manifestent les fonctionnaires ?", *Lemonde.fr*; 2013. január 31., http://www.lemonde.fr/politique/article/2013/01/31/pour-queelles-raisons-manifestent-les-fonctionnaires_1825567_823448.html

A költségvetési kötöttségek és vállalások (valamint a magas jövedelműek erőteljes adóztatásának politikai-jogi nehézségei) nem is igazán teszik lehetővé az adminisztráció számára, hogy érdemi intézkedéseket hozzon a közszolgák számára. Marad a tárgyalásos-egyezkedéses-bevonásos módszer, amelyben Hollandie kiváló, és amely a tripartit szociális egyeztetéseken hozott is valamiféle eredményt, azóta azonban nagyon szaggatottan, konfliktusoktól terhelten működik.

Kérdéses, hogy ez mindig elég lesz-e, és meddig tűrik a közszolgák a befagyasztásokat és az elvonásokat. Ne felejtsük el, hogy egy lázadó bürokrácia sokat tud ártani egy kormánynak, és a következő választás még nagyon messze van. Addig még igen sokat lehet bukdácsolni.

IV. RÉSZ

FRANCIAORSZÁG AZ EURÓPAI UNIÓBAN

Az elnökválasztási kampány: középpontban az unió

A 2012-es kampányban azt láthattuk, hogy ismét aktivizálódott a globalizációhoz, Franciaország nemzetközi helyzetéhez kapcsolódó politikai törésvonal. Olyan politikai törésvonallal állunk szemben, amely átszeli a hagyományos pártpolitikai bal-jobb törésvonalakat. Egyébként ez azért nem meglepő, hiszen az euroszkepticizmus és az újabb uniós intézményekkel szembeni gyanakvás nagy hagyományokkal rendelkezik Franciaországban.

Amióta csak az európai integráció létezik, a francia közvélemény és politikai elit jó része gyanakvóan állt hozzá. Félték a britektől, félték a szabad piaci liberalizmustól, féltik a francia "szociális modellt", a francia nemzeti függetlenséget. Gyakran azok is így éreztek, akik kezdeményezői, vagy első nagynevű képviselői voltak az egységes Európa gondolatának: Ki ne emlékezne még Charles De Gaulle nézeteire, aztán a luxemburgi kompromisszumban végződő üres székek politikájára? Ki ne emlékezne a brit csatlakozás többszöri megvétőzésára? Ki ne emlékezne a maastrichti szerződés ratifikációját megelőző kemény vitákra, arra, hogy a szerződés alig 51%-kal csusszant át az 1992-es népszavazáson?

Nehéz lenne elfelejteni az európai alkotmányos szerződés körüli vitákat is, a "lengyel vízvezetékserelő" fenyegető rémképét, a kudarccal és bukással végződő 2005-ös népszavazást. Azt a népszavazást, amely belülről is megosztotta a pártokat, többek között a zöldeket és a szocialistákat (e pártok szavazóinak nagy része elutasította a szerződést, mint ahogy a pártelitből is csatlakoztak a "nem" híveihez olyan "nagy nevek", mint a jelenlegi külügyminiszter, Laurent Fabius¹⁵⁵).

A francia politikában tehát nem mondhatjuk, hogy x párt inkább EU-párti, mint y párt: a baloldal megosztott, a mérsékelt jobboldalnak pedig – eseti euroszkeptikus pillanataival mellett – az a legnagyobb baja, hogy szélsőjobbról szorongatja az egyértelműen euroszkeptikus Nemzeti Front. Nos, azok a szavazatok pedig alapvetően kellenének.

155 Laurent Fabius 1984-ben, 37 évesen már miniszterelnök volt, és azóta is a francia szocialisták egyik meghatározó alakja. Veterán képviselő, többszörös miniszter, a Nemzetgyűlés volt elnöke (kétszer is), volt frakcióvezető, volt PS-főtisztviselő – vagyis a politikai élet szinte minden lehetséges funkcióját betöltötte már. Az Ayrault- és a Valls-kormányokban a külügyminiszteri posztot tölti be – érdemes nem elfelejteni, hogy 2004-2005-ben, az uniós alkotmányos szerződés vitájában a "nem" egyik leghangosabb képviselője volt.

Valahol erről szólt a 2012-es kampány is. François Hollande a fiskális paktum újratárgyalásának az ígéretével, Nicolas Sarkozy pedig például a schengeni rendszerrel szembeni kritikáival igyekezett megszólítani a megszorítás-ellenes, a francia szociális modellt féltő és a bevándorlás gazdasági-szociális következményeitől rettegő választókat.

Úgy tűnik az eredményekből, hogy az euroszeptikus húrok pengetésében kicsit sikereesebbnek bizonyult Hollande – hiszen ő az ún. Merkozy-paktum és a megszorítások ellen lépett fel, ami a gyakran antiliberalis, baloldali, etatista attitűdökkel rendelkező franciák¹⁵⁶ egy része számára nyilván csodálatos muzsika volt.

De ne értékeljük túl a dolgokat: a Hollande által begyűjtött 51,6% nem nagy győzelem, és ő sem varázspálcával érkezett. Nem tud(ott) olyan radikális programmal fellépni, mint amelyet a kampányban sugallt, nem tudta és nem tudja úgy kiszolgálni az euroszeptikusokat, hogy közben brüsszeli befolyása is megmaradjon, esetleg nagyobb legyen.

És e kényszerhelyzetben szépen lassan átsodródhat(ott) a törésvonal másik, EU-párti oldalára, ahonnan a kampány kedvéért átruccant a másik oldalra. A baloldal baloldalának megszorítás- és paktumellenes tüntetései már mutatják, hogy ez a folyamat elkezdődött, a szemünk előtt zajlik. A kérdés, hogy ki szolgálja majd ki azokat a szavazókat, akik ott maradtak, ahol Hollande és Sarkozy a kampány alatt álltak? Felkészül: Jean-Luc Mélenchon és Marine Le Pen. A legrosszabb forgatókönyveket, gondolom, nem kell részleteznem.

A német-francia tengely: a belpolitika szolgálólánya

Hollande elnök hivatalba lépése óta csökkent a német-francia tandem együttműködésének minősége. Közhely: a német-francia együttműködés alapja a német gazdasági és a francia politikai erő egyensúlya (volt). Nicolas Sarkozy ezt értette, ahogy Angela Merkel is: bár az egyensúly megborult Németország javára, a német kancellár minden tanácsülés előtt felmutatta a francia elnököt, mint kiemelt partnert, ezzel is demonstrálva, hogy nem kizárólag Németország fűjja a passzázszelet az Unióban; a francia elnök pedig továbbra is kiemelődött az állam- és kormányfők közül, ami belpolitikai üzenetnek sem volt utolsó. A franciák ugyanis ragaszkodnak a francia nagyhatalmiság maradványaihoz, így teljesen természetes számukra, hogy az elnökük a német kancellárral mosolyog együtt.

Hollande elnök azonban azzal az igénnyel lépett fel, hogy ő majd a németek

156 Lásd: ROSANVALLON, Pierre: “A francia „illiberalizmus” alapjai és problémái”, *Civil társadalom, demokrácia, politikum. Történelmek és elméletek. Válogatott tanulmányok*, Budapest, Napvilág Kiadó, 2007, pp. 115–124.

mellett a portugálokkal, spanyolokkal, olaszokkal stb. is együtt kíván működni, elsősorban azért, hogy új gazdaságpolitikai irányt vegyen Európa. Ennek a gyakorlati eredménye eleben csak az lett, hogy a fiskális paktum újratárgyalása elmaradt, változatlan ratifikálása megtörtént, a mutatóba megszült uniós élénkítési csomagról alig hallott valaki, de legalább Hollande elnök pózolhat a szakadék szélén egyensúlyozó spanyolokkal, portugálokkal és olaszokkal.

Politikai imázs tekintetében ez mindenkinek rossz, bár értjük, hogy mi ennek az elvi oka: Angela Merkel és Németország vált a megszorításos válságkezelés jelképévé, a távolmaradással pedig Hollande azt üzeni (elsősorban hazafelé), hogy ő ezzel a gondolkodással nem ért egyet. Csakhogy közben akarva-akaratlanul megteszi Európa erős emberének Németországot, és bevallja, hogy sem ő, sem országa nem elég erős ahhoz, hogy változtasson a válságkezelés módján. Sarkozy sem volt elég erős hozzá, de legalább úgy csinált, mintha az lett volna. Ami, nem győzőm hangsúlyozni, a politikában nagyon is számít.

Töpörődő nagyság

A Nemzetgyűlés által megszavazott fiskális paktum gyakorlatilag tényleg ugyanazt a szöveget tartalmazza, amelyet Sarkozy elnökként letárgyalt, és amelyet Merkozy-paktumnak neveztek. Abban az időszakban a politikai látszat szintjén világos volt, hogy az unió motorja még mindig a francia-német együttműködés. Hollande elnök azonban láthatóan feladta ezt a látszatot. Nézzük ezt a kérdés kicsit részletesebben.

Hollande elnök, aki kampányában változást ígért, az elmúlt hónapokban két olyan dolgon is változtatott, amelyeken a politikai racionalitás szempontjából talán nem kellett volna. Az egyik a látszat, hogy a német-francia tandem továbbra is meghatározó jelentőségű az unió jövője szempontjából. Sarkozy nem véletlenül kapaszkodott Merkelbe, különösen a világgazdasági válság kitörése után: Merkelrel Sarkozy erősebbnek tűnt, mint amilyen valójában volt, miközben (viszonzásképpen) politikailag legitimálta a német gazdasági hegemóniát. Ne felejtsük el: Franciaország gazdaságilag ma már jóval kisebb befolyású, mint Németország, amit az is mutat, hogy már a Sarkozy-érában, 2012 januárjában elveszítette az AAA-besorolását a Standard & Poor's hitelminősítőnél.

A Hollande-érában viszont láthatóvá is vált (ha valaki még nem tudta volna), hogy elsősorban Németország fújja a passzátselet Európában. A következmény az is lehet, hogy az európai harag így nem a német-francia tandemre, Merkelre és Hollande-ra irányul, hanem csak Németországra. Ugyanakkor kérdéses, hogy ez az új felállás mennyire segítheti a válságkezelési politikák megváltoztatását, hiszen

Merkel asszony szempontjából a helyzet nem változott: már eddig is két (egy belpolitikai és egy uniós) tűz között állt, igaz, 2012. májusig Sarkozy által politikailag megtámogatva.

Azzal, hogy Hollande gyengítette a tandem működését, annak a lehetőségét is feladta, hogy Németország jóindulattal figyelembe vegye a francia elnök belpolitikai érdekeit. Miközben nem került sor a fiskális paktum újratárgyalására, Hollande mégiscsak "végignyomott" a Tanácson egy növekedési csomagot – amiről a francia választópolgárok jelentős része valószínűleg nem is értesült.

Magyarul, ami a fiskális paktum mellé került, kvázi a választási ígéret teljesítéseként, finoman fogalmazva sem látványos. Ennyire láthatatlan maradt volna-e ez a növekedési csomag, ha a német-francia együttműködés a Sarkozy-Merkel-féle módszerrel működik tovább? Aligha.

Hollande-nak azonban abban igaza van, hogy Spanyolországgal és Olaszországgal igenis érdemes Franciaországnak együttműködnie, hiszen számos érdek összeköti ezeket az országokat, mind gazdasági, mint biztonságpolitikai, mind kereskedelmi, mind kulturális értelemben. Nem utolsó sorban a Tanácsban fontos szavazatokat hozhat ez az együttműködés. Ezekkel az érdekekkel természetesen már Sarkozy is tisztában volt, nem véletlenül kezdeményezte elnöksége elején a Mediterrán-unió létrehozását.

Ám ez a déli irányultság a szavazóknak nem lesz elég, akkor sem, ha esetleg uniós szavazati arányokban, tanácsi eredményekben, a kétoldalú kapcsolatok javulásában célravezető Franciaország számára. A franciák nem azt akarják látni, hogy az elnökük csőd szélén álló országok vezetői mellett vigyorog a családi fotókon. Ők ahhoz vannak szokva, hogy Franciaország az unió egyik motorja. És ha Hollande feladja ezt a látszatot, akkor a következő elnök lendületből kampányolhat azzal, hogy visszaállítja a francia nagyságot.

A "Bundesmutti" marad

Egy francia szocialista ismerősöm azt írta a Facebookon, hogy Angela Merkel választási győzelme rossz hír Európának, és rossz hír a franciáknak. Nos, nem tudom eldönteni, hogy ebben mennyi az igazság, egy dologban azonban biztos vagyok: Merkel győzelme igencsak rossz hír a francia szocialistáknak. Arra csak visszafogottan utalok, hogy egy közvélemény-kutatás szerint a franciák inkább szurkoltak Merkelnek, mint szociáldemokrata kihívójának. Azonban ha valaki, hát az Élysée lakója minden bizonnyal nagyon szurkolt Peer Steinbrücknek, és vélhetően nehezen nyugodott bele, hogy nem lesz lehetősége teljesen megfordítani az európai uniós politikát, mivel Merkel kancellár marad a következő négy évben is.

Merkelnek pedig ez alatt a négy év alatt szüksége van arra a François Hollande-ra, aki nem neki szurkolt, és akinek természetesen Merkel asszony sem szurkolt (emlékezetes, hogy a német kancellár 2012-ben majdnem átment kampányolni Nicolas Sarkozy-nek). Merkel a történelemkönyveknek dolgozik már, márpedig a történelem tanúsága szerint nagy dolgokat nem lehet európai szinten véghezvinni, ha a németek és a franciák nem értenek egyet, vagy egyenesen egymásnak feszülnek. Ezért a német kancellárnak mindenképpen kell Hollande.

Cserébe Hollande-nak is szüksége van Merkelre, hogy ne látszódjon gyengének, hogy úgy tűnjön, van Franciaországnak a németekével mérhető jelentősége az európai szintéren – hiszen Franciaország eljelentéktelenedését, a tandem felbomlását a franciák nem bocsátanák meg egyik elnöküknek sem.

Merkel egy ravasz, kompromisszumokhoz szokott politikus, ez közismert. Ebből következően európai szinten az Hollande baja, ami az SPD-nek otthon: milyen ügyes politikával köthető úgy kompromisszum, hogy abból erősebben lehessen kijönni, mint ahogy belementünk? Mi az okos ár, amit meg kell kérni? A válasz nem könnyű, ezt a korábbi német nagykoalíció kimenetele bizonyítja, de francia részről mindenképpen meg kell találni: a "Bundesmutti" marad Hollande ciklusának a végéig, sőt, egy kicsit azon túl is. Tetszik nem tetszik, vele kell dolgozni.

Az Élysée-szerződés ötven éve

2013-ban volt 50 esztendeje, hogy megkötötte a de Gaulle-i Franciaország Adenauer Németországgal az úgynevezett Élysée-szerződést, amely új alapokra helyezte a két ország kapcsolatát. A francia-német tengely sokáig az európai együttműködés közhelyes "motorja" volt, mára ugyanakkor mintha megbillent volna a két nagyhatalom közötti erőegyensúly Németország javára.

Míg Németországot gyakran tekintjük úgy, szinte már közhelyesen, mint Európa új erős emberét, Franciaországhoz inkább a gazdasági gyengélkedés képét szokás kötni. Nemcsak arról van szó, hogy Franciaország nem hoz olyan szép makromutatókat, mint Németország, vagy hogy elvesztette az AAA besorolását, hanem arról is, hogy manapság kifejezetten *mainstream* dolog lett Franciaország gyenge teljesítményéről és versenyképtelenségéről beszélni.

Emlékezzünk csak a nagy felhördülést kiváltó és keményen támadó hangvételű *Economist*-anyagra¹⁵⁷, amely olyannyira borzolta a kedélyeket, még annak tudatában is, hogy az *Economist* egy brit lap, és ennek megfelelően gondolkodik

157 "The time-bomb at the heart of Europe", *Economist.com*, 2012. november 17., <http://www.economist.com/news/leaders/21566640-why-france-could-become-biggest-danger-europes-single-currency-time-bomb-heart>.

piacról, Európáról, társadalomról!

A francia politikai elit tudja persze, hogy gond van, nem véletlenül volt annyira fontos és várva várt esemény a versenyképességről szóló ún. *Gallois-jelentés* megjelenése. Berlin és Párizs között azonban nemcsak a reálgazdasági teljesítmény és a versenyképesség problémája húz választóvonalat, hanem a válságkezeléshez való hozzáállás is (érdemes felidézni, hogy Hollande elnök időnként mennyire keményen üzengetett Berlinnek az egyik uniós csúcs előtt¹⁵⁸).

Miként az *Euractiv* elemzésében¹⁵⁹ helyesen megállapítja, ami a franciák számára pénzügyi válság, amelyet élénkítéssel kellene orvosolni, az a németek számára adósságválság, amelyet a költségvetések rendbetételével és a kiadások lefaragásával lehetséges gyógyítani. Hasonlóan, a franciák távolabbinak érzik maguktól a problémát, hiszen úgy tekintik, hogy a válságkezelés költségei az államot terhelik (és nem őket). A német közvélemény viszont az elmúlt tíz év reformjait átélve pontosan tudja, hogy az állam pénze is végső soron "a zemberek" zsebéből származik (vagy onnan hiányzik).

François Hollande és Angela Merkel ezt a filozófiai különbséget egyértelműen világossá tette, amikor egy fiatalok előtti nyilvános beszélgetés során a versenyképességi problémák is szóba kerültek. Hollande például elismerte, hogy Franciaország időt vesztegetett és versenyképességi problémákkal küzd, ugyanakkor hozzátette, hogy nem kívánja a szociális kiadásokat és a fizetéseket visszametsző német módszert követni: ő inkább a munkahelyteremtő járulékcsoökkentések híve.

A két ország közötti gazdasági egyensúly megbillenését nehéz lenne tagadni. Az azonban egy teljesen új elem, hogy mára a politikai látszat is megbillent. Mindennek fényében különösen érdekes kérdés lesz, hogy Hollande elnök hogyan és milyen érdekérvényesítései hatáskokkal lesz képes beváltani azon választási ígéretét, miszerint új együttműködési szerződés megkötését kezdeményezi a német partnernél.

158 KAUFFMANN, Sylvie, "François Hollande : "L'Europe ne peut plus être en retard"", *Lemonde.fr*; 2012. október 17., http://www.lemonde.fr/politique/article/2012/10/17/francois-hollande-l-europe-ne-peut-plus-etre-en-retard_1776532_823448.html.

159 "France and Germany: an odd couple", *Euractiv.com*, 2013. január 21., <http://www.euractiv.com/central-europe/france-germany-odd-couple-news-517219>.

Tücsök és hangya

A Szocialista Párt (PS) 2013-ban készült anyaga¹⁶⁰ úgy látta, hogy a német politika önző és rugalmatlan, túlságosan megszorításpárti, Angela Merkelt pedig elsősorban a német befektetők érdekei és a 2013. szeptemberi választás érdekli. A személyeskedő részeket aztán kihúzták a tervezetből. A németeket hibáztató franciák ritkán gondolnak bele, hogy a német politika és a német választók hogy élnek meg az eurózóna válságát, pedig érdekes szempontokkal gazdagodhatnak.

*"Szomszédjában élt a Hangya,
Éhen ahhoz ment panaszra,
S arra kérte, egy kevéske
Búzát adjon neki télre.
Búzát? Szólt a Hangya sógor:
Már ez aztán sok a jóból!
Tél elején sincs búzád már?
Hát a nyáron mit csináltál?"*
(La Fontaine: A tücsök és hangya)

1. Németország a 2000-es évek elején komoly versenyképességi reformokat vezetett be – amelyek mára beértek. Ezért lehetséges, hogy Németország ennyire állja a sarat a válságban, ezért lehetséges, hogy Európa vezető hatalmává válhatott az elmúlt években, némiképpen lenyomva a franciák politikai jelentőségét.
2. A reformoknak ára volt, és ezt az árat a német emberek fizették meg. A német reáljövedelmek már a válság előtt csökkentek¹⁶¹ (!), nőtt a szegénység, sőt, a dolgozó szegénység jelensége is egyre erőteljesebben kimutatható¹⁶². A német emberek tehát jó előre megfizették, hogy országuk ennyire jól teljesít a válságban és makroszinten ennyire versenyképes.
3. Német szempontból tehát, amikor azt mondja valaki, hogy a németek önzőek, akkor azzal azt mondja, hogy a németek első áldozata kevés volt, hozzanak még egy kicsit azok kedvéért, akik fájdalmas reformot nem vezettek be, erőfeszítést nem tettek az elmúlt 15 évben azért, hogy most jobb helyzetben legyenek. Nem

160 "French socialists lash out at Merkel's 'selfish intransigence'", *Euractiv.com*, 2013. április 29., <http://www.euractiv.com/priorities/french-socialists-burst-merkel-s-news-519416>.

161 "Hol csökkent a reálbér az Európai Unión belül?", *ugyvezeto.hu*, 2008. szeptember 19., <http://www.ugyvezeto.hu/cikk/53906?wa=eHum0839h>.

162 "Poor in the City: Urban Poverty on the Rise in Germany", *Spiegel.de*, 2012. november 14., <http://www.spiegel.de/international/germany/study-finds-alarming-increase-in-urban-poverty-across-germany-a-867209.html>.

olyan ez, mint a tücsök és a hangya meséje?

4. Amúgy nincs arról szó, hogy a németek ne tennének be a közösbe: valójában a németek az eurozóna mentőalapjának (a stabilitási mechanizmusnak) a legnagyobb hozzájárulói¹⁶³, a közös költségvetésről nem is beszélve.
5. Angela Merkel kénytelen volt a 2013. szeptemberi választásra gondolni, mivel a német emberek iszonyatos ellenszenvvel tudják nézni, hogy az ő általuk megtakarított (el nem fogyasztott) jólét olyan országok megmentésére megy el, akik kreatív könyvelésből (Görögország), esetleg adóparadicsomi szolgáltatásokból (Ciprus) élnek. Legalábbis így látszik onnan nézve, és mint tudjuk, a politikában a látszat legalább olyan fontos, mint a tények, ha nem egyenesen fontosabb. Ráadásul a nyugati részek polgárai még mindig fizetik a német újraegyesítés miatt kivetett szolidaritási adót, és ebben az évtizedben még fizetni is fogják. Minden más pénzügyi teher erre rakódik rá.
6. Az euróellenes párt és a kalózok megjelenése és viszonylagos sikere azt mutatja, hogy Németországban is iszonyatos elégedetlenség fortyog – egy német kancellár nem tud erre nem figyelni. Amúgy Merkel őszi vereségére játszani önámítás volt: a szocdemektől sem volt várható gazdasági téren nagyon-nagyon érdemi változtatás, hiszen a német politikai elit egyezik a Schröder-időszakban bevezetett reformok kapcsán.
7. A németek gyakorlati mozgásteret sem korlátlan. Egyrészt ott vannak a választók, akik jogosan mondják, hogy mi vagyunk a hangyák, erre jönnek a tücskök és kéri a búzát. Másrészt minden olyan kezdeményezés, amely német költségvetési források uniós hasznosításáról szól, rendre az alkotmánybíróságnál landol, amely azt vizsgálja, nem valósul-e meg transzferunió, az az illegális helyzet, hogy a német állam átvállalja más tagállamok adósságait.
8. A német gazdasági csoda, ha van ilyen, a kiszámíthatóságnak és a stabilitásnak köszönhető, vagyis annak, hogy a német politikai és gazdasági elit bizonyos alapvető gazdaságpolitikai kérdésekben egyezik, és a megegyezés mellett ki is tart. Icipicit lehet lazítani, icipicit lehet mozogni és élénkíteni, de a kiszámíthatóságra és stabilitásra építő elittől nem várható, hogy 180 fokban fordul és örült módon költekezni kezd. Németország sok szempontból ezt a számára sikeresnem bizonyult modellt kívánná Európának is. Az euró létrehozásakor Németországnak nagyon fontos volt, hogy az euró rendelkezzen

163 SAINT-PAUL, Patrick, "Merkel s'exaspère du travail de sape de Hollande", *Lefigaro.fr*, 2013. április 28., <http://www.lefigaro.fr/international/2013/04/28/01003-20130428ARTFIG00073-les-relations-entre-la-france-et-l-allemaigne-au-plus-mal.php>.

a Deustch Mark jó tulajdonságaival, a stabilitással, a megbízhatósággal, melynek a német gondolkodás szerint egyik feltétele a fiskális szigor (erről szól az elhíresült uniós stabilitási paktum, ami persze, ma már tudjuk, nem volt elegendő arra, hogy megfegyvelje a tagállami kormányok fiskális lazaságait).

9. Természetesen az egy legitim politikai és gazdasági vita, hogy Németországnak érdemes-e egy kicsit lazítani a gyeplőn, és ha lazít, akkor az milyen hatással lesz a befektetői bizalomra és húzhatja-e magával az eurozónát és a közép-európai államokat. (Soros György például vehemensen képviseli azt az álláspontot, hogy Németországnak még bele kell tennie a közösbe az eurokötvények bevezetése által, vagy ki kell lépnie az eurozónából¹⁶⁴.) Azon is el lehet vitatkozni, sőt, el is kell vitatkozni, hogy a német tőkének milyen szerepe volt a periférián kialakult és bedőlt buborékok kialakulásában, ugyanakkor ez akkor értelmes vita, ha számokkal, százalékokkal, *cost-benefit* elemzésekkel alátámasztott beszélgetés, és nem ujjal mutogatás és bűnbakkeresés.
10. Ezt a vitát nem konfrontálódós stílusban kellene lefolytatni, bár Claude Bartolone házelnök és mások nagyon szeretnék konfrontálódni a németekkel. Joggal kérdezte Manuel Valls még belügyminiszterként: ha Merkel megnyeri a választást, akkor mit csinál Franciaország, hadat üzen neki?¹⁶⁵
11. Az európai konstrukció értelme éppen az, hogy az európai nemzetállamok ne üzenjenek hadat többé egymásnak, hanem értelmesen, kompromisszumokat kötve, a közös érdeket képviselve hozzanak döntéseket. Azt azonban Franciaország sem képzelheti, hogy a kompromisszum az lesz, hogy nekik nem kell nagyon komoly, a polgárok számára is érzékelhető erőfeszítéseket tenniük, a németek meg mindig fizetnek. Mert a németek csak akkor és addig fizetnek, amíg látják, hogy van értelme, és a nyáron verejtékes munkával összegyűjtött búzájuk nem pocsékba megy.

Viták az Európai Bizottsággal

Nemcsak a Németországhoz fűződő viszony izgalmas Franciaország elmúlt két évéből. Az elmúlt években esetenként ugyanis elképesztő regiszterbe lépett az Európai Bizottság és a francia kormány közötti hangnem. Aki azt hitte, hogy a

164 “Soros: Németország ki is léphetne”, *Index.hu*, 2013. április 10., http://index.hu/gazdasag/2013/04/10/soros_nemetorszag_ki_is_lephetne/.

165 “Valls et Sapin opposés à toute confrontation avec Berlin”, *Lepoint.fr*, 2013. április 28., http://www.lepoint.fr/politique/valls-et-sapin-opposes-a-toute-confrontation-avec-berlin-28-04-2013-1661010_20.php.

Fidesz-Reding-vita¹⁶⁶ (álvita?) "valami", annak íme egy kis franciás verbális keménykedés¹⁶⁷.

- Az uniós politika hangneme sokkal visszafogottabb, mint bármelyik nemzeti politikáé (hogy ez összefügg-e a Bizottság és a Tanács közvetlen választásának a hiányával, most hagyjuk). A visszafogottabb hangnem nem azt jelenti, hogy nincsenek kemény (pártpolitikai-szakpolitikai) uniós viták, kíméletlen érdekérvényesítési törekvések: másról sem szól egy tanácsi ülés, vagy egy jobban odarakott EP-vita. Ugyanakkor az uniós politikának van egy nagyon sajátos beszédmódja, szókészlete, nyelvhasználati stílusa, ami egyben belépő is a körbe: ha nem ezt alkalmazod, akkor úgy néznek rád, mint egy vidékről odacsöppent szerencsétlen rokonra.
- A visszafogott hangnem azt is jelenti, hogy egy uniós vitában gyakran úgy is el lehet valakit küldeni melegebb éghajlatra, hogy közben megköszönjük a munkáját és sűrű nyelvcsapásokkal szeretgetjük. Ettől még mindenki érteni fogja, hogy most elmondtuk, mennyire nem értünk egyet az illető mondanivalójával, de közben "európai" maradt a stílus. Ha pedig valaki úgy szól be, ráadásul személyeset, hogy a beszólását nem kell különösebben dekódolni, akkor az általában a felek közötti komoly, halmozódó feszültségekre enged következtetni.
- Ezért nagyon szembeszökő, amikor Barroso bizottsági elnök azt találta mondani (ráadásul nagy nyilvánosság előtt), hogy ő bizony reakciónak találja a francia kormány álláspontját¹⁶⁸ az EU-USA szabadkereskedelmi egyezmény ügyében¹⁶⁹. Hogy igaza van, vagy nincs, az természetesen vitatéma, most a lényeg az, hogy uniós viszonylatban az efféle véleményeket az esetek többségében finomabban szokták megfogalmazni. Nyilván

166 PANYI, Szabolcs, "A magyar választók ellen tör Viviane Reding?", *Index.hu*, 2013. június 24., http://index.hu/kulfold/2013/06/24/a_magyar_valasztok_ellen_tor_viviane_reding/.

167 Meg kell itt említenem, hogy az európai intézmények, különösen a Bizottság és Franciaország közötti konfliktusoknak van némi történelmi hagyománya, elég csak a De Gaulle-Hallstein konfliktusra és a De Gaulle által felvonultatott "üres székek" politikájára gondolni a hatvanas évek derekán.

168 Ennek a megjegyzésnek az az érdekessége, hogy a francia kormány valóban megmervítette az álláspontját bizonyos kérdésekben, mint például az audiovizuális szektor kizárása dolgában, de egy franciaországi szenátusi vitából az is kiderült, hogy a kormányon kívül (!) egyetlen párt sem támogatja igazán ezt a transzatlanti megállapodást, mert az az álláspontok szerint negatívan érintene számos európai, francia szektort – azaz a kritikusok szerint a szerződés Amerikának jó lenne, de Európának nem: "French senators strongly attack EU-US trade deal", *Euractiv.com*, 2014. január 13., <http://www.euractiv.com/eu-elections-2014/french-senators-violently-attack-news-532705>.

169 "Exception culturelle : Barroso qualifie la France de "réactionnaire"", *Lepoint.fr*; 2013. június 17., http://www.lepoint.fr/monde/exception-culturelle-barroso-qualifie-la-france-de-reactionnaire-17-06-2013-1681719_24.php.

várható, hogy egy ilyen véleményre már a francia kormány is felveszi a diplomácia-mentes kesztyűt, ahogy az meg is történt.

- És ezzel még nem ért véget a csörte. Ezután Arnaud Montebourg (akkor még) ipari miniszter gondoskodott róla, hogy nehegy javuljon a viszony a Bizottság és a francia kormány között. Egy időközi választás eredményét kommentálva Montebourg ugyanis arra jutott, hogy Barroso elnök (és az EU) az európai szélsőjobb üzemanyaga, mivel nem foglalkozik az átlagemberek gondjaival¹⁷⁰. Hogy igaza van-e vagy sem, az megint csak vitatéma, de a stílus itt is figyelmet érdemel. Különösen azok után, hogy a francia szocialisták korábban már beszóltak Merkel német kancellárnak is, önzőnek minősítve a politikáját.
- Mindenki tudja, hogy a tagállamok és Brüsszel között létezik egy kettős játék: Brüsszel egyben fejőstehén (már akinek), és egyben patás ördög is, vagyis minden hazai gond okozója (illusztráció: a magyar kormány szerint például az ún. Varga-csomagot is kint sütögették nekünk nagy szeretettel). Montebourg mondókája illeszthető e sorba, ugyanakkor ettől függetlenül szokatlanul keménynek számít.
- Az európai politikai elit nagyon tartott attól, hogy a válság miatt csalódott európaiak tömegével szavaznak be az EP-be populista, euroszeptikus vagy egyenesen unióellenes pártokat, és az ilyen pártok megerősödése azt mutatja, hogy a félelem jogos is volt. Persze nemcsak a félelem volt jogos, hanem a szándék is, hogy a csalódott szavazókat a nagy középpártok megfogják. E célból meg mi lehet hasznosabb, mint egy jó kis beszólogatás? A kérdés csupán az, hogy az unió egyik motorjának, Franciaországnak a kormánya és a kormánypártja megengedheti-e magának azt, amit egy „átlagos” kormány megengedhet magának?

Viták a franciaországi romákról: európai dimenzió

Hasonlóan komoly feszültségeket okozott az Európai Bizottság és Brüsszel kapcsolatában (és a francia belpolitikában) a romák franciaországi helyzete, ahogy részben azt az első fejezetben is jeleztem.

Jean-Marie Le Pen, a szélsőjobboldali Nemzeti Front volt elnöke a romák "szúrós"

170 "French Minister accuses Barroso of fuelling the far-right", *Euractiv.com*, 2013. június 24., <http://www.euractiv.com/elections/french-minister-accuses-barroso-news-528824>.

és "szagos" jelenlétéről értekezett¹⁷¹, hozzátéve, hogy "2014 január 1-jétől legalább 50 ezer roma fog érkezni Nizzába abból a 12 millió romából, akik Romániában, Bulgáriában és Magyarországon lehetőséget kapnak arra, hogy bármelyik uniós országban letelepedjenek", köszönhetően a schengeni rendszer várt kiterjesztésének. Majd Christian Estrosi, Nizza polgármestere nevezte bűnözőknek a Nizzában engedély nélkül, egy sportpályán letelepedett romákat¹⁷².

Míg az idősebb Le Pen esetenként rasszista, antiszemita, vagy csak szimplán ízléstelen "beszólásaihoz" a francia közélet (és a francia bírósági rendszer) kvázi hozzászólt, Christian Estrosi megfogalmazása az újdonság erejével hatott, és hatalmas vitát kavart. Ha a politikai megnyilvánulásokat nem elemezzük külön, akkor is nyilvánvaló, hogy a romákkal kapcsolatos francia vita egyik fontos tanulsága az, hogy a kelet-európai romák szociális helyzete és kilátástalansága mára nem egyszerűen kelet-európai, hanem uniós-szintű kérdés.

Ahogy a legtöbb beszámoló helyesen kitért rá, a személyek szabad áramlásának / mozgásának a megnyílásával a centrumországok értelemszerűen egyfajta szociális nyomásnak is ki vannak téve a periférián teljes kilátástalanságban élők részéről; és ez hatványozottan igaz a roma népességre. Nem véletlenül került tehát európai szintre a kérdés, és ebben különösen nagy szerepe volt a 2011-es magyar uniós elnökségnek, amikor is sikerült tető alá hozni egy átfogó európai romastratégiát. (Az Európai Parlamentben a téma felelőse egyébként a néppárti Járóka Livia volt.)

Az európai romastratégia keretében nemzeti stratégiákat is kell alkotnia minden tagállamnak, így Franciaországnak is. És itt jön a lényeg: talán mindenkinek előnyére válna, ha a személyeskedés és a parttalan cigányozás, románozás stb. helyett esetleg a francia közélet a nemzeti stratégia pontosításával és végrehajtásával foglalatostkodna, és ráébredne, hogy a régi tagállamok számára sem simán letudandó gyakorlatról van szó.

A másik fontos tanulság, amivel a tagállamoknak előbb-utóbb meg kell küzdeniük, az az úgynevezett szociális turizmus kérdése. Mint ismert, négy ország (Nagy-Britannia, Ausztria, Németország és Hollandia) belügyminiszterei már az Európai Bizottsághoz is fordultak e témában¹⁷³, illetve egyoldalúan egyes tagállamok máris szigorító intézkedéseket vezettek be¹⁷⁴. A Bizottság jelezte: foglalkozna a témával,

171 "Magyar romákkal riogat Le Pen", *Index.hu*, 2013. július 5., http://index.hu/kulfold/2013/07/05/magyar_romakkal_riogat_le_pen/.

172 "Bűnözőknek nevezte a romákat a nizzai polgármester", *atv.hu*, 2013. július 8., <http://www.atv.hu/kulfold/20130708-bunozoknek-nevezte-a-romakat-a-nizzai-polgarmester>.

173 "A "szociális turizmus" szankcionálására kéri Brüsszelt négy ország", *Bruxinfo.hu*, 2013. április 26., <http://www.bruxinfo.hu/cikk/20130426-a-szocialis-turizmus-szankcionalasara-keri-brusszelt-negy-orszag.html>.

174 "Germany and France back UK immigration controls", *Euobserver.com*, 2013. november 11., <http://euobserver.com/tickers/122274>.

ha kapna adatokat. Andor László foglalkoztatáspolitikáért felelős biztos pedig azt nyilatkozta, *"az a félelmünk, hogy a bevándorlókka kapcsolatos aggályokat gyakran politikai okokból is felfűjják"*¹⁷⁵. Lehet, hogy így van, sőt, biztos, hogy így van. Aggályok azonban vannak, tehát méretüktől függetlenül érdemes foglalkozni velük.

A vita mögött persze egy nagyon komoly félelem húzódik meg, hogy tudniillik a schengeni határok lebontásával romák százezrei indulnak majd meg Nyugat-Európa felé. Nem véletlen, hogy a probléma rövid távú megoldását a francia kormány abban látta, hogy elutasította Románia és Bulgária schengeni csatlakozását. De ebben az ügyben Victor Ponta román kormányfőnek is némileg igaza van, hogy tudniillik Schengen nélkül is érkeznek és vannak romák Franciaországban, a csatlakozás elhalasztása tehát ezt a konkrét problémát speciel nem fogja megoldani.

Az európai választás előtt a kormány mindent akarhatott, csak a munkaerőpiac és a határok minden bizonnyal népszerűtlen megnyitását nem. Schengen ügye ugyanis akarva-akaratlanul összekapcsolódik a periféria szegény roma lakosságának a problémáival, és ezeknek az embereknek a migrációs hajlandóságával. (Románia azt kérte, hogy ezt a két kérdést a franciák ne kössék össze, egyértelmű, hogy a francia polgárok és politikusok jelentős része éppen ezt tette.)

Márpedig Románián, Bulgárián, és pár tízezer, választójoggal nem rendelkező román ütni még mindig könnyebb és veszélytelenebb dolog a francia kormány számára, mint ezzel is kihúzni a gyufát az amúgy is elégedetlen francia választóknál. Ne csodálkozzunk hát, hogy Hollande elnök csendben türte Manuel Valls (akkor még) belügyminiszter szavait, és inkább volt dühös azokra, akik azt kérik rajta számon, hogy miért nem utasítja rendre a belügyért¹⁷⁶... (Egyébként a megkérdezettek 93%-a szerint a romák nem jól integrálódnak a francia társadalomba, és 77% szerint a belügyminiszternek igaza van, hogy ezt ki is mondja.¹⁷⁷)

Miközben a belpolitikai logika tisztán kivehető, Franciaországnak is érdemes lenne mindazonáltal kicsit visszavenni a lendületből és a hangból. Egyrészt nem Franciaország az egyetlen, akinek baja van Románia és Bulgária schengeni csatlakozásával (magyarul lehet elegánsabban is), másrészt az anyázástól a már

175 "A "szociális turizmus" szankcionálására kéri Brüsszelt négy ország", *Bruxinfo.hu*, 2013. április 26., <http://www.bruxinfo.hu/cikk/20130426-a-szocialis-turizmus-szankcionalasara-keri-brusszelt-negy-oroszag.html>.

176 JARRASSÉ, Jim, "Roms: comment Hollande a durci sa position", *Lefigaro.fr*, 2013. szeptember 27., <http://www.lefigaro.fr/politique/2013/09/27/01002-20130927ARTFIG00367-roms-comment-hollande-a-durci-sa-position.php>.

177 "Roms: 77% des Français approuvent les propos de Valls, selon BVA", *Leparisien.fr*, 2013. szeptember 28., <http://www.leparisien.fr/flash-actualite-politique/roms-77-des-francais-approuvent-les-propos-de-valls-selon-bva-28-09-2013-3177721.php>.

Franciaországban lévő romák problémája nem fog varázsütés-szerűen megoldódni. Nem tudok mást mondani, mint amit korábban már egyszer mondtam: itt az idő, hogy a franciák is belássák, az európai romák helyzete csak úgy orvosolható, ha abból mindenki kiveszi a részét, a centrum és a periféria egyaránt. Ehhez pedig nem ártana például az uniós roma-stratégiát is komolyabban venni, és nem ujjgyakorlatként kezelni.

Persze, persze, "álmodik a nyomor". De legalább utána, egy értelmes gondolatnyi ideig, kevesebb rasszizmust és populizmust, több gondolkodást és együttműködést, *Mesdames et Messieurs!*

V. RÉSZ

MIÉRT OLYAN ROSSZ A HOLLANDE-ADMINISZTRÁCIÓ GAZDASÁGPOLITIKÁJÁNAK A SAJTÓJA?

Az alábbi fejezet akár a negyedik rész végére is kerülhetett volna, hiszen bizonyos szempontból Franciaország külkapcsolataira kérdez rá, de nagyon komoly oka van annak, hogy ide helyeztem, és nem oda. Több alkalommal is le fogom írni, de szögezzük le rögvest az elején: a kortárs Franciaországnak nagyon rossz a sajtója, elsősorban a gazdasági sajtója. Amikor tehát ebben az utolsó fejezetben azt vizsgálom, hogy milyen gazdaságpolitikát folytat Hollande Franciaországa, akkor azt is vizsgálom, „miért nem értékeli ezt a politikát világ úgy, ahogy a franciák szerint kellene”. Álláspontom szerint ez olyan súlyos probléma a mai Franciaország számára, hogy megér egy külön fejezetet.

A franciákat sokként érte a *The Economist* anyaga, amely Franciaországot gyakorlatilag Európa beteg emberének titulálta, mondván, az ország egy "időzített bomba". Az *Economist* többek között a Gallois-jelentés kapcsán ostromozta Franciaországot, azt sugallva, ideje volt felébredni, és rájönni, hogy az ország versenyképessége az elmúlt években jelentősen csökkent. Az újság szerint az eurozóna következő nagy problémája Franciaország lehet. A lap egyúttal váratlanul merész lépésnek nevezte, ahogy a kormány lépett a Gallois-jelentés kapcsán, s hogy implicite elismerte a munkaerőköltség-probléma létezését. Az anyag elemezte Hollande elnök pozícióját és lehetőségeit is, jelezve, hogy az idő sürget.

A londoni kritika nemcsak a kormánynál verte ki a biztosítékot (ott nagyon), hanem a munkaadói oldalt tömörítő szervezetnél, a Medefnél is, ugyanis annak akkori elnöke, Laurance Parisot is túlzónak találta az "időzített bomba"-kommentárt¹⁷⁸, hozzátéve, hogy az anyag nagy részét a Gallois-jelentés előtt rakták össze. (*Nota bene* a vezércikk, mint láttuk, éppen a Gallois-jelentésből indul ki...) Az újság főszerkesztője a kritikákra reagálva egyébként azt mondta, hogy céljuk éppen az volt, hogy sokkoljanak és biztassanak a címlappal¹⁷⁹.

Az *Economist* brit, liberális újság, amely az elnökválasztás során Nicolas Sarkozyt támogatta. Érdemes hozzátenni, hogy a legendás francia dirigizmus és etatizmus értékalapon is igen távol áll a laptól, ami magyarázhatja az erős kritikai élt.

178 "UPDATE 2-French officials furious at Economist "time-bomb" taunt", *Reuters.com*, 2012. november 16., <http://www.reuters.com/article/2012/11/16/eurozone-france-economist-idUSL5E8MG5SR20121116>.

179 "The Economist: "un choc pour encourager les politiques"", *Lejdd.fr*, 2012. november 16., <http://www.lejdd.fr/International/Depeches/The-Economist-un-choc-pour-encourager-les-politiques-575788>.

Akárhogy is, a cikk egészen biztosan elérte célját: sokkolt és vitára sarkallt. Néhány napig, amíg az UMP elnökválasztási küzdelme nem vette át a vezető hír szerepét, mindenki erről beszélt. És amikor az UMP-s kaland is véget ért, jött a következő sokk: egy újabb leminősítés, ezúttal a Moody's-tól¹⁸⁰.

De tényleg akkora katasztrófa-e Franciaország, amekkorának egyes sajtóorgánumok beállítják, vagy amekkorának egyes cinikus hangvétellű kritikák előadják? A 2013. január 21-ére dátumozott *Le Monde*-ban¹⁸¹ Philippe Askenazy, a CNRS kutatási igazgatója például amellettt érvelt, hogy távolról sem olyan nagy a gond Franciaországgal, mint azt gondolnánk, mivel egészen rugalmas a munkaerőpiaca, relatíve alacsony a munkanélkülisége, a francia állam relatíve alacsony kamatokkal képes finanszírozni magát, ráadásul a németekhez viszonyított ipari leépülés sem olyan mértékű, mint ahogy az az adatokból látszik, mivel a németek másmilyen könyvelési módszert alkalmaznak. Ugyanezt mondja a Nobel-díjas Paul Krugman a *New York Times*-ban megjelent egyik cikkében¹⁸².

Lehetséges, hogy ez mind így van. Lehetséges, hogy egyes kritikák túlzóak. Ugyanakkor széles körben elismert tény, hogy Franciaországnak komoly versenyképességi problémái vannak, és gyakran nem hallani mást a politikai elittől, mint hogy mit miért nem lehet megoldani, mit miért nem lehet így vagy úgy megcsinálni. Ha igaz az, hogy a gazdasági fundamentumok nem olyan katasztrófálisak, mint az ezekről szóló diskurzus, akkor nem tudunk másra gondolni, mint arra, hogy a francia gazdaságnak rossz az imázsa – márpedig tudjuk, hogy a gazdaság sok esetben kifejezetten pszichológia és bizalom, nem pedig tények dolga.

Igaz ez a politikára is. Franciaország számos társadalmi-politikai kihívással bírkózik, amelyekre a jelenlegi kormánytöbbség nem tud igazán lelkesítő, jól kommunikálható válaszokat adni. És legyünk őszinték, Nicolas Sarkozy távozása óta a mérsékelt ellenzék sem jeleskedik kreativitásban (bűnbakképzésben esetenként annál inkább). Gyakran olyan megoldásokat látunk-hallunk a francia politikai elittől, amelyek akár a Mitterrand-korszakban is elmehettek volna. Pedig azóta eltelt vagy harminc év, leomlott a berlini fal, kitört valami globalizációnak nevezett "izé"¹⁸³, 27-28 tagúra bővült az Európai Unió, átrendeződött a világgazdaság, volt egy kisebb globális válság. Ilyen apróságok.

180 "Már Franciaország sem a legjobb adós", *gazdasagiradio.hu*, 2012. november 20., <http://old.gazdasagiradio.hu/cikk/84313/>.

181 ASKENAZY, Philippe, "Arrêtons le "France baashing"", *Lemonde.fr*, 2013. január 21., http://www.lemonde.fr/economie/article/2013/01/21/arretons-le-france-bashing_1819897_3234.html#xtor=RSS-3208.

182 KRUGMAN, Paul, "France by the numbers", *Nytimes.com*, 2014. január 16., <http://krugman.blogs.nytimes.com/2014/01/16/france-by-the-numbers/>.

183 Az "izé" a francia politikában szakszónak számít. De Gaulle tábornok az Egyesült Nemzetek Szervezetét illette a nem túl hízelgő "machin", vagyis "izé" főnévvel.

Franciaország imázsa nem fog addig javulni, amíg a politikai elit ismét nem hiteti el a világgal, hogy Franciaország megértette az idők szavát, sőt, kifejezetten élére áll a változásoknak úgy, ahogy tette a nagy francia forradalom idején, a III. köztársaság idején vagy éppen a gaulle-ista korszakban. A "francia modell" lényege az elmúlt kétszáz évben a nemzeti-köztársasági értékekhez kökeményen ragaszkodó, de rugalmas és bátor változás volt: akik ma kritizálják a franciákat, nem azt kérdezik-e, hogy hol a régvolt dinamizmus, miért ez a mártír-pozícióba fagyott mozdulatlanság?

Ez ilyen egyszerű, és ilyen bonyolult. Nem arról van szó, hogy mindenki szereti ócsárolni a franciákat, hanem arról, hogy a franciáktól ahhoz vagyunk hozzászokva, hogy vezetik a népet, esetenként a világot a barrikádokon. És igen, néha kiábrándító azt látni, hogy a nagy francia forradalom és de Gaulle országa ma nemhogy vezetni nem tud, de még a saját útvonalát sem képes előre megtervezni. Ennek fényében kéretik értelmezni a sajtó esetenként túlzó kirohanásait. Mindez nem ócsárlás, hanem elvárás: egy nagy ország viselkedjen is nagy országhoz méltóan.

Az elnök helyzete ugyanakkor nem egyszerű, ezt el kell ismerni. Amikor a reformok szükségességéről beszélünk, nem szabad elfelejtkeznünk a Hollande mögött lévő és a tőle balra álló politikai erőkről sem, amelyek gyakran a "gazdagoknak adott ajándékként" tekintenek minden adókönyvitésre vagy munkajogi lazításra, márpedig az "elvárt" versenyképességi reformok nem egyszer ebbe az irányba mutatnának.

A tripartit munkajogi megegyezés, melyről később még szólok, állatorvosi lova ennek a problémának, hiszen gyakorlatilag zsarolással sikerült "kicsikarni" a szereplőkből, hogy állapotodjanak meg: az elnök azt mondta, vagy megállapodásra jutnak a szakszervezetek a munkaadókkal, és akkor azt a megállapodást a kormányoldal egy az egyben átveszi, vagy saját szája íze szerint lát neki a törvényalkotásnak, de akkor az olyan is lesz. (A konszenzusos megállapodást aztán túl engedékenynek és liberálisnak tartották a radikálisabb balosok és a PS egy része, nem is beszélve a legnagyobb szakszervezeti konföderációról, amely aláírni sem volt hajlandó.) Ez azt jelenti, hogy aki gyors és látványos "liberalizálás" reformokat vár Hollande elnöktől, az egyben azt is várja tőle, hogy szorítsa vissza, esetenként nyomja le baloldali ellenzékét, azt a baloldali ellenzékét, amelyre 2017-ben ismét szüksége lesz az elnökválasztás során.

Gaulle-ista típusú stratégiai víziót természetesen remélni lehet ebben a helyzetben, a valóságban azonban az is nagy szó lenne, ha a taktikai jellegű problémákra sikerülne választ adni ebben a ciklusban. Ha tehát a rossz francia sajtó okát keressük, az valahol ebben az úttalanságban keresendő: Franciaország egy nagy

nemzet, de egyelőre úgy tűnik, nemhogy vezetni nem képes más nemzeteket, egyelőre még azt sem tudja, hogy neki személyesen merre az arra¹⁸⁴.

Made in France

Mit kell tudni erről a sokszor emlegetett Gallois-jelentésről? Louis Gallois, az EADS volt vezetője csak 2012. november 5-én adta át Hollande elnöknek a versenyképességről szóló jelentését, de már jó előre kiszivárgott, hogy mi lehet benne, és ahogy az már lenni szokott, megkezdődött a vita a még nem is ismert tartalomról¹⁸⁵.

A jelentés 2-3 évre elnyújtva mintegy 30 milliárd eurós járulékcsökkenést szorgalmazott, ellentételezéseként pedig többek között ÁFA-emelést, illetve a kormány által előirányozottnál jelentősebb kiadáscsökkenést. A hírek szerint a szerző, Gallois igyekezett a terveire meggyőzni a szakszervezeteket, például azzal, hogy a cégek irányító testületeiben részvételi és hozzászólási jogot biztosítana a munkavállalóknak. Utólag már tudjuk, hogy a járulékcsökkenés meglesz, a kiadáscsökkenés pedig jóval meghaladja majd a 30 milliárd eurót (50 milliárdra rúg).

A jelentés nyilvánvalóan kellemetlen volt az adott pillanatban: az ellenzék saját politikáinak az igazolását látta benne, a kormányoldal pedig hangsúlyozta, hogy a kormány joga eldönteni, hogy mit fogad meg belőle, és mit nem. A *Le Monde* szerint ráadásul az is problémát jelentett, hogy a munkaerő költségének az ügyét a kampány időszakában nem beszélték át, így nagyjából senki nem értett egyet senkivel a kormányban, még abban sem, hogy a probléma létezik-e egyáltalán¹⁸⁶. Közben a szocialista képviselők egy része szórakoztató közleményekben üzengetett a kormánynak, hangsúlyozva, hogy a jelentést "nem szabad szőnyeg alá söpörni".

Miközben ez a vita zajlott, Arnaud Montebourg ipari ügyekért felelős miniszter éppen akkor gondolta bedobni azon ötletét a francia cégek segítése érdekében, hogy legyenek a boltokban *Made in France*-polcok, illetve ha már lendületben volt, kikelt kicsit az okostelefonok importja ellen is. Ötleteivel természetesen nem aratott sikert a WTO és az Európai Bizottság köreiben, ahol protekcionizmussal vádolták meg, talán nem is alaptalanul.

184 A kompromisszumos stratégiai vízió hiányát, a középhatalmi pozíció megélése és használata körüli bizonytalankodást jól bizonyítja, hogy sorozatban gyártják újabban a védelmi Fehér Könyveket: 2008 után 2013-ban is kiadtak egyet.

185 LANDRÉ, Marc, "Compétitivité : les propositions choc de Gallois", *Lefigaro.fr*, 2012. október 19., <http://www.lefigaro.fr/conjoncture/2012/10/19/20002-20121019ARTFIG00716-competitivite-les-propositions-chocs-de-gallois.php>.

186 FRESSOZ, Françoise, "Compétitivité : la gauche a peur du choc", 2012. október 22., <http://fressoz.blog.lemonde.fr/2012/10/22/competitivite-la-gauche-prise-a-revers/#xtor=RSS-3208>.

Mondanunk sem kell, nem az a kellemetlen, ha a WTO vagy az EB képviselői beszélnek, hiszen ez a dolgok rendje, hanem az, ha a két ügy valahol netalán összeér, és esetleg úgy tűnik, hogy a francia kormány mindenre hajlandó, csak arra nem, hogy végig gondolja, tényleg sokba kerül-e a munkaerő Franciaországban (mondjuk Németországhoz viszonyítva), és hogy megnézzé, hogy áll az ország a hozzáadott érték dolgában.

Alacsony hozzáadott értékű ágazatokban, alacsonyan képzett munkavállalókkal (bér-alapon) nehéz versenybe szállni Ázsiával. Biztos vagyok benne, hogy Franciaország jövője sem erre van. A végiggondolási esélyeket jól mutatta az a szenátusi jelentés, amely a munkaerő költségéhez, illetve a munkaerőpiachoz is hozzányúló versenyképességi reform mintapéldájáról, Németországról szól¹⁸⁷. A címe: *Német gazdasági sikerek – milyen áron?* A jelentést készítő delegációt "megdöbbenetette" az a szociális ár, melybe a német versenyképességi reform került.

Végül két év agónia után kiderült, hogy ha ennek a reformnak nem áll neki a kormány, akkor legalább olyan népszerűtlen, mint ha nekiáll. Úgyhogy meglepetésre nekiállt.

Bye-bye 3%

A kiábrándító 2012-es növekedési adatok és borús 2013-as prognózis nyomán a francia kormány tagjai már kormányzásuk első hónapjaiban megpengették: nem lesz tartható a 3%-os hiánycél. Sőt, azóta is időről időre bedobja valaki, hogy kicsit ki kellene azt az egyensúlyi célt tolni. De mit nyerhetne a 3%-os cél elengedésével politikai értelemben a Hollande-kormány? Ez utóbbi a nehezebb kérdés – merthogy kockázat azért elég sok van a történetben.

- Franciaország gazdasági imázsa nemzetközi szinten nem túl fényes (a versenyképesség-javító intézkedések ellenére sem). Időről időre olvashatunk olyan cikkeket, nyilatkozatokat, amelyek azt sugallják, hogy Franciaországban nagyobb a baj, mint gondolnánk, és nem valószínű, hogy azok a nemzetközi, nagy befolyással bíró sajtóorgánok, amelyek amúgy is nagy kritikusai a francia gazdaságpolitikának, nem támadnák ezek után még inkább Franciaország kormányát.
- Ez azért lehet fontos, mert ha az elemzők és a mértékadó nemzetközi gazdasági sajtó képviselői ráugranak a 3% problémájára, akkor

187 *L'Allemagne: une réussite économique, à quel prix? Rapport d'information de M. Daniel RAOUL, Mme Renée NICOUX, M. Gérard LE CAM, Mmes Valérie LÉTARD et Esther SITTLER, fait au nom de la commission des affaires économiques n° 628 (2011-2012) - 4 juillet 2012, <http://www.senat.fr/notice-rapport/2011/r11-628-notice.html>.*

megettörténhet, hogy kialakul egyfajta elképzelés a francia kormány gazdasági impotenciájával kapcsolatban, aminek a károosságát Franciaország szempontjából talán nem kell magyarázni.

- A probléma nem más, mint a sokat emlegetett, s ezért totálisan elcsépeelt "hitelességi kérdés": ha hónapokon keresztül azt mondom, hogy a 3% gránitszilárdságú, aztán hirtelen eldöntöm, hogy nem az, akkor miért és ki hihet nekem a jövőben?
- Hollande elnök és kormánya a 3% elengedésével elérheti esetleg azt, hogy ne kelljen látványosan megszorítania, de annyira úgysem engedheti el a gyepelőt, hogy az az eléggé kiábrándult választói klientúrája számára érzékelhető javulást hozzon. A fiskális lazítás maximum veszteség-minimalizálásra lehet alkalmas, újabb szavazatokat azonban biztosan nem hoz. (Veszteség-minimalizálás alatt az a szintén nem elhanyagolandó cél értendő, hogy ezzel esetleg icipicit csillapítható a baloldal baloldalának az elégedetlensége).
- Hollande elnök eddigi legnagyobb európai és politikai kudarca, hogy a "fiskális paktum újratárgyalása" címszó alatt futó gazdaságélénkítési terveit alig-alig sikerült bevinnie az uniós közbeszédbe, sőt, az európai költségvetési vitából sem igazán sikerült látványos sikerekkel hazaérkeznie. A tárgyalási eredmény ugyanis összességében inkább a megszorítási paradigma "győzelmét" tükrözi, mintsem a francia gazdaságélénkítő hozzáállást. Hollande elnöknek egyelőre tehát nem sikerült egy politikailag és gazdaságpolitikailag is hihető és szerethető alternatívát kidolgoznia, és nem sikerült megmagyaráznia, hogy miért is lenne értelme most friss pénzt pumpálni a gazdaságba (és miből lesz természetes növekedés azután).
- Kérdéses végül, hogy Franciaországra vonatkozhat-e a "növekedés váratlan megtorpanása"-érv. Michel Sapin akkori munkaügyi miniszter szerint például 2013 év végére már növekedés volt várható. Erre nehéz volt, és ma is az haladékot kérni, bár az új kormány hivatalba lépésekor is bepróbálkozott Franciaország Brüsszelnél¹⁸⁸. A haladék-történetben egyébként az sem elhanyagolható szempont, hogy éppen ilyen haladékot kapott Spanyolország, Portugália és Görögország, s bizony ez nem az a társaság, amelyhez jó tartozni, és amely jó üzenetet küldene Franciaországról kifelé.

188 "France will stick to EU debt target, minister says", *TheLocal.fr*; 2014. április 16., <http://www.thelocal.fr/20140416/france-deficit-europe-debt-brussels>.

Csőd van?

Michel Sapin még munkaügyi miniszterként egy adott pillanatban úgy vélte, hogy a francia állam "totális csődben leledzik", majd cáfolta, hogy így vélte volna¹⁸⁹. Lehet, hogy tényleg nem így vélte, lehet, hogy az AFP számolt be tévesen az elhangzottakról. Vita így is, úgy is lett, de közben mindenki tudta, hogy bár Franciaország nincs rózsás helyzetben, csődről beszélni azért mindenképpen barokkos túlzás.

Michel Sapin környezete keményen igyekezett cáfolni, hogy a miniszter jelenbeli helyzetre utalt volna, állítólag "csupán" François Fillon egy korábbi, 2007-es elszólásán ironizált, és arra próbált utalni, hogy Fillon egy csődben lévő országot hagyott az új kormányra – ami, mutatnak rá egyesek helyesen, tartalmilag nem jelent mást, mint hogy a jelenleg kormányzó baloldalnak a csőd veszélyével kell szembenéznie.

Az akkori miniszter egyébként úgy folytatta mondókáját, hogy emiatt a helyzet miatt van szükség deficit-csökkentő intézkedésekre, és szociális és gazdasági szükséghelyezetről is beszélt. Persze teljesen mindegy, hogy mit mondott, és hogy mit próbált mondani: az ellenzék pillanatok alatt belekapaszkodott az ügybe, ahogy kell.

Szögezzük le mindjárt: Franciaország technikailag semmiképpen nincs és nem is volt csődközeli helyzetben, sőt, a Sapin-kiszólás pillanatában is kifejezetten jó kamatokkal volt képes finanszírozni a lejáró adósságát. Ez persze nem jelenti azt, hogy nincsenek rettentően komoly makrogazdasági problémák Franciaországban a költségvetési hiány, az államadósság mértéke, a munkanélküliség, a foglalkoztatottság, az ipar, a versenyképesség és a többi fontos makromutató területén. A fentiekből talán kiderülhetett, hogy a szépségtapaszon túlmenő, érdemi versenyképességi reformokra égető szükség volt a francia gazdaságban, és 2014 derekán úgy tűnik, hogy lassan kezdi ezt megérteni Hollande elnök is. E reformok nélkül lassú leépülés, leszakadás, teljesítménycsökkenés és hanyatlás várna Franciaországot, s ez utóbbiak, szó se róla, közép- és hosszútávon alkalmasak a bizalom megrengetésére és az államkötvények hozamának a felnyomására.

Persze politikailag, taktikailag érthető, hogy Michel Sapin szerette volna az előző kormány teljesítményét kicsit feketíteni. Ám nem mindegy, hogyan. Egy kormányzó politikus felelőssége túlmegy a napi taktikai csatákon: előfordulhat, hogy véletlenül komolyan is veszik a mondókáját. És akkor tényleg baj van.

189 "Sapin, la France "totalement en faillite", et l'ironie", *Liberation.fr*; 2013. január 27., http://www.liberation.fr/politiques/2013/01/27/pour-sapin-la-france-est-totalement-en-faillite_877114.

Kímélő program

Az gyorsan kiderült, hogy nem valósul meg a költségvetési egyensúly 2017-ig. A még 2012-ben beterjesztett 2013-as büdzsétervezet ugyanis azzal számolt, hogy a hiány 0,3 %-os lesz a választási kampány évében. 2013-ban azonban tüzzel-vassal ragaszkodott a kormány a 3%-os hiánycélhoz: a beterjesztett javaslat hatalmas megszorításokat tartalmazott, ám az adóemelések és kiadáscsökkentések nem elsősorban a baloldali klientúrára nézve voltak kellemetlenek.

A költségvetési törvényjavaslat szinte soha nem látott mértékű, 36,9 milliárd eurós megszorítást tartalmazott a 3%-os hiánycél tartása érdekében (egészen pontosan 10+2,5 milliárd euró kiadáscsökkentést és 24 milliárd euró újabb adóemelést a már megszavazott 4,4 milliárdos emelés mellett)¹⁹⁰.

A jobboldal egyes képviselői amellet érveltek, hogy éppen fordítva kellene volna strukturálni a megtakarításokat, azaz kevesebbet adót emelni, és több kiadást lefaragni, mert a kormány által favorizált struktúra megfojtja a magánszektor munkahelyteremtési és beruházási képességét. Egyes közgazdászok szintén attól féltek, hogy recessziós ördögi körbe kerülhet a gazdaság – a kormány viszont azt remélte, hogy a költségvetési szigor csökkenti majd a költségvetés kamatterheit és növeli a gazdaságpolitika mozgásterét.

A bejelentett főbb intézkedések alapján a kormány igyekezett a tehetősebbekre terhelni a megszorítások árát, a költségvetést nem véletlenül nevezték benyújtásakor "harcos" és "baloldali" büdzsének. Ez persze nem jelentette azt, hogy nem fogják az alacsonyabb jövedelműek is érezni a nadrágszív-húzás hatását, csak azt, hogy bizony lesznek olyanok, akik sokkal jobban érzik majd (ebben a költségvetési tervben jelent meg először a 45 és a 75%-os adókulcs). Ez is elég volt ahhoz, hogy kitörjön a "parasztyalázat" az adóemelések miatt.

Nem volt ez mindig így: két évvel ezelőtt Hollande például azt mondta, hogy nem a leggazdagabbakra terhelik majd a megszorítások teljes árát, de a múlt pénteken már fegyvertényként tálalta, hogy pontosan ez történik. Látható, hogy a megszorítások elsősorban azokat a társadalmi csoportokat érintik, amelyekről általában azt tartják, hogy nem a baloldal politikai klientúrájához tartoznak, sőt, a kormány kifejezetten igyekezett megkímélni az alacsony jövedelműeket. Csakhogy a sávok befagyasztása és az indexálások elmaradása pontosan azt érte el, amit a kormány el kívánt kerülni. Nem véletlenül nyitott Manuel Valls is azzal, hogy adócsökkentést ígért a legkisebb keresetűeknek.

190 BOURMAUD, François-Xavier, "Hollande rattrapé par l'autérité", *Lefigaro.fr*, 2012. szeptember 28., <http://www.lefigaro.fr/politique/2012/09/28/01002-20120928ARTFIG00705-hollande-ratrape-par-l-austerite.php>.

Persze nem véletlen az össztársadalmi rossz hangulat: az országban ismét 10% felett van a munkanélküliség és bár a járulékcsoökkentés ígéretes, egyelőre nem nagyon tudni, hogy mitől is javulhatna a foglalkoztatási helyzet.

Azok a társadalmi csoportok, amelyeket a francia szocialisták általában támogatnak, a kis könnyítésekben és az egyelőre csak formálódó Valls-féle ígéreten túlmenően nem is számíthatnak túl sokra – hacsak az államilag támogatott munkahelyteremtési terveket nem számítjuk, ám ezekre lehet, hogy nem is lesz pénz, ha tényleg tartani akarja a kormány a hiánycélt. (A kormány mindenesetre apróbb kísérleteket tesz a legnehezebb helyzetűek segítésére: megemelték az iskolakezdési támogatásokat, kicsit emelték a minimálbért és kicsit csökkentették a benzin árát is).

Az államilag támogatott munkahelyteremtés már 1997 és 2002 között is kevés volt a szocialisták politikai boldogságához. A megszorítások célzott és "ideologikus" jellege viszont lendülethől összerázhatja és feltűzelheti az UMP versenypártibb bázisát. Nem véletlen tehát, hogy a 75%-os adót csak két évre vetik ki. Ez az adó ugyanis a saját bázisnak felmutatott szimbólumnak megfelelő, az ellenzékét mozgató vörös posztónak azonban még megfelelőbb. Kérdés, hogy meddig emlékeznek és milyen gyorsan felejtnek a francia választók?

„A nyugdíjreform”

Alighogy a szocialisták visszacsinálták Nicolas Sarkozy halovány kis nyugdíjreformját - vagyis 62-ről visszavitték 60 évre a nyugdíjkorhatárt -, máris kiderült, hogy a rendszer problémáival előbb-utóbb nekik is szembe kell nézniük.

A jelenlegi számítások szerint ugyanis 2017-re a 19 milliárd eurót is elérheti a nyugdíjassza hiánya¹⁹¹. Pierre Moscovici akkori pénzügyminiszter ígérete szerint ezért újabb nyugdíjreform jöhet. (Amelynek során a kormányoldalnak nemcsak a nyugdíjbüdzsét kell valahogy kiegyenesítenie, hanem meg kell próbálnia ügyesen kikerülni a még ellenzékben levert cölöpöket is, amelyek a pragmatikus kormányzást akadályozzák, hiszen bizonyos döntési lehetőségeket pártpolitikai okokból *ab ovo* kizárnak a mérlegelésből...)

Merthogy a szocialisták azt mondták a Sarkozy-érában, hogy a nyugdíjkorhatár emeléséhez – a korán dolgozni kezdő emberek védelme miatt – nem járhatnak hozzá, és ezt a választási ígéretüket be is tartották: hatalomra kerülésük után gyorsan vissza is nyomták a korhatárt 60 évre. Nyugodtan feltételezhetjük, a jelenlegi

191 “Újabb nyugdíjreformot terveznek Franciaországban”, *vg.hu*, 2012. december 20., <http://www.vg.hu/gazdasag/gazdasagpolitika/ujabb-nyugdigreformot-terveznek-franciaorszagban-394286>.

adminisztráció félti annyira a hitelességét, hogy ezt a megoldást örök életre kizárja a lehetséges reform-alternatívák közül. Marad tehát egyrészt a járandóságok csökkentése, ami ugye barátok közt is politikai öngyilkosság lenne, főleg, ha sokakat érintene, másrészt pedig, ha már tényleg semmi nem segít, még mindig ott van a bevételek növelése.

Ismerve a francia baloldal adóztatási hajlandóságát és a jól keresőkkel szembeni retorikáját, nem lennék meglepve, ha a nyugdíjkassza hiányát a jól keresők járulékterheinek, vagy éppen a bankok, részvényjuttatások stb. adóterheinek a növelésével kívánnák befoltozni. Ellenzékben legalábbis nyíltan hasonló megoldások mellett törtek lándzsát, és Moscovici sietett kijelenteni, hogy a kiskeresetűek nem járhatnak rosszabbul a majdani reformmal.

A hírek szerint a lobbizás már részben megindult, ki ezt, ki azt a megoldást javasolja elfogadásra. A kormány viszont "konzultációkat" folytat. Meglátjuk, hogy ennek a nagy akarásnak mekkora nyögés lesz a vége – az azonban biztos, hogy egy öregedő társadalomban úgy nyugdíjreformot csinálni, hogy mindenki jól járjon, szinte teljesen lehetetlen.

(Azóta már tudjuk, hogy a szükséges szolgálati időt emelik meg, elérve, hogy a 60 éves nyugdíjkorhatár csak bizonyos rétegek számára lehessen tényleges nyugdíjba vonulási idő.)

A 75%-os adó

Az Alkotmánybíróság francia megfelelője, az Alkotmánytanács kimondta, hogy Hollande elnök szimbolikus, a "gazdagokat" (az egymillió euró feletti jövedelmeket) adóztató 75%-os jövedelemadójának első változata alkotmányellenes. A testület határozata, amely egyébként más intézkedéseket is megsemmisített, úgy értelmezhető, hogy 68-70% körül lehet az az adószint, amely még elfogadható, azaz nincsen egyfajta "elkobzási" jellege¹⁹².

A kormány számára ugyanakkor a "fiskális igazságosság" - vagyis az, hogy a jól kereső emberek jelentős arányban járuljanak hozzá a közteherviseléshez - rendkívül fontos. Elsősorban azért, mert ez volt Hollande elnök választási kampányának egyik legkönnyebben megjegyezhető ígérete, s mint szimbolikus ígéretet, a választók és az újságírók elsők között nyilván ezt fogják számon kérni rajta 2017-ben. (A 150 000 euró feletti jövedelmeket érintő 45%-os adókulcs egyébként azonnal átment az

192 GUICHARD, Guillaume : "Les mesures jugées confiscatoires par les Sages", *LeFigaro.fr*, 2012. december 29., <http://www.lefigaro.fr/impots/2012/12/29/05003-20121229ARTFIG00361-les-mesures-jugees-confiscatoires-par-les-sages.php>.

Alkotmánytanács szűrőjén, ellentétben a 75%-kal.)

A szocialisták pontosan érezték, hogy – ha máshogy és az Alkotmánytanács által szabott keretek között is, de – a hitelességük megőrzése érdekében ragaszkodniuk kellett ehhez az ígérethez valamilyen formában. (Így is történt, átmenetileg két évre bevezették a kulcsot, csak máshogy megzenésítve). Hogy mennyire szimbolikus, elsősorban politikailag jelentős dologról van szó, az jól látszik az intézkedés jelentéktelen költségvetési hatásán is.

Volt jó is az Alkotmánytanács elutasító határozatában: így viszont az átmeneti időre, mindössze két évre tervezett "megasarcot" hosszabb ideig lehetett napirenden tartani, és jóval a ciklus közepén túl is lehet emlékeztetni rá a választókat. Ebben az értelemben az is elképzelhető, hogy a kormány még jól is jön ki ebből a kis várakozásból: minél közelebb a választás, a szocialista-szimpatizáns választóknak annál kevesebb idejük lesz a felejtésre.

Az ArcelorMittal-vita

Miközben 2012 végén az UMP elnökválasztási adása volt a főműsoridős szórakozás szerte az országban, természetesen egyéb érdekes dolgok is történtek a franciáknál. Például az ArcelorMittal (bezárni tervezett) florange-i üzeme kapcsán folyt a kötélhúzás: hallhattunk leépítési tervekről, kormányzati közbelépésről, eladásról, átvételről, államosításról, megegyezésről.

Nem is olyan régen a szakszervezetek dicsérték a kormányt: amikor Arnaud Montebourg ipari fejlesztésért felelős miniszter azt mondta, hogy Franciaország számára nemkívánatos a Mittal cég jelenléte, a szakszervezetek üdvözölték a kemény retorikát¹⁹³. (Nem ez az egyetlen cég, amelyet a kormány megtalált magának: a Google, a McDonald's, az Amazon esetenként nemcsak adminisztratív támadások, hanem kifejezetten személyre szabott törvényhozás áldozatai is voltak¹⁹⁴).

Nyilván az sem volt a szakszervezetek ellenére, hogy a kormány oldalán államosításról és kormányzati asszisztenciával megvalósított eladásról is szó esett (a kabinet kapcsolatba is lépett számos potenciális vevővel). Hozzá kell tenni, hogy a

193 WILLISHER, Kim, "French minister urges steel-maker ArcelorMittal to leave country", *Theguardian.com*, 2012. november 26., <http://www.theguardian.com/business/2012/nov/26/arcelormittal-france-steel-factory-closures>.

194 "Anti-Amazon law backed", *Connexionfrance.com*, 2014. január 9., <http://www.connexionfrance.com/Amazon-law-delivery-books-discount-bookshops-view-article.html>.

Mittal franciaországi szerepe több, mint vitatott¹⁹⁵, nemcsak a baloldalon, és nemcsak 2012-ben. Nicolas Sarkozy egyik tanácsadója, Henri Guaino arról beszélt ezzel kapcsolatban¹⁹⁶, hogy ha nem is ért egyet Montebourg stílusával, a Mittal akkor sem mondott igazat az európai acéliparral kapcsolatos terveit illetően, és mellesleg az államosítás lehetősége Nicolas Sarkozy elnöksége idején is felmerült.

Hollandie elnök találkozott az ArcelorMittal ügyvezetőjével, Lakshmi Mittallal, és ismét elhangzott (sokadszor) az átmeneti államosítás fenyegetése. Majd a miniszterelnök hivatala bejelentette, hogy nem lesz államosítás, sőt, sikerült megegyezni abban, hogy elbocsátások helyett fejlesztésekre kerül sor az üzemben, a Mittal ígérete szerint 5 év alatt mintegy 180 millió euró értékben¹⁹⁷.

Ám a szakszervezetek azt kérdezték azután, hogy hol van az az érdeklődő befektető, aki a miniszter állítása szerint érdeklődött az üzem iránt? A miniszterelnök hivatala szerint ugyanakkor nem volt hiteles, komoly érdeklődő, ami pontosan az ellenkezője annak, amiről Montebourg beszélt néhány órával korábban. A *Libération* a Matignon közbelépését és a Montebourg-féle államosítási terv elvetését úgy értelmezte, hogy ezzel a lépéssel a szocialista párt balszárnyához tartozó Montebourg izolálódott a kormányon belül, hiszen egy szimbolikus ügyben szenvedett házon belüli vereséget.

A kormány egyik tagja szerint a minisztert egészen egyszerűen fegyverként használták a tárgyalások során, tudva, hogy a többiekkel ellentétben ő tényleg államosítani akar¹⁹⁸. Ezt Ayrault miniszterelnök is megerősítette, amikor Montebourg szerepét egyfajta nyomásgyakorlásként értelmezte, mondván, valakinek fel kellett emelnie a hangját a jó megegyezés érdekében. (Montebourg kizárta amúgy, hogy emiatt lemondjon¹⁹⁹.)

Egyes szocialisták azonban sajnálatos szociálliberális puhaságnak tekintik a megkötött kompromisszumot (egy miniszter sajtóbeszámolóik szerint azt mondta,

195 WILLISHER, Kim, "French minister urges steel-maker ArcelorMittal to leave country", *Theguardian.com*, 2012. november 26., <http://www.theguardian.com/business/2012/nov/26/arcelormittal-france-steel-factory-closures>.

196 "Florange : pas de solution concrète à l'issue de la réunion entre Hollande et Mittal", *Lemonde.fr*, 2012. november 27., http://www.lemonde.fr/economie/article/2012/11/27/sur-florange-henri-guaino-donne-partiellement-raison-a-montebourg_1796236_3234.html#ens_id=1766482.

197 LANDAURO, Inti & MACDONALD, Alex, "France won't Nationalize ArcelorMittal Steel Plant", *wsj.com*, 2012. november 30., <http://online.wsj.com/news/articles/SB10001424127887324205404578151383591045230>.

198 "Ayrault justifie le rôle de Montebourg", *Lejdd.fr*, 2012. december 2., <http://www.lejdd.fr/Politique/Depeches/Ayrault-justifie-le-role-de-Montebourg-578708>.

199 "Florange: Mintebourg restera à son "poste de combat"", *Lemonde.fr*, 2012. december 1., http://www.lemonde.fr/emploi/article/2012/12/01/florange-montebourg-assure-que-la-nationalisation-est-toujours-possible_1798860_1698637.html#ens_id=1766482&.

amikor értesült a hírről, hogy *"mégsem lehetünk liberálisabbak, mint Cameron, Brown és Obama együttvéve!"*²⁰⁰. A kormánytól szintén inkább balra álló szakszervezetek is úgy érzik, hogy becsapták őket, sőt, volt olyan szakszervezeti képviselő, aki az államosítás elmaradása miatt egyenesen azt mondta, hogy a kormány *"végig hazudott"*²⁰¹.

A szocialista kormánynak hosszú távon valamit kezdenie kell azzal, hogy egy támogatottságában nem túl nagy, de hang-ügyileg meglehetősen erős baloldali ellenzékkel (kommunistákkal, trockistákkal, antikapitalistákkal, stb.) kell tartósan együtt élnie. A dolog jelentősége nemcsak az ArcelorMittal-ügy kapcsán világos: 2012 végén a kommunisták tartózkodásának köszönhetően történhetett meg az a blamázs, hogy a kormány költségvetési javaslata megbukott a Szenátusban. De az Hollande-adminisztrációnak, mint említettem, többször is meggyúlt a baja mind a zöldekkel, mind a baloldal baloldalával.

A Titan-Goodyear-vita

A *Les Échos* gazdasági lap megszerzett egy levelet, amelyet a Titan gumigyártó vezére írt Arnaud Montebourg iparért felelős miniszternek, és amely szerint cége nem kívánja megvenni a bezárásra ítélt Amiens-Nord-i Goodyear-üzemet²⁰². A levél stílusa kemény: többek között azt állítja, hogy a francia munkások jó sok pénzért három órát dolgoznak, egy órás ebéd- és három órás pletykaszünetet tartanak, a Titan pedig nem olyan hülye, hogy ezt meg akarja venni. A francia közélet felhorkant. Pedig azért lenne (lett volna) min elgondolkodni.

Maurice M. Taylor Jr. levele valóban nem a diplomáciai finomság mintapéldánya, de éppen ezért érdekes. A legütősebb gondolatok:

- A Goodyear négy éve próbálja megmenteni a telephely álláshelyeinek egy részét, de a kormány és a szakszervezetek a beszélgetésen kívül nem tettek semmit.
- A munkások sokat keresnek, de csak három órát dolgoznak. Egy óra az ebédszünet és három órát beszélgetnek. Egy látogatás során azt mondták a szakszervezetisek, hogy *"ez így megy Franciaországban"*.

200 BISEAU, Grégoire, "L'Élysée coincé par un dossier piégé", *Liberation.fr*; 2012. november 30., http://www.liberation.fr/politiques/2012/11/30/l-elysee-coince-par-un-dossier-piege_864374?xtor=rss-450.

201 "Florange : "On nous a menti" (CFDT)", *Lejdd.fr*; 2012. december 1., <http://www.lejdd.fr/Economie/Depeches/Florange-On-nous-a-menti-CFDT-578542>.

202 "Goodyear : l'incroyable courrier du PDG de Titan à Montebourg", *Lesechos.fr*; 2013. február 19., http://www.lesechos.fr/19/02/2013/lechos.fr/0202575775894_goodyear---l-incroyable-courrier-du-pdg-de-titan-a-montebourg.htm.

- *"Ennyire hülyének néznek bennünket?"*
- A farmert nem érdekli, honnan jön és milyen szubvencióval, ő olcsó gumit akar.
- Az amerikai kormány sem jobb, mint a francia. A cég milliókat fizetett ügyvédeknek, hogy a szubvenciókkal dolgozó kínai termelőket támadja.
- A Titan megvesz egy kínai vagy indiai üzemet, egy euró alatti órabért fizet, és majd szépen exportál minden gumit, ami a franciáknak kell.
- *"Önök megtarthatják az úgynevezett munkásaikat"*, az üzem nem érdekel bennünket.

A reakciók rendkívül érdekesek voltak. Egy cikk szerint például a levél *"olyannak mutatja a globalizációt, amilyen"*²⁰³, s *"ezerszer hatékonyabb, mint Michael Moore összes filmje"*. Az illetékes miniszter, vagyis a címzett maga, nem kívánt reagálni a levélre. Az üzem szakszervezeti vezetője a maga részéről úgy ítélte meg, hogy a szöveg sértő Franciaországra nézve, és esetleges jogi lépéseket is kilátásba helyezett. Hozzá kell tenni, hogy utóbbi úr, Mickael Wamen CGT-képviselő ugyanezzel a lendülettel gyakorlatilag elmebetegnek is minősítette a Titan vezérét és azt is kifejtette, hogy 2012-ben éppen a CGT feltételei voltak elfogadhatatlanok a Titan számára, amit retrospektíve nem is bán²⁰⁴.

A levél legütösebb (azaz leginkább sértő) része valószínűleg a "három órás"-tétel és az "úgynevezett munkásokra" vonatkozó mondat volt. Azt sugallta, hogy a francia munkások keveset dolgoznak, lusták, jobb esetben pedig túl drágák az elvégzett munkához és a kínai, indiai versenytársakhoz képest.

Gyakori sztereotípiája, hogy a franciáknak gondjuk van a munkával, illetve keveset dolgoznak. Ugyanakkor ez így nem igaz. Látnunk kell, hogy a "kevés" és a "sok" mindig relatív, azaz nem feltétlenül az határozza meg egy ország jólétét, versenyképességét és produktivitását, hogy hány órát dolgoznak a munkavállalók.

Az alábbi cikkben²⁰⁵ például található egy érdekes adattábla azzal kapcsolatban, hogy országonként hány órát, és milyen produktivitással dolgoznak az emberek Európában. A legtöbb órát évente ezek szerint a görögök (!) dolgozzák, és bizony a magyarok állnak a második helyen. Érdeemes megnézni a táblázat negyedik oszlopát is: a magyarok a legkevésbé produktívabb országok listáján is ezüstérmesek, vagyis sokat dolgoznak, de rendkívül rossz hatékonysággal.

203 SCHNEIDERMAN, Daniel, "La lettre de Titan à Montebourg dévoile la mondialisation comme elle est", *Nouvelobs.com*, 2013. február 20., <http://rue89.nouvelobs.com/2013/02/20/la-lettre-de-titan-montebourg-devoile-la-mondialisation-comme-elle-est-239815>.

204 "Goodyear : "une lettre insultante" dénonce la CGT", *Lejdd.fr*, 2013. február 20., <http://www.lejdd.fr/Economie/Depeches/Goodyear-une-lettre-insultante-denonce-la-CGT-592512>.

205 MCDONALD Charlotte, "Are Greeks the hardest workers in Europe?", *bbc.co.uk*, 2012. február 26., <http://www.bbc.co.uk/news/magazine-17155304>.

Ami pedig a franciákat illeti: átlagosan több órát dolgoznak, mint a németek (!), még úgy is, hogy a német munkahét 40 órás, a francia munkahét pedig 35 órás, elvileg azért, hogy minél több embernek legyen lehetősége dolgozni. A produktivitási listán is egymás mögött található a két nemzet, ráadásul úgy, hogy Franciaország Németország előtt áll (!). Ezek alapján nehéz lenne amellet érvelni, hogy a franciák úgy ahogy van, lusták, nem produktívak. A számok egészen egyszerűen mást mutatnak – a francia gazdaság gondjait vélhetően máshol kell keresni.

Nem állíthatom, hogy nincs problémám a Titan-levél stílusával és tartalmával, ugyanakkor abban is biztos voltam és vagyok, hogy a sértettségben "úszkáló" franciák a lényeges kérdésekre nem fognak rákérdezni. Ez a másnapi sajtóból világosan látszott, mert a cikkekben a Titan vezérigazgatójának a republikánus kötődésétől kezdve Ádámon át Éváig bezárólag minden előkerült, csak a lényeg nem. Álláspontom szerint öt kérdést kellene feltennie a francia politikai elitnek, és összességében a franciáknak a levéllel kapcsolatban:

1. Mi az oka annak, hogy versenyképesebb dolog Indiában és Kínában gyártani és azután behozni a termékeket? Ha ez az alacsony bérköltség, akkor akar-e Franciaország ezen a téren versenyezni ezekkel az országokkal?
2. Az amerikai kormány éppen annyira megkapja a magáét a szövegben, mint a francia, de erről elég nagy a hallgatás. Arról szintén nem beszél senki, hogy hogy is kellene, hogy kinézzen a "tisztes verseny" Kínával és Indiával szemben. Mi lenne itt mondjuk az EU és az USA érdeke, milyen lenne az amerikai és európai cégek számára kedvező verseny- és vámpolitika? (Nem mellesleg ez izgalmas kérdés a transzatlanti kereskedelmi egyezmény tervezete fényében is.) Milyen tartalmú kétoldalú egyezményekre lenne szükség Indiával és Kínával?
3. Ha az alacsony bérezés és a szakképzetlen munka olcsóbban elérhető a Távol-Keleten, hogyan tudna versenyezni Franciaország a magas hozzáadott értéket, képzett munkaerőt igénylő ipari szektorokban? Mi kell ezekben a szektorokban a versenyképesség növeléséhez?
4. Mit érdemes kezdeni a hagyományos ipari munkásosztály maradékaival, milyen perspektíva nyújtható ennek a rétegnek? Hogyan akadályozható meg, hogy a Nemzeti Front továbbra is ezen a területen vadászgasson?
5. És ami a legfontosabb: a franciák mint nemzet egészen pontosan milyen viszonyban vannak a munkával? Talán Valéry Giscard d'Estaing mondta azt a

35 órás munkahét kapcsán, hogy nincs annál rosszabb üzenet, mint amikor egy ország úgy gondolja, hogy a munka rossz dolog és menekülni kell előle²⁰⁶. Nos, a franciák számára jó vagy rossz dolog a munka? Önérték-e? A 35 órás munkahét, a 60 éves nyugdíjkorhatár és a Sarkozy-féle "dolgozzunk többet, hogy többet kereshessünk" után itt lenne az idő ennek az értékvitának a lebonyolítására is. Ha pedig esetleg e témákról megindulna egy érdemi vita, akkor Maurice M. Taylor Jr. legalább elmondhatná, hogy bár céget ugyan nem vett, de azért végül mégis jót tett a franciákkal.

Miután már-már azt hihettük, Maurice Taylor Titan-vezér überelhetetlen levelet szült, kiderült, hogy ez hatalmas tévedés. Arnaud Montebourg ipari miniszter képes volt hozni a szintet, hogy aztán Taylor személyesen tegye fel az i-re a pontot egy újabb válaszlevéllel.

A széles körben sértőnek talált Taylor-levélre, amely a francia munkamorált támadta, Arnaud Montebourg ipari miniszter hasonlóan kemény írásművel válaszolt²⁰⁷, melyben már a bevezető mondatban szélsőségesnek és sértőnek nevezi Taylor véleményét. Ezután az alábbiakkal utasítja vissza a támadást:

- Franciaország rengeteg külföldi cégnek ad otthont, köztük számos olyan amerikai cégnek, amelyek évtizedek óta az országban tartózkodnak (és jönnek újabbak is),
- Franciaország vonzó befektetési környezetet nyújt, ideértve a termelékenységét is (mint azt korábban jeleztük, statisztika szerint a francia munkavállalók tényleg meglehetősen produktívak),
- a francia kormány az elmúlt időszakban számos lépést tett a versenyképesség növelése érdekében, ideértve az alacsony jövedelmű munkavállalók után járó járulékkedvezményeket, vagy éppen a munkaadók és a munkavállalók között januárban kötött átfogó munkaügyi megállapodást,
- a Titan mérete huszada a francia Michelin abroncsgyárnak, és utóbbi harmincöttször jövedelmezőbb is – úgyhogy a Titan tanulhatna Franciaországban ezt-azt,
- az amerikaiak és a franciák hosszú közös történelmet mondhatnak

206 GISCARD D'ESTAING, Valéry, *A franciák. Reflexiók egy nép sorsáról*, Budapest, Európa Könyvkiadó, 2002.

207 Lásd: <http://proxy-pubminefi.diffusion.finances.gouv.fr/pub/document/18/14309.pdf>.

magukénak,

- a francia kormány nagyon is támogatja és érdeklődéssel figyeli a Taylor által szintén kritizált Obama elnök politikáját, különösen az ipari munkahelyek hazahozatalára irányuló intézkedéseit,
- az államok előbb-utóbb ellen fognak állni a Taylor által előrevetített kizsákmányoló dömping-stratégiának, és Európában egyre több ország ért ezzel egyet,
- plusz egy fenyegetés a végére: Taylor addig is számíthat rá, hogy az illetékes francia hatóságok alaposan szemmel tartják majd a Titan által importált abroncsokat, és különösen odafigyelnek majd a környezeti, technológiai és szociális normák betartására...

Az ügybe és számokba lelkesen belemászni kívánók egyébként itt találhatnak egy *fact checking*-anyagot Montebourg levelének a tartalmáról²⁰⁸. Én ettől megkímélem a nagyérdeműt, már csak azért, hogy gyorsan továbbléphessek a(z eddigi) slusszpoénra.

Montebourg levele után tovább keményedett a hangnem a másik oldalon. Maurice Taylor egy péntek reggeli interjújában finoman megérdeklődte, hogy Montebourg "hülye, vagy mi"? A Titan vezére nem igazán értette ugyanis, hogy miért írkál neki az ipari miniszter, amikor a Goodyear-üzemről van szó, és nem róla. "*Ennek a tökfeknek kellene feltenniük a kérdéseiket!*" – tette hozzá. Nem úszta meg a CGT-szakszervezet sem beszólás nélkül, Taylor ugyanis ismét felemlgette, hogy a CGT-nek nem volt elég 500 jól fizetett állás megmentése, pedig "*az több mint a semmi*", de ha "*ennyire okosak, akkor vegyék meg őket az üzemet*".²⁰⁹

Taylor egyébként írásban is válaszolt az ipari miniszternek²¹⁰. Ebben az újabb gyöngyszemben azt írta, hogy a francia kormány a szélsőséges, és nem tudja, hogy hogyan kell felépíteni egy vállalatot. Hozzátette, hogy a Titan nem kérte a fizetések csökkentését, csak azt, hogy ha az ember 7 óráért kapja a fizetését, akkor legalább hatot dolgozzon is. Végül: "az Önök kormányának a politikája miatt" ennyire magas a munkanélküliség Franciaországban (különösen a fiatalok között). A levélben

208 "Titan-Montebourg : qui dit vrai ?", *Lemonde.fr*; 2013. február 21., <http://decodeurs.blog.lemonde.fr/2013/02/21/titan-montebourg-qui-dit-vrai/>.

209 "Taylor : "Il est stupide ou quoi Montebourg?"", *Lejdd.fr*; 2013. február 22., <http://www.lejdd.fr/Economie/Depeches/Taylor-II-est-stupide-ou-quoi-Montebourg-592878>.

210 "Le PDG de Titan répond à Montebourg : "L'extrémiste; c'est votre gouvernement"", *franceinfo.fr*; 2013. február 22., <http://www.franceinfo.fr/economie/actu/article/le-pdg-de-titan-repond-montebourg-l-extremiste-c-est-votre-gouvernement-231639>.

Taylor továbbá arra is kitért, hogy "az Önök kormánya lehetővé tette egy kommunista szakszervezet ütődöttjeinek, hogy tönkretegyék Franciaország legjobban fizetett ipari munkahelyeit".

Zárásként Taylor még meg is köszönte Montebourg miniszternek, hogy kiszivárogtatta az előző levelét, mondván, több pozitív visszajelzést kapott, mint negatívát, illetve maga is odavet egy kis fenyegetést, nehogy elmaradjon a miniszter lelkesedése mögött: *"nem érdemes velem ujjat húzni, írja, és az Ön csapatának fel kellett volna ezt fognia, amikor rámkerestek az Interneten"*.

A munkaerő-piaci tripartit megállapodás

Csúsztatás lenne azt mondani, hogy Hollande adminisztrációja nem érzékelte, hogy a munkaerőpiaccal és annak szabályozásával gondok vannak Franciaországban. Érzékelte. Ennek jegyében kompromisszumos megállapodást kötöttek a munkaadókat tömörítő szervezetek (köztük a Medef), illetve három szakszervezeti szövetség (CFDT, CFTC, CFE-CGC) a munkaügyi szabályok módosításairól, méghozzá a munkaügyi miniszter mediációja mellett. A kompromisszumos megállapodásnak nem mindenki örült, két nagy szakszervezeti szövetség (CGT, FO) nem is írta alá, bár a létrejöttét megakadályozni nem tudta. Az ellenzék pedig mintha agyonhallgatta volna a történetet, talán nem véletlenül.

A megállapodás kifejezetten jókor jött Hollande-nak, aki számos ügyben kényszerült meghátrálni: e megállapodás bizonyíthatja, hogy megegyezés-kompromisszumos módszerével érdemi eredményeket tud elérni köztársasági elnökként is (Hollande kompromisszumos, tárgyalgatós politikacsinálási módszere ugyanis gyakran tűnik langyosnak és erőtlennek).

A megállapodás érdemi lehetőségeket ad a munkaadók kezébe, hogy például gazdasági nehézségek esetén hozzányúljanak a munkaidőhöz, vagy fizetéseket csökkentsenek. Ugyanakkor cserébe a rövid távú határozott idejű szerződések munkanélküliségi ellátásra folyósított járulékai is nőnek majd, miközben a határozatlan időre felvett fiatalok esetében mentességet kapnak a munkaadók. A munkavállalók többek között a munkanélküli ellátás kapcsán kaptak új engedményeket. A munkaügyi miniszter, Michel Sapin szerint kiegészítő szabályokról van szó a kormány munkahelyteremtő intézkedései mellett, olyan kiegészítő szabályokról, amelyek munkahelyeket menthetnek meg és növekedési időszakban is megkönnyíthetik a munkahelyteremtést. Egyébként ebben az interjúban ő is a párbeszéd jelentőségét hangsúlyozta, és a háborús retorikát alkalmazó baloldaliakkal szemben pozicionálta magát és a kormányzatot.

A kormány azért is örülhet a megállapodásnak, mert ezzel lekerült a válláról annak a felelőssége, hogy maga alkosson új szabályokat, és egyoldalúan be is vezesse őket – ha nem is támogatta minden erős szakszervezet a szóban forgó megállapodást, fegyvertényként mégiscsak fel lehet mutatni a tárgyalásokat, amelyeken mindenki részt vett, és a megállapodást, amelyet legalább a szükséges többség aláírt.

Benyomásom szerint a jobboldali ellenzék mintha nem erőltetné a kérdés tárgyalását semmilyen szinten. Jean-François Copé akkori UMP-elnök kénytelen-kelletlen elismerte, hogy a megállapodás jó irányba lép, ugyanakkor kétségének adott hangot, hogy mindez elegendő lenne. A hallgatásnak egyértelmű oka lehet, hogy a munkaadók nagyobb arányban írták alá a szöveget, mint a szakszervezetek, és mert akkor éppen mindenkit lefoglalt a katonai beavatkozás Maliban.

Szociáldemokrata módszer: a baloldal nem szereti

Hogy egyes szakszervezeteknek mi is volt a problémája, annak megértéséhez tegyünk itt egy kis kitérőt.

A gazdaságpolitikai bénultság, és áttételesen a német-francia viták mögött két (logikailag persze egy) már említett tényező áll, még hozzá a kormánypárt fragmentáltsága és a baloldal kompromisszumokra képtelen baloldala. A PS mint kormánypárt korántsem olyan egységes, mint ahogy azt a választási felkészülés és maga a kampány sugallta. Nem számolódtak fel a különböző párton belüli irányzatok, és ez a szocialista képviselők és szenátorok morgásain világosan látszik. (A Szenátusban már az is előfordult, hogy leszavazták a kormány néhány javaslatát, a Nemzetgyűlésben csak látványos tartózkodások voltak.)

A szocialista képviselők egyrészt attól tartanak, hogy “túlságosan jobbra tolódik” a kormány politikája, másrészt nyomják őket a választókerületi visszajelzések – a képviselők nyilván több időt töltenek “az emberek” körében, mint az ezzel kampányszerűen próbálkozó elnök és a kormánytagok. Komoly nyomás nehezedik a szocialistákra balról is, elsősorban a Jean-Luc Mélenchon kiugrott szocialista politikus körül csoportosuló erők és pártok részéről. Mélenchon nagyon sikeresen vezette be a baloldali populizmus termékét a válság sújtotta Franciaország politikai piacára, és időről időre sikerül is felkavarnia az állóvizet, elsősorban úgy, hogy jó baloldali hagyomány szerint a szociáldemokratákban és a kormányban véli megtalálni az árulót, vagyis az igazi ellenséget. Kereslet pedig van Mélenchonra.

Amikor Franciaországra tekintünk, hajlamosak vagyunk elfelejteni, hogy a köztársasági gondolat és kultúra mennyire “baloldali” és egyenlőségelvű. Gyakran azt sem vesszük számításba, hogy e köztársasági gondolat a XX. században

mennyire termékeny talaja lehetett a marxizmusnak. “Munka és tőke” harcáról a mai napig el lehet beszélgetni egy francia közegben, mint ahogy a “munkás” és “tőkés” szembenállásának az ecsetelésétől sem esik senki hanyatt Franciaországban. Hollande elnöknek pedig ezeket a vulgármarxistákat éppúgy ki kellene szolgálnia, mint a szociáldemokratákat, mi több, egy akolba is kellene terelgetnie őket, hogy 2017-ben mind ott legyenek mögötte.

Ez nem könnyű feladat. Nem véletlen, hogy az érdekegyeztetős módszer mellett Hollande üzeneteket kívánt küldeni a baloldal baloldalának – erről szólt a 75%-os adókulcs is. Az is bizonytalan, hogy a végelszámolásnál mire jut ezekkel a szimbólumokkal az elnök, vagyis nyer-e annyit a balszélén, mint amennyit elveszíthet a centrumban.

Igaz, senki nem mondta, hogy rögtön a ciklus első felében középre kell húzódnia.

A munkanélküliség, mint a francia bajok első számú tünete

2014 elejére eldőlt, hogy Hollande elnöknek nem sikerült betartania azon ígéretét, amely szerint 2013 végére csökkenteni a munkanélküliséget. Az elnök nem tehetett mást, elismerte a blamázt.

Amikor decemberben megérkeztek a szintén nem túl fényes novemberi adatok, a kormány még beleállt a vitába és igyekezett bizonygatni, hogy a csökkenés elindult, és nem a kiragadott adatokat, hanem a tendenciákat kell figyelni. A kommunikációs akció természetesen kis híján közröhejbe fulladt. Ezúttal azonban, az ismételt rossz adatok láttán Hollande elnök elismerte a nyilvánvalót. Ez nem növeli, de legalább nem is csökkenti az iránta táplált állampolgári bizalmat.

Merthogy a belső bizalom közismerten alacsony az elnöki politikával szemben, és a külsőről is sejtjük a nemzetközi sajtó megnyilvánulásai nyomán, hogy az sem túl magas. Egy frissen publikált elemzés szerint ennek a bizalomhiánynak messzemenő következményei vannak, a külföldi működőtőke-befektetők például egyre inkább kerülnek Franciaországot. (2013-ban 77%-kal csökkent a befektetések aránya²¹¹.) Ténylegesen ennyit romlott volna a befektetői környezet, vagy ennyire alacsony a bizalom Hollande Franciaországa iránt? Politikai értelemben ennek a kérdésnek sok jelentősége nincsen, mert az eredmény ugyanaz. Kevesebb befektetés, kevesebb munkahely, tovább csökkenő bizalom.

Az, hogy Hollande végre felvállalta, hogy ő szociáldemokrata, pozitív dolog is

211 MELVIN, Joshua (2014): “Foreign investors desert France in 2013: report”, *TheLocal*, 2014. január 29., <http://www.thelocal.fr/20140129/investors-flee-france-in-2013-report-says>.

lehet, mert végre ki lett mondva, hogy merre az arra (persze aki figyelt, az eddig is láthatta, mi a helyzet – sokakat ingerelt is az őszintétlenség). Leszámítva a hivatalba lépése utáni rövid időszakot, amikor egy csomó gazdasági ígérletét teljesítette (=visszavonta Sarkozy jónéhány intézkedését) Hollande alapvetően nagyon óvatos politikát folytatott. És persze rövid úton elfogyott a kezdődőkéje, kinél ezért, kinél azért.

Most mindent újra kell kezdeni, ráadásul az eljátszott kezdődőke nélkül. Igazuk van azoknak, akik azt mondják, hogy Hollande elvesztegetett majdnem két évet. A bejelentett új gazdasági program ugyanis elsősorban a bizalomépítésről szól: kifelé bizonyítani kell, hogy a nagybefektetőket szívesen látják, befelé pedig azt, hogy lesznek munkahelyek (ez utóbbi a legfontosabb, és ezt Hollande is tudja). Az út hosszú lesz, viszont elnök egyetlen szerencséje, hogy az ellenzék sem áll sokkal jobban bizalom terén.

Mennyire igazságtalanok a Franciaországot érő támadások?

A franciák láthatóan úgy élik meg, hogy az őket érő gazdasági természetű támadások igazságtalanok. (Kérdés, hogy ezek a kritikák mennyire egységesek és milyen alapról indulnak. Nyilván egészen mást jelent, amikor az *Economist* azt mondja, hogy Franciaország Európa beteg embere, és egészen mást, amikor Paul Krugman egyik részről egyetért a franciákkal, amikor amellettt érvel, hogy a francia számok egészen jók, másrésztől viszont kikel Hollande elnök “szociálliberális” fordulata ellen²¹².)

De nézzük a tényeket!

A Titan-vita kapcsán már említettem, hogy az OECD egyik mérése szerint a francia munkások több órát dolgoznak egy évben, és termelékenyebben, mint a németek. Érdekes kérdés, hogy egy Titan méretű cég vezérigazgatója miért szóbeszédre hallgat a statisztikák helyet. Persze van erre magyarázat, de erről később.

Mindenki tudja azt is, hogy a francia infrastruktúra kiváló. A franciák is tudják, és igyekeznek is ezzel csalogatni a befektetőket egy-egy brosúrában²¹³. A *mainstream* vélemény mégsem ezt, és mégsem a munkaerő termelékenységét emeli ki. Ahogy a jó közszolgáltatásokról is kevés szó esik, nem emlegetik például az egészen kiváló

212 KRUGMAN, Paul, “Scandal in France”, *Nytimes.com*, 2014. január 16., http://www.nytimes.com/2014/01/17/opinion/krugman-scandal-in-france.html?_r=0.

213 Lásd az alábbi anyagot: <http://www.invest-in-france.org/Medias/Publications/1847/Top-10-Guide-Say-OUI-to-France.pdf>.

egészségügyet. Annál többet beszélnek arról, hogy mindez mibe kerül, és ki fizeti – azaz milyen magasak az adók. A londoni francia nagykövetség egyébként helyesen jegyezte meg egy vitairatában²¹⁴, hogy ez egy politikai döntés a franciák részéről: elfogadják a magas adókat a magas szolgáltatási színvonalért.

Mit lehet tenni a rossz imázs ellen?

Mindenekelőtt fontos megérteni, hogy a francia-vita nem a számokról szól. Ahogy Fleur Pellerin, akkor még miniszterként írta egy potenciális befektetők számára készült említett brosúrában, „amit nem tudnak, az meglepő lehet”²¹⁵.

Ha Franciaország egy termék (márpedig a befektetők kegyeiért folytatott nemzetközi versenyben az), akkor nem úgy kell eladni, hogy hosszan soroljuk a kiváló tulajdonságait számokkal alátámasztva. A fogyasztók sem ezért veszik mondjuk az Apple termékeit. (Ha valaki Apple-számítógépet akar, nem fogja érdekelni, hogy egy más márka csúcsszámítógépe egy Linux-rendszerrel megerősítve jobb teljesítményt nyújt!) Akármit ír egy nagykövetség, egy kormány, ez a vita nem erről, nem a számokról szól, hanem Franciaország imázsáról.

Lehet, hogy Franciaország azt akarja üzeni, hogy kiváló befektetési terep, alacsony gazdasági és politikai kockázatokkal, de amikor törvény születik az Amazon (vagy *mutatis mutandis* bármilyen más nemzetközi cég) terjeszkedésének, sikerének a gátlása céljából, akkor ez az üzenet óhatatlanul félremegy²¹⁶. Amikor az elnök azt mondja, hogy a pénzügyi világ az ellensége, akkor az ember arra gondol, hogy hol a szocdem egyeztetős-attitűd? A számok nem számítanak, csak az számít, hogy hogyan látják Franciaországot kívülről.

Az a kérdés tehát, hogy Franciaország fontosnak tartja-e, hogy az angolszász véleményvezérek, elemzők és újságírók jó képet alakítsanak ki róla? Szükséges-e ez a nemzetközi versenyben a sikerhez? Ha nem, akkor nem kell foglalkozni a kritikákkal, figyelembe véve annak kockázatait, hogy azért még mindig az amerikai tőke a legnagyobb franciaországi külföldi befektető²¹⁷.

Viszont ha igen, akkor itt az idő a stratégiaváltásra. A probléma ugyanis nem a véleményvezérekkel van (nekik az a véleményük, ami), hanem azzal, hogy

214 Lásd: *10 accounts on which City A.M. has got it wrong on France*, <http://www.ambafrance-uk.org/10-accounts-on-which-City-A-M-has>.

215 Lásd az alábbi anyagot: <http://www.invest-in-france.org/Medias/Publications/1847/Top-10-Guide-Say-OUI-to-France.pdf>.

216 A Florange-törvény, amely arra kötelezi a vállalkozókat, hogy büntetés terhe mellett vásárlót keressenek a bezárásra ítélt profitábilis nagyvállalatoknak, ha nem is ugyanez a kategória, de nyilván szintén nem nagy öröm a tulajdonosoknak. “La loi “Florange” définitivement adoptée par l'Assemblée”, *Lejdd.fr*, 2014. február 24., <http://www.lejdd.fr/Economie/Depeches/La-loi-Florange-definitivement-adoptee-par-l-Assemblee-654552>.

217 *2013 report on job-creating foreign investment in France*, <http://www.invest-in-france.org/Medias/Publications/2448/2013-report-on-job-creating-foreign-investment-in-france.pdf>.

Franciaország nem tesz erőfeszítéseket, hogy ezeknek az embereknek elnyerje a szimpátiáját. Ha ez fontos Franciaországnak, akkor nyilván van dolga ezzel a témával. Nem ez az első eset, hogy egy francia vezetés nem tetszik az angolszászoknak – Franciaországnak mérlegelnie kell, hogy megy a maga útján, és nem foglalkozik a kritikusokkal, vagy változtatnia kell, mert máshogy nem megy.

Lehet, hogy kommunikációs váltás kell, lehet, hogy szakpolitikai (álláspontom szerint már egy kommunikációs váltás is sokat segítene). Amikor De Gaulle-t kritizálta az angolszász sajtó, akkor Franciaország ment a maga útján, és nem foglalkozott a kritikusokkal. De sikeres is volt!

Most se saját út, se látványos siker, se De Gaulle. Így hát az igazság az, hogy a kritikák egy része jogos, ha nem is mind és nem is mindig. Személy szerint azt látom a legnagyobb bajnak, hogy egyelőre nem látszik az a bizonyos sikeres saját út, ami lehetővé tenné, hogy Franciaország legyintsen a kritikusokra.

Erre persze mondhatják a franciák, hogy én most pont amellet az angolszász kommunikáció-, marketing- és versenyorientált gondolkodásmód mellett érvelek, amely oly idegen a francia néplélektől. Lehet. De én erre azt mondom, hogy vagy Franciaország befolyásolja, hogy hogy néznek rá a véleményvezérek, vagy majd úgy néznek rá, ahogy akarnak, vagy ahogy a versenytársaink akarják²¹⁸. Az meg nem sok jót ígér.

Q.E.D.

218 Jó példa erre London törekvése, hogy átcsábítsa a magas adók elől menekülő francia vállalkozókat: “Le maire de Londres drague les exilés fiscaux français”, *Lejdd.fr*, 2012. október 9., <http://www.lejdd.fr/Economie/Actualite/Le-maire-de-Londres-veut-accueillir-les-exiles-fiscaux-francais-566680>.

2017-RE KÉSZÜLVE

Ami 2012 és 2014 között történt, azt a 2017-es elnökválasztás fényében érdemes értékelni. A politika logikája ugyanis közhelyszerűen az, hogy a kormányoldal újrázni akar, az ellenzék pedig kormányzati felhatalmazást kapni – a kortárs Franciaországban is így van ez.

Ha röviden akarom összefoglalni azt, ami 2012 óta történt, az valahogy így hangozna: a kabinet és az elnök csalódást okozott a polgároknak és jelenleg esélytelen az újraválasztásra, de azért a baloldal még reménykedik, hogy a „munka gyümölcse” beérhet 2017-re. Elvégre nem az edzésen, hanem a versenyen kell csúcsformában lenni, és az csak 2017-ben következik el! Egy esetlegesen csökkenő munkanélküliség, egy jó növekedési adat, esetleg egy kis „osztogatás” elengedhetetlen feltétel, ha a baloldal 2017-ben bármilyen esélyt is akar magának, és itt most nemcsak a szükséges választói koalícióra gondolok, hanem a kisebb baloldali pártok meggyőzésére is.

De még ez sem oldaná meg az elnöki imázs és az országimázs tartós problémáit, márpedig ha ezekkel nem sikerül Hollande-nak valamit kezdeni, akkor tényleg nem lesz 2017-ben szoros a verseny. Mint említettem, a francia elnöknek vezetnie kell, nem pedig egyeztetnie és egyensúlyoznia. Nem ezt várják tőle az elnöki autoritáshoz szokott franciák (és láthatóan a nemzetközi véleményvezérek sem).

Úgy tűnik, hogy ezt Hollande még mindig nem érti igazán. Hangsúlyozom, nem gondolom, hogy Hollande elnököt már most le lehet írni. Biztos vagyok benne, hogy három esztendő alatt még annyi minden történhet (és annyi minden történik majd) a francia politikában, hogy nagy felelőtlenség lenne most kimondani, hogy 2017 eldőlt. Most úgy tűnik, igen, hogy 2017-ben jöhet a jobboldal. De az elemző nem jós, így én is csak azt mondhatom, hogy jelenlegi tudásunk szerint ez a helyzet. Viszont ha hirtelen megugrik a növekedés, csökken a munkanélküliség, beindul a kormányzati nagylelkűség, akkor még bármi megtörténhet.

Fókuszban 2017

Ettől függetlenül álláspontom szerint Marine Le Pen Nemzeti Frontjának a sikere lehet a következő évek legizgalmasabb kérdése. Képes lesz-e Hollande javítani a francia imázst, visszaadni a reményt, esetleg kicsit lazítani a nadrágszíjon a 2017-es választás előtt? Vagy minden megy tovább a jelenlegi medrében, és megerősödik a szélsőjobb, esetleg a szélsőbal is? Mennyire lesz képes ebbe a történetbe beleszólni a gyengélkedő UMP, a gyengélkedő mérsékelt jobb? Ki lesz az az ember, aki lendületet adhat a mérsékelt jobboldali politikának, és alternatívát nyújthat Franciaországnak?

Jean-Francois Copé és Francois Fillon már 2012 november-decemberében lejátszotta a maga külön kis csatáját, ami aztán elhalkult, és a két fél kiegyezett egymással egy 2016-ig tartó útitervben, vagyis abban, hogy a mindent eldöntő csatára csak később kerül sor.

Viszont Sarkozy beleköpött ebbe a levesbe visszatérésével, az élet meg azzal, hogy Copét levette a sakkasztól. Nem véletlen, hogy Fillon egyre gyakrabban és egyre vehemensebben határolódik el volt főnökétől: ha Sarkozy alternatívájaként akar fellépni, nem lehet "Sarkozy miniszterelnöke". (Azt most hagyjuk, hogy Copé hova beszélve igyekezett betölteni a Sarkozy hagyta űrt, mert taktikája egy külön elemzés tárgya lehetne.)

Közben Alain Juppé volt miniszterelnök neve is egyre többször merül fel a lehetséges elnökjelöltek között – az UMP átmeneti vezető testületének a tagjaként még az is elképzelhető, hogy neki is lesz egy-két szava a versenyhez. Mégis, a 2013 nyári, és sok azután következő jobboldali vita ismét elsősorban a volt államelnökről szólt – még mindig ő az etalon a jobboldalon, még mindig az a fő kérdés, ő mit hagyott maga után és mit kezdjen a jobboldal ezzel a hagyatékkal (illetve egyáltalán szükséges-e bármit kezdenie vele?).

Nem véletlen, hogy a sokak által követelt "Sarkozy-vita" dolgában csak nagy harc árán engedett anno az UMP akkori elnöke, aztán az egész ügyet elfektette. Jean-Francois Copének a legkevésbé sem volt érdeke, hogy Sarkozy-ről (és kisebb részben Fillonról) szóljon bármilyen jobboldali vita – mondta is, hogy nem hátrafelé, hanem előrefelé koncentrálni kell vezetni, ha már elkerülhetetlen, hogy legyen ilyen²¹⁹. A vita nagy valószínűséggel senkinek nem kedvez igazán a jobboldalon, csak Sarkozy-nek – semmit nem kell szólnia, mégis jelen lesz a fejekben, és nem mint egy jobboldali vezér, hanem mint a jelenlegi elnök elődje és potenciális utódja.

Ám alighanem azoknak is van igazságuk, akik azt mondják, hogy az UMP addig nem lehet sikeres, amíg a 2007 – 2012 közötti időszakra koncentrálni, és nem a gyorsan változó nemzetközi környezetre, a kormány munkájára, az alternatíva-állításra és a 2017-es elnökválasztásra. A gazdasági világválság kitörése óta ráadásul soha nem látott gyorsasággal változnak a dolgok, 2007 szinte elképesztően messze van: ami helyes volt tavaly, ma már lehet, hogy rossz politika. Ráadásul sok szempontból logikátlan is "sarkozymusról" beszélni, hiszen Sarkozy-nek nem igazán volt lehetősége arra, hogy terveit egy az egyben megvalósítsa, a válság kényszerpályára toltta, kiemelkedő programpontjait meg egyenesen ledarálta. És

219 HUGUES, Bestien, "Copé veut un débat "sérieux et objectif" sur les années Sarkozy", *Francetv.info*, 2013. augusztus 16., http://www.francetvinfo.fr/politique/nicolas-sarkozy/cope-se-resout-a-ouvrir-l-inventaire-du-quinquennat-sarkozy_391665.html.

végül: a francia rendszer, különösen a jobboldalon, nem úgy működik, hogy megbeszéljük, mit gondol a párt. Sokkal inkább úgy, hogy megnézzük, mit gondol a legalkalmasabb vezető, és felmérjük, támogatja-e őt a párt. A Sarkozy-vita egyik oldalról elodázza, másik oldalról meg kifejezetten előrehozza ezt a folyamatot. És ugyanott vagyunk: az a kérdés, mit akar Sarkozy.

A következő években az UMP-n lesz a világ szeme, különösen akkor, ha Hollande elnök teljesítményét nem lesz lehetséges pozitívabban megítélni. Az UMP-n mulhat, hogy Franciaország meddig radikalizálódik.

Ha mindkét nagy párt meggyengül (és ez a tendencia), akkor a nevető harmadik Marine Le Pen és a Nemzeti Front lehet. Az európai parlamenti választás bizonyította, hogy a karantén egyre átjárhatóbb, és a Marine Le Pen-féle ördögüzési stratégia egyre hatékonyabb. Sikerül-e visszanyomni a Frontot oda, ahol eddig volt? Vagy mostantól arra kell számítani, hogy három nagy párt mozog majd a francia rendszerben? Az V. köztársaság rendszere „arra lett kitalálva”, hogy bipolarizáljon és két nagy választói blokkot alakítson ki. A különböző választójogi barkácsolások ezt a bipolarizáló tendenciát csak erősítették, ám úgy tűnik, ezek egyre kevésbé hatékonyak²²⁰, a Front töretlenül erősödik, és ismét a pártrendszer háromosztatúsága felé haladunk. Márpedig egy efféle háromosztatúság könnyen politikai instabilitást hozhat, és végső soron az alkotmányos berendezkedés alapjait is fenyegetheti.

Ez a következő évek tétje, nem kevesebb.

Kézirat lezárva : 2014. május 31.

220 SOÓS, Eszter Petronella, “Választójogi barkácsolások Párizsian”, *Élet és Irodalom*, 2013. május 24., http://www.es.hu/soos_eszter_petronella;valasztojogi_barkacsolasok_parizsian;2013-05-23.html.

Tájékoztató irodalomjegyzék

- HOLLANDE François, *Le Changement c'est maintenant!* Paris, 2012.
- MATHIAS Gregor, *Les guerres africaines de François Hollande.* Paris, Editions de l'Aube, 2014.
- RAFFY Serge, *Le Président : François Hollande, itinéraire secret.* Paris, Fayard/Pluriel, 2012.
- KARLIN Elise, *Le président qui voulait vivre ses vies : Les coulisses d'un vaudeville d'État,* Fayard, 2014.
- MANDONNET Eric, *Ca m'emmerde ce truc : 14 jours dans la vie de Nicolas Sarkozy,* Grasset, 2012.
- GUÉNOLÉ Thomas, *Nicolas Sarkozy, chronique d'un retour impossible?* First, 2013.
- GRACIER Catherine, *Sarkozy-Kadhafi : Histoire secrète d'une trahison.* Paris, Seuil, 2013.
- BERTRAND Christelle, *Chronique d'une revanche annocée,* Paris, DU MOMENT, 2014.
- DELATTRE Mélanie - LÉVY Emmanuel, *Un quinquennat à 500 milliards : Le vrai bilan de Sarkozy,* Paris, Fayard - Mille et une nuits, 2012.
- FOUREST Caroline - VENNER Fiammetta, *Marine Le Pen démasquée,* Paris, Le Livre de Poche, 2012.
- MONTEBOURG Arnaud, *La bataille de made in France,* Flammarion, 2013.
- MONTEBOURG Arnaud, *Votez pour la démondialisation,* Flammarion, 2011.

A borító illusztrációjának forrása:

- François Hollande elnökválasztási programja címdalának felhasználásával készült (Élection présidentielle 22 avril 2012 - Le changement c'est maintenant - Mes 60 engagements pour la France, www.francoishollande.fr, 2012)

EUROPA VARIETAS KÖNYVEK SOROZAT

Sorozatszerkesztő : Dr. Túrke András István Ph.D
az Europa Varietas Intézet igazgatója

Jánosi Rita - Túrke András István (szerk.) : *Plurimus unum - Gondolatok Európa egységéről szöveggyűjtemény.* Europa Varietas Intézet - Európai Bizottság Magyarországi Képviselete, Budapest, 2008.

Túrke András István (szerk.) : *Az Európai Unió a XXI. század küszöbén - Tanulmányok az európai integráció különféle aspektusaiból.* /Szerzők : Elisabeth du Réau, Gazdag Ferenc, Hartmut Marhold, Kenderney János, Kenderney-Nagyidai Gertrúd, Kucsera Tamás, Paczolay Péter, Reich Anna, Traian Sandu, Túrke András István, Unger Anna/ Budapest, 2011.

Túrke András István : *Charles de Gaulle Európa-politikája - Az európai integráció konföderatív alternatívája.* Budapest, 2013.

Soós Eszter Petronella : *Két év Hollande-iában - Esszék François Hollande Franciaországról (2012-2014).* Budapest, 2014.

Kül- és biztonságpolitikai, energiapolitikai (nemzetközi) demográfiai és migrációpolitikai témakörökben rendelhet tőlünk szakelemzéseket magyar, angol, francia nyelven. Különös figyelemmel kísérjük a frankofón és amerikai témákat, naprakész információt nyújtva. További kiemelt szakterületeink: átfogó európai uniós elemzések; az uniós elnökségek kutatása; Közép- és Közép-Kelet Európa kutatások.

Gyorselemzés

Az Europa Varietas Intézet megrendelésre a naprakész tájékoztatást elősegítendő gyorselemzéseket készít 1-4 oldalas terjedelemben.

Adott esetben napi szintű tanácsadást, felkészítést is vállalunk, adott hírek ún. gyorskomment (0,5 oldal) értékelését is.

Elemzés

Intézetünk megrendelésre átfogó elemzéseket, kutatásokat készít megközelítőleg 8-20 oldalas terjedelemben.

Mélyelemzések

Intézetünk megrendelésre mélyelemzések készítését is vállalja megközelítőleg 30-50, (adott esetben 100-) oldalas terjedelemben.

CERPESC Analyses: Tekintse át francia/angol nyelvű publikus elemzéseinket [itt](#).

Képzések

Az Europa Varietas Intézet külön megrendelésre végez európai uniós ismeretekkel, és nemzetközi kap-csolatokkal foglalkozó képzéseket, tanfolyamokat, előadásokat.

Régiófigyelés

Intézetünk kiemelt feladatának tekinti, hogy Magyarország számára, illetve a nemzetközi kapcsolatok szempontjából különösen fontos régiókkal kiemelten is foglalkozzon. Hasonlóan kiemelt figyelmet fordítunk az Európai Unió tagállamaival kapcsolatos kutatásoknak, a változó világrend vizsgálatának (Egyesült Államok, Oroszország, Kína és a nemzetközi rend), illetve olyan kiemelt régiókkal kapcsolatos kutatásoknak, mint a Közel-Kelet.

Kockázatelemzés

Az Europa Varietas Intézet rendszeres időközönként megismételt (longitudinális) kockázatelemzéseiben nagy hangsúlyt fektet arra, hogy tényszerű és hiteles képet mutasson az egyes országok változó politikai folyamataiban rejlő kockázatokról.

Média

Intézetünk alapos, színvonalas de ugyanakkor közérthető publicisztikai jellegű politikai elemzések, háttéranyagok összeállítását is vállalja az írott és az elektronikus média számára.

Angol/francia/német/országi belpolitika események alapján is tudunk médiafigyelést végezni, akár egy speciális téma alapján.

Munkatársaink adott esetben külpolitikai és európai uniós témájú televíziós és rádiós szakmai műsorokban való közreműködést is vállalnak.

Tekintse meg az Europa Varietas Intézet Blogját [itt](#).

Bővebb információ : info@europavarietas.org

Soós Eszter Petronella politológus, gaullizmus-kutató, az ELTE ÁJK Politológia Tanszék megbízott előadója. A 2013 őszén a Fondation Charles de Gaulle alapítványnál kutatott Párizsban, 2014 óta az Europa Varietas Intézet munkatársa. Főként, de nem kizárólag napi francia belpolitikával foglalkozik Francia Politika Blogján - franciapolitika.blog.hu - melynek bejegyzései alkotják a könyv gerincét. A szerző könnyed stílusban nagy hozzáértéssel kalauzolja el az olvasót a francia belpolitika kulisszái mögé. Széles tablót rajzol a francia közélet legfőbb szereplőit átszövő viszonyrendszeréről, a francia politikai napirendet leginkább megosztó kérdésekről és ezek hátteréről a 2012-2014-es időszakban, François Hollande elnöki tevékenységének első periódusában, ugyanakkor részben a 2017-es elnökválasztásra való felkészülés, részben a francia állam jövője szempontjából. A könnyed szakmaiság mellett, mely a mű olvasását kifejezetten élményszerűvé teszi, a szerző könyve igényes magyarító lábjegyzetekkel - melyek politikatörténeti kintekintést adnak, vagy dióhéjban felvázolják egy-egy fontosabb személyiség életútját - a tudományosság kritériumainak is maradéktalanul eleget tesz.

Türke András István

“Remélem, hogy elemzéseimmel, értelmezéseimmel hozzájárulhatok ahhoz, hogy alaposabban, mélyebben és tárgyilagosabban tekintsük a mai Franciaországot, ezt a furcsa, különutas, néha hangos és gyakran bizony meglehetősen érthetetlen kis világot.”

Soós Eszter Petronella

Europa Varietas Alapítvány / Intézet
1135 Budapest Szent László út 15. 5. em. 8.

info@europavarietas.org
www.europavarietas.org